

Un veac de singurătate

Premiul Nobel 1982

MULȚI ANI DUPĂ ACEEA, ÎN FAȚA plutonului de execuție, colonelul Aureliano Buendía avea să-și amintească de după-amiaza îndepărtată, când tatăl său l-a dus să facă cunoștință cu gheața. Macondo era pe atunci un cătun cu vreo douăzeci de case din lut și trestie, clădite la marginea unui râu, ale cărui ape diafane alunecau prin albia cu pietre lucioase, albe, enorme, ca niște ouă preistorice. Lumea era atât de recentă, încât multe lucruri nici nu aveau încă nume iar pentru a le deosebi trebuia să le arăți cu degetul.

În toți anii, în luna martie, o mică șatră de țigani zdrențăroși își întindeau cortul în apropierea satului și în larma fluierelor și tamburinelor făcea cunoscute noile invenții. Începură prin a aduce magnetul. Un țigan voinic, cu barbă stufoasă și cu mâini de vrăbioi, care răspundea la numele Melchiade, făcuse în public o demonstrație grandioasă despre ceea ce numea a opta minune a înțelepților alchimiști din Macedonia. Trecea din casă în casă, trăgând după sine doi drugi de metal și toată lumea fu cuprinsă de groază văzând cum căldările, sobele, cleștele și spirtierele cădeau singure de pe locurile unde se aflau, cum crapă lemnăriile din cauza cuielor și șuruburilor care încercau cu disperare să se smulgă din ele, ba chiar obiectele pierdute de multă vreme apăreau acolo unde fuseseră căutate mai mult și se târau într-o debandadă turbulentă după drugii de fier magici ai lui Melchiade. "Lucrurile au și ele viață, proclama țiganul cu un accent gutural; totul este să le trezești sufletul". José Arcadio Buendía, a cărui imaginație îndrăznească întrecea întotdeauna însuși geniul Naturii, ba chiar și miracolele și magia, socotise că s-ar putea servi de această invenție gratuită pentru extragerea aurului din măruntaiele pământului. Melchiade, care era un om onest, îl prevenise: "Nu-i bun pentru așa ceva!" Însă José Arcadio Buendía nu credea, în vremea aceea, în onestitatea țăganilor și-și dădu catârul și o turmă de capre în schimbul celor doi drugi magnetici. Ursula Iguarán, femeia sa, care conta pe aceste animale pentru a-și spori avutul în declin, nu izbuti să-l abată de la gândul său. "Foarte curând vom avea atâta aur încât să pardosim cu el toată casa", îi răspunse bărbatul. Timp de câteva luni se încăpățână să dovedească temeinicia previziunilor sale. Scormoni ținutul pas cu pas, fără să uite nici de fundul râului, târând cei doi drugi de fier și rostind cu voce tare formulele folosite de Melchiade. Singurul obiect pe care reuși să-l dezgroape fu o armură din secolul al XV-lea, ale cărei părți erau sudate toate într-o carapace ruginită și care suna ca o enormă tigvă spartă, plină cu pietricele. Atunci când José Arcadio Buendía și cei patru oameni din expediția sa izbutiră să deschege armura, descoperiră în interiorul ei un schelet calcifiat care purta la gât un medalion de aramă, cu o șuviță din părul unei femei.

În martie reveniră țăganii. De data aceasta aduceau o lunetă pentru apropiat și o lupă de mărimea unei tobe, pe care le prezentară drept ultima descoperire a evreilor din Amsterdam. Trimiseră o țigancă în capul satului și instalară ocheanul în gura cortului lor din celălalt capăt. În

schimbul unei sume de cinci reali, oamenii se postau în fața lunetei și puteau vedea țiganca la un pas de ei. "Știința a desființat depărtările, proclama Melchiade. Peste puțină vreme, omul va putea vedea ceea ce se petrece în orice loc de pe pământ, fără să iasă măcar din casă". La amiază, pe o vreme toridă, făcură o demonstrație uluitoare cu lupa lor enormă; adunară o grămadă de buruieni uscate în mijlocul drumului și le aprinseră prin concentrarea razelor solare. José Arcadio Buendía, care încă nu reușise să se consoleze de pe urma dezamăgirii sale cu magnetii, concepuse ideea de a folosi această invenție ca armă de război. Melchiade încercă din nou să-i schimbe hotărârea. Totuși, sfârși prin a se învoi să-i dea lupa în schimbul celor doi drugi magnetici și a trei dubloni de aur. Ursula plânse de durere. Acești bani proveneau dintr-un sipet cu monede de aur pe care tatăl ei le adunase de-a lungul unei vieți pline de privațiuni și pe care ea le îngropase sub pat în așteptarea unui prilej potrivit pentru a le investi. José Arcadio Buendía nici nu încercă măcar să o mângâie, fiind cu totul absorbit de experiențele sale tactice pline de abnegația unui cercetător, duse până la primejduirea propriei sale vieți. Voinde să demonstreze efectele lupei asupra trupelor inamice, se expuse el însuși concentrării razelor solare și fu atins de arsuri transformate apoi în ulcerări care luară multă vreme până să se vindece. Cu toate protestele soției sale, alarmată de o invenție atât de periculoasă, era gata să dea foc casei. Își petrecea ceasuri îndelungate în odaia sa pentru a face calcule asupra posibilităților strategice ale acestei arme revoluționare, până când ajunse să alcătuiască un tratat de o claritate didactică uimitoare și de o putere de convingere irezistibilă. Îl trimise autorităților, însoțit de numeroase dări de seamă asupra experiențelor sale, și de mai multe planșe cu schițe explicative, prin intermediul unui mesager care trecu munții, se rătăci prin mlaștinile întinse, urcă în susul apelor tumultuase și era să piară în ghearele fiarelor sălbatice, să sfârșească în deznădejde, să moară de ciumă. Înainte de a putea ajunge la o cale de legătură cu catării poște! Cu toate că pe vremea aceea călătoria până în capitală era aproape imposibilă, José Arcadio Buendía făgăduia să o întreprindă de îndată ce guvernul îi va fi dat un semn, pentru a începe demonstrațiile practice ale invenției sale în fața împuterniciților militari și pentru a-i iniția personal în metodele complexe ale războiului solar. Așteptă timp de mai mulți ani răspunsul. Până la urmă, sătul de așteptare, se plânse lui Melchiade de insuccesul întreprinderii sale, și țiganul îi făcu atunci dovada convingătoare sale onestității: îi restitui dublonii în schimbul lupei și-i mai lăsă pe deasupra câteva hărți portugheze și mai multe instrumente de navigație. Scrise chiar cu mâna sa un rezumat foarte succint al studiilor călugărului Hermann, pe care i-l lăsă pentru a se putea servi de astrolab, de busolă și de sextant. José Arcadio Buendía își petrecu lunile lungi ale anotimpului ploios închis într-o încăpere pe care și-o amenajase la capătul din fund al casei, pentru ca nimeni să nu vină să-l deranjeze de la experiențele sale. Neglijându-și cu desăvârșire obligațiile casnice, petrecea nopți întregi în curte urmărind cursul astrilor și era să capete o insolație în timp ce încercau să stabilească o metodă infailibilă pentru a repera amiaza. Când ajunse să stăpânească uzul instrumentelor sale, dobândi o cunoaștere a spațiului care-i îngăduia să navigheze pe mări necunoscute, să exploreze ținuturi virgine, să întâlnească fapte extraordinare, fără a fi măcar silit să-și părăsească odaia de lucru. Cam în această epocă deprinse obiceiul să vorbească de unul singur, umblând de colo până colo prin casă, fără să

ia seama la nimeni, în timp ce Ursula și copiii se speteau în grădinărie pentru a cultiva bananele și *malanga*, maniocul și *ignama*, bostanii și pătlăgelele vinete. Dintr-o dată, fără ca nimic s-o fi prevestit, activitatea sa febrilă se opri brusc și făcu loc unui fel de fascinație. Timp de câteva zile păru ca demonizat, repetând pentru sine, cu voce scăzută, un șir de presupuneri înspăimântătoare, împotriva evidenței celor ce-i dicta rațiunea. În sfârșit, într-o marți din decembrie, la ora prânzului, se ușură dintr-o dată de toate poverile zbuciumărilor sale. Copiii aveau să-și amintească toată viața cu câtă solemnitate augustă luă loc în capul mesei, tremurând de febră, răvășit de veghile-i prelungite și de imaginația sa exacerbată și le dezvălui descoperirea lui:

— Pământul este rotund ca o portocală.

Ursula își pierdu răbdarea:

— Dacă ai chef să înnebunești, înnebunește singur, strigă ea. Nu încerca însă să bagi în capul copiilor ideile tale țigănești!

José Arcadio Buendía, nepăsător, nu se lăsă intimidat de mânia soției sale care, într-un acces de furie, îi zdrobi de pământ astrolabul. El își construi altul, convocă în odaia sa pe bărbații din sat și le demonștră, cu teorii din care nimeni nu înțelegea nimic, cum se poate reveni la punctul de plecare navigând mereu în direcția răsăritului. Satul întreg era convins că José Arcadio Buendía își pierduse mințile, când sosi Melchiade care puse lucrurile la punct. El laudă în public inteligența acestui om care, printr-o speculație astronomică pură făurise o teorie verificată deja în practică, chiar dacă nu era cunoscută încă în Macondo, și în semn de admirație îi făcu un cadou care avea să aibă repercusiuni decisive asupra viitorului satului: un laborator de alchimie.

Între timp, Melchiade îmbătrânise cu o repeziciune surprinzătoare. Pe vremea primelor sale vizite i-ai fi dat aceeași vârstă ca lui José Arcadio Buendía. Dar în timp ce acesta își păstra energia puțin obișnuită care-i îngăduia să răstoarne un cal numai prinându-l de urechi, țiganul părea ros de o boală tenace. Erau de fapt urmările bolilor stranii și multiple contractate în cursul nenumăratelor sale înconjururi ale pământului. După cum îi povesti el însuși lui José Arcadio Buendía în timp ce-i ajuta să-și instaleze laboratorul, moartea îl urmărea pretutindeni dându-i mereu târcoale, fără a se hotărî totuși să-și înfigă ghearele în el. Scăpase din toate catastrofele și flagelurile pe care le îndurase omenirea. Supraviețuise pelagrei în Persia, scorbutului în arhipelagul Sundei, leprei în Alexandria, boalei beriberi în Japonia, ciumei bubonice în Madagascar, cutremurului de pământ din Sicilia și naufragierii unui furnicar de oameni în strâmtoarea Magellan. Această ființă miraculoasă, care susținea că deține cheile lui Nostradamus, era un personaj lugubru, învăluit în tristețe, cu o privire de asiatic care părea să cunoască fața ascunsă a oricărui lucru. Purta o pălărie neagră și mare care semăna cu aripile întinse ale unui corb, și o jiletcă de catifea patinată toată de cenușiul verzui al veacurilor. Dar în ciuda științei sale nemăsurate și a misterului care îl înconjura, suporta povara condiției umane și pământești, care-l făcea să se împiedice în problemele mărunte ale vieții cotidiene. Se plângea de infirmitățile bătrâneții, suferea din pricina celor mai mici neajunsuri materiale, și încetase de mult să mai râdă, scorbutul smulgându-i toți dinții. José Arcadio Buendía avu certitudinea că ziua în care, la ceasul sufocant al amiezii, Melchiade îi destăinui aceste secrete, avea să marcheze începutul unei prietenii foarte strânse. Istorisirile sale fantastice îi atraseră admirația copiilor.

Aureliano, care pe vremea aceea nu avea mai mult de cinci ani, avea să păstreze toată viața imaginea lui din acea după-amiază, când cu spatele întors spre oglindirea metalică a ferestrei, le revelase, cu vocea lui profundă de orgă, căile către ținuturile cele mai întunecoase ale imaginației, în timp ce de pe tâmpile îi picura, din pricina căldurii, stropi de grăsime topită. José Arcadio, fratele său mai mare, avea să transmită acea viziune minunată, ca o amintire ereditară, tuturor urmașilor săi. Ursula, dimpotrivă, a rămas cu o amintire foarte urâtă despre acea vizită, căci a pătruns în odaie tocmai în clipa când, din neatenție, Melchiade spărsese un flacon cu biclorură de mercur:

— Miasmele diavolului, zise ea.

— Nicidecum, o corectă Melchiade. S-a dovedit că diavolul are proprietăți sulfurice, pe când asta ce vezi nu-i decât un pic de sublimat.

Pe același ton profesional, se lansă într-o expunere savantă a forțelor diabolice ale chinovarului, însă Ursula nu-l luă în seamă și-i duse pe copii să se roage. Acel miros înțepător avea să-i rămână mereu în memorie, nedespărțit de amintirea lui Melchiade.

Laboratorul embrionar cuprindea - în afară de o mare mulțime de recipienți, pâlnii, retorte, filtre și strecurătoare - un *atanor* destul de rudimentar, o eprubetă de cristal cu gât lung strâmt, în chip de *ou* filozofic, și un distilator fabricat chiar de către țigani, după descrierile moderne ale alambicului cu trei ramuri al Mariei evreice. Pe lângă toate astea, Melchiade îi mai lăsă niște eșantioane din cele șapte metale corespunzătoare celor șapte planete, formulele lui Moise și Zosima pentru înmulțirea aurului și o serie de însemnări și schițe privind proprietățile *Marelui Maestru*, care permiteau celui care va ști să le interpreteze să se lanseze în fabricarea pietrei filozofale. Sedus de simplitatea formulelor pentru înmulțirea aurului, José Arcadio Buendía îi făcu curte Ursulei timp de câteva săptămâni pentru ca să-l lase să-i dezgroape monedele coloniale și să le înmulțească de atâtea ori de câte ori se putea diviza mercurul. Ca întotdeauna, Ursula cedă în fața încăpățănării neclintite a bărbatului ei. José Arcadio Buendía aruncă atunci treizeci de dubloni într-o căldare și-i topi la un loc cu pilitură de cupru, de orpiment, de sulf și de plumb. Puse totul să clocotească la foc încins într-o căldare plină cu ulei de ricină, până ce obținu un sirop gros cu miros pestilențial, care te făcea să te gândești mai degrabă la caramelul vulgar decât la aurul magnific. În urma distilărilor disperate și până la urmă dezastruoase, topită la un loc cu cele șapte metale planetare, prelucrată cu mercurul ermetic și cu vitriol de Cipru și coaptă din nou în untură de porc în lipsă de ulei de hrean prețioasa moștenire a Ursulei fu redusă la câteva rămășițe carbonizate, care nu se puteau dezlipi de pe fundul căldării.

Când s-au întors țiganii, Ursula ațâțase împotriva lor tot satul. Totuși, curiozitatea a fost mai puternică decât teama. Și de data aceasta țiganii trecură prin sat făcând un vacarm asurzitor din tot felul de instrumente muzicale, în timp ce crainicul public anunța prezentarea celei mai formidabile descoperiri a oamenilor din Nazianz. Astfel că toată lumea se îndreptă către cort și în schimbul unui bănuț putu să-l vadă pe Melchiade cu totul întinerit, înzdrăvenit, fără nici un rid, înzestrat cu o dantură cu totul nouă, strălucitoare. Acei care-și aminteau de gingiile sale roase de scorbut, de obrajii fleșcăiți, de buzele veștejite, se cutremurară în fața acestor dovezi evidente despre puterile supranaturale ale țiganului. Bui-măceala făcu loc panicii atunci când Melchiade își scoase dinții, intacti și

bine înfipti în gingiile sale, apoi îi arătă publicului - timp de o clipită în care redeveni omul decrepit din anii trecuți - pentru a și-i pune din nou la loc și pentru a surâde, cu siguranța deplină a tinereții sale regăsite. José Arcadio Buendía însuși socoti că știința lui Melchiade întrecuse de data aceasta limitele extreme a ceea ce era îngăduit, totuși se simți cuprins de un entuziasm salutar atunci când țiganul de îndată ce rămăseseră singuri, îi explică mecanismul danturii sale false. Acest lucru i se păru atât de simplu și de miraculos, încât chiar de a doua zi se dezinteresă complet de cercetările alchimistice. Trecu printr-o nouă criză de depri-mare, își pierdu pofta de mâncare și-și petrecea zilele foindu-se de colo colo prin casă. "Se petrec în lume lucruri extraordinare, îi spunea Ursulei. Nu mai departe decât dincolo de râu se găsesc tot felul de aparate magice, în timp ce noi continuăm să trăim ca măgarii." Acei care-l cunoșteau din zilele când se întemeiasă Macondo erau mirați de schimbarea petrecută în el sub influența lui Melchiade.

La început, José Arcadio Buendía era un fel de patriarh tânăr care dădea îndrumări pentru semănături, sfaturi pentru creșterea copiilor și animalelor, și colabora cu toți până și la muncile manuale, pentru bunul mers al comunității. Deoarece casa lui era încă din primele zile cea mai frumoasă din sat, s-au clădit și celelalte după asemănarea ei. Aceasta avea o sală comună, spațioasă și bine luminată, o sufragerie cu flori în culori vii, două camere, o curte cu un castan uriaș, o grădină bine cultivată și un ocol în care trăiau pașnic caprele la un loc cu porcii și găinile. Singurele animale interzise, nu numai în casa aceasta, ci în satul întreg, erau cocoșii de luptă.

În domeniul ei, Ursula făcea treabă bună ca și soțul ei într-al său. Activă, meticuloasă, foarte serioasă, această femeie cu nervii tari, pe care nimeni n-a putut-o auzi vreodată fredonând o melodie, părea pretutindeni prezentă, din zorii zilei până la ceasurile târzii din noapte, însoțită mereu de foșnetul molcom al fustelor garnisite cu volane. Mulțumită ei, pardoseala de pământ bătătorit, zidurile din tină uscată, pe care nu le tencuiseră cu var, mobilele rustice, pe care le făcuseră ei înșiși, rămâneau mereu curate, iar lăzile vechi în care se păstrau albiturile răspândeau un miros plăcut de busuioc.

Nicicând n-ai fi găsit în sat un om mai întreprinzător decât José Arcadio Buendía; el rânduise așezarea caselor în așa fel încât de la oricare dintre ele se putea ajunge la râu și se putea face aprovizionarea cu apă, fără ca nimeni să depună eforturi mai multe decât vecinul, și tot el trasase ulițele cu atâta grijă și bun simț, încât nici o casă să nu primească mai mult soare decât celelalte, în ceasurile de căldură mare. În câțiva ani, Macondo deveni satul cel mai bine gospodărit, cel mai harnic dintre toate satele cunoscute până atunci de cei trei sute de locuitori ai săi. Era într-adevăr un sat fericit: nimeni nu avea peste treizeci de ani, nimeni nu murise încă.

Chiar din epoca așezării sale, José Arcadio Buendía construisese curse și cuști și în scurtă vreme umplu cu *turpiales*, canari, pițigoii albaștri și mărăcinari cu gât roșu nu numai casa lui, ci toate casele din sat. Concertul atâtor păsări diferite deveni așa de asurzitor încât Ursula își astupă urechile cu ceară de albine pentru a nu-și pierde simțul realității. Când tribul lui Melchiade veni pentru prima oară la Macondo ca să vândă boabe de cleștar împotriva migrenei, toată lumea se miră că a găsit drumul spre satul acesta pierdut în letargia mlaștinii, însă țiganii mărturisiseră că se orientaseră după cântecul păsărilor.

Acest frumos spirit de inițiativă dispăru în scurtă vreme, spulberat de febra magnetelor, a calculelor astronomice, a visurilor de strămutare și a dorinței arzânde de a cunoaște minunile lumii. Din întreprinzător și curățel cum era mai înainte, José Arcadio Buendía luă în curând înfățișarea unui vagabond, neglijent în modul de a se îmbrăca, cu o barbă zbârlită pe care Ursula abia izbutea să i-o taie din când în când cu un cuțit de bucătărie. Se găsiră chiar unii care să-l considere victima nenorocită a unei vrăji ciudate.

Cu toate acestea, chiar și acei care erau cei mai convinși de nebunia lui își lăsară lucrul și familia pentru a-l urma atunci când, aruncându-și pe umăr unelte de pionier, ceru tuturor să-i dea o mână de ajutor pentru a deschide un drum care să pună Macondo în legătură cu marile invenții.

José Arcadio Buendía nu cunoștea deloc geografia regiunii. El știa că spre răsărit se întindea un lanț de munți de netrecut și, de cealaltă parte a acestor munți, vechea cetate Riohacha unde, într-o epocă îndepărtată - după cum îi povestise primul Aureliano Buendía. strămoșul său - sir Francis Drake se amuza vânând cu lovituri de tun caimanii, pe care apoi îi peticea și-i împăia pentru a-i aduce reginei Isabela. În tinerețe, el și oamenii săi, însoțiți de femei, copii și dobitoace, cu tot felul de unelte și efecte, trecură munții în căutarea unei ieșiri la mare, însă, după douăzeci de luni, renunțară la întreprinderea lor și întemeiară satul Macondo, pentru a nu mai face cale întoarsă. Așa că drumul acesta nu-l interesa, deoarece nu putea decât să-l readucă pe urmele trecutului. Spre miazăzi se întindea o zonă de smârcuri acoperite cu un strat de vegetație deasă, apoi universul vast al mlaștinilor imense care, după spusele ȝiganilor, nu cunoștea margini. Mlaștinile vaste se prelungeau spre apus printr-o întindere de ape fără orizont, în care trăiau cetacee cu piele fragedă, cu cap și trunchi de femeie, care-i rătăceau pe navigatori prin seducția nefastă a mamelelor lor enorme. Țiganii rătăciseră timp de șase luni pe această întindere de ape, înainte de a fi atins limba de pământ solid pe unde treceau catării poștei. Dacă se ținea seama de calculele lui José Arcadio Buendía, singura posibilitate de contact cu civilizația era calea către miazănoapte. Astfel că îi echipă cu unelte pentru defrișare și cu arme de vânătoare pe aceiași oameni care-l însoțiseră în vremea când întemeiasă Macondo; își îndesă în raniță instrumentele de navigație și hărțile, și porni în această aventură nebunească.

În primele zile nu întâlneau nici o piedică serioasă. Merșeră de-a lungul malului pietros al râului, pentru a coborî până la locul unde, cu ani înainte descoperiseră armura ostășească, și de acolo se afundară în pădure pe un drum cu portocali sălbatici. La sfârșitul primei săptămâni uciseră și jupuiră un cerb, însă se mulțumiră să mănânce numai jumătate din el iar restul îl sărară pentru zilele următoare. Această precauție le permise să amâne timpul când trebuiau să mănânce din nou papagali, a căror carne albastră avea un gust aspru de mosc. Apoi, timp de peste zece zile, nu mai văzură soarele. Solul devenea moale și umed, asemenea unui strat de cenușă vulcanică, iar vegetația își înmulțea capcanele, ciripitul păsărilor și zarva maimuțelor răsunau tot mai îndepărtate și lumea devenea nesfârșit de tristă. Oamenii expediției se simțeau copleșiți de amintiri, care păreau și mai vechi în acest paradis umed și tăcut, de dinaintea păcatului strămoșesc, unde cizmele se înfundau în smârcuri de păcură fumegândă și în care se năpusteau cu lovituri de satire asupra crinilor sângerii și salamandrelor aurii. Timp de o

săptămână, aproape fără să schimbe o vorbă între ei, înaintară ca niște somnambuli într-o lume dezolantă, abia luminată de slabele reverberații ale insectelor fosforescente, și cu plămânii apăsați de un miros înăbușitor de sânge. Nu se mai puteau întoarce, deoarece drumul pe care-l deschiseseră se închidea îndată în urma lor, înecat de o vegetație proaspătă pe care o vedeau aproape țâșnind sub privirile lor. "Nu face nimic, zicea José Arcadio Buendía. Esențialul este să nu ne pierdem niciodată simțul orientării". Buzuindu-se întotdeauna pe busolă, continuă să-și călăuzească oamenii în direcția nordului invizibil, până când reușiră să iasă din acest ținut fermecat. Era o noapte întunecoasă, fără stele, dar tenebrele erau impregnate de un aer curat, proaspăt. Istoviți de drumul lung, își întinseră hamacurile și dormiră duși pentru prima oară după două săptămâni. Când se deșteptară, cu soarele sus, rămaseră stupefiați, fascinați. În fața lor, în peisajul frumos al ferigilor și palmierilor, albit de pulbere în lumina tăcută a dimineții, apărură un enorm galion spaniol. Acesta era ușor înclinat spre tribord și de pe catargul intact atârnavă rămășițele mizere ale pânzelor, între odgoane înflorite cu orhidee. Botul navei, acoperit cu o carapace uniformă de remore fosilizate și de un mușchi fin, era adânc înfipt în solul stâncos. Totul părea înscris într-un cerc izolat de restul lumii, un spațiu alcătuit din însingurare și uitare, ferit de prefacerile datorate vremii și ocolit de lumea paserilor. În interiorul navei, pe care membrii expediției îl explorară cu înfrigurare stăpânită, nu exista altceva decât un tufiș des de flori.

Descoperirea galionului, semn că marea era pe aproape, frânse avântul lui José Arcadio Buendía. Considera ca o farsă a destinului său capricios faptul de a fi căutat marea fără să o fi descoperit vreodată, cu prețul nenumăratelor sacrificii și greutăți, și de a fi descoperit-o acum fără să o caute, de-a curmezișul drumului său, ca pe un obstacol de netrecut. Mulți ani după aceea, colonelul Aureliano Buendía traversă la rândul său regiunea, când aceasta era străbătută deja de o cursă poștală regulată, și nu mai găsi nici o urmă a vasului, decât scheletul carbonizat în mijlocul unui câmp de maci. Convins acum că această poveste nu fusese produsul imaginației tatălui său, se întrebă cum de a putut să pătrundă galionul atât de departe în inima uscatului. Această chestiune nu-l preocupă de loc pe José Arcadio Buendía atunci când dădu de mare, la capătul altor patru zile de mers, cam la doisprezece kilometri depărtare de galion. Visările sale se risipiră la vederea acestei mări de culoare cenușie, înspumată și murdară, care nu merita riscurile și sacrificiile impuse de aventura sa.

— La naiba! blestemă el. Macondo este înconjurat de ape din toate părțile!

Multă vreme predomină ideea că Macondo era așezat pe o peninsulă, după harta cu totul arbitrară pe care o desenase José Arcadio Buendía la reîntoarcerea din expediția sa. Trase cu furie liniile acesteia, exagerând cu rea credință dificultățile comunicațiilor, ca pentru a se pedepsi pe sine însuși că a ales cu o lipsă totală de noimă așezarea satului. "Niciodată nu ne vom putea duce nicăieri, se tângui Ursulei. Suntem sortiți să putrezim de vii aici, fără să primim vreo binefacere a științei." Această convingere, rumegată timp de luni întregi în cabinetul care-i servea de laborator, îl determină să conceapă planul de a strămuta Macondo într-un loc mai potrivit. De data aceasta, însă, Ursula îi depăși gândurile febrile. Implacabilă, și pe ascuns în munca ei de furnică, ațâță toate femeile din sat împotriva bărbaților lor care

începuseră deja să pregătească strămutarea. José Arcadio Buendía n-a știut niciodată exact nici în care moment, nici în virtutea căror forțe pozitive, planurile sale au fost încurcate într-o zăpăceală de pretexte greșite, de contratimpuri și de subterfugii, până ce deveniră pur și simplu o himeră. Ursula îl observa cu o solitudine inocentă și ajunse chiar să simtă față de el un pic de milă, în dimineața când îl găsi în cabinetul din fund pe cale să-și reia visurile de strămutare, punând în lăzile respective obiectele care alcătuiau laboratorul. Îl lăsă să termine. Îl lăsă să încuie lăzile și să-și scrie inițialele pe ele cu o pensulă groasă, muiață în cerneală, fără să-i facă nici un reproș, știind însă că el nu ignora faptul (ea îl auzise când îl pomenea în monologurile sale cu voce scăzută) că oamenii din sat nu-l vor însoți în nici un caz în întreprinderea sa. Abia când începu să demonteze ușa de la cabinetul său, Ursula riscă să-l întrebe pentru ce o face, și el îi răspunse cu o amărăciune care nu era prefăcută:

— De vreme ce nimeni nu vrea să plece, vom merge numai noi singuri.

Ursula nu se tulbură nici ea.

— Nu plecăm, zise ea. Vom rămâne aici, deoarece aici am avut un copil.

— N-am avut însă nici un mort, îi întoarse el vorba. Nu ești din nici un loc atâta vreme cât nu ai nici un mort îngropat în pământ.

Ursula îi răspunse cu fermitate stăpânită:

— Dacă va trebui să mor ca tu să rămâi aici, voi muri.

José Arcadio Buendía nu credea că voința femeii sale este atât de neclintită. Încercă să o amăgească deschizându-i tot tezaurul imaginației lui, făgăduindu-i o lume extraordinară în care era de ajuns să torni pe pământ lichidele magice pentru ca plantele să-și dea roadele după voie, și unde se vindeau la prețuri ieftine tot felul de aparate pentru alinarea durerilor. Ursula rămase insensibilă în fața agerimii viziunilor sale.

— În loc să te gândești la toate poveștile astea, ai face mai bine să te ocupi de copiii tăi, îi răspunse. Uită-te la ei, părăsiți, lăsați în plata Domnului, adevărații măgari.

José Arcadio Buendía luă cuvintele soției sale în sensul lor literal. Privi pe fereastră și-i văzu pe cei doi băieți, desculți, în grădina înșorită, și avu impresia că abia în clipa aceea ei începeau să existe cu adevărat, ca și cum s-ar fi născut în urma rugămintelor Ursulei. Se produse atunci ceva în el; ceva misterios și definitiv care-l smulse din existența sa prezentă și-l făcu să se îndepărteze spre un ținut neexplorat al memoriei. În timp ce Ursula se apucă să măture casa, pe care acum era sigură că nu o va mai părăsi în tot restul vieții, el continuă să fie absorbit de contemplarea copiilor săi, cu privirea fixă, până ce ochii i se umeziră încât trebuia să și-i zvânte cu dosul palmei, înainte de a scoate un suspin adânc de resemnare.

— Bine, zise el. Spune-le să vină să-mi ajute la despachetarea lăzilor.

José Arcadio, copilul cel mai mare, avea patrușprezece ani trecuți. Avea un cap pătrat, părul zburlit și caracterul încăpăținat al tatălui său. Deși se dezvoltase la fel de repede și dobândise o forță fizică asemănătoare cu a lui, se putea ști încă de pe atunci că era lipsit de imaginație. Fusesse zămislit și născut în cursul acelei treceri penibile peste munți, înainte de a se fi întemeiat Macondo, iar părinții săi mulțumiră cerului constatând, la naștere, că trupul lui nu avea nici o

parte animalică.

Aureliano, prima ființă omenească născută la Macondo, mergea pe șase ani. Era tăcut și timid. Plânsese în pântecul maicii sale și se născuse cu ochii deschiși. În timp ce i se tăia cordonul ombilical, își întorcea capul în dreapta și în stânga, reperând toate obiectele care se aflau în odaie și privindu-i fix pe oamenii de față, cu o curiozitate lipsită de mirare. Deodată, nepăsător față de cei ce se apropiau pentru a-l examina, își concentră întreaga atenție asupra acoperișului din frunză de palmier, care părea că e gata să se prăbușească sub violența teribilă a ploii. Ursula nu mai avu ocazia să-și amintească de intensitatea acelei priviri până în zori, când micul Aureliano, pe atunci de trei ani, își făcu intrarea în bucătărie în clipa în care ea lua de pe foc și așeza pe masă o oală cu fiertură arzândă. Copilul, șovăind în pragul ușii, zise: "Va cădea". Oala era bine așezată drept în mijlocul mesei, dar abia rostise copilul prevestirea că începu să se miște netulburată către marginea mesei, ca sub efectul unui dinamism interior, și se zdrobi de podea. Ursula povesti alarmată acest episod soțului ei, acesta însă îl interpretă ca pe un fenomen cu totul firesc. Așa fu întotdeauna, cu totul străin față de existența copiilor săi, fie pentru că socotea copilăria ca pe o perioadă de debilitate mintală, fie pentru că el însuși era mereu prea absorbit de propriile sale speculațiuni himerice.

Iată, însă, că din acea după-amiază, când le ceru copiilor să-l ajute la despachetatul diferitelor obiecte ale laboratorului, el le consacră timpul lui cel mai prețios. În ascunzișul laboratorului său, ai cărui pereți se acoperiră treptat cu hărți neverosimile și cu grafice fabuloase, îi învăța să citească, să scrie și să socotească, și le vorbi despre minunile lumii, nu numai în limitele conștiințelor sale proprii, ci forțând și pe cele ale imaginației până pe culmile fantasticului. Și astfel, copiii ajunseră să învețe că la extremitatea sudică a Africii trăiesc oameni atât de inteligenți și de pașnici că singura lor preocupare consta în a ședea și a medita, și că se poate traversa pe jos marea Egeică sărind de pe o insulă pe cealaltă până la portul Salonicului. Aceste descrieri halucinante rămăseseră atât de întipărite în memoria copiilor, încât, mulți ani mai târziu, cu o clipă înainte ca ofițerul trupelor regulate să fi dat ordin plutonului de execuție să tragă, colonelul Aureliano Buendía avu timp să retrăiască acea blândă după-amiază de martie în care tatăl său își întrerupse lecția de fizică și rămase dintr-o dată înmărmurit, cu brațul în văzduh, cu privirea fixă, aplecându-și urechea spre depărtări, spre fluierile, spre tamburinele și zurgălăii țăganilor care veniseră din nou în sat pentru a prezenta ultima și cea mai uluitoare descoperire a învățaților din Memfis.

Erau alți țigani. Bărbați și femei tinere care nu vorbeau decât limba lor, specimene splendide cu pielea unsă cu ulei, cu mâini de gânditor, ale căror dansuri și cântări răspândiră prin ulițele satului o veselie nebunească, cu papagalii lor bălțați care recitau romane italiene, cu găina care oua o sută de ouă de aur în ritmul tamburinei, cu maimuța dresată care ghicea gândurile, cu mașina universală care servea atât la cusutul nasturilor cât și la potolirea fierbințelii, cu aparatul pentru uitarea amintirilor reale, cu emplastrul pentru a-ți omorî timpul și cu alte mii de născociri, atât de ingenioase și neobișnuite încât José Arcadio Buendía ar fi vrut să inventeze o mașină de memorat, ca să nu uite nici una din ele. Acestea schimbă satul într-o clipă. Locuitorii din Macondo se simțiră dintr-o dată pierduți pe ulițele lor, asurziți de această

petrecere forfotitoare și zgomotoasă.

Ținând câte un copil de fiecare mână, ca să nu-i piardă în înghesuială, izbindu-se de saltimbanci, cu dinții îmbrăcați în aur, și de jongleri cu șase brațe, sufocat din pricina mirosurilor amestecate de gunoi și santal pe care le răspândea mulțimea, José Arcadio Buendía umbla ca un nebun, căutându-l peste tot pe Melchiade, pentru a-l ruga să-i dezvăluie secretele acestui coșmar miraculos. Se adresă mai multor ȝigani care nu înțelegeau de loc limba lui. În cele din urmă se îndreptă spre locul unde Melchiade obișnuia să-și întindă cortul, și dădu peste un armean taciturn care lăuda în limba spaniolă un elixir care te făcea invizibil. Acesta înghițișe dintr-o sorbitură o cupă plină cu o substanță chihlimbarie în clipa când José Arcadio Buendía își croi cu brutalitate calea prin mijlocul grupului, care asista cu gura căscată la spectacol, și reuși să-i adreseze întrebarea sa. Țiganul îl învălui cu privirea lui spălăcită înainte de a se pierde într-o băltoacă de păcură fumegândă și puturoasă deasupra căreia continuau să plutească ecourile răspunsului său: "Melchiade a murit". Sub lovitura acestei vești, José Arcadio Buendía rămase ca împietrit, încercând să-și stăpânească durerea pe care o resimțea, până când oamenii strânși acolo se risipiră chemați de alte spectacole și până ce băltoaca armeanului taciturn se evaporă complet. Mai târziu, alți ȝigani îi confirmară că Melchiade pierise într-adevăr de friguri, în dunele de la Singapur, și că trupul lui fusese aruncat în marea lavei în locul unde era mai adâncă. Cât despre copii, lor nu le păsa de această veste. Își băgaseră în cap că tatăl lor îi va duce să vadă invenția minunată a învățaților din Memfis, anunțată la intrarea unui cort care, după aceleași spuse, ar fi aparținut regelui Solomon. Stăruiră atât de mult încât José Arcadio Buendía plăti cei treizeci de reali și-i conduse până în mijlocul cortului unde stătea un uriaș cu pieptul păros și cu craniul ras, cu un inel de aramă trecut prin nas și cu lanț greu la glezne, pus să păzească un sipet pirateresc. În clipa în care uriașul ridică capul, din sipet răbufni un suflu înghețat. În interior nu se vedea decât un enorm bloc transparent, închizând o mulțime nesfârșită de ace peste care țâșneau în steluțe multicolore pâlpăirile amurgului. Deconcertat, fără să uite totuși că băieții așteptau din partea lui o explicație pe loc, José Arcadio Buendía îndrăzni să emită una:

Acesta este cel mai mare diamant din lume.

— Nu, corectă ȝiganul. Este gheață.

Fără să înțeleagă, José Arcadio Buendía își întinse mâna spre bloc, însă uriașul îi opri gestul. "Încă cinci reali pentru a-l atinge", îi spuse el. José Arcadio Buendía plăti și apoi putu pune mâna pe gheață, ținând-o acolo câteva minute, cu inima săltând de bucurie și totodată de teamă la contactul cu misterul. Neștiind ce să spună, mai plăti încă zece reali pentru a permite copiilor să cunoască această experiență miraculoasă. Micul José Arcadio refuză să o atingă. Aureliano, dimpotrivă, făcu un pas înainte, puse mâna pe ea, dar și-o retrase îndată: "Frige", strigă el înspăimântat. Însă tatăl său nu-i dădu nici o atenție. Extaziat în fața acestei minuni autentice, își permise să uite pentru o clipă insuccesul întreprinderilor sale delirante și de cadavrul lui Melchiade dat pradă calmarilor. Mai plăti încă cinci reali și, punând mâna pe blocul de gheață, așa cum jură un martor pe evanghelie, strigă:

— Iată marea invenție a epocii noastre.

CÂND ÎN SECOLUL AL XVI-LEA, CORSARUL Francis Drake atacă Riohacha, străbunica Ursulei Iguarán se înspăimântase atât de tare de alarma și loviturile tunurilor încât, pierzându-și capul, șezu pe o plită încinsă. Arsurile făcură din ea o soție nefolositoare pentru tot restul zilelor. Ea nu se putea așeza decât pe o rână, proptită pe perini, și probabil că acest fapt i-a afectat felul de a merge, deoarece niciodată nu a mai fost văzută umblând în public. Renunță la toate felurile de deprinderi și relații sociale, obsedată de ideea că trupul ei mirosea a pârlit. Zorile o apucau în curte, necutezând să doarmă, deoarece visa că englezii pătrundeau prin fereastra odăii, cu câinii lor sălbatici de atac, și că o supuneau la chinuri rușinoase cu fierul înroșit. Soțul ei, un negustor aragonez de la care avusese doi fii, căutând un mijloc de a-i potoli spaima, cheltui jumătate din prăvălia sa pe doctorii și distracții. Sfârși prin a-și lichida fondurile și-și duse familia să trăiască departe de mare, într-un cătun sărăcăcios de indieni pașnici, situat pe coastele munților, unde construi pentru soția lui o odaie fără ferestre, pentru ca pirații din coșmarurile ei să nu poată pătrunde înăuntru. În acest cătun retras trăia de foarte multă vreme un creol plantator de tutun, don José Arcadio Buendía, cu care străbunicul Ursulei încheiase o afacere atât de prosperă încât după puțini ani, făcură avere. După veacuri, strănepotul creolului se căsătorii cu strănepoata aragonezului. Iată de ce, ori de câte ori nebuniile soțului ei o făceau să-și iasă din fire, Ursula sărea cu trei secole înapoi, și blestema ceasul în care Francis Drake atacase Riohacha. Acesta nu era decât un simplu mijloc de ușurare căci, de fapt, ei erau uniți până la moarte printr-o legătură mai solidă decât iubirea: o remușcare comună. Erau veri între ei. Crescuseră împreună în vechiul cătun din care strămoșii lor făcuseră, prin munca și prin regulile lor de viață, unul dintre cele mai frumoase sate ale provinciei. Deși se putea prevedea încă de la nașterea lor că vor deveni soț și soție, din ziua în care își împărtășiseră intenția de a se căsătorii, chiar părinții lor se străduiră să le mute gândul de la asta. Se temeau că aceste două ramuri perfect sănătoase din două spițe secular încrucișate să nu cunoască rușinea de a zămisli iguane. Existase un precedent groaznic. O mătușă de-a Ursulei, măritată cu un unchi al lui José Arcadio Buendía, a avut un fiu care a purtat toată viața pantaloni largi, cu picioarele împreunate într-unul singur, și care a murit scurgându-i-se tot sângele, după patruzeci și doi de ani de existență în cea mai pură stare de feciorie, căci se născuse și crescuse cu o coadă cartilaginoasă în formă de sfredel și cu un smoc de păr la capăt. O coadă de porc pe care pentru nimic în lume n-o lăsa să fie văzută de vreo femeie, și care-l costă viața în ziua în care un prieten măcelar se oferise să i-o taie cu o lovitură de satâr. José Arcadio Buendía, cu nepăsarea celor nouăsprezece ani ai săi, rezolvă problema printr-o simplă frază: "Puțin interesează dacă vom avea purcei, numai să vorbească". Și astfel se căsătoriră și ospățul, cu fanfară și jocuri de artificii, ținu trei zile. De atunci ar fi putut trăi fericiți dacă mama ei n-ar fi terorizat-o pe Ursula cu tot felul de prevestiri sinistre privind progenitura, până când o convinse să se abțină de la consumarea căsătoriei. De teamă ca nu cumva soțul puternic și înflăcărat să profite de somnul ei ca s-o violeze, Ursula îmbrăca înainte de a se culca un pantalon aspru pe care mama i-l croise dintr-o pânză de corabie, întărit printr-un sistem de curele încrucișate care se încheiau în față cu ajutorul

unei cataramă groasă de fier. Așa au trăit mai multe luni. El își păștea în timpul zilei cocoșii de luptă în timp ce ea țesea la război în tovărășia mamei ei. La căderea nopții se luptau ceasuri întregi într-o dezlanțuire de violență care părea că începuse să țină locul legăturilor amoroase, până când opinia publică ajunsese să bănuiască o stare anormală în existența lor și se zvoni că, după un an de căsătorie, Ursula încă mai era fecioară, deoarece bărbatul ei ar fi impotent. José Arcadio Buendía a fost ultimul care a auzit zvonul acesta.

— Vezi, Ursula, ce povestește lumea, îi spuse el femeii sale cu un ton foarte liniștit.

— Las-o să vorbească, răspunse ea. Noi știm bine, și unul și celălalt, că nu este adevărat.

Astfel, situația rămase neschimbată timp de încă șase luni, până în acea duminică tragică în cursul căreia José Arcadio Buendía câștigă o luptă de cocoși împotriva lui Prudencio Aguilar. Scos din sărite, înfuriat de spectacolul dat de cocoșul său însângerat, bărbatul care pierduse se îndepărtă de José Buendía pentru ca toată lumea să poată auzi ce avea să-i spună:

— Felicitări! strigă el. Să vedem dacă acest cocoș o va satisface în sfârșit pe femeia ta.

José Arcadio Buendía, cu un aer senin, își luă cocoșul.

— Mă reîntorc îndată, se adresă spectatorilor. Apoi, lui Prudencio Aguilar personal: Iar tu, fugi acasă și-ți caută o armă, căci te voi ucide.

Apoi reveni după zece minute cu temuta lance a bunicului său. La poarta țarcului pentru luptele de cocoși, unde se adunase jumătate din sat, îl aștepta Prudencio Aguilar. Acesta nu avu timp să se apere. Azvârlită cu forța unui taur și cu neasemuită-i precizie, cu aceeași siguranță care-i înlesnise primului Aureliano Buendía să ucidă toți tigrii din regiune, lancea lui José Arcadio Buendía îi străpunse gâtul. În seara aceea, în timp ce mortul era privegheat, José Arcadio Buendía pătrunse în odaia sa în clipa în care soția își îmbrăca pantalonii de castitate. Îndreptându-și lancea asupra ei, îi porunci:

— Scoate-i!

Ursula nu se îndoi de hotărârea bărbatului ei.

— De se va întâmpla ceva, va fi din vina ta, murmură ea.

José Arcadio Buendía înfipse lancea în solul bătătorit.

— Dacă vei naște iguane, vom crește iguane, răspunse el. Dar nu va mai muri nimeni în satul acesta din pricina ta.

A fost o noapte frumoasă de iunie, aerul era răcoros, luna strălucea; au zăbovit în dezmierdări până în zori, nepăsători față de vântul care pătrundea în odaie și care aducea până la ei tânguierile familiei lui Prudencio Aguilar.

Afacerea s-a clasat ca fiind un duel de onoare, însă le-a rămas amândurora remușcarea. Într-o noapte, nevenindu-i somnul, Ursula ieși în curte să bea puțină apă și-l zări pe Prudencio Aguilar lângă ulciorul cel mare. Era livid, având întipărită pe chip o expresie de tristețe adâncă, și încerca să astupe cu un smoc de rogoz gaura pe care o avea în gât. Nu-i stârni teamă, ci mai degrabă milă. Ea reveni în odaie pentru a-i povesti soțului ei ceea ce văzuse, dar acesta nu-i dădu nici o atenție. "Morții nu se reîntorc, zise el. Adevărul este că nu mai putem îndura această povară pe suflet." După două nopți, Ursula îl văzu din nou pe Prudencio Aguilar, în baie, spălându-și cu smocul de rogoz sângele închegat de pe gât. În altă noapte îl văzu plimbându-se prin ploaie.

Istovit de halucinațiile femeii sale, José Arcadio Buendía ieși în curte, înarmat cu lancea. Mortul era acolo, având aceeași expresie de tristețe.

— Du-te la dracu! îi strigă José Arcadio Buendía. Ori de câte ori vei reveni te voi ucide din nou.

Prudencio Aguilar nu plecă și José Arcadio Buendía nu îndrăzni să arunce cu lancea în el. De atunci nu mai avu odihnă. Nesfârșita suferință cu care-l privise mortul în ploaie, nostalgia profundă pe care o avea după lumea celor vii, febrilitatea cu care cerceta casa căutând un pic de apă ca să-și umezească smocul de rogoz, nu încetară de a-l obseda. "Trebuie că suferă greu, îi spuse Ursulei. Se vede că se simte foarte însingurat." Ursula se înduioșase atât de mult, încât, data următoare când îl văzu pe mort ridicând capacul oalelor de pe cuptor, înțelese ce căuta și de atunci puneă castroane pline cu apă în colțurile casei. Într-o noapte când îl găsi spălându-și rănila chiar în camera sa, José Arcadio Buendía nu mai putu rezista.

— Află, Prudencio, îi zise el. Ne vom duce din satul acesta cât vom putea mai departe și nu vom mai pune niciodată piciorul aici. Acum poți pleca liniștit.

Și așa au pornit să treacă munții. Mai mulți prieteni de-ai lui José Arcadio Buendía, tineri ca și el, ispitiți de aventură, își goliră casele și luară cu ei femeile și copiii spre țara pe care nu le-o făgăduise nimeni. Înainte de a pleca, José Arcadio Buendía îngropă lancea în curte și junghie unul după altul magnificii săi cocoși de luptă, incredințat că în felul acesta îi va asigura puțină odihnă lui Prudencio Aguilar. Ursula nu luă cu ea decât un cufăr cu trusoul de tânără căsătorită, câteva unelte casnice și micul sipet cu piesele de aur pe care le moștenise de la tatăl ei. Nu și-au trasat nici un itinerar precis. Se străduiră doar să înainteze în sensul opus drumului către Riohacha, ca să nu lase urme și să nu întâlnească persoane cunoscute. Era o expediție absurdă. După patru-sprezece luni, cu stomacul răvășit de carne de maimuță-veveriță și de fiertură de năpârci, Ursula născu un băiat ale cărui părți trupesti erau toate omeneste. Ea parcursese jumătate din drum într-un hamac atârnat de un par pe care doi oameni îl cărau în spate, deoarece picioarele i se umflaseră în chip monstruos și varicele îi plesneau ca niște bășici. Cu toate că te durea inima să-i vezi cu burțile umflate și cu ochii holbați de moarte, copiii rezistaseră mai bine decât părinții lor în călătoria care se dovedise a fi pentru ei, în cea mai mare parte a timpului, un izvor de distracții. Într-o dimineață, după mai bine de doi ani de mers, ei au fost primii muritori care au descoperit versantul de apus al munților. De pe piscul pierdut în nori contemplară imensa suprafață de apă a mlaștinei care se întindea până la celălalt capăt al lumii. Totuși, n-au întâlnit niciodată marea. Într-o noapte, după ce rătăciseră luni de zile într-o zonă de smârcuri, acum foarte departe de ultimii băștinași întâlniți în drum, poposiră pe prundul unui râu ale cărui ape semănau cu un torent de sticlă înghețată. Cu ani mai târziu, în timpul celui de al doilea război civil, colonelul Aureliano Buendía încercă să treacă pe același drum pentru a ataca Riohacha prin surprindere, însă după șase zile de mers își dădu seama că e o nebunie. Cu toate acestea, în noaptea în care poposiră lângă râu, micul grup al tovarășilor tatălui său avea o înfățișare de naufragiați pierduți cu totul, în schimb efectivul său sporise în timpul expediției și fiecare se simțea pregătit (după cum s-a și întâmplat) să moară de bătrânețe. În noaptea aceea, José Arcadio Buendía visă că în locul acela se înălța un oraș plin de animație, cu case ale căror ziduri

erau făcute din oglinzi. Întrebă ce oraș era acesta și i se răspunse cu un nume pe care nu-l auzise niciodată, care nu avea nici o semnificație, dar care în visul său avea o rezonanță supranaturală: Macondo. În ziua următoare îi convinse pe oamenii săi că nu vor mai găsi niciodată marea. Le porunci să doboare copacii pentru a deschide un luminiș în apropierea cursului apei, în partea râului unde aerul era mai răcoros și acolo întemeiară satul.

José Arcadio Buendía nu ajunsese să-și explice visul despre casele cu ziduri făcute din oglinzi până în ziua când făcu cunoștință cu gheața. Atunci socoti că i-a înțeles semnificația profundă. Se gândi că într-un viitor apropiat se vor putea fabrica blocuri de gheață pe scară mare, pornind de la o materie primă atât de comună cum este apa, și se vor putea construi cu ea noile case ale statului. Macondo va înceta de a mai fi acea localitate toridă în care balamalele și zăvoarele se încovoiau din pricina căldurii, pentru a se preschimba într-o stațiune de iarnă. Dacă n-a dat curs încercărilor de amenajare a unei fabrici de gheață, pricina era că pe atunci se dedicase cu totul educației fiilor săi, îndeosebi a lui Aureliano care, de la început manifestase înclinări neobișnuite pentru alchimie. Laboratorul fu curățat de praf. Revizuiind însemnările lui Melchiade, de dată aceasta cu tot calmul, fără acea exaltare pe care o stârnește noutatea, zăboviră multă vreme încercând cu răbdare să separe aurul Ursulei din rămășițele carbonizate lipite de fundul căldării.

Tânărul José Arcadio aproape că nici nu a luat parte la această treabă. În timp ce tatăl lor nu se uita și nu se gândea decât la atanorul său, încăpățînatul de fiu-său mai mare, care a fost întotdeauna prea mare pentru vârsta lui, se transforma într-un adolescent gigantic. Vocea i se schimbă. Buza i se umbri cu un început de tulleie. Într-o seară, Ursula intră în odaie în timp ce se dezbrăca pentru culcare; încercă un simțământ de rușine amestecat cu milă: era, după soțul ei, primul bărbat pe care-l vedea în pielea goală și era atât de bine înzestrat pentru viață, încât i se păru anormal. Ursula, însărcinată pentru a treia oară, cunoscuse din nou spaimele ei de tânără măritată.

Cam în epoca aceea venea în casă o femeie veselă, nerușinată, provocatoare, care ajuta la treburile menajului și care știa să ghicească viitorul în cărți. Ursula îi vorbi despre fiul ei. Socotea că disproporția aceea era ceva tot atât de nefiresc ca și coada de purcel a vărului. Femeia izbucni într-un râs slobod și sonor care răsună prin toată casa ca un clinchet de cristal. "Dimpotrivă, zise ea, va fi fericit." Pentru a-și întări spusele, aduse peste câteva zile cărțile de joc și se închise împreună cu José Arcadio într-o cămară pentru semințe de lângă bucătărie. Etală cărțile cu mult calm pe o veche masă de tâmplar, vorbind despre una, alta, în timp ce băiatul aștepta, mai mult plictisit decât intrigat. Deodată, întinse mâna și-l atinse acolo. "Ce fenomen!" zise ea, sincer înspăimântată, și asta a fost tot ce a găsit să spună. José Arcadio simți cum i se umplu oasele de spumă, fu cuprins de o teamă lăncedă și de o pornire teribilă de a plânge. Femeia nu-i făcu nici un avans. José Arcadio nu încetă să o regăsească toată noaptea în mirosul de fum pe care-l exalau subsuorile ei și care pătrunse și în pielea lui. N-ar fi vrut să o părăsească nici o clipă, ar fi dorit să-i fie mamă, să nu mai iasă niciodată din hambar, să-i spună: ce fenomen!, să-l atingă din nou și să-i spună din nou, ce fenomen! Într-o bună zi nu se mai putu stăpâni și se duse acasă la ea. Vizita pe care i-o făcu a fost deosebit de protocolară: rămase așezat în salon fără să rostească nici un cuvânt. Pentru o clipă, n-o mai

dorea. O văzu schimbată, cu totul străină de imaginea pe care i-o inspira mirosul ei, ca și cum ar fi fost alta. Își bău cafeaua și părăsi casa deprimat. La căderea nopții, în fantezmele insomniei, fu cuprins de o teamă violentă și o dori din nou, dar, de rândul acesta, nu așa cum o cunoscuse în hambar, ci așa cum îi apăruse în acea după-amiază.

După vreo câteva zile, pe neașteptate, femeia îl chemă la ea acasă unde era singură cu mama ei și-l duse în dormitor sub pretext că-l va învăța o figură de cărți. Acolo începu să-l atingă cu atâta intimitate încât el se simți decepționat după emoția de la început și încercă mai mult teamă decât plăcere. Femeia îi ceru să vină să o caute în aceeași seară. Acceptă ca să scape, știa însă că nu va fi în stare să-i răspundă la chemare. Și totuși, în noaptea aceea, înțelese în patul său fierbinte că trebuia s-o regăsească, chiar dacă nu se simțea capabil de acest lucru. Se îmbracă pe dibuite, trăgând cu urechea, în beznă, la răsuflarea regulată a fratelui său, la tusea seacă a tatălui din camera învecinată, la astma găinilor din ogradă, la bâzâitul țânțarilor, la bătăile exagerate ale inimii, la mișunatul amplificat al lumii căreia până atunci nu-i dăduse niciodată atenție, și ieși în ulița adormită. Dorea din toată inima ca poarta să fie închisă cu drugul și să nu fie numai împinsă, cum era înțelegerea. Însă poarta era deschisă. O apăsă cu vârful degetelor și țâțânele scoaseră un tânguie lugubru și modulat, al cărui răsunet înghețat îl resimți până în măruntaie. Din clipa în care se strecurase pieziș înăuntru, silindu-se să nu facă zgomot, recunoscându-l mirosul. Pentru moment se găsea în odăița în care cei trei frați ai tinerei femei își întinseseră hamacurile într-o poziție pe care nu o cunoștea și pe care nu o putea determina pe întuneric, așa că trebui să treacă pe dibuite, să împingă ușa odăii și, ajuns acolo, să se orienteze bine ca nu cumva să se înșele care era patul. Izbuti. Se lovi mai întâi de corzile hamacului, fixate mai jos decât își închipuise și un bărbat care sforăise până atunci se răsuca prin somn și murmură cu un fel de dezamăgire: "Era miercuri..." Împingând ușa odăii, nu putu s-o oprească de a răni solul denivelat. Dintr-o dată, în întunericul cel mai adânc, înțelese cu o nostalgie nesfârșită că era total dezorientat. În această cameră strâmtă dormea mama, altă fiică împreună cu soțul ei și cu doi copii, precum și femeia care poate nu-l aștepta. S-ar fi putut călăuzi după miros dacă acest miros nu plutea în toată casa, atât de înșelător și totodată atât de precis, așa cum îi rămăsese impregnat în piele. Rămase o clipă îndelungată nemișcat, aiurit, și se întrebă cum de reușise să se vâre într-o încurcătură atât de mare, când o mână cu degetele rășchirate, pipăind prin beznă, îi atinse obrazul. Nu a fost prea surprins, căci în mod inconștient tocmai asta aștepta. Se lăsă deci în voia acestei mâini și într-o stare teribilă de epuizare, se pomeni condus într-un loc de neidentificat, unde i se scoaseră hainele și unde fu rostogolit ca un sac plin cu cartofi, unde fu întors pe față și pe dos într-o noapte de nepătruns în care nu știa ce să facă cu propriile lui brațe, când nu se mai simțea femeia ci amoniacul, în timp ce încerca să-și amintească de chipul ei dar nu putea să-și amintească decât chipul Ursulei, dându-și vag seama că era pe cale să facă ceva ce de foarte multă vreme dorea să poată face, dar despre care niciodată nu-și închipuise că s-ar putea întâmpla în realitate, fără să știe prea bine ce se petrece de fapt, deoarece nu știa unde le sunt picioarele, unde era capul, și al cui era capul, și ale cui erau picioarele, având senzația că nu va mai rezista revoltei surde și glaciale din șale și aerului care-i balona pânțelele, și fricii, și dorinței nesăbuite

de a fugi și totodată de a rămâne, pentru totdeauna în această tăcere exasperantă și în această singurătate înspăimântătoare.

Ea se numea Pilar Ternera. Făcea parte din exodul al cărui sfârșit glorios a fost întemeierea satului Macondo, adusă cu forța de familia ei pentru a o smulge de la bărbatul care o violase la vârsta de patrușprezece ani și care o iubise până la douăzeci și doi, dar care nu s-a decis niciodată să dea în vileag legătura lor, deoarece aparținea altei femei. Îi făgădui că o va urma până la capătul pământului, dar mai târziu, după ce-și va fi limpezit situația, iar ea se săturase să-l mai aștepte, încercând mereu să-l recunoască în bărbații mari și mici, blonzi și bruni de prin toate colțurile pământului, pe care i-i făgăduiau cărțile, pe drum de mare și pe drum de uscat, peste trei zile, peste trei luni sau peste trei ani. În așteptarea lui, își pierdu vigoarea coapselor, tăria sânilor și deprinderea tandreței, își păstră însă focul inimii. Cu mintea tulburată de această joacă minunată, José Arcadio va merge să o dibuiască în fiecare noapte prin labirintul odăii. I s-a întâmplat o dată să găsească drugul pus la poartă și ciocăni în repetate rânduri, știind bine că dacă a avut îndrăzneala să bată o dată, trebuie să continue până la sfârșit și, după o așteptare interminabilă, ea îi deschise. Peste zi, picând de somn, se bucura în taină de amintirile nopții trecute. Însă, când venea ea la ei acasă, voioasă, fără griji, glumeață și îndrăzneață, el nu trebuia să facă nici un efort pentru a-și ascunde surescitarea, căci femeia aceasta, ale cărei explozii de râs speriau porumbelii, nu avea nimic comun cu acea forță nevăzută care îl învățase să-și rețină respirația și să-și controleze bătăile inimii și care îl făcuse să înțeleagă pentru ce oamenii se tem de moarte. Se închisese atât de mult în sinea lui încât nici nu observă motivul bucuriei generale atunci când tatăl și fratele său stârniră toată casa, vestind că au reușit să reducă zgura metalică și să extragă din ea aurul Ursulei.

Într-adevăr, după zile de luptă stăruitoare și complicată, izbutiseră. Ursula era fericită și-i mulțumi chiar lui Dumnezeu că a creat alchimia, în timp ce oamenii din sat se îmbulzeau în laborator unde li se servi dulceață de goyave cu mici biscuiți, pentru sărbătorirea miracolului, și în timp ce José Arcadio Buendía îi lăsa să vadă creuzetul cu aurul recuperat, ca și cum l-ar fi inventat el însuși. Tot arătându-l tuturor, ajunse și la fiul său mai mare, care, în vremea din urmă nu mai pusese piciorul în laborator. Îi împinse sub ochi pasta solidificată, cu un aspect gălbui, și-l întrebă: "Tu ce crezi?" José Arcadio răspunse cu toată franchețea:

— Sunt excremente de câine.

Tatăl său îi dădu cu dosul palmei o lovitură violentă peste gură de-i țâșni sângele și lacrimile. În noaptea aceea, Pilar Ternera îi aplică pe obraz comprese cu arnică, pipăind prin întuneric ca să țină flaconul și vata și, voind să se drăgostească fără a-i provoca dureri, îi făcu tot ceea ce dorea el fără a-i cere să se miște. Ajunseseră la un astfel de grad de intimitate încât, după câteva clipe, fără a-și da măcar seama, începuseră să vorbească în șoaptă.

— Vreau să fiu singur cu tine, zicea el. Într-o bună zi voi povesti totul lumii întregi și vom isprăvi cu ascunzișurile.

Ea nu încercă să-l liniștească.

— Ar fi bine, îi răspunse. Odată singuri, vom lăsa lampa aprinsă pentru a ne putea vedea mai bine, și voi putea striga tot ce doresc fără ca nimeni să vină să-și vâre nasul, iar tu-mi vei spune la ureche toate

porcăriile care îți vor trece prin minte.

Această conversație, ranchiuna clocotitoare pe care o resimțea împotriva tatălui său, ca și eventualitatea unui amor fără opreliști îi inspirau o îndrăzneală plină de încredere. Dintr-o dată, fără să se pregătească în nici un fel pentru confidențe, el îi povesti totul fratelui său.

La început, micul Aurelio nu vedea decât primejdia, riscul pe care îl aduceau cu sine aventurile fratelui său, însă nu putea să-și închipuie irezistibilul obiectiv în chestiune. Încetul cu încetul se lăsă cucerit de acea febrilitate. Cerea să i se povestească toate peripețiile cu de-amănuntul; merse până la a simți suferința și plăcerea fratelui său și se simțea copleșit, atât de teamă cât și de fericire. Îl aștepta treaz până în zori, în patul părăsit, parcă presărat cu cărbuni aprinși, apoi cei doi, fără somn, stăteau de vorbă până la ora deșteptării, astfel că amândoi ajunseră să sufere de aceeași apatie, să manifeste un dispreț asemănător față de alchimie și față de știința tatălui lor, și să-și găsească refugiu în însingurare. "Acești copii umblă ca niște aiuriți, zicea Ursula. Pesemne că au viermi." Le prepară un decoct grețos din labă de găscă tocată, pe care amândoi îl sorbiră cu un stoicism neașteptat și care-i sili să se pună împreună pe oalele respective de unsprezece ori în aceeași zi, până când evacuară câțiva paraziți roz pe care-i arătară tuturor jubilând, căci aceasta le îngăduia să abată bănuielile Ursulei cu privire la adevărata cauză a împrăstierii și lăncezelii lor. În felul acesta, Aureliano putea nu numai să asculte povestindu-i-se experiențele fratelui său, ci avea și plăcerea să le trăiască de parcă i s-ar fi întâmplat lui însuși; într-o zi, când i se explica foarte amănunțit mecanismul amorului, îl întrerupse pe fratele său pentru a-l întreba: "Ce simți atunci?" José Arcadio îi răspunse prompt:

— Este ca un cutremur de pământ.

Într-o joi din ianuarie, la orele două dimineața, se născu Amaranta. Înainte ca cineva să intre în cameră, Ursula examinează prunca mădular cu mădular. Era lascivă și foarte umedă ca o șopîrlită, însă toate părțile trupului ei erau omenești. Abia după ce simți că locuința e plină de lume, Aureliano înțelese că s-a întâmplat ceva nou. Profitând de dezordine pentru a trece neobservat, ieși să-l cheme pe fratele său, care părăsise patul de la orele unsprezece din seară, și hotărârea lui fu atât de intempestivă încât nici nu-și luă măcar vreme să se întrebe cum să facă să-l scoată din odaia lui Pilar Ternera. Zăbovi mai multe ceasuri dând târcoale în jurul casei, fluierând după codul pe care-l conveniseră, până ce apropierea zorilor îl obligă să se reîntoarcă. În odaia mamei sale, jucându-se cu surioara care se născuse, cu chipul plin de o nevinovăție neîndoielnică îl găsi pe José Arcadio.

Ursula abia împlinise cele patruzeci de zile de convalescență, când reveniră țiganii. Erau aceiași saltimbanci și jongleri care aduseseră gheața. Spre deosebire de tribul lui Melchiade, aceștia nu avură nevoie de prea multă vreme pentru a face dovada că nu erau crainici ai progresului, ci colportori vulgari de distracții. Astfel, chiar atunci când au adus gheața, ei se feriră să o prezinte în funcție de utilitatea ei în viața oamenilor, ci ca pe o simplă curiozitate de circ. De data aceasta, între alte atracții ingenioase, aduceau un covor zburător. Nici pe acesta nu-l lăudară ca un aport fundamental la dezvoltarea transporturilor, ci ca un obiect de amuzament. Oamenii, bineînțeles, se duseseră să-și scotocească ultimii bănuți de aur pentru a se bucura de un zbor rapid

deasupra caselor din sat. Profitând de delicioasa impunitate pe care le-o asigura dezordinea generală, José Arcadio și Pilar cunoscuseră câteva ceasuri de libertate. Umblau ca doi logodnici fericiți pierduți în mulțime, și au ajuns chiar să bănuiască că iubirea putea să fie un sentiment mai grav, mai profund decât acea fericire neînfrânată însă efemeră a nopților lor clandestine. Pilar risipi însă farmecul. Stimulată de entuziasmul cu care José Arcadio părea că se bucură de compania ei, ea nu știu să-și aleagă nici momentul, nici formula, și pe neașteptate lăsă să-i cadă lumea întreagă pe cap: "De acum ești cu adevărat bărbat", îi spuse ea. Și cum el nu pricepu ce voia să înțeleagă prin aceasta, ea îi explică fără ocolișuri:

— Vei avea un fiu.

Timp de câteva zile, José Arcadio nu mai îndrăzni să iasă din casă. Îi era destul s-o audă pe Pilar râzând în gura mare în bucătărie, că fugea să se adăpostească în laborator unde instrumentele de alchimie intraseră din nou în acțiune cu binecuvântarea Ursulei. José Arcadio Buendía îl primi cu entuziasm pe fiul său risipitor și-l iniție în cercetările pe care, în sfârșit, le întreprinse asupra pietrei filozofale. Într-o după-amiază, copiii fură cuprinși de admirație la vederea covorului zburător care trecuse, repede, la înălțimea ferestrei laboratorului, purtând la bordul său pe pilotul țigan și mai mulți copii din sat care făceau semne de bucurie cu mâna, însă José Arcadio Buendía nici nu privi măcar în acea direcție: "Lăsați-i să viseze, zise el. Noi vom zbura mai bine ca ei cu mijloace mai științifice decât această pătură prăpădită." În ciuda interesului pe care se prefăcea că-l are față de *oul filozofic*, José Arcadio nu înțelese niciodată nimic despre proprietățile acestuia, care nu i se părea a fi decât un flacon defect. Nu izbutea să se elibereze de ceea ce ce-l preocupa. Își pierdu pofta de mâncare și somnul, era mereu indispus întocmai ca tatăl lui în fața insuccesului întreprinderilor sale și părea atât de istovit încât însuși José Arcadio Buendía îl înlocui în funcțiunile din laborator, crezând că prea și-a pus la inimă alchimia. Aureliano înțelese, de bună seamă, că starea de dezolare a fratelui său nu-și avea cauza în cercetarea pietrei filozofale, însă nu izbuti să-i smulgă vreo confidență. José Arcadio își pierduse spontaneitatea de odinioară. Din complice și comunicativ cum era, deveni discret, ostil. Dornic de singurătate, torturat de o pizmă otrăvită față de lume, își părăsi într-o noapte patul, ca de obicei, dar nu pentru a merge la Pilar Ternera, ci pentru a se pierde în tumultul bâlciului. După ce se preumblase printre tot felul de atracții fără să se intereseze de vreuna, rămase înmărmurit în fața unui lucru care nu făcea parte din spectacol: foarte tânără, aproape un copil, copleșită sub greutatea măgelelor de sticlă, cea mai frumoasă femeie pe care José Arcadio o văzuse în viața sa. Ea se afla în mulțimea care asista la prezentarea tristă a omului prefăcut în viperă din pricină că nu a ascultat de părinți.

José Arcadio nu-i dădu nici o atenție. În timp ce se desfășura tragicul interogatoriu al omului-viperă, își croi drum prin mulțime până la rândul din față unde stătea țiganca și se postă lângă dânsa, lipindu-se de spatele ei. Fata încercă să se depărteze, însă José Arcadio se lipi de ea cu și mai multă stăruință. Atunci băgă de seamă și-l simți. Rămase nemișcată lângă el, tremurând de surpriză și de frică, neîndrăznind să dea crezare evidenței, apoi sfârși prin a-și întoarce capul și-l privi cu un zâmbet nervos. Între timp, doi țigani puseră pe omul-viperă în cușca lui și-l duseră în cort. Țiganul care anima spectacolul anunță:

— Iar acum, doamnelor și domnilor, vă vom face să asistați la proba îngrozitoare a femeii condamnată să fie decapitată în fiecare noapte la aceeași oră timp de cincizeci de ani, drept pedeapsă pentru că a văzut ce nu trebuia să vadă.

José Arcadio și tânăra fată nu asistară la decapitare. O șterseră în cortul ei, unde se îmbrățișară cu o nerăbdare febrilă, lepădându-și vestmintele. Țiganca se descotorosi de fustele ei suprapuse, de nenumăratele ei cotilioane din dantelă scrobită, de corsetul cu balene inutil, de povara mărgelilor, astfel că de fapt nu mai rămânea nimic din ea. Era ca o broscuță plăpândă, cu sânii înmuguriți și cu gambe subțiri ce nu atingeau în diametru brațele lui José Arcadio; dădu însă dovadă de o hotărâre și de o căldură care-i compensau mărunțimea trupului. Numai că José Arcadio nu putea răspunde la fel, deoarece se aflau într-un fel de cort prin care țiganii treceau cu accesoriile lor de circ și unde-și încheiau afacerile, sau chiar se opreau în apropierea patului pentru a juca o partidă de zaruri. Felinarul atârnat de stâlpul din mijloc lumina tot interiorul. Între două mângâieri, José Arcadio se întinse pe pat, dezbrăcat în pielea goală, nepreaștiind ce să facă, în timp ce tânăra fată încerca să-i ațâțe poftete. O țigancă cu șolduri planturoase intră puțin după aceasta, însoțită de un bărbat care nu făcea parte din trib dar nici din sat, și amândoi începură să se dezbrace la capul patului. Femeia își aruncă din întâmplare privirea asupra lui José Arcadio și începu să-i examineze cu un fel de fervoare patetică magnificul animal în repaus.

— Văleu, băiete, exclamă ea, Dumnezeu să ți-o țină!

Partenera lui José Arcadio îi rugă să-i lase în pace și perechea se culcă pe jos, chiar lângă pat. Pasiunea celorlalți stârni iarăși febra lui José Arcadio. La prima atingere, oasele tinerei femei păreau că se dezarticulează cu un trosnet înspăimântător ca acel al unei cutii de domino, iar pielea i se topi în sudori livide, ochii i se umplură de lacrimi și din tot trupul ei porni un geamăt lugubru și un miros vag de nămol. Ea suportă însă izbitura cu o tărie de caracter și cu o vitejie de admirat. José Arcadio se simți atunci purtat în văzduh până la o stare de inspirație serafică, în care inima sa aprinsă deveni izvorul unor obscenități tandre care pătrundeau în urechile tinerei fete ieșindu-i pe gură, traduse în limba ei. Era într-o joi. În noaptea de sâmbătă, José Arcadio își legă o basma roșie pe cap și plecă cu șatra.

Când Ursula îi descoperi absența, îl căută pretutindeni prin sat. Pe locul de unde țiganii își strânseseră tabăra nu mai rămăsese decât o dâră de gunoi amestecată cu cenușa încă fumegândă a vetrelor stinse. Cineva care umbla pe acolo, scormonind în căutarea unor mărgele, îi mărturisi Ursulei că-l văzuse pe fiul ei în noaptea trecută, în mulțimea de la spectacol, împingând o caretă cu cușca omului-viperă.

— S-a făcut țigan! strigă ea către soțul ei, care nu dăduse nici cel mai mic semn de emoție în fața acestei dispariții.

— Să dea Dumnezeu să fie așa! zise José Arcadio Buendía, pisând în piulița sa materia pisată de o mie de ori și reîncălzită și pisată din nou. În felul acesta va învăța să devină om.

Ursula întrebă în ce direcție au pornit țiganii. Continuă să se informeze urmând calea ce i se arătă și, socotind că mai are timp să-i ajungă din urmă, se depărtă tot mai mult de sat, până ce-și dădu seama că se află atât de departe încât să nu se mai gândească la reîntoarcere. José Arcadio Buendía nu descoperi absența femeii sale decât la ceasurile opt din seară când, punându-și materia la dospit într-un așternut de

bălegar, se duse să vadă ce face micuța Amaranta, răgușită de plâns. În câteva ore adună un mic grup de oameni bine echipați, lăsă pe Amaranta în seama unei femei care se oferă s-o alăpteze, și se pierdu pe cărări nevăzute pe urmele Ursulei. Aureliano îi însoțea. În zori, niște pescari indigeni, a căror limbă nu o înțelegeau, le dădură a înțelege prin semne că n-au văzut pe nimeni. După trei zile de cercetări zadarnice, reveniră în sat.

Timp de câteva săptămâni, José Arcadio Buendía se lăsă covârșit de dezolare. Se ocupă ca o mamă de mica Amaranta. O îmbăia, o schimba, o ducea la doica ei de patru ori pe zi și chiar îi cânta noaptea, melodii pe care Ursula nu știa să i le cânte. Într-o zi, Pilar Ternera își oferă serviciile pentru împlinirea treburilor casnice așteptând întoarcerea Ursulei. Aureliano, a cărui intuiție misterioasă se sensibilizase și mai mult în timpul nenorocirii, avu un fel de fulgerare de luciditate văzând-o intrând. Din clipa aceea era sigur că, în chip inexplicabil, ea era vinovată de fuga fratelui său și de dispariția mamei sale, care a urmat, și o chinui atât de mult, cu o dușmănie tăcută, însă nemiloasă, încât femeia nu mai călcă niciodată în casă.

Cu timpul, totul reîntră în normal. José Arcadio Buendía și fiul său n-ar fi fost în stare să precizeze în ce moment și-au refăcut laboratorul, scuturând praful, reaprinzând atănorul, supunându-se din nou mânuirii pline de răbdare a materiei adormite de luni de zile în așternutul ei de bălegar. Amaranta ea însăși, culcată într-un coș de palmier, observa cu atenție munca istovitoare a tatălui și fratelui ei, în mica încăpăre cu aerul rarefiat din pricina vaporilor de mercur. Într-o bună zi, la mai multe luni după plecarea Ursulei, începură să se petreacă lucruri ciudate. Un flacon gol uitat de multă vreme într-un dulap, deveni atât de greu încât era imposibil să-l urnești din loc. O oală cu apă așezată pe masa de lucru fierse fără foc timp de o jumătate de oră până se evaporase complet. José Arcadio Buendía și fiul său observau aceste fenomene cu un extaz amestecat cu spaimă, incapabili să și le explice, însă interpretându-le ca niște prevestiri ale materiei. Într-o zi, leagănul Amarantei începu să se miște, împins dintr-o pornire proprie, și făcu un tur complet prin odaie, spre marea stupefacție a lui Aureliano care se grăbi să-l oprească. Tatăl său nu se emoționează însă pentru atâta lucru. Puse leagănul la loc și-l legă de piciorul unei mese, convins că evenimentul așteptat era iminent. Pe această chestiune Aureliano îl auzi cum zicea:

— Dacă nu te temi de Dumnezeu, teme-te de metale.

Pe neașteptate, după aproape cinci luni de la dispariție, Ursula se reîntoarce. Reveni mai magnifică, mai tânără ca oricând, cu niște găтели noi, de un stil necunoscut în sat. José Arcadio Buendía abia putu să reziste emoției: "Asta era deci! strigă el. Știam eu că așa se va întâmpla!" Și era convins cu adevărat de aceasta, căci, în retragerile sale prelungite, în timp ce mânuia materia, se rugase din adâncul inimii ca minunea așteptată să nu fie descoperirea pietrei filozofale, nici descătușarea suflării care dă viață metalelor, nici posibilitatea de a preface în aur balamalele și zăvoarele casei; ci tocmai ceea ce se împlinise acum: reîntoarcerea Ursulei. Ea, însă, nu părea să împărtășească nicidecum entuziasmul lui. Îi dădu o sărutare foarte convențională, ca și cum n-ar fi lipsit mai mult de un ceas, și-i spuse:

— Du-te să vezi ceva la poartă.

Lui José Arcadio Buendía îi trebui multă vreme până să se trezească din nedumerire atunci când ieși în uliță și văzu mulțimea. Nu erau țițani,

ci bărbați și femei care semănau cu ei, cu părul lins și cu pielea închisă, care vorbeau aceeași limbă și se plâneau de aceleași necazuri. Veniseră cu catării încărcăți cu provizii, cu căruțe trase de boi, pline cu mobile și ustensile, accesorii simple pentru viața simplă pământească, pe care le vând fără ifose micii negustori ai realității cotidiene. Ei veneau de pe celălalt țărm al mlaștinei, la depărtare doar de două zile de mers, unde erau și alte sate, care primeau poșta în fiecare lună și care cunoșteau mașinile care-ți fac viața mai ușoară. Ursula nu i-a ajuns din urmă pe țigani, a descoperit însă drumul pe care soțul ei nu putuse să-l descopere în timpul cercetărilor sale infructuoase asupra marilor invenții.

LA DOUĂ SĂPTĂMÂNI DUPĂ NAȘTERE, fiul lui Pilar Ternera fu adus la buncii săi. Ursula îl primi în silă, cedând încă o dată încăpățănării soțului ei, care nu putea concepe ca o odraslă din sângele său să rămână părăsită în voia soartei; ea hotărî însă să i se ascundă copilului adevărata identitate. Deși primi numele de José Arcadio, a rămas să-l numească mai simplu Arcadio, spre a evita orice confuzie. În vremea aceea domnea o activitate atât de intensă în sat și casa era pradă unei dezordini atât de mari, încât grija pentru creșterea copiilor trecuse pe planul al doilea. Aceștia fură încredințați lui Visitación, o indiană guajira care venise în sat însoțită de un frate, fugind de o ciumă a insomniei care bântuia în tribul ei de mai mulți ani. Amândoi erau atât de ascultători și serviabili, încât Ursula îi luă în slujba ei pentru a o ajuta la treburile casnice. Astfel că Arcadio și Amaranta vorbiră limba indienilor guajiros înainte de cea castiliană, și învățaseră să soarbă ciorbă de șopârle și să mănânce ouă de păianjen fără ca Ursula să bănuiască ceva, fiind prea ocupată acum cu un comerț promițător cu mici animale din zahăr ars. Macondo se schimbă cu desăvârșire. Oamenii care o însoțiseră pe Ursula descoperiră calitatea bună a solului și poziția sa privilegiată față de mlaștină, astfel încât cătunul sărac de la început se schimbă repede într-un sat plin de activitate, cu prăvălii, ateliere de felurite meșteșuguri și o șosea pe care traficul devenise neîntrerupt, și pe care sosiră primii arabi încălțați cu papuci, cu cercei în urechi, vânzând mărgelile de sticlă în schimbul papagalilor. José Arcadio Buendía nu cunoscuse nici o clipă de răgaz. Fascinat de o realitate imediată care în momentul acela îi păru mai fantastică decât universul vast al imaginației sale, se dezinteresă complet de laboratorul de alchimie, lăsă să doarmă materia extenuată după luni îndelungate de manipulari, și redeveni omul întreprinzător de la început, acela care hotărâse traseul ulițelor și așezarea caselor noi pentru ca nimeni să nu profite de avantajul de care ceilalți să nu se bucure în mod egal. Își creă atâta autoritate printre noii veniți, încât nu se puneau nici o temelie, nici nu se trăgeau demarcațiuni fără să se ia avizul său și s-a hotărât ca el să prezideze la împărțirea pământurilor. Când reveniră țiganii saltimbanci, cu bâlciul lor ambulant transformat acum într-un așezământ enorm de jocuri de noroc, fură primiți cu veselie la gândul că José Arcadio se întorcea împreună cu ei. Dar José Arcadio nu se întorsese, iar ei nu-l mai aduseseră pe omul-viperă care, după părerea Ursulei, era singurul care putea să le dea vești despre fiul lor, astfel încât nu li s-a mai îngăduit țiganilor să se instaleze

În sat, nici să mai pună piciorul acolo, căci erau considerați ca trimiși ai poftelor trupești și ai perversității. În schimb, José Arcadio Buendía declară în mod formal că tribul lui Melchiade, care contribuise atât de mult la dezvoltarea satului prin știința lui milenară și prin invențiile lui fabuloase, va găsi întotdeauna porțile deschise. Dar tribul lui Melchiade, după spusele drumeților, fusese șters de pe fața pământului pentru că depășise limitele cunoștinței omenești.

Scăpând, măcar pentru moment din mrejele imaginației sale, José Arcadio Buendía restabili repede ordinea și munca, și singura fantezie îngăduită a fost eliberarea păsărilor care, de la întemeierea satului însoreau zilele cu melodiile lor de fluier, și înlocuirea lor cu ornice muzicale în fiecare casă. Erau niște orologii încântătoare, din lemn fasonat, pe care arabii le schimbau pe papagali și pe care José Arcadio Buendía le sincroniză cu atâta precizie încât, tot la jumătate de oră, satul întreg se însenina la acordurile aceleiași melodii, care se desfășura progresiv până la culminarea, într-o amiază exactă și unanimă, marcată de terminarea valsului. Tot José Arcadio Buendía a fost cel care, prin epoca aceea, a hotărât ca străzile satului să fie plantate cu migdali în loc de salcâmi, și care a descoperit, fără să-l fi dezvăluit vreodată, modul de a face nemuritori acești pomi. Cu mulți ani mai târziu, când Macondo nu mai era decât niște barăci de lemn cu acoperișul din tablă, pe străzile cele mai vechi mai dăinuiau migdalii, ciopârțiți și plini de praf, însă nimeni nu mai știa atunci cine i-a sădit. În timp ce tatăl său făcea ordine în sat și mama consolida patrimoniul familiei cu minunata ei crescătorie de cocoșei și peștișori de zahăr, care de două ori pe zi porneau din casă, înfipti în bețișoare din lemn de kapok, Aureliano petrecea ore îndelungate în laboratorul părăsit, inițiindu-se, prin propriile lui cercetări, în meșteșugul aurăriei. Crescuse atât de mult încât hainele pe care i le lăsase fratele lui nu-i mai veneau și începuse să le ia pe ale tatălui său, însă Visitación trebuia să-i croiască fel de fel de pliuri la cămăși și la pantaloni, deoarece Aureliano nu moștenise corpolența celorlalți. Adolescența îl făcuse să-și piardă suavitatea glasului și-l apucase taciturn și iremediabil solitar, redându-i în schimb acea strălucire intensă pe care o avusese în priviri, la naștere. Dedicându-se în întregime experiențelor de aurărie, abia dacă-și părăsea laboratorul pentru masă. Preocupat de caracterul închis al fiului său, José Arcadio Buendía îi dădu un rând de chei ale casei și ceva bani, socotind că, poate, avea nevoie de o femeie. Aureliano își cheltui însă banii pe acid clorhidric pentru a prepara apă regală și, ca să le înfrumusețeze, înmuie cheile într-o baie de aur. Extravaganțele lui abia dacă erau comparabile cu acelea ale lui Arcadio și ale Amarantei, cărora începuseră să le crească dinți noi, dar care continuau să umble toată ziua agățându-se de straiile indienilor, neclintii în încăpățânarea lor de a nu vorbi spaniola, ci limba guajiră. "N-ai de ce să te plângi, îi spunea Ursula soțului ei. Copiii moștenesc nebuniile părinților lor." Și în timp ce ea se plângea de nenorocul ei, convinsă că excentricitățile copiilor ei nu erau mai prejos decât o coadă de porc, Aureliano îi aruncă o privire care o scufundă în incertitudini.

— Va veni cineva, prezise el.

Ca întotdeauna atunci când rostea o prorocie, Ursula încercă să-l dezarmeze cu logica ei de femeie gospodină. Era foarte firesc să vină cineva. În fiecare zi treceau prin Macondo zeci de străini fără să trezească neliniște și fără să se anunțe în vreun chip secret. Însă, în pofida oricărei logici, Aureliano părea sigur de presimțirea sa.

— Nu știu cine va fi acela, zise el stăruind. Dar oricare ar fi, este pe cale să sosească.

În duminica următoare sosi, într-adevăr, Rebeca. Nu trecuse încă peste unsprezece ani. Făcuse obositoarea călătorie de la Manaura cu niște traficanți de blănuri care avuseseră misiunea de a o preda, împreună cu o scrisoare, lui José Arcadio Buendía, dar nu putură explica precis cine era persoana care le ceruse acest serviciu. Nu avea alte bagaje decât o valiză cu îmbrăcăminte personală, un mic balansoar din lemn pictat de mână cu floricele multicolore, și un fel de săculeț din pânză gudronată care făcea un zgomot continuu de ciocnituri, în care transporta osemintele părinților ei. Scrisoarea adresată lui José Arcadio Buendía era scrisă în termeni afectuoși de către cineva care continua să-l iubească foarte mult în ciuda timpului scurs și a depărtării, și care se vedea silit, împins de cel mai elementar umanism, să-i trimită din milă pe această biată orfelină, părăsită în voia soartei, verișoară de al doilea cu Ursula și prin urmare rudă și cu José Arcadio Buendía, ce e drept mai de departe, deoarece era fiica acelui prieten neuitat care a fost Nicanor Ulloa și a vrednicei sale soții Rebeca Montiel, pe care Dumnezeu i-a chemat în împărăția cerurilor, și ale căror rămășițe se anexează la această scrisoare pentru a li se da un mormânt creștinesc. Toate numele menționate, ca și semnătura din scrisoare, erau perfect lizibile, dar nici José Arcadio Buendía, nici Ursula nu-și amintiră să fi avut rude cu aceste nume, și nici unul, nici celălalt nu cunoșteau pe cineva care să poarte numele trimițătorului, cu atât mai puțin în îndepărtatul oraș Manaura. A fost cu neputință să se smulgă vreo informație suplimentară de la fetiță. De la sosire, ea rămase așezată în balansoarul ei sugându-și degetul mare și observând totul cu ochi speriați, fără a părea că înțelege vreun cuvânt din întrebările ce i se puneau. Purta niște vestimente în dungi, vopsite în negru, roase de uzură, și cizmulițe de lac, scorjite. Părul îi era strâns după urechi cu fundițe de panglică neagră. De gât îi atârna un guler cu desene șterse din pricina sudorii, iar la încheietura mâinii drepte avea un colț de animal, montat în aramă, care slujea ca amuletă împotriva deochiului. Tenul ei verzui, abdomenul balonat, pielea întinsă ca a unei tobe, toate acestea erau semnele unei sănătăți șubrede și mărturia unei înfometări mai vechi decât ea însăși, dar atunci când i s-a dat să mănânce a rămas cu farfuria pe genunchi fără să vrea să se atingă de ea. Au ajuns chiar să creadă că era surdă și mută, până în clipa când indienii o întrebară în limba lor dacă dorește puțină apă; ochii ei se înviorară ca și cum ar fi regăsit niște cunoscuți și dădu afirmativ din cap.

Rămase la ei, căci nu era altă soluție. Hotărâră să o numească Rebeca, după scrisoare, fiind prenumele mamei sale, și pentru că Aureliano avusese răbdarea să rostească în fața ei numele tuturor sfinților din calendar fără să obțină nici o reacție din parte-i față de vreun alt prenume. Deoarece, pe vremea aceea, nu exista cimitir la Macondo, fiindcă nu murise nimeni, ei păstrară săculețul cu oseminte așteptând să găsească un loc potrivit unde să le îngroape și, multă vreme încă, părinții Rebecăi încurcau casa, niciodată în același loc, cu clămpănitul și cârâitul lor de cloșcă. A durat multă vreme până când Rebeca să se integreze în viața familială. Ședea în balansoar sugându-și degetul, în colțul cel mai retras al casei. Nimic nu-i stârnea interesul, afară de muzica ceasornicelor, pe care o iscodea la fiecare jumătate de oră cu priviri neliniștite, sperând parcă să o descopere undeva în văzduh. Timp de

câteva zile, n-au reușit să o facă să mănânce. Nimeni nu înțelegea cum de nu murise deja de foame, când băștinașii, cărora nu le scăpa nimic deoarece umblau mereu prin casă cu pași tăcuți, descoperiră că Rebecăi nu-i plăcea să mănânce decât pământ umed din curte și plăcile din var pe care le desprindea de pe pereți cu unghiile. Era evident că părinții ei, sau cei care o crescuseră, o pedepseau pentru această deprindere urâtă, deoarece n-o făcea decât pe ascuns și-și dădea seama că face rău, silindu-se să-și ascundă proviziile ca să le înfulece nevăzută de nimeni. De atunci o supuseră unei supravegheri neîncetate. Răspândiră fiere de vacă prin curte și spoiră zidurile cu zeamă de piper, crezând că prin astfel de metode vor putea pune capăt viciului pernicios, dar ea dădu dovadă de atâta viclenie și îndemânare căutând să-și procure pământ, încât Ursula trebui să recurgă la mijloace mai drastice. Turna suc de portocale și revent într-un castron pe care-l lăsa descoperit toată noaptea, iar dimineața următoare i-o dădea s-o bea la micul dejun. Deși nu-i spusese nimeni că un astfel de leac era destinat în mod special să-i vindece pe mâncătorii de pământ de viciul lor, ea socotea că orice fel de substanță amară pe stomacul gol nu va întârzia să provoace reacția ficatului. Rebeca era atât de rebelă și de tare în ciuda rahitismului ei încât trebuia stăpânită și culcată la pământ ca un vițel pentru a o sili să-și înghită doctoria și cu greu i se putură înfrânge smuciturile și suporta bolboroselile tulburi pe care le striga între două mușcături sau scuipături, și care, după spusele indienilor scandalizați, reprezentau cele mai urâte obscenități pe care le puteau concepe în limba lor. După ce Ursula află toate acestea, își completează tratamentul cu lovituri de bici. Nu s-a putut stabili niciodată dacă reventul sau bătaia produsese efectul, sau combinația celor două, este sigur însă că după câteva săptămâni Rebeca începu să dea semne de vindecare. Lua parte la jocurile lui Arcadio și ale Amarantei, care o primiră ca pe o soră mai mare, și mânca cu poftă slujindu-se cum se cuvine de tacâmul ei. În curând se văzu că vorbea castiliana la fel de curgător ca și limba indienilor, că era deosebit de îndemnatică și că intona valsul ceasornicelor cu cuvinte foarte drăguțe compuse chiar de ea. Toată lumea începuse să o considere ca făcând parte din familie. Manifestă față de Ursula o afecțiune pe care n-au avut-o niciodată proprii ei copii, o numea pe Amaranta surioară, pe Arcadio frățior, pe Aureliano unchi și pe José Arcadio Buendía bunic. Astfel că ajunse să merite ca și ceilalți numele de Rebeca Buendía, singurul nume pe care-l avu vreodată și pe care-l purtă cu vrednicie până la moarte.

Într-o noapte, pe vremea când Rebeca se vindecase de viciul ei de mâncătoare de pământ și fu dusă să împartă odaia celorlalți copii, indianii care dormea cu ei se trezi din întâmplare și auzi un zgomot curios într-un colț. Sări în picioare, alarmată, crezând că a intrat vreun animal în cameră, când o descoperi pe Rebeca în balansoarul ei, sugându-și degetul și având ochii aprinși ca ai unei pisici în întuneric. Înlemnită de groază, zdrobită de această fatalitate care-o persecuta, Visitación recunoscu în ochii Rebecăi simptomele molimei care-i silise, pe fratele ei și pe ea, să se exileze pentru totdeauna dintr-o împărăție milenară unde aveau titlul de principii. Era boala insomniei.

În zorii zilei n-a mai fost găsit în casă indianul Cataure. Sora lui a rămas; inima ei fatalistă îi spunea că flagelul mortal avea s-o urmărească în tot chipul până în colțul cel mai îndepărtat al pământului. Nimeni nu înțelese neliniștea lui Visitación. "Dacă nu poți dormi, cu atât mai bine, zicea José Arcadio Buendía cu voce bună. Pentru noi viața va fi

cu atât mai fructuoasă." Însă indiana le explică îndată că ceea ce era mai de temut la această boală a somnului nu era imposibilitatea de a dormi, deoarece corpul nu resimțea nici o oboseală, ci evoluția ei inexorabilă până la manifestarea cea mai critică: pierderea memoriei. Voia să spună că pe măsură ce bolnavul se obișnuia cu această stare de veghe, începeau să se șteargă din minte amintirile copilăriei, apoi numele și noțiunea fiecărui lucru și, până la urmă, identitatea oamenilor și chiar conștiința existenței proprii, până la întunecarea într-un fel de idiotie fără trecut. José Arcadio Buendía, murind de râs, socotea că e vorba nici mai mult nici mai puțin decât de una din acele numeroase boli scornite de superstiția indigenilor. Însă Ursula luă, pentru orice eventualitate, precauția de a o separa pe Rebeca de ceilalți copii.

După câteva săptămâni, când spaima lui Visitación părea calmată, José Arcadio Buendía începu într-o noapte să se răsucească în pat fără să poată dormi. Ursula, trezită și ea, îl întrebă ce are, iar el răspunse: "Mă tot gândesc la Prudencio Aguilar". Nu mai putură închide ochii nici o clipă, însă a doua zi se simțiră atât de proaspeți și bine dispuși încât uitară de acea noapte urâtă. La ora dejunului, Aureliano povesti uimit că se simțea în formă perfectă deși petrecuse toată noaptea în laborator ca să aurească o broșă pe care se gândea să i-o ofere Ursulei de ziua ei. Nimeni nu se neliniști de fapt până în ziua a treia când, nesimțind nici o poftă de somn, își dădură seama că nu închiseseră ochii de mai bine de cincizeci de ceasuri.

— Și copiii au rămas treji, remarcă indiana cu fatalismul ei inebranabil. Când pătrunde undeva, nimeni nu scapă de ciumă.

Contractaseră, într-adevăr, boala insomniei. Ursula care învățase de la mama ei puterile medicinale ale plantelor, prepară și dădu tuturor să bea o băutură pe bază de aconită, dar nimănui nu-i venea somnul și-și trecură toată ziua visând treji. În această stare de luciditate înfricoșătoare și de halucinație, vedeau nu numai imaginile care alcătuiau visele lor proprii, ci fiecare cuprindea-n viziunile lui și imaginile visate de ceilalți. Era ca și cum casa s-ar fi umplut de vizitatori. Șezând în balanșoarul ei dintr-un colț al bucătăriei, Rebeca visă un om care-i semăna foarte mult, îmbrăcat în pânză albă, cu gulerul cămășii încheiat cu un buton de aur, și care venea să-i aducă un buchet de trandafiri. Era însoțit de o femeie cu mâini delicate care luă un trandafir și-l prinse în părul fetei. Ursula înțelese că bărbatul și femeia nu erau altcineva decât părinții Rebecăi însă, deși se strădui să-i recunoască, această viziune îi confirmă certitudinea că nu-i întâlnise niciodată. În vremea asta, printr-o neglijență pe care José Arcadio Buendía nu și-o iertă niciodată, micile animale din caramel continuau să se vândă prin sat. Atât adulții cât și copiii sugeau încântați delicioșii cocoșei verzi ai insomniei, minunații pești trandafirii ai insomniei și drăgălașii căluți galbeni ai insomniei, în așa fel încât zorii zilei de luni surprinse satul întreg treaz de nesomn. La început nu se neliniști nimeni. Dimpotrivă, toată lumea se felicită că n-a dormit deloc, căci era atâta treabă de făcut atunci la Macondo încât zilele păreau prea scurte. Oamenii lucrau atâta, încât în curând nu mai era nimic de făcut și se pomeniră cu brațele încrucișate la orele trei dimineață, numărând notele muzicii din vasul ceasornicelor. Acei care voiau să doarmă, nu pentru că ar fi obosiți, ci de dorul viselor,recurseră la tot felul de metode istovitoare. Se adunau să șadă de vorbă, fără oprire, repetând ceasuri întregi aceleași glume, complicând până la limita exasperării povestea cu cocoșul roșu, un joc

fără sfârșit în care povestitorul întreba dacă doresc să povestescă istoria cu cocoșul roșu, iar dacă i se răspundea da, povestitorul zicea că el n-a cerut să i se spună da, ci dacă doresc să le povestescă istoria cu cocoșul roșu, iar dacă i se răspundea nu, povestitorul zicea că n-a cerut să i se spună nu, ci dacă doreau să povestescă istoria cu cocoșul roșu, iar dacă toată lumea tăcea, povestitorul zicea că nu ceruse nimănui să tacă, ci să-i spună dacă doreau să le povestescă istoria cu cocoșul roșu, și nimeni nu putea să plece deoarece povestitorul zicea că nu ceruse nimănui să plece, ci să-i spună dacă doreau să le povestescă istoria cu cocoșul roșu, și tot așa mai departe, într-un cerc vicios care dura nopți întregi. Când José Arcadio Buendía își dădu seama că molima invadase satul întreg, îi adună pe capii de familie pentru a le explica ceea ce știa despre boala insomniei, și se luară măsuri pentru a se preveni răspândirea flagelului prin celelalte cătune ale mlaștinei. În felul acesta se scoaseră de la gâtul caprelor clopoței aduși de arabi în schimbul papagalilor și se puseră la intrarea în sat, la dispoziția celor care, rămânând surzi la recomandările și la rugămințile santinelor, insistau să pătrundă aici. Orice străin care trecea în vremea aceasta pe ulițele satului trebuia să sune din clopoțel pentru ca populația bolnavă să știe că nu era bolnav. Nu li se îngăduia să bea și să mănânce nimic pe timpul șederii lor, deoarece nu încăpea nici o îndoială că boala se transmitea numai prin mâncare și că tot ceea ce se putea mânca și bea era contaminat de insomnie. Astfel că ciuma rămase circumscrisă la perimetrul satului. Carantina a fost atât de eficace încât sosi ziua în care starea excepțională începu să fie considerată ca un lucru foarte firesc, iar viața se organizează în așa fel încât munca își relua ritmul și nimeni nu se mai neliniști din pricina obiceiului inutil de a dormi.

Aureliano concepu formula prin care aveau să se apere luni de zile împotriva pierderii memoriei. O descoperise din întâmplare. Expert în insomnie, deoarece el fusese printre primii atinși de ea, deprinse la perfecție meșteșugul aurăriei. Într-o zi, căutând mica nicovală care-i servea la laminatul metalelor, nu-și mai aminti cum se numește. Tatăl său îi spuse: "Este o nicovală". Aureliano îi scrisese numele pe o bucată de hârtie pe care o lipi la baza nicovalei: *nicovală*... În felul acesta era sigur că în viitor nu-l va mai uita. Nu-i trecu prin cap că acesta era un prim simptom al amneziei, deoarece obiectul în cauză avea un nume ușor de uitat. Cu toate acestea, după câteva zile observă că-i venea greu să-și reamintească aproape toate obiectele din laborator. Și atunci însemnă pe fiecare dintre acestea numele respective, în așa fel încât era suficient să le citească pentru a le putea identifica. Atunci când tatăl său îi împărtăși neliniștea că uitase chiar și evenimentele cele mai însemnate din copilăria sa, Aureliano îi explică metoda lui, iar José Arcadio Buendía o puse în practică în toată casa și, mai târziu, o impuse satului întreg. Cu o pensulă muiată în cerneală însemnă toate lucrurile pe numele lor: *masă, scaun, ceasornic, ușă, zid, pat, castron*. Se duse în ogradă și însemnă atât animalele cât și plantele: *vacă, țap, porc, găină, manide, malanga, bananier*. Încetul cu încetul, studiind resursele nesfârșite ale uitării, își dădu seama că va putea veni ziua când vor recunoaște fiecare lucru grație inscripției sale, însă nu-și vor mai reaminti la ce servesc. Se făcu atunci mai explicit. Inscripția pe care o atârname de greabănul vacii era un model pentru felul în care oamenii din Macondo înțelegeau să lupte împotriva uitării: *Iată vaca, trebuie mulsă în fiecare dimineață pentru ca să dea lapte, acesta trebuie fiert și amestecat cu cafea pentru*

a se obține cafea cu lapte. Au continuat să trăiască astfel într-o lume fugară, deocamdată ținută în cuvinte, dar care nu va întârzia să le scape fără întoarcere de îndată ce vor uita însuși înțelesul scrierii.

La intrarea drumului spre mlaștină se fixase o pancartă purtând numele de *Macondo*, iar pe strada principală alta care proclama: *Dumnezeu există*. Nu era nici o casă în care să nu se fi scris ceea ce trebuia pentru fixarea în memorie a tuturor lucrurilor, a tuturor sentimentelor. Însă un astfel de sistem reclama atâta vigilență și tărie de caracter, încât mulți oameni căzură pradă unei realități imaginare create de ei înșiși, care se vădi mai puțin practică însă mai reconfortantă. Cel mai mult a contribuit la răspândirea acestei modificări Pilar Ternera, cu ideea ei ingenioasă de a citi trecutul în cărți, așa cum pe vremuri citea viitorul. Pe această cale piezișă, acești oameni care nu dormeau începură să trăiască într-o lume născută din interferențele de voie de nevoie cu cea a cutărui bărbat de verde venit la începutul lui aprilie, iar imaginea mamei cu cea a cutărei femei de ghindă care purta un inel de aur la mâna strângă, și când cutare dată a nașterii se reducea la ultima marți, când se auzise cântând ciocârlia în dafin. Aceste practici consolatoare îl convinseră pe José Arcadio Buendía, care se hotărî atunci să construiască acea mașină a memoriei pe care o dorise altădată pentru a-și aminti de toate invențiile minunate ale ȝiganilor. Principiul mașinii consta în puterea de a revizui în fiecare dimineață, de la început la sfârșit, totalitatea cunoștințelor dobândite în viață. Și-o închipuia ca pe un fel de dicționar cu mișcare giratorie pe care un individ așezat în axul ei putea să o acționeze cu ajutorul unei manivele, în așa fel încât în câteva ceasuri să defileze prin fața lui noțiunile cele mai necesare pentru existență. Ajunsese să redacteze aproape patrusprezece mii de fișe când sosi pe drumul mlaștinei un moșneag bizar, cu clopoțelul melancolic al celor care dorm, târând după el o valiză pântecoasă strânsă cu ajutorul unor sfori și o trăsuriacă acoperită cu zdrențe negre. Se duse direct la casa lui José Arcadio Buendía.

Deschizându-i ușa, Visitación nu-l recunoscă și crezu că avea de gând să vândă pe ascuns niscai mărfuri, neștiind că nimic nu se mai putea vinde într-un sat care se înnămolise iremediabil în mlaștinile uitării. Era un moșneag foarte neputincios. În ciuda vocii sale frânte și ea de incertitudini, și a mâinilor lui care păreau că se îndoiesc de existența lucrurilor, era limpede că venea dintr-o lume în care oamenii încă mai puteau să doarmă și să-și aducă aminte. José Arcadio Buendía îl găsi șezând în odaia comună, făcându-și vânt cu pălăria lui neagră, peticită toată, în timp ce citea cu atenție și compătimire inscripțiile fixate pe pereți. Îl salută arătându-i multă prietenie, căci se temea ca nu cumva să-l fi cunoscut altădată iar acum să nu-l mai recunoască. Însă vizitatorul îi observă prefăcătoră. Se simți dat uitării, victimă nu a unei uitări a inimii, care putea fi remediată, ci a unei alte uitări mai crude și iremediabile pe care o cunoștea foarte bine, căci aceasta era uitarea morții. Atunci înțelese. Își deschise valiza umplută până la refuz cu obiecte misterioase și scoase din ea o cutie cu flacoane. Îi dădu lui José Arcadio Buendía să bea o substanță de culoare îmbietoare și în memoria acestuia se făcu lumină. Ochii i se umplură de lacrimi, apoi își dădu seama de absurditatea locului în care se afla, unde fiecare obiect era însemnat cu numele său, i se făcu rușine de atâtea enormități și prostii afișate pe pereți și până la urmă recunoscă, uluit, radios, plin de bucurie, persoana noului venit. Era Melchiade.

În timp ce Macondo sărbătorea redobândirea amintirilor sale, José Arcadio Buendía și Melchiade scuturară colbul de pe vechea lor prietenie. Țiganul venise în sat, hotărât să rămână aici. Se dusese în lumea morților, într-adevăr, dar se întorsese deoarece nu putuse îndura singurătatea. Alungat din tribul său, despuiat de orice putere supranaturală drept pedeapsă pentru fidelitatea sa față de viață, hotărî să se refugieze în acest colț al pământului, pe care moartea nu-l descoperise încă, pentru a se dedica punerii la punct a unui laborator de dagherotipie. José Arcadio Buendía nu auzise niciodată vorbindu-se de o astfel de invenție. Dar atunci când se văzu fixat, împreună cu toată familia sa, în eternitate, pe o placă de metal cu reflexe fumurii, amuți de stupoare. Din epoca aceasta data dagherotipul oxidat pe care se putea vedea José Arcadio Buendía, cu părul aspru și cenușiu, cu un guler scrobit încheiat cu un buton de aramă, cu un aer solemn și buimac, pe care Ursula, murind de răs, îl compara cu "un general speriat". Într-adevăr, José Arcadio Buendía era destul de îngrozit în acea dimineață diafană de decembrie când se luase dagherotipul, căci își închipuia că oamenii aveau să se topească încetul cu încetul lăsându-și chipurile să se întipărească pe plăcile metalice. În urma unei întorsături curioase a lucrurilor, Ursula îi scoase această idee din cap, după cum tot ea, uitând de vechile ei ranchiune, hotărî ca Melchiade să rămână în casa lor, deși nu permise niciodată să i se facă un dagherotip căci (pentru a repeta cuvintele ei) ea nu vroia să rămână pentru totdeauna de răsul nepoților. În dimineața aceea îi îmbracă pe copii cu hainele cele mai frumoase, le pudră obrazii, dădu fiecăruia câte o linguriță de sirop din extras de măduvă, ca să stea nemișcați timp de aproape două minute în fața aparatului de fixat chipuri al lui Melchiade. Pe acest dagherotip de familie, singurul care a fost luat vreodată, Aureliano apărea îmbrăcat în catifea neagră, între Amaranta și Rebeca. Avea aceeași expresie de oboesală și aceeași privire pătrunzătoare care aveau să fie ale sale și după câțiva ani, în fața plutonului de execuție. Cu toate acestea, nu avea încă nici o presimțire a destinului său. Era un aurar priceput, stimat în toată regiunea mlaștinilor pentru lucrările sale meșteșugite. În atelierul lui, care adăpostea și laboratorul extravagant al lui Melchiade, aproape că nici nu-l auzai respirând. Se putea spune că s-a refugiat în altă epocă, în timp ce tatăl său și țiganul tâlcuiau cu glas ridicat prezicerile lui Nostradamus, în zornăit de fiole și cristalizatoare, în mijlocul dezastrului acizilor revărsați și al bromurii de argint risipite din pricina loviturilor de coate și picioare care se produceau în fiecare clipă din cauza zelului lucrătorilor. Această asiduitate în muncă și bunul simț cu care-și conducea interesele, îi îngăduiseră lui Aureliano să adune repede mai mulți bani decât câștigase Ursula cu fauna ei delicioasă din caramel, însă toată lumea se mira că a ajuns un om în toată firea și că nu i se cunoștea nici o femeie. Într-adevăr, nu cunoscuse nici una.

După câteva luni reveni Francisco-Bărbatul, un moșneag de aproape două sute de ani, care pribegise prin lume și trecea des prin Macondo, cântând balade compuse de el însuși. Francisco-Bărbatul relatea în aceste melodii, cu multe amănunte, evenimentele petrecute în satele din drumurile sale, de la Manaura până la marginile mlaștinilor, astfel că dacă aveai de trimis o veste sau voiai să faci cunoscută o știre, îi dădeai două sutare pentru a o trece în repertoriul său. În felul acesta află Ursula de moartea mamei ei, printr-o simplă întâmplare, într-o noapte când asculta aceste cântece în speranța de a descoperi în ele ceva în legătură

cu fiul ei José Arcadio. Francisco-Bărbatul, numit astfel deoarece îl biruise pe diavol într-o întrecere de cântece improvizate, și al cărui nume adevărat nu-l cunoștea nimeni, dispăruse din Macondo pe vremea bolii insomniei și, fără nici o prevenire, își făcu într-o noapte reapariția în stabilimentul lui Catarino. Satul întreg veni să-l asculte pentru a se pune la curent cu ce se mai petrecuse în lume. De data aceasta revenise însoțit de o femeie atât de grasă încât era nevoie de patru indieni care să o transporte în balansoarul ei, în timp ce o mulătră, abia nubilă, cu un aer descumpănit, o apăra de soare cu o umbrelă. În noaptea aceea, Aureliano se duse la Catarino. Îl găsi pe Francisco-Bărbatul, ca un cameleon monolit, șezând în mijlocul unui grup de curioși. Recita știrile cu vocea sa dezacordată, acompaniindu-se cu acel acordeon arhaic pe care i-l oferise Sir Walter Raleigh în Guiana, bătând măsura cu picioarele sale lungi de mare drumeț, crăpate din pricina salpetrului. Cu fața spre ușa din fund, pe unde intrau și ieșeau câțiva oameni, ședea și se răcorea în tăcere matroana în balansoarul ei. Bătrâna Catarino, cu un trandafir de pânză la ureche, vindea celor adunați castronașe cu *guarapo* fermentat și profita de ocazie pentru a se apropia de bărbați și a le pune mâna acolo unde nu trebuia. În toiul nopții, căldura devenise insuportabilă. Aureliano ascultă noutățile până la capăt fără să afle vreuna care să intereseze familia sa. Se pregătea să se întoarcă acasă, când matroana îi făcu un semn cu mâna.

— Intră și tu, îi zise ea. Nu costă decât douăzeci de bănuți.

Aureliano aruncă o monedă în pușculița pe care matroana o ținea pe genunchi și pătrunse în cameră fără să știe ce va avea să facă. Mulătra foarte tânără cu țâțșoare de cățea, era culcată goală pe pat. Înainte de Aureliano trecuseră prin această cameră, în cursul acelei nopți, șaiszeci și trei de bărbați. Aerul încăperii era atât de viciat, încărcat de atâtea sudori, mustit de atâtea suspine, încât aproape că se prefăcea în noroi. Tânăra fată trase cearceaful udat și-i ceru lui Aureliano să-l țină de capăt. Era greu ca o pânză de corabie. Îl stoarseră, răsucindu-i capetele, până ce reveni la greutatea normală. Întoarseră mindirul, însă sudoarea ieșise pe partea cealaltă. Aureliano dorea ca aceste operațiuni să nu se mai isprăvească niciodată. Cunoștea principiile teoretice ale amorului, dar nu se putea ține pe picioare din pricină că genunchii îi slăbiseră cu totul și, cu toate că avea pielea ca de găină și carnea încinsă, nu se putea împotrivi nevoii urgente de a scăpa de povara care-l apăsa în pânțele. Când tânăra fată isprăvi cu rânduitul patului și-i porunci să se dezbrace, el riscă o explicație confuză: "Am fost îndemnat să intru. Mi s-a spus să arunc douăzeci de bănuți în pușculiță și să nu zăbovesc". Tânăra fată înțelese zăpăceala lui: "Dacă pui încă douăzeci de bănuți la ieșire, poți să rămâi ceva mai mult", zise ea cu voce dulce. Aureliano se dezbracă, chinuit de probleme de pudoare, fără să poată scăpa de ideea că nuditatea lui nu va rezista comparației cu fratele său. În ciuda eforturilor tinerei fete, se simți din ce în ce mai indiferent și îngrozitor de singur. "Voi pune încă douăzeci de bănuți", zise el cu o voce înecată. Tânăra fată îi mulțumi în tăcere. Spatele ei era numai răni. Pielea i se lipea de coaste și respirația îi era gâtuită de o istovire nemăsurată. Înainte cu doi ani, foarte departe de aici, adormise fără să stingă lumânarea și se trezise înconjurată de flăcări. Casa în care locuia cu bunica ei care o crescuse se prefăcu în scrum. Din ziua aceea, bunica o ducea din sat în sat, silind-o să se culce pentru douăzeci de bănuți, pentru a recupera prețul casei incendiate. După socotelile tinerei fete, îi

mai trebuiau încă vreo zece ani cu câte șaptezeci de bărbați pe noapte, căci trebuia să plătească în plus și cheltuielile drumului și ale hranei pentru amândouă, cât și salariul celor patru indieni care purtau balansoarul. După ce matroana bătu la ușă pentru a doua oară, Aureliano părăsi camera fără să fi făcut nimic, complet zăpăcit de nevoia de a plânge. Nu putu închide ochii toată noaptea, cu gândul la tânăra fată, cu un amestec de dorință și de milă. Simțea o nevoie irezistibilă de a o iubi și de a o proteja. În zori, istovit de nesomn și de febră, se hotărî calm să se căsătorească cu ea pentru a o sustrage tiraniei bunicii sale și pentru a se bucura în fiecare noapte de satisfacțiile pe care ea le asigura la șaptezeci de bărbați pe rând. Dar la orele zece dimineața, când sosi la stabilimentul lui Catarino, tânăra fată părăsise satul.

Timpul potoli această hotărâre nehibzuită, dar agravă simțământul său de dezamăgire. Se refugie în muncă. Se resemnă a nu fi toată viața decât un bărbat fără femeie, pentru a-și ascunde rușinea că nu este bun de nimic. În această vreme, Melchiade terminase cu înregistrarea pe plăci a tot ce se putea înregistra la Macondo, și părăsi laboratorul de dagherotipie spre bucuria delirantă a lui José Arcadio Buendía, care hotărâse să-l folosească pentru a aduce proba științifică despre existența lui Dumnezeu. Urmărind un proces complex de expuneri suprapuse, făcute în diferite locuri din casă, era sigur că va realiza mai curând sau mai târziu dagherotipul lui Dumnezeu, dacă exista, sau că va pune, o dată pentru totdeauna, capăt ipotezelor favorabile existenței lui. Melchiade se apucă să aprofundeze interpretările lui Nostradamus. Zăbovea până noaptea târziu, sufocându-se în jiletca lui strâmtă din catifea decolorată, mângălind hârtii peste hârtii cu mânuțele sale de vrăbioi, ale căror inele își pierduseră strălucirea de odinioară. Într-o noapte i se păru că a descoperit o povestire cu privire la viitorul satului Macondo. Va fi un oraș-lumină, cu case mari din sticlă, în care nu va mai rămâne nici o urmă din neamul Buendía. "Greșit! protestă José Arcadio Buendía. Nu vor fi case de sticlă, ci de gheață, așa cum am visat eu și va exista un Buendía în vecii vecilor". În această gospodărie extravagantă, Ursula se strădui să-și păstreze bunul simț și își dezvoltă comerțul cu micile animale din zahăr ars, datorită unui cuptor care producea toată noaptea coșuri nenumărate de pâine și o varietate uimitoare de budinci, de plăcinte și de biscuiți, care se răspândeau în câteva ore pe toate drumurile întortocheate ale mlaștinei. Ajunsese la o vârstă la care ai dreptul să te odihnești, ea însă, dimpotrivă, se vădea din ce în ce mai activă. Era atât de absorbită de prosperitatea întreprinderii ei, încât într-o după-amiază, ridicându-și distrată privirea în direcția curții, în timp ce indiana îi ajuta la presărarea zahărului pe cocă, zări două adolescente necunoscute și încântătoare care brodau la ghergheful lor în lumina amurgului. Erau Rebeca și Amaranta. Tocmai părăsiseră doliul după bunica lor, respectat cu atâta strictețe timp de trei ani, iar îmbrăcămintea în culori vii părea că le face să renască. Rebeca, împotriva tuturor așteptărilor, devenise cea mai frumoasă. Avea tenul diafan, ochi mari liniștiți, mâini fermecătoare care păreau că țin fire nevăzute în urzeala broderiei. Amaranta, cea mai tânără, era mai puțin grațioasă, însă arăta o distincție naturală, mândria interioară a defunctei ei bunici. În comparație cu ele, cu toate că manifesta deja temperamentul vioi al tatălui său, Arcadio avea aerul unui copil. Se dedicase meșteșugului de aurar, împreună cu Aureliano care-l mai învățase și să citească și să scrie. Ursula își dădu dintr-o dată seama că

se umpluse casa cu o mulțime de oameni, că copiii ei au ajuns la vârstă de a se căsători și de a avea ei înșiși copii, și că se vor vedea obligați să plece în stânga și în dreapta din pricina lipsei de spațiu. Scoase atunci banii pe care-i adunase în cursul anilor îndelungați de muncă aspră, obținuu unele angajamente cu clienții săi și începu să-și extindă casa. Dădu ordin să se construiască o încăpere rezervată vizitelor, alta mai comodă și mai răcoroasă pentru folosința zilnică, o sufragerie în care să se poată instala o masă cu douăsprezece tacâmuri, la care să poată lua loc întreaga familie și toți invitații, nouă camere cu ferestrele spre curte și o verandă largă ferită de lumina puternică a amiezii printr-o grădină de trandafiri, cu o balustradă pe care să se așeze ghivece cu ferigă și cu begonii. Dădu ordin să se mărească bucătăria în care să se amenajeze două cuptoare, să se desființeze hambarul în care Pilar Ternera îi dăduse în cărți lui José Arcadio și să se construiască altul, de două ori mai mare, pentru ca gospodăria să nu fie lipsită niciodată de rezerve de alimente. Dădu ordin să se construiască în curte, la umbra castanului, o baie pentru femei și una pentru bărbați, iar în fund, un grajd mare, un coteț cu grilaj pentru găini, un staul pentru mulsul vacilor și o volieră deschisă din toate părțile unde păsările rătăcitoare să se așeze în voie.

Urmată de zeci de zidari și dulgheri, cuprinsă de aceeași febră amețitoare ca și bărbatul ei, Ursula rânduia orientarea luminii, transmisia căldurii, repartiza spațiul fără să fi avut nici cea mai mică idee despre limitele acestuia. Construcția primitivă a pionierilor era vreaște de unelte și materiale, cu lucrători nădușiți care se rugau de toată lumea să nu încurce, fără să-și închipuie că ei erau aceia care-i încurcau pe toți, exasperați de săculețul cu oseminte omenești care-i urmărea pretutindeni clopoțind surd. Printre atâtea neplăceri, respirând varul cald și melasa de gudron, nimeni nu înțelese exact cum a putut răsări din măruntaiele pământului nu numai casa cea mai mare ce se va fi clădit vreodată în sat, dar și cea mai ospitalieră și mai răcoroasă pe care ai fi putut-o găsi în tot ținutul mlaștinilor. José Arcadio Buendía, care încercase să surprindă Providența Divină în mijlocul acestui cataclism, a fost acela care îl înțelese mai puțin. Noua clădire era aproape terminată când Ursula îl scoase din universul lui himeric pentru a-l informa că s-a dat ordin să se spoiască fațada în albastru, iar nu în alb cum hotărâseră dâșșii. Îi arată scris, negru pe alb, ordonanța oficială. José Arcadio Buendía, fără să fi priceput ce-i spunea soția, descifră semnătura:

— Cine-i tipul acesta? întrebă el.

— Este *corregidorul*, zise Ursula pe un ton dezolat. Se zice că este un reprezentant al legii trimis de guvern.

Don Apolinar Moscote, *corregidorul*, sosise pe tăcute la Macondo. Descinse la Hotelul lui Iacob - înființat de către unul dintre primii arabi care veniseră să-și vândă jucăriile în schimbul papagalilor - iar a doua zi, închirie un mic birou care dădea în uliță, la două străzi de casa lui Buendía. Acolo așeză o masă și un scaun cumpărate de la Iacob, fixă în perete o stemă a Republicii pe care o adusese cu el, și zugrăvi pe ușă inscripția "*Corregidor*". Primele sale dispoziții au fost să se spoiască în albastru toate casele pentru sărbătorirea zilei de aniversare a independenței naționale. José Arcadio Buendía, ținând în mână exemplarul cu noua ordonanță, îl găsi făcându-și siesta într-un hamac atârnat de-a curmezișul încăperii goale care-i servea de birou.

— Dumneavoastră ați redactat această hârtie? întrebă el.

Don Apolinar Moscote, care era un om matur, timorat, cu

temperament sangvinic, îi răspunse că da.

— Cu ce drept? Întrebă din nou José Arcadio Buendía.

Don Apolinar Moscote căută în sertarul mesei o foaie de hârtie și i-o arătă:

— Am fost numit *îndreptător* în satul acesta.

José Arcadio Buendía nici nu se uită măcar la actul numirii.

— În satul acesta nu te faci ascultat prin hârtii, zise el păstrându-și calmul. Și luați act că noi n-avem nevoie de nici un "îndreptător", deoarece la noi nu este nimic de îndreptat.

În fața atitudinii neclintite a lui don Apolinar Moscote, fără să ridice deloc glasul, José Arcadio Buendía recapitulă în chip amănunțit cum a întemeiat satul, cum au fost împărțite pământurile, cum s-au deschis drumurile, cum s-au realizat îmbunătățirile atunci când s-a făcut simțită nevoia, toate acestea fără să inoportuneze vreun guvern și fără ca cineva să fi venit să-i deranjeze.

— Suntem atât de pașnici încât nici n-am apucat să murim de moarte naturală, adăugă el. Puteți constata că nu avem încă nici cimitir.

Nu s-a plâns că guvernul nu le venise în ajutor. Dimpotrivă, se felicita că-i lăsase să se dezvolte în pace până acum și nădăjduia că așa va fi și de acum înainte, căci ei nu întemeiaseră un sat pentru ca primul venit să înceapă să le dicteze ce să facă. Don Apolinar Moscote se îmbracă cu o vestă lungă din doc, albă ca și pantalonii săi, fără să se îndeprăteze o singură clipă de frumosele sale maniere.

— În cazul că veți dori să rămâneți aici ca un cetățean obișnuit, atunci fiți binevenit, conchise José Arcadio Buendía. Dar dacă veniți să semănați dezordinea, obligându-i pe oameni să-și spoiască în albastru casele, puteți să vă luați catrafusele și să vă întoarceți de unde ați venit. Căci casa mea trebuie să rămână și va rămâne albă ca o porumbiță.

Don Apolinar Moscote deveni palid de tot. Se retrase un pas înapoi, strânse fălcile zicând cu oarecare amărăciune:

— Vă avertizez că sunt înarmat.

José Arcadio Buendía n-ar fi putut spune în ce clipă îi renăscu în brațe acea forță juvenilă cu care odinioară culca la pământ un cal. Îl apucă pe don Apolinar Moscote de gulerul hainei și-l ridică până la înălțimea privirii sale.

— Dacă fac aceasta, îi spuse el, este pentru că prefer să vă transport de viu decât să am toată viața pe conștiință moartea dumneavoastră.

Îl trambală astfel până la mijlocul străzii și-l puse pe picioare cu fața spre drumul către mlaștină. Nu trecuse o săptămână și reveni, însoțit de șase soldați, desculți și zdrențăroși, înarmați cu flinte, și urmat de o căruță cu boi în care călătoreau soția și cele șapte fiice ale sale. După aceea sosiră alte două căruțe cu mobilele, cuielele și ustensilele casnice. Își instalează familia la hotelul lui Iacob, până își va găsi o casă, și redeschise biroul sub protecția soldaților. Vechii pionieri ai satului Macondo, deciși să-i alunge pe invadatori, veniră să se pună la dispoziția lui José Arcadio Buendía împreună cu fiii lor mai mari. Acesta se opuse însă, explicându-le că don Apolinar Moscote a revenit cu soția și cu fiicele sale și că nu era demn pentru un bărbat să-l umilești pe altul în fața familiei lui. Astfel hotărî să reglementeze prietenește situația.

Aureliano îl însoți. Încă din vremea aceea începuse să poarte mustață neagră cu firele pomădate și avea o voce de stentor care urma să-l facă celebru în război. Lipsiți de arme, nefăcând caz de santinele,

pătrunseră în biroul judecătorului. Don Apolinar Moscote nu-și pierdu sângele rece. Le prezentă pe două dintre fiicele sale care din întâmplare se aflau acolo: pe Amparo, de șaisprezece ani, brunetă ca și mama ei, și pe Remedios, o fetiță drăguță, abia de nouă ani, cu ten de crin și cu ochii verzi. Amândouă aveau multă grație și educație. De îndată ce-și făcură intrarea, înainte chiar de a fi prezentate, ele aduseră niște scaune poftindu-i să se așeze. Dar amândoi rămaseră în picioare.

— Foarte bine, prietene, zise José Arcadio Buendía. Veți rămâne aici, însă nu grație tâlharilor de drumul mare care sunt la ușa dumneavoastră, ci din considerație față de vrednica dumneavoastră soție și de fiicele dumneavoastră.

Don Apolinar Moscote păru tulburat, însă José Arcadio Buendía nu-i dădu timp să răspundă.

— Vă vom pune numai două condiții, adăugă el. În primul rând, ca fiecare să-și poată spoi casa în culoarea pe care o dorește. Iar al doilea, ca soldații să plece de îndată. La rândul nostru, vă garantăm că va domni ordinea.

"Îndreptătorul" îi întinse mâna dreaptă.

— Pe cuvânt de onoare?

— Pe cuvânt de inamic, răspunse José Arcadio Buendía. Și adăugă pe un ton amar: Căci vreau să vă spun un lucru, că dumneavoastră și eu vom continua să rămânem inamici.

Soldații își făcură bagajele în aceeași după-amiază. După câteva zile, José Arcadio Buendía procură o casă pentru corregidor și familia lui. Pacea revenise în toate spiritele, afară de cel al lui Aureliano. Imaginea lui Remedios, fetița cea mai mică a judecătorului, care la vârsta ei putea să-i fie fiică, rămăsese fixată dureros undeva în trupul său. Era o senzație fizică care aproape că-l jena când mergea, ca o pietricică în pantof.

NOUA CASĂ, ALBĂ CA O PORUMBIȚĂ, fu inaugurată printr-un bal. Această idee îi venise Ursulei din după-amiaza aceea în care observase că Rebeca și Amaranta deveniseră adolescente, și fără a exagera prea mult s-ar putea spune că ceea ce o îndemnase în primul rând să construiască a fost dorința de a le oferi tinerelor fete un loc potrivit unde să poată primi. Pentru ca nimic să nu tulbure frumusețea strălucitoare a proiectului ei, roboti ca un ocnaș în timpul lucrărilor de reamenajare încât, încă înainte de terminarea acestora, comandase o grămadă de ustensile și elemente decorative foarte scumpe, între care și acea minunată invenție care avea să stârnească uimirea satului și bucuria tuturor tinerilor: pianul mecanic. L-au adus în piese detașate, în mai multe lăzi care au fost descărcate în același timp cu mobilele vieneze, cu cristalele de Boemia, cu vesela Companiei Indiilor, cu fețele de masă din olandă și o bogată varietate de lămpi și candelabre, vase, ornamente și covoare. Societatea de import îi trimise pe costul ei un specialist italian, Pietro Crespi, însărcinat să asambleze și acordeze pianul mecanic, să le arate clienților modul de întrebuințare și să-i învețe să danseze pe melodiile la modă, înregistrate pe șase suluri de carton.

Pietro Crespi era un tânăr blond, cel mai frumos și mai bine crescut întâlnit vreodată la Macondo, atât de îngrijit în ținuta sa că, în ciuda

căldurii sufocante, lucra într-o cămașă din brocart și fără să-și scoată haina grea din postav închis. Plin de sudori, stând la distanță respectuoasă față de stăpânii casei, se închise câteva săptămâni în salon, absorbit de opera lui ca și Aureliano în atelierul său de aurărie. Într-o dimineață, fără să deschidă ușa și fără să cheme un martor la minunea petrecută, montă primul sul în pianul mecanic: ciocănelele obsedante și vacarmul neîncetat al vergelelor încetară surprinzător și după o pauză urmară, armonioase și limpezi, notele muzicii. Toată lumea năvăli în salon. José Arcadio Buendía păru vrăjit, nu datorită frumuseții melodiei, ci de acea funcționare automată a instrumentului, și așeză în salon aparatul de luat vederi al lui Melchiade în speranța că va obține dagherotipul executantului nevăzut. În ziua aceea, italianul luă masa cu ei. Rebeca și Amaranta, care serveau, erau intimidată de dexteritatea și eleganța cu care se servea de tacâmuri acel bărbat angelic cu mâini palide și fără inele. În sala comună din continuarea salonului de primire, Pietro Crespi le învăță să danseze. Le arată pasul la distanță, marcând ritmul cu ajutorul unui metronom sub supravegherea amabilă a Ursulei care nu părăsi nici o clipă încăperea pe tot timpul cât fiicele ei primiră lecțiile. În aceste ocazii, Pietro Crespi purta niște pantaloni speciali, foarte strânși și elastici, și pantofi de dans. "N-ai motiv să-ți faci griji, îi spunea José Arcadio Buendía soției sale. Omul acesta e pederast". Dar ea nu slăbi vigilența cât durată lecțiile și până ce italianul părăsi Macondo. Apoi începură pregătirile pentru serbare. Ursula alcătui o listă de invitați aleși pe sprânceană, oprindu-se numai la descendenții întemeietorilor, cu excepția familiei lui Pilar Ternera, care mai avusese și alți doi copii din părinți necunoscuți. Era de fapt o selecție de castă, determinată însă de sentimente de prietenie, căci fericiții aleși nu numai că erau vecinii cei mai vechi și mai apropiați ai lui José Arcadio Buendía, dinainte de începerea exodului care dusesse la întemeierea satului Macondo, dar, mai mult decât atât, copiii și nepoții lor erau tovarășii obișnuiți ai lui Aureliano și Arcadio din cea mai fragedă vârstă a lor, iar fiicele lor, singurele care veneau în casă ca să brodeze împreună cu Rebeca și cu Amaranta. Guvernator blând, preocupat exclusiv de a asigura prin veniturile sale reduse întreținerea celor doi polițiști înarmați cu bastoane, Don Apolinar Moscote nu era decât o autoritate decorativă. Pentru a face față cheltuielilor gospodărești, fiicele lui deschiseră un atelier de croitorie în care confecționau atât flori din pânză cât și dulceturi de goyava sau bilețele dulci la comandă. Dar, cu toate că erau cuminiți, devotate, cele mai drăguțe fete din sat și mai la curent cu dansurile noi, ele nu reușiră să figureze printre invitatele la serbare.

În timp ce Ursula și fetele despachetau mobilele, lustruiau argintăria și atârnavău pe pereți tablouri pe care se vedeau fetișcane în bărci pline cu flori, aducând astfel o viață nouă în încăperile goale clădite de zidari, José Arcadio Buendía renunță la urmărirea imaginii lui Dumnezeu, fiind convins de inexistența lui, și începu să deschidă și să demonteze pianul mecanic pentru a-i pătrunde tainele magiei lui. Cu două zile înainte de serbare, înfundat într-o grămadă de ciocănele și de știfturi, încurcat din cap până în picioare într-un ghem de corzi care se răsuceau la un capăt atunci când se desfășurau la celălalt, ajunse să defecteze complet instrumentul. N-au existat niciodată atâtea agitații, emoții, alergături ca în zilele acelea, dar noile lămpi cu petrol se aprinseră în ziua și la ora prevăzută. Casa își deschise ușile, încă plină de mirosul de rășină și de var umed, și fiii și nepoții întemeietorilor putură descoperi veranda cu

ferigi și cu begonii, camerele liniștite, grădina îmbibată cu parfumul trandafirilor, înainte de a se aduna în salon în fața invenției misterioase care fusese acoperită cu o pânză albă. Acei care văzuseră pian adevărate, destul de răspândite în celelalte sate din jurul mlaștinei, resimțiră o oarecare decepție, însă mai amarnică a fost dezamăgirea Ursulei când montă primul sul, pentru ca Amaranta și Rebeca să deschidă balul și când pianul mecanic nu voi să funcționeze. Melchiade, aproape orb, topit sub povara anilor, făcu apel la resursele științei sale străvechi, încercând să-l repare. În sfârșit, José Arcadio Buendía reuși să miște din greșeală un dispozitiv înțepenit și muzica începu să răsunе, la început în clocote joase, apoi într-o cascadă de note inversate. Lovind peste corzile dispuse dezordonat și acordat greșit, ciocănelele se dezarticulă. Însă descendenții încăpățânați ai celor douăzeci și unu de pionieri întrepizi care trecuseră munții croindu-și un drum spre apus către mare, înfruntară piedicile succesive ale acestei răsturnări a ordinei melodice și balul se prelungi până în zori.

Pietro Crespi reveni pentru a repara pianul mecanic. Rebeca și Amaranta îi ajutară să aranjeze corzile și-i împărtășiră ilaritatea în legătură cu valsurile executate invers. El era extrem de afabil și cu un fond atât de onest încât Ursula renunță la supraveghere. În ajunul plecării sale, grație pianului mecanic reparat, se improviza un bal de adio și el făcu împreună cu Rebeca o demonstrație de dansuri moderne demne de niște virtuozii de frunte. Arcadio și Amaranta îi egală prin grația și ușurința mișcărilor. Însă reprezentația fu întreruptă de Pilar Ternera care se afla la poartă, împreună cu curioșii, și mușcând și smulgându-și părul, se bătea cu o femeie care îndrăznise să spună că tânărul Arcadio avea fese de femeie. Către miezul nopții, Pietro Crespi se retrase rostind o scurtă cuvântare mișcătoare și promise că va reveni foarte curând. Rebeca îl conduse până la poartă și după ce încuie casa și stinse lămpile, se retrase în camera ei pentru a plânge. Plânse neconsolată zile întregi; nici chiar Amaranta nu cunoștea motivul. Tăcerea ei n-avea nimic straniu. Deși părea expansivă și cordială, caracterul ei era solitar și inima de nepătruns. Era o adolescentă splendidă, înaltă și bine făcută, dar se încăpățâna să șadă în continuare în micul balansoar de lemn pe care-l adusese încă de la venirea ei în casă, întărit în repetate rânduri și rămas acum fără brațe. Nimeni nu observase că la vârsta ei încă mai păstra obiceiul de a-și suge degetul. Din această pricină nu pierdea niciodată ocazia de a se încuia în baie și își luase obiceiul de a nu dormi decât cu fața la perete. În după-amiezele ploioase, în timp ce broda în compania unui mic grup de prietene pe veranda înflorită cu begonii, i se întâmpla să piardă firul conversației și o lacrimă de nostalgie îi curgea lăsându-i un gust amar la vederea straturilor irigate de pământ udat și a mușuroaielor de clisă clădite de răme în grădină. Aceste gusturi ascunse, biruite altă dată prin amestecul de portocale și revent, izbucniră cu o poftă de nestăvilit o dată cu plânsul. Începu din nou să mănânce pământ. Prima oară a făcut-o oarecum din curiozitate, convinsă că dezgustul pe care-l va simți va fi leacul cel mai bun împotriva ispitei. Și de fapt nu putu suporta să țină pământul în gură. Totuși stăruie, biruită de o dorință crescândă și încetul cu încetul regăsi pofta străveche, gustul mineralelor primare, acea satisfacție fără greș pe care i-o procura alimentul original. Își umplea buzunarele cu pământ pe care-l mânca în fărâməturi, fără să fie observată, copleșită de bucurie cât și de furie, în timp ce le învăța pe

prietenile ei ochiurile de broderie cele mai grele și vorbea despre unii oameni care nu merită să înghiți de dragul lor varul de pe pereți. Bulgării de pământ îl făceau mai puțin depărtat și mai real pe singurul om care merita o astfel de înjosire, ca și cum pământul pe care-l călca cu ghetetele lui fine, lăcuite, în cine știe ce loc din lume, ar transmite până la ea densitatea și căldura sângelui său prin acea savoare minerală care-i lăsa un gust de cenușă în gură și care-i așternea un zăcământ de pace în adâncul inimii. Într-o după-amiază, fără a invoca nici un motiv, Amparo Moscote ceru voie să vină să vadă casa. Amaranta și Rebeca, descumpanite de această vizită neașteptată, o primiră cu o politețe înghețată. Îi arătară locuința așa cum fusese reamenajată, o puseră să asculte sulurile pianului mecanic și-i oferiră oranjadă și prăjituri. Amparo era un model de demnitate, de farmec personal și de maniere alese, iar Ursula, în timpul scurtelor clipe în care luă parte la vizită, fu foarte impresionată de ea. După două ceasuri, când conversația începu să lăncezească, Amparo profită de un moment de neatenție al Amarantei pentru a-i da o scrisoare Rebecăi. Aceasta avu timp să citească numele prea distinsei domnișoare doña Rebeca Buendía, trasat cu același scris îngrijit, cu aceeași cerneală verde, aceeași așezare îngrijită a cuvintelor ca și instrucțiunile asupra modului de funcționare a pianului mecanic, și îndoii scrisoarea cu vârful degetelor înainte de a o strecura în corsaj, privind-o pe Amparo Moscote cu o expresie de gratitudine veșnică și necondiționată și cu făgăduința tacită a unei complicități care va dăinui până la moarte.

Amiciția neașteptată între Amparo Moscote și Rebeca Buendía reînvie speranțele lui Aureliano. Amintirea micuței Remedios nu încetase să-l chinuiască, însă nu găsea mijlocul de a o revedea. Când se preumbla prin sat împreună cu cei mai buni prieteni ai săi, Magnifico Visbal și Gerineldo Márquez - fiii pionierilor cu același nume - căuta cu emoție să o întrezărească în atelierul de croitorie, dar nu le vedea decât pe surorile ei mai mari. Prezența în casă a lui Amparo Moscote a fost pentru el un fel de prevestire: "Trebuie să vină împreună cu ea, își zise Aureliano. Trebuie să vină cu orice preț". Repetă aceste cuvinte atât de des și cu atâta convingere încât într-o după-amiază, în atelierul său unde tocmai aurea un peștișor, avu certitudinea că ea răspunsese chemării lui. Puțin după aceasta, îi auzi într-adevăr glăsciorul copilăresc și, ridicându-și privirea, cu inima înghețată de spaimă, o văzu pe fetiță în pragul ușii, într-o rochie de organdi trandafirie și încălțată cu botine albe.

— Nu intra, Remedios, zise Amparo Moscote de pe culoar. Oamenii lucrează.

Dar Aureliano nu-i dădu timp să asculte. Ridică peștișorul aurit agățat de un lăntșor care-i ieșea din gură și-i zise:

— Intră!

Remedios intră și puse în legătură cu peștele câteva întrebări la care Aureliano nu reuși să răspundă din pricina unei astme neașteptate. Ar fi dorit să rămână mereu lângă această piele de crin, lângă acești ochi de smarald, foarte aproape de acest glas, care la fiecare întrebare pe care i-o pune, îi zicea "Domnule" cu același respect ca și față de tatăl ei. Melchiade se afla în ungherul său, ședea la locul său, mângâind semne indescifrabile. În clipa aceea, Aureliano îl detesta. Nu putea face altceva decât să-i spună lui Remedios că-i oferă peștișorul, iar această ofertă o sperie atât de mult pe fetiță încât își luă tălpășița și părăsi atelierul. În acea după-amiază Aureliano își pierdu răbdarea cu care așteptase în taină prilejul de a o vedea. Își părăsi lucrul. Nu mai încetă să o cheme,

facea eforturi disperate pentru a se concentra, însă Remedios nu răspunse. O căuta în atelierul surorilor, în dosul perdelelor casei, în biroul tatălui ei, însă n-o revedea decât prin imaginea care-i obseda singurătatea în care se găsea. Petrecea ore întregi în salon împreună cu Rebeca, ascultând valsurile pianului mecanic. Ea le asculta pentru că pe melodiile acestea o învățase Pietro Crespi să danseze. Aureliano le asculta pentru că orice, chiar și muzica îi amintea de Remedios.

În casă plutea iubirea. Aureliano o exprimă în poeme fără început și fără sfârșit. Le scria pe pergamente aspre pe care i le dăruia Melchiade, pe pereții băii, pe pielea brațelor sale, și pretutindeni apărea, transfigurată, Remedios; Remedios în atmosfera somnoroasă a celor două ceasuri de după amiază, Remedios în respirația blândă a trandafirilor, Remedios în clepsidra ascunsă a carilor, Remedios în aburii pâinii dimineată, Remedios pretutindeni și Remedios mereu. Rebeca aștepta dragostea către ceasurile patru după amiază, brodind la fereastră. Ea știa că poșta nu venea decât la cincisprezece zile o dată, totuși nu înceta s-o aștepte, convinsă că într-o zi sau alta va veni din greșeală. Se întâmplă tocmai contrariul: o dată, catării poștei nu veniră în ziua prevăzută. Înnebunită de disperare, Rebeca se sculă în miez de noapte și se duse în grădină să mănânce bulgări de pământ cu lăcomie să moară nu alta, plângând de durere, mestecând carnea fragedă a rămelor și zdrobindu-și dinții de cochiliile melcilor. Vărsă până în zori. Se scufundă într-o stare de nesimțire febrilă, își pierdu cunoștința și-și descărcă inima într-un delir lipsit de pudoare. Scandalizată, Ursula forță încuietorea cufărului și găsi pe fundul lui, înnodeate cu panglicuțe de culoare roz, cele șaisprezece scrisori parfumate, uscătura frunzelor și petalelor conservate în cărți vechi și fluturi împăiați care la prima atingere se prefăceau în pulbere.

Aureliano a fost singurul care înțelegea această nenorocire. În aceeași după-amiază, în timp ce Ursula încerca să o trezească pe Rebeca din mlaștina delirului ei, Aureliano se duse la prăvălia lui Catarino însoțit de Magnifico Visbal și Gerineldo Márquez. Se adăugase stabilimentului, la exterior, o serie de camere din lemn în care locuiau femeile singure cu mirosul lor de flori veștede. Un ansamblu de acordeoane și de tamburine executa cântările lui Francisco-Bărbatul, care nu mai pusese piciorul în Macondo de mai mulți ani. Cei trei prieteni băură *guarapo* fermentat. Magnifico și Gerineldo, care erau de aceeași vârstă cu Aureliano, dar erau mai experimentați în ale vieții, băură cu măsură, ținând femeile pe genunchi. Una dintre ele, foarte veștejită, cu dinții toți din aur, îl mângâie pe Aureliano care fremătă din cap până în picioare. O respinse. Observase că pe măsură ce bea mai mult, își amintea tot mai mult de Remedios, însă suporta mai ușor tortura pe care i-o provoca amintirea ei. N-ar fi putut spune în ce clipă începu să plutească. Îi vedea pe tovarășii săi și pe femei navigând într-un fel de reverberație luminoasă, imponderabili și fără formă, rostind cuvinte care nu ieșeau din gura lui și făcând semne misterioase care nu se potriveau cu gesturile lui. Catarino îi puse mâna pe umăr și-i spuse: "E aproape unsprezece", Aureliano întoarse capul, văzu obrazul enorm diformat cu o floare de pânză la ureche, își pierdu apoi memoria ca pe vremea insomniei și n-o mai regăsi decât în zori, într-o dimineată străină și într-o odaie cu totul necunoscută în care stătea Pilar Ternera, în combinezon, desculță, aprinzând o lampă și necrezându-și ochilor:

— Aureliano!

Aureliano se sculă în picioare și-și ridică capul. Nu știa cum a ajuns până aici, dar știa care este motivul, căci îl ținea ascuns încă din copilărie, în fundul nepătruns al inimii sale.

— Am venit să mă culc cu tine, îi zise el.

Hainele îi erau murdare de noroi și de vărsătură. Pilar Ternera, care locuia pe atunci numai cu doi dintre băieții ei cei mai mici, nu-i puse nici o întrebare. Îl conduse până la pat, îi șterse obrazul cu o cârpă udă, îl dezbracă, apoi se dezbracă și ea și coborî perdeaua ca nu cumva să o vadă băieții în caz că se trezeau. Obosise așteptând bărbatul care nu venise, bărbatii care plecaseră, nenumărații bărbați care greșiseră drumul spre casa ei, confundați în incertitudinea cărților de ghicit. Așteptând mereu, pielea i se zbâncise până se fleșcăise, focul inimii i se stinsese. Îl căută pe Aureliano prin întuneric, îi puse mâna pe pânțe și-l sărută pe gât cu o tandrețe maternă: "Bietul meu copilaș", murmură ea. Aureliano tresări. Cu o îndemânare liniștită, fără nici o stângăcie, lăsă departe în urma sa povârnișurile abrupte ale durerii și o întâlni pe Remedios schimbată într-o mlaștină adâncă fără orizont, mirosind a animal tânăr și a lenjerie de curând călcată. Când ieși la suprafață, plângea. La început nu erau decât suspine involuntare și întretăiate. Apoi, simțind că ceva umflat și dureros crăpa în el, se descărcă vărsând șiroaie de lacrimi. Ea așteptă, scărpinându-i capul cu vârful degetelor până ce trupul lui se ușură de acea scursoare obscură care-l împiedica să trăiască. Pilar Ternera îl întrebă atunci: "Cine este?" Și Aureliano îi spuse. Ea izbucni într-un râs care altă dată speria porumbeii dar care acum nu-i mai trezea nici pe copii. "Va trebui să o alăptezi", zise ea în batjocură. Dar în spatele acestei glume Aureliano descoperi o înțelegere adâncă. După ce părăsi odaia, ușurat de toate îndoielile pe care putuse să le aibă cu privire la virilitatea sa, dar și de acea povară amară pe care o îndurase atâtea luni în inimă, Pilar Ternera îi făcu spontan o făgăduință:

— Voi vorbi cu copila, îi spuse, și ai să vezi că ți-o voi aduce pe tavă.

Se ținu de cuvânt. Dar într-un moment nefericit, deoarece casa își pierduse pacea de odinioară. Descoperind patima Rebecăi, pe care nu o putea păstra ascunsă din pricina țipetelor ei, Amaranta fu cuprinsă de un acces de febră. Și ea îndura suferința spinilor unei iubiri neîmpărtășite. Închisă în baie, își alina zbuciumul unei pasiuni deznădăjduite scriind scrisori înfierbântate pe care se mulțumea să le ascundă în fundul cufărașului. Ursula abia dacă prididea cu îngrijirea celor două bolnave. La capătul unor interogatorii nesfârșite și insidioase, nu izbuti să afle cauzele deprimării Amarantei. În cele din urmă, într-un nou moment de inspirație, forță încuietorea cufărașului și descoperi scrisorile legate cu panglici de culoare roz, pline cu flori de crin care nu avuseseră timp să se veștejească, încă udate de lacrimi, adresate însă niciodată trimise lui Pietro Crespi. Plânse de ciudă, blestemă clipa în care-i venise ideea de a cumpăra un pian mecanic, interzise cursul de brodat și hotărî un fel de doliu fără mort care avea să se prelungească până ce tinerele fete vor fi renunțat la speranțele lor. În zadar voise să intervină José Arcadio Buendía, care revenise asupra primei sale impresii despre Pietro Crespi și care-i admira îndemânarea în mânuirea mecanismelor muzicale. Astfel că, atunci când Pilar Ternera îi spuse lui Aureliano că Remedios era dispusă să se mărite cu el, acesta înțelese că vestea avea să-i ducă pe părinții săi la dezolare. Totuși făcu față evenimentelor. Întruniți în salon pentru o întrevedere din cele mai serioase, José Arcadio Buendía și

Ursula ascultară fără să se emoționeze declarația fiului lor. Auzind însă numele logodnicei, José Arcadio Buendía se îmbujoră de indignare: "Dragostea este o boală! zise el cu o voce tunătoare. Când sunt atâtea fete drăguțe și cinstite, singurul lucru care-ți trece prin cap este să te însori cu fiica inamicului!" Ursula împărtășea însă alegerea lui Aureliano. Își mărturisi afecțiunea pe care o nutrea față de cele șapte surori Moscote pentru frumusețea lor, pentru stăruința lor în muncă, pentru cinstea și buna lor creștere și se bucură de înțelepciunea fiului ei. Biruit de entuziasmul soției, José Arcadio Buendía puse atunci o condiție: Rebeca fiind cea căreia Pietro Crespi îi împărtășea dragostea, să se mărite cu el. Ursula să o însoțească pe Amaranta, când va avea timp, într-o călătorie în capitala provinciei, pentru a o pune în legătură cu oameni noi și a o face să-și uite iluziile pierdute. De îndată ce află de acest acord, Rebeca își redobândi sănătatea și-i scrisese logodnicului o scrisoare plină de bucurie pe care o supuse aprobării părinților ei și o predă curierului poștal fără să recurgă la intermediari. Amaranta se prefăcu a primi hotărârea și-și reveni treptat de pe urma acceselor de febră, jurând însă că Rebeca nu se va mărita decât trecând peste cadavrul ei.

În sâmbăta următoare, José Arcadio Buendía îmbracă costumul din postav închis, gulerul de celuloid și cizmele din piele tăbăcită, pe care le purtase prima oară în seara serbării, și se duse să ceară mâna lui Remedios Moscote. Judecătorul și soția sa fură și măguliți și tulburați să-l primească, în primul rând că nu cunoșteau motivul acestei vizite neașteptate, apoi deoarece credeau că există o confuzie cu privire la numele logodnicei. Pentru a risipi neînțelegerea, mama se duse să o scoale pe Remedios și o aduse în brațe până în salon, încă buimacă de somn. O întrebară dacă este într-adevăr hotărâtă să se mărite și ea răspunse scâncind că singura-i dorință este să o lase să doarmă. José Arcadio Buendía, înțelegând cât de mult vor fi fost de încurcați soții Moscote, se duse să lămurească chestiunea cu Aureliano. Când reveni, soții Moscote se îmbrăcaseră în ținută de ceremonie, schimbaseră așezarea mobilelor, puseseră flori proaspete în vase și-l așteptau în compania fiicelor lor mai mari. Stânjenit din pricina situației jenante și a gulerului tare care-l supăra, José Arcadio Buendía confirmă că într-adevăr Remedios era aleasa. "Nu are nici un sens, zise don Apolinar Moscote consternat. Mai avem șase fete, toate nemăritate și la vârsta de a-și lua bărbat, încântate să fie soțiile vrednice ale unor oameni atât de serioși și muncitori ca fiul dumneavoastră, când colo Aureliano își pune ochii pe singura care încă se mai udă în pat". Soția sa, o femeie bine păstrată, cu pleoape triste, cu ținută îndurerată, îi reproșă incorectitudinea. După ce terminară de mâncat spuma de fructe care fusese servită, toți așteptară cu satisfacție hotărârea lui Aureliano. Doamna Moscote ceru numai favoarea unei convorbiri intime cu Ursula. Intrigată, protestând că nu vrea să fie amestecată în chestiunile bărbaților, însă de fapt intimidată și foarte emoționată, Ursula îi făcu o vizită a doua zi. După o jumătate de oră se întoarse cu vestea că Remedios nu era încă puberă. Aureliano nu consideră că acest lucru constituia un obstacol major. Așteptase atât de mult încât putea să mai aștepte, atât cât trebuia până când logodnica lui va ajunge la vârsta de a concepe.

Armonia restabilită nu a mai fost tulburată decât de moartea lui Melchiade. Evenimentul era de prevăzut, mai puțin însă împrejurările. La

câteva luni după întoarcerea sa, începuse să îmbătrânească atât de repede și într-un chip atât de neliniștitor încât în curând fu privit ca unul dintre acei străbunici inutili care se foiesc ca niște umbre prin odăi, târându-și picioarele, amintindu-și cu glas tare de timpurile frumoase din trecut, și de care nimeni nu se preocupă și nici nu-și mai amintește de fapt până în ziua când îi găsești morți în zori în patul lor. La început, José Arcadio Buendía îl ajuta în lucrul său, entuziasmat de noutatea dagherotipului și de prezicerile lui Nostradamus. Dar devenea din ce în ce mai greu de înțeles și, încetul cu încetul îl părăsise în singurătatea lui. Puțin câte puțin, Melchiade își pierdu vederea și auzul, părea că-și confundă interlocutorii cu oameni pe care-i cunoscuse în timpurile îndepărtate ale istoriei omenirii, și răspundea la întrebările care i se puneau într-un amestec confuz de limbi și de dialecte. Umbla bâjbâind în gol, dar reușea să se strecoare printre lucruri cu o suplețe inexplicabilă, ca și cum ar fi fost înzestrat cu un simț al orientării bazat pe presimțirile nemijlocite. Într-o zi uită să-și pună dantura pe care o lăsase peste noapte într-un pahar cu apă de lângă patul său și nu o mai puse de atunci niciodată. Atunci când Ursula hotărî să mărească casa, prevăzu pentru el o odaie situată lângă atelierul lui Aureliano, departe de orice zgomot și de agitația din casă, având o fereastră prin care se revărsa soarele, și o etajeră pe care ea însăși aranjă cărțile aproape nimicite din pricina moliilor și a prafului, hârtiile atât de fragile toate pline cu semne neînțelese și paharul care conținea dantura în care se prinseseră plante acvatice cu minuscule flori galbene. Noua încăpere se părea că-i convine lui Melchiade, deoarece nu mai era de văzut, nici chiar în sufragerie. Nu mergea decât în atelierul lui Aureliano, unde-și petrecea ore întregi mângâindu-și literatura enigmatică pe pergamentele pe care le adusese cu sine și care păreau fabricate dintr-o materie uscată ce se pulveriza ca o pastă fărâmicioasă. Acolo-și lua mâncarea pe care Visitación i-o aducea de două ori pe zi, deși în ultimul timp nu mai avea poftă și se hrănea doar cu legume. În curând luă înfățișarea de ființă părăsită specifică vegetarienilor. Pielea i se acoperi cu un mușchi fin asemănător cu acela de pe jiletca sa anacronică de care nu se despărțise niciodată, iar atunci când respira, suflarea lui răspândea un miros de animal care doarme. Aureliano ajunse să uite de el, fiind prea absorbit de poemele sale, însă o dată avu impresia că înțelege ceva din ceea ce povestea în monologurile-i mormăite și deveni mai atent. De fapt, singurul lucru pe care putu să-l desprindă din aceste lungi avalanșe de conciliabule, era repetarea insistentă a aceluiași cuvânt echinocțiu, precum și numele lui Alexander von Humboldt. Arcadio se apropie ceva mai mult de el când începu să-i ajute lui Aureliano la lucrările sale de aurărie. Melchiade răspunse la aceste eforturi de a comunica, rostind uneori în spaniolă câteva fraze, care nu prea aveau legătură cu realitatea. Cu toate acestea, într-o după-amiază păru iluminat de o emoție neașteptată. După mulți ani, în fața plutonului de execuție, Arcadio avea să-și amintească cu ce glas tremurător îi citise Melchiade câteva pagini cu scrisul său indescifrabil, din care bineînțeles că nu înțelesese nimic, dar care, recitate astfel cu glas tare, semănau cu niște enciclice psalmodiate. Apoi surâse pentru prima oară după foarte multă vreme și zise în spaniolă: "Când voi muri, ardeți mercur timp de trei zile în odaia mea". Arcadio îi povesti lui José Arcadio Buendía iar acesta încercă să afle mai multe, dar nu obținu drept răspuns decât fraza: "Am dobândit nemurierea". Când respirația lui Melchiade începu să pută, Arcadio îl duse

să se scalde la râu în toate joile dimineața. Părea că se îndreaptă. Se dezbrăca și se arunca în apă împreună cu copiii și simțul său misterios de orientare îl ajuta să ocolească locurile adânci și periculoase. "Apa este elementul nostru", spuse odată. Astfel se scurse un răstimp îndelungat fără să fie văzut acasă, afară doar de noaptea când depuse eforturi mișcătoare pentru repararea pianului mecanic și de zilele când mergea la râu, împreună cu Arcadio, ducând sub braț tâlvul și o bucată de săpun ordinar învelită într-un ștergar. Într-o joi, înainte de a fi chemat să meargă la râu, Aureliano îl auzi zicând: "Am murit de febră în nisipurile Singaporului". În ziua aceea intră în apă printr-un vad rău și nu fu regăsit decât a doua zi dimineața, la câțiva kilometri în josul apei, zăcând la o cotitură a râului, scăldat în lumină, cu un vultan solitar stând pe pântelele său.

În ciuda protestelor scandalizate ale Ursulei, care-l deplânse cu mai multă durere decât pe tatăl ei, José Arcadio Buendía se împotrivi să fie înmormântat: "E nemuritor, declară, și el însuși a dezvăluit formula învierii". Aprinse din nou vechiul atânor părăsit și puse la fiert o căldare de mercur lângă cadavrul care începuse să se acopere cu bășici albastre. Dar Apolinar Moscote riscă observația că un înecat neînsemnat reprezintă un pericol pentru sănătatea publică. "Nici pomeneală, de vreme ce trăiește", se mărgini să-i răspundă José Arcadio Buendía, care continuă timp de șaptezeci și două de ceasuri afumarea cu mercur, până când cadavrul începea să erupă în eflorescențe livide ale căror şuierături subțiri îmbâcseau casa cu un abur pestilențial. Abia atunci îngădui să fie înmormântat, însă nu ca un oarecare, ci cu onorurile rezervate celui mai mare binefăcător din Macondo. Au fost primele funeralii, urmate de mulțimea cea mai numeroasă care s-a văzut în sat, abia întrecute, un secol mai târziu, de carnavalul funebru pentru Mamá Grande. A fost înmormântat sub o piatră funerară înălțată în mijlocul unui teren pe care-l destinara cimitirului, cu o placă pe care a rămas scris singurul lucru care se știa despre el: *Melchiade*. I se consacrară cele nouă nopți de priveghi. Profitând de mulțimea care se strângea în curte să bea cafea, să povestească glume și să joace cărți, Amaranta găsi prilejul de a-și mărturisi dragostea lui Pietro Crespi care, cu câteva săptămâni mai înainte încheiase definitiv logodna cu Rebeca. Tânărul își instala acum o prăvălie cu instrumente muzicale și jucării mecanice chiar în cartierul unde vegetau arabii ce, pe vremea aceea, schimbau jucărelele pe papagali, cartier pe care oamenii nu-l numeau altfel decât Strada Turcilor. Italianul, al cărui cap acoperit de cârlionți pomădați provoca la femei o nevoie irezistibilă de a suspina, o trată pe Amaranta ca pe o copilă capricioasă care nu merita osteneala să fie luată prea în serios.

— Am un frate mai mic, îi zise el. Vine în curând să mă ajute la prăvălie.

Amaranta se simți umilită și, plină de ranchiună, îi spuse lui Pietro Crespi că are să împiedice cununia surorii ei, chiar dacă pentru asta va trebui să-și întindă cadavrul în fața ușii. Italianul fu atât de impresionat de tragica amenințare, încât nu putu rezista ispitei de a i-o împărtăși Rebecăi. Astfel, căsătoria Amarantei, mereu amânată din pricina ocupațiilor Ursulei, a fost pusă la cale în mai puțin de o lună. Amaranta nu opuse nici o rezistență, dar în clipa în care-i dădu sărutul de adio Rebecăi, îi șopti la ureche:

— Nu-ți face iluzii. Chiar dacă mă vor trimite la capătul lumii, tot voi găsi un mijloc să împiedic căsătoria ta, chiar dacă va trebui să te ucid.

Datorită absenței Ursulei, a prezenței nevăzute a lui Melchiade, care-și continua preumblările tăcute dintr-o cameră în alta, locuința părea imensă și pustie. În grija Rebecăi rămăsese bunul mers al casei, în timp ce indiana luă asupra ei treburile de brutărie. La căderea nopții, când sosea Pietro Crepsi precedat de un zefir proaspăt de lavandă, aducând întotdeauna o jucărie în dar, logodnica lui îi primea vizita în salonul principal, cu toate ușile și ferestrele deschise ca să nu trezească nici o bănuială. Era o precauție de prisos, deoarece italianul se arătase atât de respectuos încât nu atinsese nici măcar mâna aceleia care avea să-i fie soție în mai puțin de un an. Toate aceste vizite sfârșiseră prin a umple casa cu jucării miraculoase. Dansatoare automate, cutiuțe muzicale, maimuțe acrobate, cai umblători, clovni toboșari - bogata și surprinzătoarea faună mecanică pe care o aducea Pietro Crespi învinse întristarea pe care o încercase José Arcadio Buendía în urma morții lui Melchiade, și-l transportă din nou în vremurile vechi și bune când era alchimist. De atunci încoace trăia într-un paradis de păsări spintecate, de mecanisme demontate, străduindu-se să le perfecționeze printr-un sistem de mișcare perpetuă bazată pe principiul pendulului. Aureliano, la rândul său, își neglija atelierul pentru a o învăța pe micuța Remedios să scrie și să citească. La început, fetița prefera păpușile, acestui bărbat care venea în toate după-amiezile și din pricina căruia o luau de la jucăriile ei pentru a o îmbrăia, a o îmbrăca și a o așeza în salon unde îi primea vizita. Dar răbdarea și devoțiunea lui Aureliano sfârșiră prin a o seduce în așa fel, încât se obișnuie să petreacă ceasuri întregi în compania lui, să studieze semnificația literelor și să deseneze într-un caiet, cu creioane colorate, căsuțe cu vaci în ogradă și sori rotunji cu raze galbene care se ascundeau în spatele colinelor.

Numai Rebeca se simțea nefericită din pricina amenințărilor Amarantei. Cunoștea caracterul surorii sale, spiritul orgolios precum și violența resentimentelor acesteia care-i pricinuiau teama. Petrecea ore îndelungate în baie, sugându-și degetul, silindu-se, cu istovitoare eforturi de voință, să nu mănânce pământ. Căuta ceva care să-i aline chinurile și făcu apel la Pilar Ternera ca să-i citească viitorul. După un lung pomelnic de revelații vagi și convenționale, Pilar Ternera îi prezise următoarele:

— Nu vei fi fericită atâta timp cât părinții tăi vor fi tot fără mormânt.

Rebeca tresări. Avu impresia că își aduce aminte de un vis și revăzu venirea ei în casă, copilă mică, cu cufărașul și cu balansoarul de lemn și cu un săculeț despre care nu știuse niciodată ce conține. Își aminti de un domn chel, îmbrăcat în haine de in, cu gulerul cămășii încheiat cu un buton de aur, care nu avea nimic a face cu riga de cupă. Își aminti de o femeie foarte tânără și foarte frumoasă, ale cărei mâini fine și parfumate n-aveau nimic a face cu mâinile reumatice ale damei de caro, și care-i puneau flori în păr, după masă, când o ducea la plimbare printr-un sat cu alei verzi.

— Nu înțeleg nimic, zise ea.

Pilar Ternera păru descumpănită.

— Nici eu, dar așa spun cărțile.

Rebeca rămase atât de preocupată de această enigmă, încât i-o împărtăși lui José Arcadio Buendía, care o ocări că dă crezare prezicerilor din cărți, își făcu însă datoria mergând să scormonească fără zgomot cuferele și dulapurile, să deplaseze mobilele, să întoarcă paturile, să se uite pe sub podele, în căutarea săculețului cu oseminte. Nu-și amintea să le fi revăzut din vremea reconstruirii. Îi chemă în taină pe zidari și

unul dintre ei mărturisi că a zidit sacoşa într-una din camere, deoarece îl împiedica la lucru. După câteva zile de ascultare cu urechea lipită de perete, percepură sunetul gol al ciocănitului. Găuriră tencuiala şi găsiră osemintele intacte în săculeţul lor. În aceeaşi zi îl puseră într-o groapă fără piatră funerară, săpată în grabă lângă aceea a lui Melchiade şi José Arcadio Buendía veni acasă uşurat de o povară care pentru o clipă îi apăsase tot atât de greu conştiinţa ca şi amintirea lui Prudencio Aguilar. Trecând prin bucătărie, depuse un sărut pe fruntea Rebecăi:

— Alungă-ţi din cap gândurile rele, îi zise. Ai să vezi că vei fi fericită.

Prietenia Rebecăi îi redeschise lui Pilar Ternera uşile casei pe care Ursula i le închisese de la naşterea lui Arcadio. Venea la orice oră din zi, năvălind ca o turmă de capre şi găsea în muncile cele mai aspre o descărcare a energiei ei frenetice. Intra uneori în atelier şi-i ajuta lui Arcadio la sensibilizarea plăcilor dagherotipului cu o eficacitate şi cu o tandreţe care-l uimira. Femeia îl uluia. Pielea ei bronzată, mirosul de fum, tulburarea pe care o provoca brusc râsul ei în camera obscură îl zăpăceau şi-l făceau să se izbească de obiecte.

Într-o bună zi, în timp ce Aureliano era ocupat cu lucrul său de aurărie, Pilar Ternera se sprijini de masă admirându-i răbdarea şi preocuparea în muncă. Totul se petrecu într-o clipită. Aureliano avu încredinţarea că Arcadio se află în camera obscură înainte chiar de a-şi ridica ochii şi a întâlni privirea lui Pilar Ternera, ale cărei gânduri se puteau citi perfect, ca la lumina zilei.

— Bine, zise Aureliano. Spune-mi ce e?

Pilar Ternera îşi muşcă buzele surâzând trist.

— Este că eşti bun de război. Unde te uiţi, ai noroc...

Confirmându-i-se presupunerile, Aureliano răsuflă uşurat. Se concentra din nou asupra lucrului său, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic, iar vocea îi deveni mai fermă şi mai liniştită:

— Îl recunosc, zise el. Va purta numele meu.

José Arcadio Buendía culese în sfârşit roadele încercărilor sale: racorda o dansatoare mecanică la maşinăria unui orologiu şi automatul dansă fără oprire în ritmul muzicii sale, timp de trei zile. Această descoperire îl aştăta mai mult decât oricare dintre întreprinderile sale nebuneşti. Nu mai mânca. Nu mai dormea. Lipsit de grija vigilentă a Ursulei, se lăsă târât de imaginaţie până la o stare de delir perpetuă din care n-ar mai fi ieşit niciodată. Îşi petrecea nopţile dând ocol odăii, gândind cu voce tare, căutând un oarecare mod de a aplica principiile pendulului la carul cu boi, la brăzdarele plugului, la tot ce, odată pus în mişcare, era de folos omului. Febra insomniei îl istovise atât de mult că, într-o bună zi, nu-l recunosc pe bătrânul cu părul albit şi cu gesturi tremurânde care pătrunse în odaia lui. Era Prudencio Aguilar. După ce, în sfârşit, îl recunosc, mirat că morţii îmbătrânesc şi ei, José Arcadio Buendía se simţi răscolit de nostalgie: "Prudencio! strigă el. Cum te-ai socotit să vii de atât de departe până aici?" După atâţia ani petrecuţi în moarte, regretul după lumea celor vii era atât de acut, nevoia de societate atât de chinuitoare, şi atât de îngrozitoare apropierea celeilalte morţi în sânul morţii, încât Prudencio Aguilar ajunsese să-l iubească pe cel mai crâncen duşman al său. Trebuise să-l caute multă vreme. Îi întrebasese despre el pe morţii de la Riohacha, pe morţii care veneau din Valea Upar, pe aceia care veneau dinspre mlaştini, dar nimeni nu-i putea da veşti pentru simplul motiv că Macondo fusese un sat necunoscut de morţi, până în ziua sosirii lui Melchiade, care îi semnală poziţia printr-un

mic semn negru pe hărțile bălțate ale morții. José Arcadio Buendía conversă cu Prudencio Aguilar până în zori. După câteva ceasuri, sleit de atâtea vegheri, pătrunse în atelierul lui Aureliano și-l întrebă: "În ce zi suntem?" Aureliano îi răspunse că era marți. "Tocmai așa mă gândeam și eu, zise José Arcadio Buendía. Dar dintr-o dată mi-am dat seama că e tot luni, ca și ieri. Privește cerul, privește pereții, privește begoniile. Și astăzi e luni." Obişnuit cu extravaganțele lui, Aureliano nu făcu caz de aceasta. A doua zi, miercuri, José Arcadio Buendía reveni în atelier: "Este o adevărată nenorocire, zise el. Privește văzduhul, ascultă bâzâitul soarelui, totul este la fel ca ieri și ca alaltăieri. Și azi e tot luni." În seara aceea, Pietro Crespi îl găsi pe verandă, jelind în chip dizgrațios, așa cum jelesc bătrânii, jelindu-l pe Prudencio Aguilar, jelindu-l pe Melchiade, jelindu-i pe părinții Rebecăi, jelindu-l pe tatăl și pe mama sa, pe toți acei de care putu să-și aducă aminte și care se aflau singuri în moarte. Îi dăruî un urs care umbla singur în două labe pe o coardă întinsă, însă nu reuși să-l abată de la obsesiile lui. Îl întrebă ce s-a întâmplat cu proiectul pe care i-l prezentase cu câteva zile mai înainte, cu privire la posibilitățile construirii unui mecanism cu pendul care să le permită oamenilor să zboare, iar José Arcadio Buendía îi răspunse că aceasta nu se poate nicidecum, deoarece pendulul ar putea să ridice orice, dar nu se poate ridica pe sine însuși. Joi, reapăru în atelier cu o mină răvășită: "Mecanismul timpului s-a dereglat! zise el, aproape suspinând. Iar Ursula și Amaranta sunt atât de departe!" Aureliano îl dojeni ca pe un copil iar el luă un aer de supunere. Timp de șase ore examină toate lucrurile, încercând să desprindă o deosebire față de aspectul lor din ziua precedentă, străduindu-se să descopere în ele o cât de mică schimbare care să-i dezvăluie scurgerea timpului. Toată noaptea rămase în pat, cu ochii deschiși, chemându-i pe Prudencio Aguilar, pe Melchiade, pe toți morții, să vină să ia parte la amărăciunea lui. Dar nimeni nu răspunse la chemare. Vineri, înainte de a se fi trezit careva, observă din nou aparența lucrurilor din natură, până ce ajunse să se convingă pe deplin că încă mai continua să fie luni. Apucă atunci prăjina care servea la închiderea unei porți și cu violența sălbatică a forței sale puțin obișnuite, zdrobi, făcându-le praf, toate instrumentele de alchimie, cabinetul de dagherotipie, atelierul de aurărie, urlând ca un apucat într-o limbă pompoasă și fluentă, dar din care nu se înțelegea absolut nimic. Se pregătea să termine și cu restul casei când Aureliano îi chemă pe vecini să-i dea o mână de ajutor. A fost nevoie de zece oameni ca să-l stăpânească, de patrusprezece ca să-l lege, de douăzeci ca să-l târască până la castanul din curte de care-l lăsară legat, așa, lătrând într-o limbă străină, cu spume verzi pe buze. Când reveniră Ursula și Amaranta încă mai era imobilizat pe trunchiul castanului, cu picioarele și pumnii legați fedeleș, complet udat de ploaie și într-o inocență totală a minții. Ele îi vorbiră dar el le privi fără a le recunoaște și le răspunse ceva de neînțeles. Ursula îi descătușă pumnii și gleznele rănite de strânsoarea corzilor și-l lăsă legat numai de centură. Mai târziu i-au construit un mic umbrar din palmieri ca să-l adăpostească de soare și de ploi.

AURELIANO BUENDÍA ȘI REMEDIOS Moscote s-au căsătorit într-o duminică din martie, în fața altarului pe care părintele Nicanor Reyna

puse să-l amenajeze în salon. A fost încununarea a patru săptămâni de preparative febrile în casa Moscote, căci micuța Remedios ajunsese la vârsta pubertății fără să se fi dezbrătat de deprinderile copilăriei. Cu toate că mama ei o inițiasse în privința schimbărilor din timpul adolescenței, într-o după-amiază din februarie, scoțând niște țipete înfiorătoare, se năpusti în salon unde surorile ei stăteau de vorbă cu Aureliano, și le arătă pantalonașii mânjiți de o pastă șocolatie. Nunta se fixă peste o lună. Abia avură timp să o învețe să se spele și să se îmbrace singură, să cunoască problemele elementare pe care le cere grija unui cămin. Au pus-o să urineze pe cărămizi încinse pentru a-i îndrepta urâtul obicei de a-și uda cearșafurile. Au avut multe necazuri până să o convingă de inviolabilitatea secretului conjugal, deoarece Remedios era atât de buimăcită de revelația care-o aștepta, încât voia să împărtășească tuturor amănuntele din noaptea nunții. Toate acestea reclamau eforturi istovitoare, însă la vremea prevăzută fetița cunoștea tot atât de mult despre viață ca oricare dintre surorile ei. Don Apolinar Moscote o luă de braț și o conduse prin strada împodobită cu flori și cu ghirlande, în pocnetele petardelor, în refrenele mai multor orchestre, în timp ce ea îi saluta cu mâna și mulțimea cu surâsuri celor care, din ferestrele lor, îi urau noroc. Aureliano, îmbrăcat într-un costum de postav negru, încălțat cu aceleași cizmulite de lac cu cheutori metalice pe care avea să le poarte după câțiva ani și în fața plutonului de execuție, era de o paloare extremă și simți un nod greu în gâtlee în clipa întâmpinării logodnicei sale în pragul casei și în timp ce o conducea la altar. Ea dădu dovadă de atâta naturalețe și prezență de spirit, încât nu-și pierdu cumpătul nici măcar atunci când, voind să-i dea verigheta, Aureliano o scăpă pe jos. În mijlocul șopotelor și a confuziei care începuse să domnească între invitați, ea ținu mâna întinsă, în mănua de dantelă care-i lăsa degetele descoperite, cu inelarul pregătit să primească legământul, până ce logodnicul ei reuși să oprească inelul cu vârful cizmei, împiedicându-l să se rostogolească până la ieșire, și până ce reveni la altar, roșind de rușine. Mama și surorile ei își făcură atâta sânge rău de teamă ca nu cumva fetița să facă vreo gafă în timpul ceremoniei încât până la urmă tocmai ele se arătară nelalocul lor, ridicând-o în brațe pentru a o săruta. Din ziua aceea, Remedios dovedi un simț al răspunderii, o grație naturală, un sânge rece care nu o vor părăsi niciodată în împrejurările cele mai nefavorabile. Ea a fost aceea care a avut ideea de a pune la o parte bucata cea mai bună din tortul de nuntă și de a i-o duce pe o farfurie, împreună cu o furculiță, lui José Arcadio Buendía. Legat de trunchiul castanului, ghemuit pe o bancă mică de lemn sub un umbrar din frunze de palmier, uriașul moșneag, decolorat de soare și de ploi, îi adresă un vag surâs de mulțumire și mănă prăjitura cu mâna, mormăind un psalm de neînțelese. În mijlocul acestei petreceri cu tăraboii, care se prelungi și luni dimineața, Rebeca Buendía a fost singura care nu a luat parte la veselia generală. Ospățul ei căzuse baltă, Ursula decisese ca nunta ei să se officieze în aceeași zi, însă Pietro Crespi primise vineri o scrisoare prin care i se vestea că mama lui era pe moarte. Nunta fu amân timeră pentru o dată ulterioară. La un ceas după ce primi vestea, Pietro porni spre capitala provinciei, dar pe drum se încrucișă cu mama lui, care, punctuală, sosi în noaptea de sâmbătă și recită la nunta lui Aureliano orația pe care-o pregătise pentru cununia fiului ei. Pietro Crespi reveni duminică la miezul nopții pentru a mătura cenușa ospățului, după ce deșelă sub el cinci cai în speranța că

va ajunge la timp la cununia sa. Nu s-a știut niciodată cine a scris acea scrisoare. Hărțuită de întrebările Ursulei, Amaranta plânse de indignare și jură în fața altarului improvizat, pe care tâmplarii nu ajunseseră să-l demonteze, că este nevinovată.

Părintele Nicanor Reyna, pe care don Apolinar Moscote se dusesese să-l caute în ținutul mlaștinilor pentru ca să officieze cununia, era un bătrân asprit din pricina ingraturii slujbei sale. Era o apariție tristă, numai piele și oase, dar cu un pântec proeminent și rotund și cu o expresie de înger în decădere datorită mai degrabă sărăciei duhului decât bunătății. El avea de gând să se reîntoarcă la parohia sa după cununie, a fost însă îngrozit de uscăciunea sufletelor din Macondo ai cărui locuitori prosperau în sminteală, ascultând de legile firii, fără să-și boteze copiii și fără să cinstească sărbătorile cu sfințenie. Socotind că nici un ținut nu avea mai multă nevoie de sămânța lui Dumnezeu, se hotărî să mai rămână încă o săptămână pentru a-i creștina pe cei tăiați împrejur și pe păgâni, să legalizeze concubinajele și să împărtășească pe muribunzi. Însă nimeni nu-i dădu atenție. I se răspundea că ani și ani de zile oamenii au trăit fără preot, rezolvându-și problemele sufletului direct cu Dumnezeu, și nu se mai simțeau vizați de blestemul păcatului strămoșesc. Sătul de a predica în pustiu, părintele Nicanor se hotărî să înceapă construirea unei biserici, care să fie cea mai mare din lume, cu sfinți în mărime naturală și cu vitralii colorate în ziduri, pentru ca să vină lume tocmai de la Roma să-l cinstească pe Dumnezeu în focarul nelegiurii. Umbla pretutindeni, cu o căldărușă de aramă, după pomană. I s-a dat mult, dar el voia și mai mult, deoarece lăcașul avea să aibă un clopot al cărui dangăt trebuie să salveze din valuri sufletele naufragiate. Se rugă atât de mult încât își pierdu glasul. Oasele îi scârțâiau. Într-o sâmbătă, neizbutind după atâta vreme să adune nici măcar prețul portalului, se lăsă biruit de dez-nădejde. Ridică un altar improvizat în piață iar duminică trecu prin sat, sunând dintr-un clopoțel ca pe vremea insomniei, chemându-i pe oameni la liturghie sub cerul liber. Mulți veniră din curiozitate. Alții, din nostalgie. Alții, pentru ca Dumnezeu să nu se simtă jignit de disprețul arătat reprezentantului său pe pământ: Astfel, la ceasul al optulea de dimineață, jumătate din sat se găsi adunată în piață unde părintele Nicanor recită evanghelia cu un glas foarte răgușit din pricina milogelilor nesfârșite. La încheiere, când mulțimea începu să plece în debandadă, ridică brațul să le atragă luarea aminte:

— O clipă, zise el. Vom fi acum martorii unui semn de netăgăduit al puterii nemărginite a lui Dumnezeu.

Băiatul care ajutase la slujba liturghiei aduse o ceașcă de ciocolată spumoasă și aburindă pe care o sorbi pe nerăsuflăte. Își zvântă apoi buzele cu o batistă pe care o scoase din mânecă, își ridică brațele în cruce și închise ochii. Părintele Nicanor fu văzut atunci ridicându-se cu doisprezece centimetri deasupra solului. Experimentul se vădi a fi foarte convingător. Timp de câteva zile, trecu din casă în casă, repetând experiența de levitațiune grație stimulentului său de ciocolată, în timp ce acolitul său strângea atâția bani într-un săcușor încât la sfârșitul a mai puțin de-o lună s-a putut începe construcția bisericii. Nimeni nu punea la îndoială originea divină a unei astfel de demonstrații, afară de José Arcadio Buendía, care privea imperturbabil la mulțimea sătenilor care se îngrămădiseră într-o bună zi în jurul castanului pentru a mai asista încă o dată la spectacolul revelației. Abia că se ridică de pe banca mică a sa și dădu din umeri când părintele Nicanor începu să părăsească solul și să

se înalțe cu scaunul pe care ședea.

— *Hoc est simplicissimus**, zise pe latinește José Arcadio Buendía: *homo iste statum quartum materiae invenit***.

Părintele Nicanor ridică mâna și cele patru picioare ale scaunului se așezară dintr-o dată pe pământ.

— *Nego!* zise el, tot pe latinește. *Factum hoc existentiam Dei probat sine dubio ****.

S-a înțeles astfel că blestemata de limbă păsărească a lui José Arcadio Buendía nu era alta decât limba latină. Părintele Nicanor profită de împrejurarea că era singura persoană în stare să comunice cu el, pentru a încerca să-i insuflă credință în creierul său tulburat. În fiecare după-amiază se așeza lângă castan și predica în latinește, însă José Arcadio Buendía refuza cu încăpățănare să admită căile întortocheate ale sofisticii și transmutațiile ciocolatei, și cerea ca supremă și unică probă a existenței lui Dumnezeu imaginea Lui fotografică, dagherotipul Lui. Părintele Nicanor îi aduse atunci medalii și icoane evlavioase și chiar o reproducere după năframa Sfintei Verónica, însă José Arcadio Buendía le respinse ca fiind niște obiecte confecționate de mâna omului, fără nici un fundament științific.

* Este foarte simplu...

** Omul acesta a descoperit starea a patra a materiei.

*** Tăgăduiesc... Acest fapt dovedește indubitabil existența lui Dumnezeu.

Se arăta atât de îndărătnic, încât părintele Nicanor renunță la proiectele de evanghelizare și continuă să-l viziteze însuflețit fiind numai de simțăminte umanitare. Dar atunci José Arcadio Buendía fu acela care luă inițiativa și încercă să-i zguduie credința preotului cu ajutorul a mii de șiretlicuri raționaliste. Într-o zi, când părintele Nicanor veni să-l vadă sub castanul său, aducând cu sine o tablă de dame și o cutie cu jetoane pentru a-l invita să joace dame cu el, José Arcadio Buendía nu voi să accepte nicidecum deoarece, după cum îi spunea, nu putea să înțeleagă ce sens putea avea o luptă între doi adversari care erau de acord asupra principiilor luptei. Părintele Nicanor care nu privise niciodată jocul de dame sub aspectul acesta, pierdu orice poftă de a mai juca. Din ce în ce mai uimit de luciditatea lui José Arcadio Buendía, sfârși prin a-l întreba cum se poate să-l țină legat de un copac.

— *Hoc est simplicissimus*, îi răspunse el: pentru că sunt nebun.

Preocupat de atunci, în primul rând de propria sa credință, preotul încetă să-l mai viziteze și se dedică în întregime grăbirii construcției bisericii. Rebeca simțea cum reînvie nădejdea în ea. Viitorul ei atârna de terminarea clădirii, din duminica în care părintele Nicanor dejunase în casa lor și când familia adunată în jurul mesei vorbise despre solemnitatea și fastul pe care-l vor avea ceremoniile de îndată ce va fi construită biserica. "Rebeca va fi cea mai norocoasă", spuse Amaranta. Și pentru că Rebeca nu înțelegea ce voia să spună cu aceasta, ea îi explică cu un surâs plin de nevinovăție:

— Tu vei fi aceea care va inaugura biserica prin cununia ta.

Rebeca încercă să intervină cea dintâi. În ritmul în care progresa construcția, biserica nu va fi terminată înainte de zece ani. Părintele Nicanor își exprimă dezacordul: generozitatea crescândă a credincioșilor îi îngăduia să se bizuie pe calcule mai optimiste. Față de indignarea

surdă a Rebecăi, care nu-și mai putu isprăvi prânzul, Ursula aplaudă ideea Amarantei și depuse o contribuție considerabilă ca să se grăbească lucrările. Părintele Nicanor aprecie că primind încă o contribuție egală cu aceasta, biserica va fi gata în trei ani. De atunci Rebeca nu mai vorbea cu Amaranta, convinsă că inițiativa ei era mult mai vinovată decât se părea. "Pentru mine a fost soluția cea mai puțin gravă, îi răspunse Amaranta în cursul discuției lor violente, care le-a făcut să se înfrunte în seara aceea. În felul acesta nu va trebui să te ucid în viitorii trei ani." Rebeca acceptă provocarea.

Atunci când Pietro Crespi află despre noua amânare a cununiei sale, avu o criză de deznădejde, însă Rebeca îi aduse o dovadă de supremă fidelitate: "Când vei hotărî, vom fugi", îi spuse ea. Numai că Pietro Crespi nu era omul aventurilor. Îi lipsea temperamentul impulsiv al logodnicei sale și pentru el, cuvântul dat era ca un capital ce nu putea fi delapidat. Rebeca recurse atunci la procedee mai îndrăznețe. Un vânt misterios stingea toate lămpile din salon și Ursula îi surprindea pe logodnici sărutându-se pe întuneric. Pietro Crespi bâlbâia niște explicații confuze cu privire la proasta calitate a lămpilor moderne care funcționau cu acetilenă și ajuta chiar la instalarea în odaie a unor sisteme de iluminat mai puțin defectuoase. Din nou, însă lipsea combustibilul sau se uscau fitilele, și Ursula o găsea pe Rebeca pe genunchii logodnicului ei. În cele din urmă nu mai vru să asculte nici o explicație. Îi dădu indienei sarcina lucrului la brutărie și-și luă obiceiul de a se așeza într-un balansoar pentru a-i supraveghea pe logodnici, hotărâtă să nu se lase păcălită prin manevre care în tinerețea ei erau deja învechite. "Biata mamă, se indigna Rebeca, pe un ton batjocoritor, când o vedea pe Ursula căscând în toropeala întâlnirilor lor. După ce va muri, va mai fi văzută cum își ispășește păcatele în balansoarul ei." După trei luni de idilă supravegheată, exasperat de încetineala lucrărilor pe care le inspecta zilnic, Pietro Crespi se hotărî să verse părintelui Nicanor suma de care mai avea nevoie pentru terminarea bisericii. Amaranta își păstra calmul. Flecărind mereu cu prietenele care veneau în toate după-amiezile să brodeze sau să tricoteze în verandă, ea se străduia să inventeze alte stratageme. O eroare de calcul a zădărnicit pe aceea pe care o considerase a fi cea mai eficace: să îndepărteze tabletele de naftalină pe care Rebeca le presăraseră pe rochia ei de mireasă înainte de a o depune în dulapul din camera ei. Făcu aceasta când nu mai erau nici două luni până la terminarea bisericii. Dar Rebeca era atât de nerăbdătoare cu cât se apropia ziua nunții încât voi să-și pregătească rochia cu mult înainte decât socotise Amaranta. Deschise dulapul, desfășură mai întâi hârtiile în care o împachetase, apoi pânza protectoare și găsi mătasea rochiei, dantela voalului și chiar cununa din flori de portocal pulverizate de molii. Deși era sigură că presăraseră în pachet doi pumni plini cu tablete de naftalină, dezastrul părea atât de întâmplător încât nu îndrăznea să o învinovățească pe Amaranta. Nu mai era nici o lună până la nuntă, dar Amparo Moscote îi făgădui că-i va confecționa o rochie nouă în răstimp de o săptămână. Amaranta simți că leșină în acea zi ploioasă când la amiază Amparo apără în casă învăluită toată într-o spumă de dantele, îndreptându-se spre Rebeca pentru ultima probă a rochiei ei. Simți cum i se îneacă cuvintele în gât și o dâră de sudori reci coborându-i de-a lungul spinării. Petrecuse luni întregi tremurând de groază în așteptarea acestei clipe, deoarece, dacă se dovedea incapabilă de a născoci un obstacol definitiv în calea nunții Rebecăi, era sigură că, în ultimul moment, după

ce vor fi eşuat toate resursele imaginației ei, va avea încă destul curaj pentru a o otrăvi. În acea după-amiază, în timp ce Rebeca nădușea de căldură în platoșa de mătase pe care Amparo Moscote i-o potrivea pe trupul ei, înarmată cu mii de ace de gămălie și cu o răbdare nesfârșită, Amaranta încurcă de mai multe ori ochiurile croșetei și-și împunse degetul cu acul, hotărî însă cu un calm înspăimântător ca sorocul să fie ultima vineri dinainte de nuntă, iar mijlocul, o porție bună de laudanum în cafea.

Altă piedică, pe atât de insurmontabilă pe cât de neprevăzută, obligă să se amâne încă o dată și nedefinit nunta. Cu o săptămână înainte de data fixată pentru ceremonie, micuța Remedios se trezi în toiul nopții scăldată într-o băltoacă fierbinte care țâșnise din pânțele ei cu o râgâială sfâșietoare, și după trei zile muri otrăvită de propriul ei sânge, având în pânțele o pereche de gemeni răsucii unul într-altul. Amaranta fu cuprinsă de remușcări. Se rugase cu atâta fervoare la Dumnezeu să se întâmple ceva îngrozitor care s-o scutească de otrăvirea Rebecăi, încât se socoti vinovată de moartea micuței Remedios. Nu aceasta era piedica pe care o așteptase ea în rugăciunile ei. Cu Remedios pătrunsese un suflu de bucurie în casă. Se instalase împreună cu soțul ei într-o odăiță învecinată cu atelierul, pe care o împodobise cu păpușile și cu jucăriile din copilărie de care mai era încă foarte apropiată; vitalitatea și buna ei dispoziție se revărsau dincolo de cei patru pereți ai odăiței și se răspândeau ca o adiere de aer sănătos prin veranda cu begonii. Cânta dis-de-diminează. Era singura care cutezase să intervină când se certau Rebeca și Amaranta. Își asumă zdrobitoarea corvoadă de a se ocupa de José Arcadio Buendía. Îi aducea mâncarea, îl ajuta la nevoile de toate zilele, îl spăla cu o cârpă săpunită, se îngrijea ca barba și părul să-i fie curățite de pureci și de lindini, ca și de buna stare a umbrarului din frunză de palmier pe care-l consolida cu pânză gudronată impermeabilă când se strica vremea. În ultimele luni reușise să comunice cu el prin fraze redactate într-o latină rudimentară. Când veni pe lume fiul lui Aureliano și al lui Pilar Ternera și a fost adus în casă pentru a fi botezat, în cerc intim, cu numele de Aureliano José, Remedios stăruise să fie socotit ca fiul ei mai mare. Instinctul ei matern o surprinse pe Ursula. Aureliano, la rândul său, găsi în ea rațiunea de a trăi care-i lipsise până atunci. El lucra toată ziua în atelierul său și, la miezul dimineții, Remedios îi aducea un castronaș cu cafea fără zahăr. În fiecare seară mergeau amândoi să-l viziteze pe Moscote. Aureliano juca împreună cu socrul său partide interminabile de domino, în timp ce Remedios stătea la taifas cu surorile sau discuta cu mama ei chestiuni de oameni mari. Înrudirea cu familia Buendía întărise în sat autoritatea lui don Apolinar Moscote. În urma deselor demersuri în capitala provinciei, obținut din partea guvernului făgăduiala de a construi o școală, cu conducerea căreia să fie încredințat Arcadio, care moștenise entuziasmul didactic al bunicului său. Prin convingere reuși ca majoritatea caselor să fie spoite în albastru în vederea sărbătoririi independenței naționale. La cererea părintelui Nicanor, dispuse mutarea stabilimentului lui Catarino într-o uliță mai lăaturalnică și închiderea mai multor locande de desfrâu, care făceau furori în centrul satului. Într-o zi reveni însoțit de șase polițiști înarmați cu puști cărora le încredință menținerea ordinii fără ca cineva să se gândească să-și amintească de înțelegerea de la început, de a interzice intrarea în sat a jandarmilor. Aureliano era mulțumit de importanța socrului său. "Vei ajunge și tu tot atât de gras ca el", îi spuneau prietenii.

Însă viața sedentară, care-i accentuase pomeții obrajilor și-i subțiasse strălucirea privirii; nu-l făcu să se îngrașe și nu-i schimbă firea cumpătată, ci dimpotrivă, îi înăspri pe buze cuta severă a meditației solitare și a hotărârii de neclintit. Afecțiunea pe care soția sa și el însuși o stârniseră în sânul ambelor familii era de așa natură încât, în ziua în care Remedios anunțase că va avea un copil, chiar Rebeca și Amaranta încheiară un armistițiu pentru a tricota o garnitură de scutece din lână albastră pentru cazul că se va naște un băiat și una din lână roz dacă va fi fată. Tot ea a fost ultima persoană pe care Aureliano o revăzu în gând, câțiva ani mai târziu, în fața plutonului de execuție.

Ursula ordonă doliul prin care se închiseră toate ușile și ferestrele și oprea pe oricine să intre sau să iasă, afară doar de cazul că era strict necesar; ea interzise să se vorbească cu voce tare timp de un an și așeză poza dagherotipă a lui Remedios chiar pe locul unde se făcuse priveghiul, drapată într-o panglică neagră și cu o candelă cu untdelemn mereu aprinsă. Generațiile următoare, care nu lăsară să se stingă niciodată această candelă, rămâneau descumpănite în fața fetei cu fustă plisată, cu cizmulite albe și cu panglică de organdi în păr, pe care nu o puteau identifica cu imaginea tradițională a unei străbunici. Amaranta se ocupă de Aureliano José. Îl adoptă ca pe un copil care avea să-i împărtășească singurătatea și care o va izbăvi de laudanumul involuntar pe care rugăciunile ei nesăbuite îl turnaseră în cafeaua lui Remedios. La căderea nopții, Pietro Crespi intra pe vârful degetelor, cu doliul la pălărie, și-i făcea o vizită tăcută Rebecăi, care era atât de palidă în rochia ei neagră ale cărei mâneci îi coborau până la pumni, încât credeai că e lipsită de sânge. Chiar și numai gândul de a fixa o dată nouă pentru nuntă ar fi fost atât de necuviincios, încât legăturile lor deveniră în curând imaginea unei logodne eterne, a unei iubiri frânte de oboseală și de care nu se mai preocupa nimeni, ca și cum acești îndrăgostiți care altă dată stricau lămpile pentru a se putea săruta, trebuiau să se încline acum în fața voinței morții. Descumpănită, complet demoralizată, Rebeca reîncepu să mănânce pământ.

Dintr-o dată, când doliul se învechise atât de mult încât se reluaseră șezătorile de brodat, pe la orele două după amiază, în tăcerea mortală a caniculei, cineva împinse poarta de la intrare și stâlpii se mișcară atât de puternic în temelii lor încât Amaranta și prietenele ei care brodau în verandă, Rebeca sugându-și degetul mare în camera ei, Ursula la bucătărie, Aureliano în atelier și până și José Arcadio Buendía sub castanul solitar, avură impresia că un cutremur de pământ zguduia casa. Cel care sosise astfel era un adevărat colos. Abia că-și putea petrece umerii pătrați prin strâmtoarea ușilor. La gâtul său de taur purta un medalion cu Fecioara Tămăduirilor, brațele și pieptul îi erau pline de tatuaje criptice, și la pumnul drept avea brățara strânsă a *fraților de cruce*. Pielea îi era tăbăcită de sarea intemperiilor, avea părul scurt și zbârlit ca o coamă de catâr, fălci de oțel, privirea tristă. Centironul lui era de două ori mai gros decât chinga unui cal, purta cizme cu turelci și piteni și tocuri ferecate, iar prezența sa dădea impresia trepidantă a unei zguduiri seismice. Trecu prin salon și prin sufragerie și intră ca un tunet în veranda cu begonii, unde Amaranta și prietenele ei rămaseră paralizate, toate cu acul în aer. "Salut!" le spuse cu o voce obosită; își aruncă desagii pe masa de lucru și, fără să se oprească, se îndreptă spre fundul casei. "Salut!" îi spuse Rebecăi înspăimântate care-l văzu intrând pe ușa dormitorului ei. "Salut!" îi spuse lui Aureliano care era la masa lui

de giuvaergiu, cu toate cinci simțurile în alarmă. Nu zăbovi cu nimeni. Se duse drept la bucătărie și acolo se opri pentru prima oară, la sfârșitul unei călătorii care începuse la celălalt capăt al pământului. "Salut!" zise el. Ursula rămase cu gura căscată timp de o frântură de clipă, îl privi drept în ochi, scoase un țipăt și-i sări de gât strigând și plângând de bucurie. Era José Arcadio. Revenise tot atât de lefter precum plecase, încât Ursula trebui să-i dea doi pesos pentru plata locației calului. Vorbea o spaniolă amestecată cu argoul marinăresc. Îl întrebară pe unde a umblat și el răspunse: "Pe-acolo". Își agăță hamacul în odaia care i se destinase și dormi trei zile. Când se trezi, după ce înghiți șaisprezece ouă crude, se duse direct la stabilimentul lui Catarino, unde statura lui colosală provocă între femei o agitație și o curiozitate fără seamăn. Ceru muzică și un rând de rachiu, pe socoteala lui, pentru toată lumea. Făcu pariuri luptând cu puterea pumnului împotriva a cinci bărbați la un loc. "Nu se poate, ziceau ei dându-și seama că nu reușeau nici măcar să-i miște brațul. Are brățara fraților de cruce."

Catarino, care nu credea în astfel de lucruri, parie pe doisprezece pesos că nu va urni din loc tejgheaua. José Arcadio o smulse de la locul ei, o săltă deasupra capului și o duse până în stradă. A fost nevoie de unsprezece oameni care să o aducă înapoi. În înfierbântarea petrecerii își arată pe tejghea virilitatea neverosimilă tatuată în întregime cu împletituri de inscripții în albastru și roșu, înscrise în tot felul de limbi. Pe femeile care îl asaltară cu poftele lor, le întrebă care plătește mai mult. Cea mai bogată oferi douăzeci de pesos. Propuse atunci să fie scos la loterie cu zece pesos lozul. Era un preț exorbitant, căci femeia cea mai solicitată nu câștiga mai mult de opt pesos pe noapte, însă toate acceptară. Își scriseseră numele pe paisprezece hârtiute pe care le puseră într-o pălărie, și fiecare femeie trase câte una. Când nu mai rămăseseră decât două hârtiute în fundul pălăriei, se stabili despre care este vorba.

— Încă cinci pesos de fiecare, propuse José Arcadio, și mă voi împărți între amândouă.

Trăia din asta. Făcuse de șaiszeci și cinci de ori înconjurul pământului, înrolat într-un echipaj de marinari apatrizi. Femeile cu care se culcase în noaptea aceea în stabilimentul lui Catarino îl conduseră dezbrăcat în pielea goală până în salonul de bal, unde putură vedea că nici un milimetru de pe trupul său, din tălpi până în creștet și pe față și pe dos, nu era fără tatuaj. Nu reușea să se adapteze la viața de familie. Dormea toată ziua iar noaptea o petrecea în mahalaua caselor de toleranță, pariind pe forța sa fizică. Rarele ocazii când Ursula reușea să-l facă să ia loc la masă, îl vedea prietenos și radios, mai ales când începea să povestească despre aventurile sale din țările îndepărtate. Naufragiase și rătăcise timp de două săptămâni în voia vântului și a valurilor, în marea Japoniei, hrănindu-se din cadavrul unuia dintre tovarășii săi care murise de insolație și a cărui carne sărată, sărată din nou și coaptă la soare, era zgrunțuroasă și dulceagă la gust. În golful Bengal, la amiaza mare, pe o vreme minunată, corabia lui răpuse un dragon marin în pânțelele căruia găsiră casca, cataramele și armele unui cruciat. Văzură în Marea Caraibilor fantoma corabiei-corsar a lui Victor Hughes, cu pânzele sfâșiate de vânturile morții cu catargele roase de scarabei marini, îndreptându-se spre Guadelupa, dar rătăcind veșnic drumul. La masă, Ursula plângea de parcă ar fi citit toate scrisorile care nu sosiseră niciodată și în care José Arcadio relata isprăvile și pățaniile sale. "Când ai o casă atât de mare aici, fiule, suspina ea. Când s-a

aruncat atâta mâncare la porcil" În fond, însă, ea nu-și putea închipui că tânărul luat de țigani era acest lungan uriaș care înfuleca o jumătate de purcel de lapte la dejun și ale cărui vânturi făceau să veștejească florile. Ceilalți din familie aveau reacții asemănătoare. Amaranta nu putea să-și ascundă scârba pe care i-o provocau, la masă, râgâielile lui bestiale. Arcadio, care nu cunoscuse niciodată taina filiației sale, abia dacă răspundea la întrebările pe care i le puneau cu intenția vădită de a-i câștiga dragostea. Aureliano încercă să deștepte amintirea vremii când împărțeau aceeași cameră, se strădui să refacă complicitatea lor din copilărie, însă José Arcadio uitase de toate acestea; viața pe mare îi copleșise memoria cu mult mai multe lucruri de care să-și aducă aminte. Numai Rebeca se simți topită de la prima vedere. În după amiază în care-l văzu trecând prin fața camerei ei, își dădu seama că Pietro Crespi nu era decât un biet omuleț sfrijit față de acest super-mascul, a cărui respirație vulcanică se resimțea în toată casa. Socotea bun orice pretext pentru a se afla în apropierea lui. Într-o zi, José Arcadio îi privi trupul cu o atenție lipsită de pudoare, și îi zise: "Ești o femeie adevărată, surioară". Rebeca nu se mai stăpâni. Reîncepu să mănânce pământ și var de pe ziduri cu lăcomia de altă dată, și să-și sugă degetul mare cu atâta frenezie încât i se făcu o bățătură. Vomă un lichid verzui cu lipitori moarte. Petrecu nopți albe tremurând de febră, luptându-se cu delirul și așteptând până când casa era zguduită de reîntoarcerea lui José Arcadio, în zori. Într-o după-amiază, când toată lumea dormita, nu mai putu răbda și se duse până la odaia lui. Îl găsi în chiloți, treaz, întins în hamacul pe care-l fixase de bârnele groase cu odgoane de corabie. Nuditatea lui extraordinară, împodobită toată, o impresionă atât de puternic încât simți nevoia să se întoarcă. "Iertați-mă, zise; nu știam că erați aici". Vorbea însă cu voce scăzută ca să nu trezească pe cineva. "Vino încoace", îi răspunse el. Rebeca ascultă. Se opri lângă hamac, în sudori de gheață, simțind că i se înnoadă mâțele, în timp ce José Arcadio îi mângâia cu vârful degetelor gleznele, apoi pulpele și chiar coapsele, murmurând: "Ah, surioară, ah, surioară!" Ea trebui să depună un efort supraomenesc pentru a nu-și da sufletul când o forță ciclonică o ridică de mijloc într-un chip uimitor de potrivit, o despuie de îmbrăcăminte intimă în doi timpi și trei mișcări și o sfâșie ca pe o păsărică. Mai avu timp să-i mulțumească lui Dumnezeu că s-a născut înainte de a se dăru, inconștientă, plăcerii neuitate a acestei dureri insuportabile, în mlaștina fumegândă a hamacului care absorbi ca o sugativă izbucnirea sângelui ei.

După trei zile se cununară la liturghia de la orele cinci. José Arcadio se duse în ajun la prăvălia lui Pietro Crespi. Îl găsisese dând lecții de gitară și-i vorbi de față cu toată lumea. "Mă însor cu Rebeca", îi zise el. Pietro Crespi păli, întinse ghitară una dintre elevii săi și declară lecția terminată. Când au rămas singuri în salonul plin cu instrumente muzicale și cu jucării mecanice, Pietro Crespi zise:

— Este sora dumneavoastră.

— Mi-e tot una, răspunse José Arcadio.

Pietro Crespi își zvântă fruntea cu batista impregnată cu lavandă.

— Este împotriva naturii, explică el, și în afară de aceasta, legea o interzice.

Nu atât argumentația, cât paloarea lui Pietro Crespi îl făcu pe José Arcadio să-și piardă răbdarea.

— Mă baleg o dată și încă o dată pe natură, îi răspunse el. Și am

venit să vă spun pentru a vă scuti de osteneala de a o mai întreba ceva pe Rebeca. Aceste maniere brutale se îndulciră însă atunci când văzu cum ochii lui Pietro Crespi se umplură de lacrimi.

— De altfel, îi spuse el pe un alt ton, dacă ceea ce vă place este familia, vă mai rămâne Amaranta.

Părintele Nicanor dezvălui în predica lui de duminică faptul că Arcadio și Rebeca nu erau frate și soră. Ursula nu iertă niciodată ceea ce considera ea o lipsă de respect de neînchipuit și când reveniră de la biserică, le interzise tinerilor căsătoriți să mai pună piciorul în casă. Pentru ea, erau ca și morți. Își închiriară o bojdeucă în fața cimitirului și se mutară acolo fără alte mobile decât hamacul lui José Arcadio. În noaptea nunții, un scorpion care se introdusese în pantoful Rebecăi o mușcă de picior. Simți cum îi amorțește limba, dar aceasta n-o împiedică să petreacă o lună de miere care provocă scandal. Vecinii erau îngroziți de țipetele care trezeau întregul cartier de circa opt ori pe noapte și cam de trei ori în timpul siestei, și se rugau cu o patimă nestăpânită să nu tulbure odihna morților.

Aureliano a fost singurul care-și făcu griji pentru ei. Le cumpără câteva mobile și le procură bani, până când José Arcadio redobândi simțul realității și se apucă să lucreze petecul de pământ de lângă curtea casei care nu era al nimănui. În schimb, Amaranta nu izbuti niciodată să-și stăpânească pizma împotriva Rebecăi, cu toate că soarta i-a hărăzit o mulțumire cum nici nu visase: la propunerea Ursulei, care nu știa cum să îndrepte lucrurile, Pietro Crespi continuă să prânzească în fiecare marți în casă, stăpânindu-și insuccesul cu calm și demnitate. Ca o dovadă a stimei sale față de familie, păstră doliul la pălărie, și-i făcea plăcere să-și manifeste afecțiunea față de Ursula, aducându-i daruri exotice: sardele portugheze, dulceață de trandafiri din Turcia, iar, într-o zi, un șal fermecător din Manila. Amaranta îl întâmpina cu o amabilitate tandră. Ghicea ce-i făcea plăcere, îi smulgea firele descusute de la mânecile cămășii, îi brodă de ziua lui o duzină de batiste cu inițiala lui. În fiecare marți, după dejun, în timp ce broda pe verandă, el îi ținea bucuros companie. Pentru Pietro Crespi, această femeie pe care o considerase și o tratase mereu ca pe o copilă fu o adevărată revelație. Genul frumuseții ei era oarecum lipsit de grație, era însă de o sensibilitate rară în fața realităților vieții, plină de o tandrețe discretă. Într-o marți, când nimeni nu se mai îndoia de ceea ce avea să se întâmple mai curând sau mai târziu, Pietro Crespi o ceru în căsătorie. Ea nu-și întrerupse lucrul. Așteptă să-i dispară roșeala caldă care-i ajunsese până la urechi și rosti cu vocea gravă, solemnă, a unei persoane cu experiență:

— Bineînțeles, Crespi, îi zise ea, dar să așteptăm până ne cunoaștem mai bine. Nu e indicat să pripim lucrurile.

Ursula se supără. Cu toate că-l stima foarte mult pe Pietro Crespi, nu ajunsese să stabilească dacă hotărârea lui era bună sau rea din punct de vedere moral, în urma îndelungatei și tumultoasei sale logodne cu Rebeca. Totuși, sfârși prin a o accepta ca pe un lucru care nu este nici bun, nici rău, deoarece nimeni nu-i împărtășea îndoiala. Aureliano, care era omul casei, o zăpăci și mai mult când îi expuse o părere, pe cât de formală, pe atât de enigmatică:

— Nu este momentul să ne gândim la căsătorii.

Această părere, al cărei sens Ursula nu-l înțelese decât după câteva luni, era singura pe care Aureliano putea s-o exprime atunci, cu sinceritate, nu numai cu privire la căsătorie, ci la orice preocupare în

afară de război. El însuși, în fața plutonului de execuție, nu avea să înțeleagă prea limpede cum s-a înlănțuit acel șir de întâmplări subtile, însă irevocabile, care l-au adus până acolo. Moartea lui Remedios nu-i produse comoțiunea de care se temea. Simți mai degrabă o mânie surdă care se risipi încetul cu încetul, lăsându-i doar un sentiment de dezamăgire solitară și pasivă, asemănătoare celui pe care-l încercase pe vremea când se resemnase de a renunța la femeii. Se adânci din nou în lucru dar își păstră obiceiul de a juca domino cu socrul său. Într-o casă amuțită de doliu, convorbirile nocturne consolidară prietenia dintre cei doi bărbați. "Recăsătorește-te, Aurelito, zise socrul. Am șase fiice, poți să alegi". Într-o zi, în ajunul alegerilor, don Apolinar Moscote, revenind dintr-una din călătoriile sale frecvente, se arătă preocupat de situația politică a țării. Liberalii erau hotărâți să pornească război. Cum Aureliano avea pe vremea aceea noțiuni foarte confuze despre deosebiriile dintre conservatori și liberali, socrul său i le explică în câteva lecții. Liberalii, îi explică el, erau francmasoni: oameni cu porniri rele, partizani ai spânzurării preoților, ai instaurării cununii civile și a divorțului, ai recunoașterii drepturilor egale pentru copiii naturali și cei legitimi, ai divizării țării printr-un sistem federal care i-ar răpi puterii centrale prerogativele. Conservatorii, dimpotrivă, dețineau puterea direct de la Dumnezeu și vegheau asupra stabilității ordinii publice și a moralei familiale; ei erau apărătorii credinței în Hristos, ai principiului autorității, și nu erau dispuși să îngăduie fărâmițarea țării în colectivități autonome. Sentimentele sale umanitare îl făcură pe Aureliano să simpatizeze cu atitudinea liberală în privința drepturilor copiilor naturali, însă nu înțelegea de fel cum se putea ajunge să se pornească război pentru niște lucruri pe care nu le puteai atinge cu degetul. Socoti ca un exces faptul că socrul său ceruse să i se trimită, pe timpul alegerilor, șase oameni înarmați cu puști sub comanda unui sergent, într-un sat lipsit de orice pasiune politică. Nu numai că soldații au debarcat, dar merșeră din casă în casă pentru a confisca armele de vânătoare, cuțitele de înjunghiat animalele, până chiar și cuțitele de bucătărie, înainte de a împărți bărbaților de peste douăzeci și unu de ani buletinele albastre cu numele candidaților conservatori, și buletinele roșii cu numele candidaților liberali. În ajunul alegerilor, don Apolinar Moscote în persoană citi o înștiințare prin care se interzicea de sâmbătă noaptea, timp de patruzeci și opt de ore, vânzarea băuturilor spirtoase și adunările de mai mult de trei persoane care nu aparțineau aceleiași familii. Alegerile trecură fără incidente. Încă de la orele opt dimineața, duminică, se instala în piață urna de lemn păzită de cei șase soldați. S-a votat în libertate deplină, după cum putu constata însuși Aureliano care a rămas aproape toată ziua în preajma socrului său, veghind ca nimeni să nu voteze decât o singură dată. La orele patru după-amiază, un duruit de tobă vesti în piață închiderea scrutinului, iar don Apolinar Moscote sigilă urna cu o bandă de hârtie gumată peste care-și depuse semnătura. În aceeași seară, în timpul partidei sale de domino cu Aureliano, dădu ordin sergentului să rupă banda de hârtie gumată pentru a face socoteala sufragiilor. Erau aproape tot atâtea buletine roșii ca și albastre, însă sergentul nu lăsă decât zece din cele roșii și completă diferența cu buletine albastre. Urna fu apoi din nou sigilată cu o bandă nouă și în ziua următoare la ora nouă porni spre capitala provinciei. "Liberalii vor porni la război", zise Aureliano. Don Apolinar Moscote nu-și slăbi atenția de la jocul de domino. "Dacă spui asta din pricina schimbării

buletinelor, atunci nu, nu vor porni la război, răspunse el. Se lasă înadins câteva buletine roșii, ca să nu fie reclamații." Aureliano înțelese inconvenientele opoziției. "Dacă aș fi liberal, zise el, aș porni la război din pricina acestor buletine." Socrul său îl privi pe deasupra ochelarilor:

— Dacă ai fi liberal, bietul meu Aureliano, și chiar dacă ai fi ginerele meu, n-ai fi asistat la schimbarea buletinelor.

Ceea ce a provocat de fapt indignarea satului n-a fost rezultatul alegerilor, ci faptul că soldații n-au restituit armele. O delegație de femei veni să vorbească cu Aureliano ca să obțină de la socrul său restituirea cuțitelor de bucătărie. Don Apolinar Moscote îi explică în mare taină că soldații au strâns armele confiscate ca tot atâtea probe că liberalii se pregăteau de război. Cinismul acestei declarații îl neliniști. Nu făcu nici un comentariu însă, într-o noapte, pe când Gerineldo Marquez, și Magnifico Visbal tăifăsuiau cu alți prieteni despre incidentul cu cuțitele, fu întrebat dacă era liberal sau conservator și Aureliano nu șovăi:

— Dacă trebuie să fac parte din ceva, aș fi liberal, răspunse el, deoarece conservatorii sunt niște înșelători.

A doua zi, la cererea prietenilor săi, făcu o vizită doctorului Alirio Noguera pentru a se trata de o pretinsă durere de ficat. El nu cunoștea de loc sensul acestei comedii. Doctorul Alirio Noguera debarcase la Macondo înainte cu câțiva ani, având o cutie de farmacie plină cu pastile insipide și cu o deviză medicală care nu convingea pe nimeni: "*Cui pe cui se scoate*". În realitate era un impostor. În spatele fațadei nevinovate de medic fără reputație se afla un terorist care-și ascundea sub încălțăminte cu tocuri joase care-i venea până sub genunchi, cicatricile pe care i le provocase la glezne cei cinci ani petrecuți în lanțuri. Prins cu ocazia primei escapade federaliste, reuși să scape la Curaçao, deghizat într-un costum pe care-l detesta cel mai mult pe lume: o sutană. După un exil prelungit, entuziasmat de veștile, prezentate mai favorabil, decât erau în realitate, pe care le aduceau în Curaçao proscrișii din toate insulele Caraibe, se îmbarcă pe bordul unei goelete de contrabandiști și reapăru la Riohacha împreună cu micile lui flacoane cu comprimate, care nu erau altceva decât zahăr rafinat, și cu o diplomă a Universității din Lipsca pe care o falsificase chiar el. Fu atât de decepționat încât plânse. Fervoarea federalistă pe care exilații o asemănau cu un butoi de pulbere gata să explodeze, se risipise în iluzii electorale vagi. Amărât din pricina insuccesului, dorind să găsească un loc unde să-și petreacă bătrânețile în siguranță, falsul homeopat se refugie la Macondo. În odăița plină de flacoane goale, pe care o închirie la marginea pieții, a trăit câțiva ani pe spatele bolnavilor disperați care, după ce încercaseră de toate, se consolau cu zahărul din pastile. Instinctele sale de agitator au rămas potolite atâta vreme cât don Apolinar Moscote se mulțumea să fie o autoritate decorativă. Își omora timpul cu amintiri și luptând contra astmei. Aproximarea alegerilor a fost firul care i-a îngăduit să regăsească ițele subversiunii. Luă contact cu tinerii din sat, care erau lipsiți de pregătire politică și porni o campanie secretă de propagandă și de recrutare. Numeroasele buletine roșii care apăruseră în urnă și a căror prezență a fost atribuită de don Apolinar Moscote unei pasiuni pentru noutăți specifică tinereții, constituiau de fapt un aspect al planului său: îi obligă pe acei care-l urmau să voteze pentru a-i convinge că alegerile nu erau decât o farsă. "Singurul mijloc eficace, zicea el, este violența." Majoritatea prietenilor lui Aureliano erau entuziasmați la gândul de a lichida orânduirea conservatoare, însă nimeni nu cuteza să-l cheme să

se alieze la planurile lor, nu numai pentru că era legat de judecător, ci din pricina temperamentului său solitar și a atitudinilor sale șovăitoare. Se știa, în afară de aceasta, că a votat cu albaștrii, după indicațiile socrului său. A fost deci o pură coincidență că și-a dezvăluit sentimentele politice și o simplă curiozitate care i-a sugerat de a-l vizita pe doctor, ca să se trateze de o durere de care nu suferea. Ajungând la cocioaba mirosind a pânză de păianjen și a camfor, se pomeni în fața unei specii de iguane plină de praf, ai cărei plămâni șuierau la fiecare respirație. Înainte de a-i pune vreo întrebare, doctorul îl conduse la fereastră și-i examină albul ochilor, trăgându-l de pleoapele inferioare: "Nu acolo", zise Aureliano, respectând instrucțiunile pe care le primise. Apăsă cu vârful degetului puternic pe locul unde avea ficatul și adăugă: "Aici mă doare, atât de mult încât nu pot dormi". Doctorul Noguera închise atunci fereastra sub pretext că soarele arde prea tare și-i explică în termeni simpli pentru ce era de datoria patrioților să-i asasineze pe conservatori. Aureliano purta timp de câteva zile, în buzunarul cămășii un flacon pe care-l scotea tot la două ceasuri. Vărsa trei comprimate în podul palmei, le arunca dintr-o dată în gură și le lăsa să se topească încet pe limbă. Don Apolinar Moscote râdea de încrederea lui în virtuțile homeopatiei, însă cei care făceau parte din complot recunoșteau în el pe unul de-al lor. Aproape toți fiii întemeietorilor erau implicați în această afacere, deși nici unul nu știa, în mod concret, în ce consta acțiunea pe care ei înșiși o urzeau. Însă, în ziua în care medicul îi destăinuia lui Aureliano secretul, acesta se retrase din conspirație. Deși se convinsese atunci de urgența cu care trebuia lichidat regimul conservatorilor, planul îl îngrozea. Doctorul Noguera era un mistic al atentatului personal. Sistemul lui se reducea la coordonarea unei serii de acțiuni individuale care, într-o lovitură de maestru executată la scară națională, avea să-i lichideze pe toți funcționarii regimului împreună cu familiile lor, îndeosebi pe copii, pentru a se stârpi însăși sămânța buruienii rele a conservatismului. Don Apolinar Moscote, soția și cele șase fiice ale sale figurau, bineînțeles, pe listă.

— Dumneavoastră nu sunteți nici liberal, nici altceva, îi spuse Aureliano fără a-și părăsi calmul. Nu sunteți altceva decât un măcelar.

— În cazul acesta, răspunse doctorul, pe același ton imperturbabil, dă-mi înapoi flaconul. Nu mai ai nevoie de el.

Abia după șase luni, Aureliano află că doctorul renunțase să mai vadă în el un om de acțiune și-l considera un sentimental fără viitor, cu caracter pasiv și condamnat să trăiască solitar. Ceilalți căutară să nu-l piardă din ochi de frică să nu denunțe conspirația. Aureliano îi liniști; nu va scoate nici un cuvânt, însă în noaptea în care vor merge să asasineze familia Moscote, îl vor găsi apărându-i poarta. Se arată atât de convingător în hotărârea sa, încât executarea planului fu amânată ne-definit. În vremea asta Ursula îi ceru părerea cu privire la căsătoria lui Pietro Crespi cu Amaranta, iar el îi răspunse că nu era momentul să se gândească la astfel de lucruri. De o săptămână purta pe sub cămașă o vechitură de pistol. Îi supraveghea pe prietenii săi. În fiecare după-amiază se ducea să-și bea cafeaua la Rebeca și la José Arcadio, care începuseră să se instaleze cu adevărat și, de la orele șapte, își făcea partidele de domino cu socrul său. La ora prânzului, discuta cu Arcadio, care se făcuse un adolescent voinic, și în fiecare zi îl găsea tot mai exaltat de iminența războiului. La școală, unde Arcadio avea elevi mai în vârstă decât el, laolaltă cu alții care abia începeau să vorbească, febra

liberală era în toi. Se vorbea despre împușcarea părintelui Nicanor, despre transformarea bisericii în școală, despre instaurarea amorului liber. Aureliano încercă să-i modereze impetuositatea. Îi recomandă înțelepciune și prudență. Surd față de raționamentele sale limpezi și față de simțul său realist, Arcadio îi reproșă în public slăbiciunea de caracter. Aureliano avu răbdare. În cele din urmă, pe la începutul lui decembrie, Ursula răvășită cu totul, se năpusti în atelier:

— A izbucnit războiul!

De fapt războiul izbucnise de trei luni. Legea marțială domnea în toată țara. Singurul care aflase la vreme era don Apolinar Moscote, dar se feri să comunice vestea chiar și soției sale, atâta timp cât nu sosise plutonul armatei care avea să ocupe satul prin surprindere. Aceștia intrară în sat fără zgomot, înainte de zorii zilei, aducând două tunuri de artilerie ușoară trase de catâri, și-și stabiliră cartierul general în clădirea școlii. Stingerea a fost fixată pentru orele șase după-amiază. S-a procedat la o rechiziție și mai draconică decât cea precedentă, din casă în casă, și de data aceasta s-au luat chiar și uneltele de plugărie. Îl scoaseră din casă pe doctorul Noguera, îl legară de un copac din piață, și fără nici o formă procedurală, îl împușcară. Părintele Nicanor încercă să impresioneze autoritățile militare cu miracolul levitațiunii, dar un soldat îl izbi în cap cu patul puștii. Exaltarea liberală făcu loc unei terori tăcute. Aureliano, livid, închis în sine, își continua partidele de domino cu socrul său. Înțelese că, în ciuda titlului său actual de comandant civil și militar al pieții, don Apolinar Moscote era din nou o simplă autoritate decorativă. Hotărârile erau luate de un căpitan al armatei care, în fiecare dimineață, percepea un impozit special pentru menținerea ordinii publice. Din ordinul său, patru soldați smulseră familiei sale o femeie care fusese mușcată de un câine turbat, și o zdrobiră cu paturile puștilor, în plină stradă. Într-o duminică, după două săptămâni de ocupație, Aureliano intră la Gerineldo Marquez și, cu sobrietatea lui obișnuită, ceru o ceașcă mare cu cafea fără zahăr. Când cei doi rămaseră singuri în bucătărie, Aureliano luă un ton autoritar, necunoscut până atunci:

— Adună băieții, zise el. Plecăm la război.

Gerineldo Marquez nu-și crezu urechilor.

— Cu ce arme? întrebă el.

— Cu ale lor, răspunse Aureliano.

Marți, la miezul nopții, într-o expediție nesăbuită, douăzeci și unu de bărbați sub treizeci de ani, comandați de Aureliano Buendía, înarmați cu cuțite de masă și cu fiare ascuțite, ocupară garnizoana prin surprindere, își însușiră armele și-l împușcară în curte pe căpitan și pe cei patru soldați care ucisese femeia.

În aceeași noapte, în timp ce se auzeau salvele plutonului de execuție, Arcadio fu numit comandant civil și militar al pieții. Rebelii căsătoriți abia avură timp să-și ia rămas bun de la soțiile lor, pe care le părăsiră în voia sorții. Plecară în zorii zilei, aclamați de populația izbăvită de teroare, pentru a se atașa la forțele generalului revoluționar Victorio Medina, care, după ultimele vești, mășcăluia în direcția Manaure. Înainte de a pleca, Aureliano îl scoase pe don Apolinar Moscote din dulapul în care se ascunsese: "Tată socrule, poți rămâne liniștit, îi zise el. Noul guvern îți garantează, pe cuvânt de onoare, securitatea personală ca și pe aceea a familiei dumitale". Don Apolinar Moscote îl recunoscu cu greu în acel conspirator cu cizme mari și arma la umăr, pe cel cu care jucase domino până la ceasurile nouă din seară.

- Ești pe cale să faci o prostie, Aurelito, strigă el.
- Nici o prostie, răspunse Aureliano. Suntem în război. Și nu-mi mai spune Aurelito, căci acum sunt colonelul Aureliano Buendía.

COLONELUL AURELIANO BUENDÍA A organizat treizeci și două de răscoale armate și a fost tot de atâtea ori învins. De la șaptesprezece femei diferite a avut șaptesprezece băieți care fură exterminați, unul după altul, într-o singură noapte, atunci când cel mai mare nu împlinise încă treizeci și cinci de ani. Scăpă din paisprezece atentate, din șaiszeci și trei de ambuscade și din fața unui pluton de execuție. Supraviețui unei doze de stricnină turnată în cafea și care ar fi fost prea de ajuns ca să ucidă un cal. Refuză Ordinul Meritului pe care i-l decernase președintele Republicii. A fost promovat la rangul de comandant general al forțelor revoluționare, autoritatea lui extinzându-se în toată țara, de la o frontieră la cealaltă, și devenise omul cel mai temut de guvern, dar niciodată n-a îngăduit să fie fotografiat. Respinse oferta unei pensii viagere care i se propuse după război și trăi până la bătrânețe din vânzarea peștișorilor de aur pe care-i producea în atelierul său din Macondo. Cu toate că lupta mereu în fruntea trupelor sale, singura rană pe care o primi vreodată și-a făcut-o el însuși după capitularea de la Nierlandia care puse capăt unui război civil de douăzeci de ani. Își trase un glonte de pistol în piept, iar proiectilul îi ieși prin umăr fără să fi atins vreun centru vital. Tot ceea ce a rămas din această succesiune de evenimente a fost o stradă cu numele lui în Macondo. Și totuși, așa cum declara cu câțiva ani înainte de a muri de bătrânețe, nici măcar asta nu aștepta în ziua când porni împreună cu cei douăzeci și unu de oameni ai săi, în zorii zilei, să întâlnească forțele generalului Victorio Medina.

— Îți lăsăm în grijă Macondo, se mărginise să-i spună lui Arcadio înainte de plecare. Ți-l lăsăm în bună rânduială, fă în așa fel încât să-l revedem într-o stare și mai bună.

Arcadio dădu o interpretare cu totul personală acestei recomandări. Își inventă o uniformă cu galoane și epoleți de mareșal, inspirându-se din cele văzute în gravurile unei cărți a lui Melchiade, și-și atarnă de centură sabia cu mânerul aurit a căpitanului împușcat. Așează cele două piese de artilerie la intrarea în sat, îmbracă în uniforme pe foștii săi discipoli exaltați de discursurile sale incendiare și-i lăsă să se preumbe înarmați pe străzi ca să lase străinilor impresia că satul este invulnerabil. Era o stratagemă cu două tăișuri, deoarece guvernul zăbovi zece luni fără să îndrăznească să atace localitatea, însă atunci când o făcu, aruncă împotriva ei o forță atât de disproporționată încât lichidă orice rezistență într-o jumătate de oră. Din prima zi de la proclamarea puterii Arcadio vădi un gust pronunțat pentru decrete. Ajunse să emită până la patru pe zi pentru a ordona și dispune executarea a tot ce-i trecea prin cap. Introduse serviciul militar obligatoriu de la vârsta de optsprezece ani, declară de utilitate publică toate animalele care străbăteau drumurile după orele șase seara, și impuse bărbaților majori portul obligatoriu al unei brasarde roșii. Îl sechestră pe părintele Nicanor în presbiteriu, amenințându-l că va fi împușcat dacă va ieși, îl opri de la săvârșirea liturghiei și de a trage clopotele, afară doar pentru sărbătorirea victoriilor liberale. Pentru ca nimeni să nu se îndoiască de severitatea intențiilor sale,

porunci ca un pluton de execuție să se antreneze în piața publică trăgând asupra unei sperietoare de ciori. La început, nu-l luă nimeni în serios. În fond, nu erau altceva decât băieți de școală care se amuzau făcând pe soldații. Însă, într-o seară când Arcadio intră în stabilimentul lui Catarino, trompetul salută în batjocură intrarea lui cu un semnal de război care provoacă râsul tuturor clienților, și Arcadio puse să-l împuște pentru injurii aduse autorității. Pe cei care protestară îi pedepsi la pâine uscată și apă, cu picioarele-n butucul pe care-l instalează într-una din sălile de clasă. "Ești un asasin!" îi striga Ursula, ori de câte ori afla despre o nouă măsură arbitrară. Când o să afle Aureliano, o să te împuște el pe tine și eu voi fi prima care să mă bucur." Dar toate fură în zadar. Arcadio continuă să strângă chinga, într-un chip pe cât de viguros, pe atât de gratuit, până ce deveni tiranul cel mai crud pe care-l cunoscuseră vreodată Macondo. "Acum verificați pe pielea voastră diferența, spuse într-o zi Apolinar Moscote. Iată, acesta este raiul liberalilor". Arcadio fu înștiințat. În fruntea unei patrule, porni asaltul asupra casei, sparge toate mobilele, bătut la dos fetele și-l târî după sine pe Apolinar Moscote. În clipa în care Ursula apărură în curtea cazarmii, după ce străbătuse tot satul strigându-și în gura mare rușinea și agitând furioasă un bici înmuiat în catran, Arcadio tocmai se pregătea să dea plutonului de execuție ordin să tragă.

— Îndrăznește, bastardule! strigă Ursula.

Înainte ca Arcadio să aibă timp să facă un gest, ea îi trase o lovitură de bici: "Îndrăznește, asasinule! urlă ea. Și ucide-mă și pe mine pe deasupra, copil de mamă denaturată. Căci nu voi mai avea lacrimi să plâng de rușine că am crescut un astfel de monstru." Bicuindu-l fără milă, îl hăitui până în fundul grădinii, unde Arcadio se ghemui ca un melc. Don Apolinar Moscote era inconștient, legat de stâlpul unde fusese mai înainte sperietoarea de ciori sfâșiată de tragerile de antrenament. Băieții care alcătuiau plutonul de execuție se risipiră de teamă ca nu cumva Ursula să-și descarce mânia și asupra lor. Dar ea nici nu-și aruncă ochii spre ei. Îl lăasă pe Arcadio în uniformă sfâșiată, urlând de furie și de durere, și-l dezlegă pe don Apolinar Moscote pentru a-l conduce acasă. Înainte de a părăsi cartierul, le scoase prizonierilor lanțurile.

Începînd din ziua aceea, ea porunci în sat. Restabili slujbele duminicale, suspendă portul brasardelor roșii, anulă toate măsurile dictate sub imperiul proastei dispoziții. În ciuda energiei de care dădea dovadă, nu înceta să-și deplângă soarta nefericită. Se simțea atât de singură încât căuta zadarnic compania soțului ei uitat sub castan. "Uite unde am ajuns, îi zicea ea, în timp ce ploile de vară amenințau să prăbușească micul umbrar de palmieri. Iată, casa goală, copiii noștri risipiți prin lume, iar noi doi, din nou singuri, ca în vremurile dintâi." José Arcadio Buendía, scufundat în prăpastia inconștientului, rămânea surd la tânguirea ei. La începutul nebuniei sale își exprima nevoile pe un ton presant și prin frânturi în latinește. Scurtele sale fulgerări de luciditate, atunci când Amaranta îi aducea de mâncare, îi permiteau să-i împărtășească necazurile și grijile care-l apăsau mai rău, și să se supună cu docilitate la ventuzele și la cataplasmele cu muștar. Dar în vremea când Ursula veni la el să se plângă, el pierduse orice legătură cu realitatea. Mereu așezat pe mica lui bancă, ea îi spăla pe rând fiecare parte a corpului aducându-i vești despre familie. "Aureliano a plecat la război încă de acum patru luni și noi nu știm nimic de el, zicea ea, frecționându-i umărul cu cârpa muiată în leșie. José Arcadio se află din nou la noi, acum este bărbat de-a binelea, mai înalt ca tine și tatuat peste tot cu

împunsături, dar s-a întors numai ca să arunce rușinea pe casa noastră." I se păru totuși că observă că soțul ei devenea mai trist la aflarea acestor vești proaste. Preferă atunci să-l mintă. "Nu crede nimic din ce-ți povestesc, zicea ea acoperindu-i cu cenușă excrementele pentru a le aduna cu lopata. Dumnezeu a vrut ca José Arcadio și Rebeca să se căsătorească și acum sunt foarte fericiți." Ajunse să-l înșele cu atâta sinceritate încât propriile ei minciuni începură s-o consoleze și pe ea. "Arcadio s-a făcut om serios, zise ea, și foarte curajos, un tânăr foarte frumos în uniformă și cu sabia lui." Dar parcă vorbea cu un mort, căci José Arcadio Buendía nu mai putea fi prins de nici una din preocupările de acest gen. Totuși, ea stăruia. Îl vedea atât de inofensiv, atât de indiferent față de toate, încât hotărî să-l dezlege. Nici măcar nu se ridică de pe banca lui. Continuă să rămână expus în soare și în ploaie ca și cum nu corzile îl țineau legat de trunchiul castanului, ci o forță superioară oricăror legături vizibile. Pe la mijlocul lunii august, când iarna începea să se statornicească, Ursula putu să-i aducă în sfârșit o veste care părea a fi adevărată.

— Închipuiește-ți că norocul nu vrea, hotărât, să ne lase să răsuflăm, îi spuse ea. Amaranta și italianul cu pianul mecanic se căsătoresc.

Într-adevăr, prietenia dintre Amaranta și Pietro Crespi progresa, favorizată de încrederea Ursulei care, de data aceasta, nu socotea necesar să le supravegheze întâlnirile. Italianul venea înspre seară, cu o gardenie la butonieră și-i traducea Amarantei din sonetele lui Petrarca. Rămâneau pe verandă să respire parfumul sufocant de origan și de trandafiri, el, adâncit în lectură iar ea făcând dantele cu croșeta, indiferenți față de peripețiile și veștile proaste ale războiului, până când țânțarii îi sileau să se refugieze în salon. Sensibilitatea Amarantei, tandrețea ei discretă însă învăluitoare țesuseră, încetul cu încetul, în jurul logodnicului o pânză nevăzută de păianjen pe care trebuia să o îndepărteze materialmente cu degetele sale palide și lipsite de inele, pentru a părăsi casa când băteau ceasurile opt. Umpluseră un album frumos cu cărți poștale pe care Pietro Crespi le primea din Italia. Erau imagini cu îndrăgostiți în parcuri solitare, cu vignete înfățișând inimi străpunse de săgeți și panglici aurite ținute de porumbițe. "Eu cunosc parcul acesta din Florența, spunea Pietro Crespi privind cărțile poștale. Nu trebuie decât să întinzi mâna și păsările coboară să-ți mănânce din palmă." Uneori, în fața unei acuarele cu Veneția, nostalgia transforma în arome dulci de flori înmiresmate mirosul de măr de fructe de mare putrezite pe canale. Amaranta suspina, râdea, visa după o patrie nouă, în care bărbații și femeile, toți la fel de frumoși, vorbeau o limbă copilărească, și orașe antice în care nu mai supraviețuiau, pentru a perpetua amintirea măreției lor trecute, decât pisicile hoinărind printre ruine. După ce traversase oceanul în căutarea ei, după ce o confundase cu pasiunea în mângâierile vehemente ale Rebecăi, Pietro Crespi descoperise în sfârșit dragostea. Fericirea aduse cu sine prosperitatea. Magazinul lui ocupa atunci aproape o stradă întreagă și devenise un refugiu al fanteziei, cu reproduceri după campanila Florenței care anunțau ceasurile printr-un concert de clopote, cutiuțe muzicale din Sorrento, pudriere din China care cântau o melodie pe cinci note de îndată ce le ridicai capacul, și toate instrumentele muzicale imaginabile, și toate mecanismele cu arc care se puteau inventa. Bruno Crespi, fratele său mai mic, ținea magazinul, deoarece el însuși nu mai putea

face față tuturor cursurilor sale de muzică. Datorită lui, strada Turcilor, cu uluitoarele ei etalaje de fleacuri, deveni în curând un cartier liniștit, plin de melodii, unde puteai uita de uneltirile tiraniei lui Arcadio și de coșmarul îndepărtat al războiului. Atunci când Ursula hotărî reluarea slujbelor duminicale, Pietro Crespi dăruie bisericii un armoniu german, organizează un cor de copii și pregătește un întreg repertoriu gregorian care aducea o notă de strălucire în ritualul funebru al părintelui Nicanor. Nimeni nu se îndoia că va face din Amaranta o soție fericită. Fără să grăbească evoluția sentimentelor lor, lăsându-se călăuziți de înclinarea firească a inimii, au ajuns până acolo încât nu mai rămânea decât să fixeze data căsătoriei. Nu aveau să întâmpine nici un obstacol. Ursula se acuza în sinea ei că stricase, prin amânări repetate, soarta Rebecăi, și nu era dispusă să acumuleze remușcări. Doliul sever impus de moartea lui Remedios fusese pus pe planul al doilea datorită războiului, a absenței lui Aureliano, a brutalității lui Arcadio și a alungării lui José Arcadio și a Rebecăi. Întrucât nunta era iminentă, Pietro Crespi însuși lăsase să se înțeleagă că Aureliano José, față de care avea o dragoste aproape părintească, putea să fie considerat ca un fiu mai mare al său. Totul te făcea să crezi că pe Amaranta o așteaptă fericirea. Dar, spre deosebire de Rebeca, ea nu se arăta deloc zorită. Cu aceeași răbdare cu care împodobește fețele de masă cu culori vii, cu care cosea lucruri minunate de pasmanterie, cu care broda în ochiuri păuni regali, aștepta ca Pietro Crespi să nu mai poată rezista pornirilor năvalnice ale inimii lui. Ceasul ei bătuse, o dată cu ploile funeste din octombrie. Pietro Crespi îndepărta broderia pe care o ținea pe genunchi, îi luă mâna și i-o strânse în ale sale. "Nu mai pot aștepta, îi zise el. Ne vom căsători în luna viitoare." La atingerea mâinilor sale reci, Amaranta nu tremură de loc. Și-o retrase pe a ei, ca un animal fugărit și se întoarse la lucrul ei.

— Nu fi naiv, Crespi, zise ea surâzând. Nici moartă nu mă voi căsători cu tine.

Pietro Crespi își pierdu complet stăpânirea de sine. Începu să plângă fără pudor, frângându-și aproape degetele de disperare, dar nu izbuti să o înduplece. "Nu-ți pierde vremea, mai găsi să adauge Amaranta. Dacă într-adevăr mă iubești atât de mult, nu mai pune piciorul în casa aceasta." Ursula credea că înnebunește de rușine. Pietro Crespi epuizase întreaga gamă de rugăminți și implorări. Ajunse până la umilirile cele mai grele și mai de necrezut. Plânse o după-amiază întreagă în brațele Ursulei care și-ar fi dat și sufletul pentru a-l consola. În anumite serii ploioase, era văzut hoinărind în jurul casei, cu un cortel de mătase, încercând să descopere puțină lumină în odaia Amarantei. Nicicând nu fusese mai chipeș decât în epoca aceasta. Capul său maiestuos de împărat pradă suferințelor dobândise un aer straniu de grandoare. Le imploră pe prietenile Amarantei, care veneau să brodeze în verandă, să încerce să o convingă. Își neglijă afacerile. Își petrecea toată ziua în fundul prăvăliei scriind bilete neroade pe care le trimitea Amarantei, însoțite de petale uscate și fluturi împăiați, pe care ea i le trimitea înapoi fără să le deschidă măcar. Zăbovea ceasuri întregi cântând la gitară. Într-o noapte, începu să cante. Macondo se trezi într-un fel de stupefacție, transportat în al șaptelea cer de o gitară care nu merita să aparțină lumii acesteia și de un glas plin de atâta iubire încât nu puteai crede că are pereche pe pământ. Pietro Crespi văzu atunci apărând lumina la toate ferestrele din sat afară de aceea a Amarantei. În doi noiembrie, de ziua morților, fratele său deschise prăvălia și găsi toate lămpile aprinse,

toate cutiuțele muzicale deschise, toate pendulele oprite la aceeași oră, de acum eternă, și în mijlocul acestui concert dezordonat, îl descoperi pe Pietro Crespi în biroul din fundul magazinului, cu vinele tăiate cu un brici, cu ambele mâini într-un bazin de smirnă.

Ursula decise să i se facă priveghiul în casa ei. Părintele Nicanor se opuse să i se îngăduie slujba religioasă și înmormântarea creștinească. Ursula i se împotrivi. "Într-un chip pe care nici dumneavoastră nici eu nu-l putem înțelege, îi zise ea, acest om este un sfânt. Și-l voi îngropa, împotriva vrierii dumneavoastră, lângă mormântul lui Melchiade." Făcu aceasta, cu aprobarea satului întreg, cu funeralii grandioase. Amaranta nu-și părăsi odaia. Auzi din patul ei suspinele Ursulei, pașii și murmurale mulțimii care năpădiră casa, urletele bocitoarelor, și apoi o tăcere adâncă plină de parfumul florilor veștejite. Multă vreme mai continuă să simtă mirosul ușor de lavandă care-l însoțea pe Pietro Crespi la lăsarea serii, avu însă destule puteri să nu se lase pradă delirului. Ursula o abandona cu totul. Nici nu-și ridică ochii pentru a se milostivi de ea, în după-amiaza când Amaranta intră în bucătărie și-și băgă mâna în jeraticul cuptorului, până când durerile fură atât de mari încât nu mai simți nimic decât duhoarea cărnii ei fripte. A fost un leac sălbatec împotriva remușcărilor. Timp de câteva zile, intra și ieșea din casă, cu mâna într-un castronaș cu albuș de ou, iar când rănilor i se vindecară, albușurile de ouă parcă i-ar fi cicatrizat și ulcerările inimii. Singura urmă vizibilă a acestei tragedii era bandajul de voal negru pe care-l înfășură în jurul mâinii ei arse și pe care avea să-l poarte până la moarte.

Arcadio dovedi o generozitate rară decretând doliul general după moartea lui Pietro Crespi. Ursula interpretă gestul său ca o reîntoarcere a oii pierdute. Cu toate acestea, se înșelă. Ea îl pierduse pe Arcadio nu numai din ziua în care îmbrăcase uniforma de soldat, ci dintotdeauna. Credea că l-a crescut ca pe un fiu, așa cum o crescuse pe Rebeca, fără privilegii, fără discriminări. Însă, tot timpul cât durase ciuma insomniei, și după aceea, între febra utilitară a Ursulei, delirările lui José Arcadio Buendía, ermetismul lui Aureliano, dușmănia de moarte dintre Amaranta și Rebeca, Arcadio rămase un copil solitar și sălbatec. Aureliano îl învăță să citească și să scrie, dar gândindu-se la alte lucruri, ca și cum ar fi făcut-o un străin. Îi dăruia din hainele lui, pe care Visitación trebuia să le transforme, atunci când erau numai bune de aruncat. Arcadio suferea din pricina ghetelor prea mari pentru el, din pricina pantalonilor peticiți, a feselor sale de femeie. Nu reuși să se destăinuiească cuiva mai bine decât lui Visitación și Cataure în limba lor. Melchiade a fost singurul care se ocupa cu adevărat de el, care îl făcea să asculte textele sale de neînțeles și îi dădea indicațiuni în privința artei dagherotipiei. Nimeni nu-și închipuia cât de mult putea să-i deplângă moartea în taină și cu câtă deznădejde se încapățână în voința de a-l învia studiind în zadar hârtiile pe care le lăsase. Școala, unde i se dădea atenție și era respectat, apoi exercitarea puterii, cu decretele lui indiscutabile și cu uniforma sa glorioasă, îl ușurară de povara vechii sale amărăciuni. Într-o seară, la Catarino, cineva îndrăzni să-i spună:

— Nu meriți numele pe care-l porți.

Împotriva oricărei așteptări, Arcadio nu puse să-l împuște.

— Sunt foarte onorat, zise el. Eu nu sunt un Buendía.

În fața unui asemenea răspuns, cei care cunoșteau secretul filiației sale crezură că și el este la curent, dar în realitate el nu-l cunoscuse niciodată. Pilar Ternera, mama lui, care făcuse să-i clocotească sângele

În cabinetul de dagherotipie, îl obseda într-un chip la fel de irezistibil ca altă dată pe José Arcadio, apoi pe Aureliano. Cu toate că-și pierduse farmecul și râsul zglobiu, el o căuta și o găsea în mirosul ei de fum, pe care-l ducea după sine. Cu puțin înainte de război, într-o zi când, spre amiază, întârzie să vină să-și caute fiul mal mic la școală, Arcadio se puse să o aștepte în odaia în care obișnuia să-și facă siesta și unde mai târziu instală butucul pentru prizonieri. În timp ce copilul se amuza în curte, el îi pândi sosirea, tremurând de nerăbdare în hamacul său, fiind sigur că Pilar Ternera avea să treacă pe acolo. Ea sosi. Arcadio o apucă de mână și voi să o răstoarne în hamac.

— Nu pot, nu pot, zise Pilar Ternera cu oroare. Nu-ți poți închipui cât de mult aș vrea să-ți fac pe plac, dar Dumnezeu mi-e martor că nu pot.

Arcadio o ridică de mijloc cu acea forță uimitoare pe care o moștenise și simți că lumea întreagă se prăbușește numai la atingerea pielii ei.

— Nu face pe sfânta, îi zise. La urma urmei toată lumea știe că nu ești decât o târfă.

Pilar își stăpâni dezgustul pe care i-l inspira mizerabilul ei destin.

— Copiii au să observe ceva, murmură ea. Mai bine la noapte; nu pune prăjina la poartă.

În seara aceea, Arcadio o așteptă, dârdâind de febră, în hamacul său. Așteptă fără să închidă o clipită ochii, ciulind urechile la țârâitul greierilor vestind zorile care nu mai veneau, ascultă buhail de baltă, implacabilul lor rond la oră fixă, din ce în ce mai convins că a fost înșelat. Dintr-o dată, după ce nerăbdarea lui se prefăcuse în furie, se deschise ușa. Câteva luni mai târziu, în fața plutonului de execuție, Arcadio avea să-și amintească de acei pași înfundați în sala de clasă, de izbirile de băncile școlarești și, în sfârșit, de atingerea mâinilor sale de un corp în întunericul încăperii, și de răsuflarea precipitată a unei alte inimi decât a sa, bătând să se spargă. Întinse mâna și întâlni altă mână purtând două inele la același deget, gata să se înece în beznă. Îi simți nervurile vinelor, pulsul nenorocit, și simți și palma umedă a acelei mâini, cu linia vieții tăiată la baza degetului mare de lovitura ghearei morții. Atunci înțelese că nu era femeia pe care o aștepta, deoarece nu mirosea a fum ci a briantină din floricele, și avea sâni plini și orbi cu sfârcuri de bărbat, iar sexul pietros și rotund ca o nucă și tandrețea dezordonată a lipsei de experiență care se exaltă. Era fecioară și purta prenumele neverosimil de Santa Sofia de la Piedád. Pilar Ternera îi plătise cincizeci de pesos, jumătate din economiile pe care le realizase în toată viața ei, ca să facă ceea ce a făcut. Arcadio o observase adesea ținând prăvălioara cu alimente a părinților ei, dar nu-i dăduse niciodată atenție, deoarece ea avea acea virtute rară de a nu exista cu adevărat decât la momentul oportun. Însă, din ziua aceea, ea venea să se ghemuiască ca o pisică la căldura pieptului său. Venea la școală la ora siestei, având consimțământul părinților săi, cărora Pilar Ternera le plătise cealaltă jumătate a economiilor ei. Mai târziu, când trupele guvernamentale îi siliră să părăsească localul școlii, se drăgosteau în odăița din fundul prăvăliei, între bidoanele cu untură și sacii cu porumb. Prin epoca în care Arcadio fu numit comandant civil și militar, avură o fetiță.

Singurii din familie care aflară au fost José Arcadio și Rebeca, cu care Arcadio întreținea acum relații apropiate, bazate pe un sentiment de complicitate mai mult decât pe legăturile lor de rudenie. José Arcadio își plecase cerbicia sub jugul căsătoriei. Fermitatea de caracter a

Rebecăi, lăcomia pântecului ei erau suficiente pentru mobilizarea puterii extraordinare de muncă a soțului ei, care dintr-un om de nimic și un vânător de fuste ce era, se transformase într-un animal uriaș de muncă. Aveau o casă foarte curată și bine aranjată. Dimineața, Rebeca deschidea larg ușile și ferestrele, iar vântul mormintelor intra pe fereastră pentru a ieși pe porțile curții, lăsând pereții albiți și mobilele argășite de salpetrul morților. Foamea ei de pământ, ciocănitul osemintelor părinților ei, clocotul sângelui ei față de firea pasivă a lui Pietro Crespi, toate rămăseseră în hambarul amintirilor. Toată ziua broda la fereastră, departe de chinurile războiului până în clipa când începeau să vibreze în interiorul bufetului vasele de ceramică și când se scula să pună la cuptor mâncarea, mult înainte să apară haita slabă și murdară a câinilor de vânătoare care-l preceda pe colosul cu botfori și pintenii, înarmat cu o pușcă cu două țevi, care aducea uneori un cerb întreg pe umăr și aproape întotdeauna o spinare bună de iepuri și canari sălbatici. Într-o după-amiază, la începutul luării puterii, Aureliano veni să le facă o vizită inopinată. Nu-l mai văzuseră de când părăsiseră casa, dar el se arătă atât de afectuos, dovedind că-i considera mereu ca fiind ai familiei, încât îl invită să împartă cu ei tocana.

Arcadio așteptă cafeaua pentru a le dezvălui motivul vizitei sale: primise un denunț împotriva lui José Arcadio. Se spunea că a început să-și lucreze pământul, dărâmând gardurile și nimicind cu boii săi colibe, însușindu-și cu forța ogoarele cele mai bune din împrejurimi. De la țărani pe care nu-i despuise, deoarece pământurile lor nu-l interesau, cerea un impozit pe care-l percepea în fiecare sâmbătă, însoțit de câinii săi și înarmat cu pușca lui cu două țevi. Nu încercă să tăgăduiască. Zicea că e în dreptul lui, deoarece pământurile uzurpate fuseseră împărțite de José Arcadio Buendía pe vremea întemeierii satului și socotea că poate dovedi că tatăl era nebun încă din vremea aceea, întrucât dispusese de un patrimoniu care de fapt aparținea întregii familii. Pledoaria lui a fost de altfel inutilă: Arcadio nu venise să facă dreptate. Propuse numai crearea unui oficiu în care să se înregistreze domeniile fiecăruia, pentru ca José Arcadio să-și poată legaliza titlurile de proprietate uzurpată, însă cu condiția de a încredința guvernării locale dreptul de a percepe dările pe care le încasa el. Căzură de acord. După câțiva ani, când colonelul Aureliano Buendía examinează titlurile de proprietate, descoperi că erau înregistrate pe numele fratelui său toate pământurile pe care le puteai cuprinde cu ochii, de la colina unde se afla grădina lui până în fundul zării, inclusiv cimitirul, și că în cursul celor unsprezece luni ale puterii sale, Arcadio își umpluse buzunarele, nu numai cu banii de impozite, ci și cu cei pe care-i storcea de la locuitorii satului în schimbul dreptului de a-și îngropa morții pe domeniul lui José Arcadio.

Ursula află abia după câteva luni ceea ce era deja de notorietate publică, deoarece oamenii i-o ascundeau pentru a nu-i spori suferința. Începu să aibă bănuieli. "Arcadio își construiește o casă", îi spuse ea soțului ei cu o mândrie prefăcută, în timp ce încerca să-i bage în gură o lingură cu sirop de totumo. Dar în același timp nu se putu împiedica de a ofta: "Nu știu de ce, însă toate acestea nu-mi miros a bine." Mai târziu, când află că Arcadio nu numai că-și terminase casa, dar comandase și mobilier vienez, bănuielile ei că lua din fondurile publice deveniră certitudini. "Tu ești rușinea familiei noastre", îi strigă ea într-o duminică, după liturghie, văzându-l în noua sa casă, jucând cărți cu ofițerii săi. Arcadio nu-i dădu nici o importanță. Ursula nu află decât atunci că Arcadio

avea o fetiță de șase luni și că Santa Sofia de la Piedád, cu care trăia în concubinaj, era din nou gravidă. Se hotărî să-i scrie colonelului Aureliano Buendía, oriunde se va fi aflând, pentru a-l pune la curent cu situația. Însă evenimentele care se precipitară din zi în zi nu numai că o împiedicară să-și pună în aplicare planurile, dar o făcură chiar să regrete că le-a conceput. Războiul care până atunci, nu era decât un cuvânt care desemna o conjunctură vagă și îndepărtată, luă aspectul unei realități tragice. Spre sfârșitul lui februarie sosi la Macondo o bătrână cu fața cenușie, cocoțată pe un asin încărcat cu măhuri. Avea o mutră atât de inofensivă, încât santinelele de serviciu o lăsară să treacă fără nici o vorbă, ca pe un negustor obișnuit care venea din satele de lângă mlaștini. Se duse direct la cartier. Arcadio o primi în localul care odinioară servea de sală de clasă și care acum transformat într-un fel de cantonament de ariergardă, plin cu hamacuri înfășurate și atârinate de cârlige, cu saltele îngrămădite în unghere, cu puști, carabine și chiar cu flinte de vânătoare aruncate grămadă la pământ. Bătrâna luă un aer marțial, salută militărește și-și declină identitatea:

— Sunt colonelul Gregorio Stevenson.

Aducea vești proaste. Ultimele focare ale rezistenței liberale, după spusele sale, erau pe cale să fie nimicite. Colonelul Aureliano Buendía pe care-l lăsase să bată în retragere în zona Riohacha, îl însărcinase să meargă să-l caute pe Arcadio și să-i vorbească. Trebuia să se predea fără nici o rezistență, punând condiția de a se respecta, pe cuvânt de onoare, viața și averea tuturor liberalilor. Arcadio îl privi cu compătimire pe acest mesager ciudat pe care l-ai fi putut confunda cu o bătrână refugiată.

— Bineînțeles că aveți asupra dumneavoastră vreun mesaj scris, îi zise el.

— Bineînțeles, răspunse emisarul, că n-am nimic asupra mea. Este ușor de înțeles că în împrejurările actuale nu poți avea asupra ta nimic compromițător.

Tot vorbind, își scoase din corsaj și puse pe masă un peștișor de aur. "Cred că acesta ajunge", zise el. Arcadio constată că era într-adevăr unul din peștișorii fabricați de colonelul Aureliano Buendía. Dar cineva putea tot atât de bine să-l fi cumpărat înainte de război, și salvconductul n-avea deci nici o valoare. Pentru a-și dovedi identitatea, mesagerul ajunse să divulge un secret militar. Mărturisi că pleacă în misiune la Curaçao, unde avea de gând să-i recruteze pe exilații din insulele Caraibe și să-și procure arme și muniții suficiente pentru a încerca o debarcare către sfârșitul anului. Buzuindu-se pe acest plan, colonelul Aureliano Buendía dorea ca, deocamdată, să nu se aducă jertfe inutile. Totuși, Arcadio rămase neclintit. În timp ce-i verifica identitatea, îl puse pe mesager sub lacăt și hotărî să-și apere poziția până la moarte.

N-avea să aștepte multă vreme. Veștile despre eșecul liberalilor se precizau de fiecare dată tot mai mult. Spre sfârșitul lui martie, puțin după miezul nopții, pe o ploaie timpurie, tensiunea surdă a săptămânilor scurse izbucni brutal, printr-un sunet de trompetă urmat de o lovitură de tun care dărmă turnul bisericii. Într-adevăr, voința de rezistență a lui Arcadio era nebunie curată. Nu dispunea decât abia de cincizeci de oameni, prost echipați, cărora li se alocase un maximum de douăzeci de cartușe de fiecare. Dar toți câți erau, foștii elevi, ațâțați de proclamațiile lui răsunătoare, erau hotărâți să-și lase ciuruită pielea pentru o cauză pierdută. În mijlocul zgomotelor confuze ale cizmelor, ale ordinelor contradictorii, ale loviturilor de tun care făceau să se cutremure

pământul, ale gloanțelor trase brambura și ale sunetelor de trompetă fără sens, așa-zisul colonel Stevenson reuși să se întrețină cu Arcadio." Scutiți-mă de a muri nedemn în lanțuri în aceste boarfe femeiești, îi zise el. Dacă e să mor, să mor în luptă". Izbuti să-l convingă. Arcadio dădu ordin să i se dea o armă și douăzeci de cartușe și să fie lăsat să apere, împreună cu cinci oameni, cartierul general, în timp ce el însuși împreună cu statul său major porni înspre primele linii ale rezistenței. Nu putu să ajungă până la drumul mlaștinei. Baricadele fuseseră distruse și apărătorii se luptau descoperiți pe străzi, mai întâi până la epuizarea rației de cartușe, apoi cu pistolul împotriva puștilor și, la urmă, corp la corp. În fața dezastrului, câteva femei se avântară în plină stradă, înarmate cu bâte și cu cuțite de bucătărie. În confuzia care domnea, Arcadio se întâlni nas în nas cu Amaranta, care-l căuta ca o nebună, în cămașă de noapte, cu două pistoale vechi ale lui José Arcadio Buendía, dădu pușca lui unui ofițer care și-o pierduse pe a sa în cursul unei lupte și se furișă cu Amaranta pe o stradă laterală, pentru a o conduce acasă. Ursula aștepta pe pragul porții, indiferentă la împușcăturile care deschiseseră o ferăstruică în fațada casei vecine. Ploaia încetase, însă străzile erau lunecoase, nămolose ca săpunul pe jumătate topit, și cu greu puteai evalua distanțele pe întuneric. Arcadio o lăasă pe Amaranta cu Ursula și voi să țină piept la doi soldați care trăgeau simultan la întâmplare din colțul străzii. Vechile pistoale, păstrate de atâția ani în fundul unui dulap, nu mai funcționau. Făcând scut din trupul ei pentru a-l apăra pe Arcadio, Ursula încercă să-l aducă până la casă.

— Vino, pentru Dumnezeu! strigă ea. Ajungă-ți cu nebuniile acestea! Soldații ochiră asupra lor.

— Dați-i drumul acestui bărbat, doamnă, urlă unul dintre ei. Altfel nu mai răspundem de nimic.

Arcadio o împinse pe Ursula către casă și se predă. Puțin timp după aceea tăcură armele și clopotele începură să sune. Rezistența fusese zdrobită în mai puțin de jumătate de oră. Nici unul dintre oamenii lui Arcadio nu supraviețuise atacului, însă înainte de a muri răpuseseră vreo trei sute de soldați. Ultimul bastion fusese cazarma. Înainte de asalt, așa-zisul colonel Gregorio Stevenson îi eliberă pe prizonieri și porunci oamenilor săi să coboare să se bată în stradă. Extraordinara mobilitate și precizia extremă cu care-și trase cele douăzeci de cartușe de la ferestre diferite creară impresia că localul cazarmei era bine apărat, așa că asediatorii o dărmărară cu lovituri de tun. Căpitanul care comandase operațiunile a rămas foarte uimit de a nu găsi pe nimeni printre dărmături, cu excepția unui singur om în chiloți, mort țeapăn, cu pușca descărcată ținută încă de un braț care fusese complet smuls din trup. Avea un păr des de femeie, răsucit în jurul cefei și fixat cu o baretă, iar de gât purta un scapular cu un peștișor de aur. Căpitanul, răsucind trupul cu vârful cizmei, pentru a-i lumina fața, rămase zăpăcit:

— La dracu! strigă el.

Alți ofițeri se apropiară.

— Priviți unde și-a găsit să se arate acest strigoi le zise căpitanul.

Este Gregorio Stevenson.

În zori, în urma unui consiliu de război constituit în grabă, Arcadio fu împușcat la zidul cimitirului. În timpul ultimelor sale două ceasuri de viață, nu putu înțelege pentru ce-i dispăruse teama care-l chinase din fragedă copilărie. Nepăsător, fără să se preocupe măcar de a da dovezi despre noul său curaj, ascultă rechizitoriul interminabil al acuzației. Se

gândea la Ursula care în clipa aceea avea să-și bea cafeaua, sub castan, împreună cu José Arcadio Buendía. Se gândea la fiica lui de opt luni, care nu avea încă nici un prenume, și la copilul care avea să se nască în august. Se gândea la Santa Sofia de la Piedád pe care o lăsase, în seara trecută sărind un cerb pentru dejunul de sâmbătă, și-i era dor de părul ei curgând pe umeri și de genele care păreau false. Fără sentimentalism deșert, se gândea la toți oamenii pe care-i cunoscuse, într-un fel de bilanț sever al socotelilor cu viața, și începea să înțeleagă cât de mult iubea de fapt ființele pe care le urâse mai mult. Președintele consiliului de război își începu cuvântarea finală și Arcadio nu-și dădu seama că trecuseră deja două ore. "Chiar dacă dovezile aduse împotriva acuzatului n-ar fi atât de grave, zise președintele, imprudența criminală și lipsa de răspundere cu care acuzatul și-a împins oamenii să piară inutil, ar fi suficiente ca să-i atragă pedeapsa capitală." În școala dărâmată, unde simțise pentru prima oară siguranța pe care ți-o dă puterea, la câțiva metri de încăperea unde cunoscuse incertitudinile amorului, Arcadio găsi ridicol, acest formalism al morții. De fapt, moartea nu-l interesa de loc, ci mai degrabă viața: încât atunci când se pronunță sentința, nu încercă un sentiment de spaimă, ci unul de nostalgie. Rămase mut până ce i se ceru să-și exprime ultima dorință.

— Spuneți-i soției mele, răspunse el cu glas tare și clar, să-i dea fetei numele de Ursula. Schiță o pauză, apoi întări cele spuse: Ursula, ca bunica. Și mai spuneți-i că dacă copilul care se va naște va fi băiat, să-l numească José Arcadio, nu în amintirea unchiului, ci a bunicului său.

Înainte de a-l duce la zid, părintele Nicanor voi să-l asiste. "Nu mă căiesc de nimic", zise Arcadio și se puse sub ordinele plutonului de execuție, după ce bău o ceașcă de cafea neagră. Comandantul plutonului, specializat în execuții sumare, purta un nume care însemna ceva mai mult decât o întâmplare: căpitanul Roque Carnicero (măcelarul). În drum spre cimitir, în ciuda burniței persistente, Arcadio observă că în zare răsărea o zi de miercuri radioasă. Nostalgia lui se risipi o dată cu negura și făcu loc unei imense curiozități. Abia în clipa în care i se ordonă să se așeze cu spatele la zid, Arcadio o observă pe Rebeca, cu părul umed, îmbrăcată într-o rochie cu flori de trandafiri, deschizând ferestrele casei. Se strădui ca ea să-l recunoască. Într-adevăr, Rebeca se uită cu totul întâmplător în direcția zidului și rămase paralizată de stupoare; abia putu să reacționeze și să-i adreseze lui Arcadio un semn de adio. Arcadio îi răspunse în același chip. În aceeași clipă țintiră asupra lui gurile înnegrite ale puștilor, iar el auzi cuvânt cu cuvânt enciclicele psalmodiate ale lui Melchiade, percepu pașii rătăciți ai Santei Sofia de la Piedád, încă fecioară, în sala de clasă, își simți nasul cuprins de aceeași rigiditate care-i atrăsese atenția la nările cadavrului lui Remedios. "Ah, la naiba! mai reuși să gândească. Am uitat să le spun că dacă e fetiță, s-o boteze Remedios." Apoi, înșfăcat dintr-o dată de o gheară care-l sfâșia crâncen, simți din nou acea groază care-l chinase toată viața. Căpitanul dăduse ordin să tragă. Arcadio abia mai avu timp să-și umple pieptul și să-și ridice capul, fără să priceapă de unde putea să curgă lichidul fierbinte care-i ardea coapsele:

— Bandă de codoși! strigă el. Trăiască partidul liberal!

ÎN MAI SE SFÂRȘI RĂZBOIUL cu două săptămâni înainte ca guvernul să dea anunțul oficial printr-o proclamație răsunătoare care promitea o pedeapsă nemiloasă pentru promotorii insurecției, colonelul Aureliano Buendía fu făcut prizonier în clipa când era să atingă frontiera apuseană, deghizat în vrăjitor băștinaș. Dintre cei douăzeci și unu de bărbați care-l întovărășiseră la plecarea în război, paisprezece muriseră în luptă, șase fuseseră răniți și unul singur îl mai însoțea în clipa înfrângerii finale: colonelul Gerineldo Márquez. Știrea capturării fu anunțată în Macondo printr-un aviz special. Ursula îl informă pe soțul ei: "Trăiește. Să ne rugăm la Dumnezeu ca dușmanii lui să fie îndurători."

După trei zile de plâns, într-o după-amiază pe când pregătea niște prăjituri cu lapte în bucătărie, îi răsună clar în auz glasul fiului ei, foarte aproape. "A fost Aureliano, strigă ea alergând până la castan pentru a-i împărtăși soțului ei vestea. Nu știm cum s-a întâmplat această minune, însă trăiește și-l vom vedea în curând." O luă ca fapt sigur. Puse să se facă curățenie în toată casa și schimbă așezarea mobilelor. După o săptămână, un zvon a cărui origine rămase necunoscută și pe care nici un. aviz oficial nu avea să-l confirme, îi infirmă tragic presimțirea. Colonelul Aureliano Buendía fusese condamnat la moarte și, pentru a servi de exemplu populației, sentința avea să fie executată chiar la Macondo. Într-o luni la orele zece dimineața, Amaranta tocmai îl îmbrăca pe Aureliano José, când auzi în depărtare un zgomot confuz de trupă în marș și un sunet de goarnă, cu o clipă înainte ca Ursula să intre în odaie strigând: "Iată-l că-l aduc!" Trupa se lupta să stăvilească cu patul armelor mulțimea navalnică. Ursula și Amaranta se năpustiră până în colțul străzii, croindu-și drum cu coatele, și atunci îl văzură. Ai fi zis că e un cerșetor. Îmbrăcămintea îi era zdrențuită, părul și barba zburlite și umbla desculț. Călca prin praful fierbinte fără să simtă nimic, cu mâinile legate la spate cu o frânghie pe care un ofițer călare o înnodase de arcada șei sale. Alături de el, la fel de prost îmbrăcat și într-o stare la fel de jalnică, era dus colonelul Gerineldo Márquez. Nici unul, nici celălalt nu erau triști. Păreau mai degrabă tulburați de curajul mulțimii care apostrofa trupa cu fel de fel de insulte.

— Fiul meu! strigă Ursula în mijlocul tumultului, înghiontindu-l pe soldatul care încerca s-o oprească.

Calul ofițerului cabră. Atunci colonelul Aureliano Buendía se opri, tremurând, se desprinse din brațele mamei sale și o fixă cu asprime drept în ochi.

— Întoarce-te acasă, mamă, îi zise el. Cere învoirea autorităților și vino să mă vezi în închisoare.

O privi pe Amaranta care se oprise, nehotărâtă, la doi pași în spatele Ursulei, și o întrebă surâzând: "Ce ai pățit la mână?" Amaranta își ridică mâna bandajată în negru: "O arsură", răspunse ea și o feri pe Ursula să nu fie călcată de cai. Trupa se mișcă din nou. O gardă specială îi înconjură pe prizonieri și-i duse în trap până la cartier.

Spre seară, Ursula se duse la închisoare pentru a-l vizita pe colonelul Aureliano Buendía. Încercase să obțină un permis prin intermediul lui don Apolinar Moscote, însă în fața atotputerniciei militarilor, acesta își pierduse orice autoritate. Iar părintele Nicanor era reținut în casă din pricina unei febre hepatice. Părinții colonelului Gerineldo Márquez, care nu era condamnat la moarte, încercaseră să-l vadă, dar fură alungați cu patul puștilor. Orice intervenție dovedindu-se

imposibilă, convinsă că fiul ei va fi împușcat în zori, Ursula strânse într-o boccea ceea ce voia să-i trimită și se duse singură la cazarmă.

— Sunt mama colonelului Aureliano Buendía, spuse ea prezentându-se sentinelor.

Aceștia îi barară drumul. "Vreau să intru cu orice preț, îi preveni Ursula. Iar dacă aveți ordin să trageți, puteți începe îndată". Îl îmbrânci pe unul dintre ei și pătrunse în fosta sală de clasă unde un grup de soldați dezbrăcați în pielea goală își ungeau armele. Un ofițer în ținută de război, roșind, cu ochelari cu lentile foarte groase și cu maniere ceremonioase, concedie cu un gest sentinelele.

— Sunt mama colonelului Aureliano Buendía, repetă Ursula.

— Vreți să spuneți, o corectă ofițerul cu un zâmbet amabil, că sunteți mama *domnului Aureliano Buendía*.

Ursula recunoscă după tonul afectat al cuvintelor cadența tărăgănată a oamenilor podișului, al cachacoșilor.

— Cum doriți, domnule, admise ea, numai să-mi îngăduiți să-l văd.

Existau ordine superioare care interziceau vizitarea celor condamnați la moarte, însă ofițerul își asumă răspunderea de a-i acorda o întrevedere de cincisprezece minute. Ursula îi arătă conținutul boccelei pe care o adusese: rufărie proaspătă de schimb, cizmulite pe care le purtase la nuntă și prăjiturile cu lapte pe care le pusese de-o parte pentru el din ziua în care avusese presimțirea reîntoarcerii lui. Îl găsi pe colonelul Aureliano Buendía în încăperea cu butucul, întins pe un pat de campanie, cu brațele desfăcute deoarece făcuse gâlci la subsuori. I se îngăduise să se bărbiească. Mustața groasă, cu vârfurile ridicate, făcea ca pomeții să-i fie și mai proeminenți. Îi păru Ursulei mai palid decât în clipa plecării, puțin mai înalt și mai însingurat ca oricând. Era la curent cu cele mai mici amănunte întâmplare în casă: sinuciderea lui Pietro Crespi, tirania lui Arcadio și executarea lui, nepăsarea lui José Arcadio Buendía sub castan. Știa că Amaranta își consacrase văduvia feciorelnică creșterii lui Aureliano José și că acesta începuse să dea dovadă de o judecată foarte sănătoasă, că citea și scria în același timp în care învăța să vorbească. Din clipa în care intrase în odaie, Ursula se simți intimidată de maturitatea fiului ei, de aura lui de superioritate, de autoritatea strălucitoare care emana din el. Se arătă surprinsă că era atât de bine informat. "Știi că sunt ghicitor, zise el glumind. Și adăugă vorbind serios: Azi-dimineață, când m-au adus, am avut impresia că am mai trecut cândva prin toate acestea." Într-adevăr, în timp ce mulțimea tuna la trecerea lui, el rămase absorbit de gânduri, mirat să vadă cât de mult îmbătrânise satul într-un an. Migdalii aveau frunzele toate zdrențuite. Casele zugerăvite în albastru, ajunseseră să capete o culoare nedefinită.

— Ce să-i faci, suspină Ursula, vremea trece.

— Este adevărat, recunosc Aureliano, însă nu chiar atât de repede.

În felul acesta, întrevederea atât de mult așteptată, pentru care amândoi își pregătiseră întrebările și prevăzuseră chiar și răspunsurile, redeveni conversația cotidiană dintotdeauna. Când santinela anunță sfârșitul întrevederii, Aureliano scoase de sub salteaua patului de campanie un sul de hârtii udate de sudoare. Erau versurile sale. Cele pe care i le inspirase Remedios și pe care le luase cu sine în clipa plecării, și cele scrise după aceea, în răgazurile întâmplătoare ale războiului. "Făgăduiește-mi că nu le va citi nimeni, îi zise el. Încă în seara asta aprinde focul cu ele." Ursula i-o făgădui și se ridică pentru a-i da un sărut de adio.

— Ți-am adus un revolver, murmură ea.

Colonelul Aureliano Buendía se asigură că sentinela nu era de față și răspunse cu glas scăzut: "Nu-mi este de nici un folos. Totuși, dă-mi-l pentru cazul că te vor scotoci la plecare." Ursula scoase revolverul din corsetul ei și-l strecură sub salteaua patului de campanie. "Și acum, încheie, el, întărindu-și calm glasul, nu-mi spune adio. Nu te ruga de nimeni și nu te umili în fața nimănui. Închipuiește-ți că m-au împușcat deja de mult." Ursula își mușcă buzele să nu plângă.

— Pune-ți pietre calde la subsuori, îi zise ea.

Se întoarse și părăsi încăperea. Colonelul Aureliano Buendía rămase în picioare, îngândurat, până ce ușa se închise. Apoi se culcă din nou, cu brațele depărtate. Încă din cea mai fragedă adolescență, când începuse să fie conștient de prevestirile sale, își spunea că moartea i se va vesti printr-un semn definit, fără ambiguități și fără recurs, dar acum mai erau câteva ceasuri până să moară și semnul tot nu se arăta. Odată, o femeie foarte frumoasă pătrunsese în cartierul său general de la Tucurínca și ceruse voie sentinelilor să-l vadă. Au lăsat-o să treacă, cunoscând fanatismul unor mame care-și trimiteau fiicele să se strecoare în patul celor mai faimoși războinici pentru a îmbunătăți rasa, cum pretindeau ele. În noaptea aceea, colonelul Aureliano Buendía tocmai termina poemul cu omul răătăcind în ploaia vijelioasă, când tânăra fată intră în odaie. Îi întoarse spatele pentru a strecura foaia de hârtie în sertarul în care-și încuia poemele. Atunci o simți. Fără să-și întoarcă capul, apucă pistolul care era în sertar.

— Nu trage, te rog, îi spuse el.

Când se întoarse spre ea, cu pistolul îndreptat asupra ei, tânăra fată îl coborî pe al ei și nu mai știu ce să facă. În felul acesta reușise să dejoace patru din cele unsprezece atacuri săvârșite împotriva lor. În schimb, nu reușise să o prindă pe aceea care se infiltrasese într-o noapte în cartierul revoluționar din Manaure și-l asasinase cu lovituri de pumnal pe prietenul lui cel mai bun, pe colonelul Magnífico Visbal, căruia îi cedase patul de campanie pentru a se doftorici de febră. În aceeași încăpere, la câțiva metri de el, dormind într-un hamac, el nu-și dăduse seama de nimic. Strădaniile depuse de el pentru a-și sistematiza presimțirile erau inutile. Acestea se înfățișau dintr-odată, într-o strălucire de luciditate supranaturală, ca tot atâtea clipe de certitudine absolută și efemeră, însă insesizabile. În alte împrejurări, ele erau atât de firești, încât nu le recunoștea drept prevestiri decât după ce se îndeplineau. Iar uneori, erau clare și precise și nu se împlineau. Adesea, nu erau decât niște accese vulgare de superstiție. Dar când a fost condamnat la moarte și când i s-a cerut să-și exprime ultima dorință, nu avu nici o dificultate să recunoască presimțirea care-i inspiră răspunsul:

— Cer ca sentința să fie executată la Macondo, zise el.

Președintele tribunalului se supără.

— Nu face pe șmecherul, Buendía. Aceasta nu este decât o stratagemă pentru a câștiga timp.

— Sunteți liber să n-o îndepliniți, răspunse colonelul, dar este ultima mea dorință.

De atunci, presimțirile îl părăsiră. În ziua în care Ursula îl vizită la închisoare, după ce reflectase multă vreme, ajunse la concluzia că moartea poate că nu i se va vesti de data aceasta, deoarece nu mai atârna de hazard ci de hotărârea fermă a călăilor săi. Petrecu noaptea fără să-i vină somnul, chinuit de durerile de la subsuori. Cu puțin înainte

de zorii zilei, auzi pași pe culoar. "Vin", își zise el și se gândi fără motiv la José Arcadio Buendía, care în aceeași clipă, în lumina lugubră a zorilor, sub castan, se gândea la el. Nu-i era frică, nu simți nici o nostalgie, ci o furie fizică la gândul că moare de o moarte artificială, că nu poate cunoaște sfârșitul atâtor lucruri pe care le lasă neterminate. Ușa se deschise și sentinela intră, aducând un castronaș de cafea. În ziua următoare la aceeași oră, era tot în locul acela, tunând de durerea de la subsuori și se petrecu exact același lucru. Joi, împărți cu santinela prăjiturile cu lapte, își îmbrăcă haine curate în care se simți strâmtorat și-și încălță cizmulițele lăcuite. Vineri, încă nu-l împușcaseră.

De fapt, nimeni nu îndrăznea să execute sentința. Ostilitatea satului le dădea de gândit militarilor că executarea colonelului Aureliano Buendía va avea consecințe politice grave, nu numai la Macondo, ci în tot ținutul mlaștinilor, încât se consultară cu autoritățile provinciale din capitală. Sâmbătă seara, în timp ce aștepta un răspuns, căpitanul Roque Carnicero se duse la Catarino împreună cu alți ofițeri. Nu se găsi decât o singură femeie, și aceasta silită cu amenințări, care să îndrăznească să-l conducă în camera ei. "Ele nu vor să se culce cu un bărbat, despre care știu că va muri, îi mărturisi ea. La drept vorbind, nimeni nu știe cum se va întâmpla aceasta, însă toată lumea vorbește că ofițerul care-l va împușca pe colonelul Aureliano Buendía, ca și soldații din plutonul de execuție, vor fi unul câte *unul* asasinați fără milă, mai curând sau mai târziu, chiar dacă se vor ascunde la celălalt capăt al lumii". Căpitanul Roque Carnicero vorbi cu ceilalți ofițeri care povestiră superiorilor lor ierarhici. Duminică, deși nimeni nu dăduse acest lucru în vileag, și deși nici un fapt de arme nu tulburase liniștea aparentă a zilelor din urmă, întreg satul știa că ofițerii erau hotărâți să se sustragă, sub tot felul de pretexte, de la răspunderea execuției. Prin curierul de luni sosi ordinul oficial: execuția va avea loc în douăzeci și patru de ore. În seara aceea, ofițerii aruncară într-o cască șapte bilețele pe care-și scriseseră numele, și soarta nemiloasă a căpitanului Roque Carnicero îl făcu să tragă biletul câștigător. "Neșansa nu cunoaște greșeală, zise el cu o profundă amărăciune. M-am născut copil de târfă și mor copil de târfă." La orele cinci dimineața, îi desemnă pe oamenii plutonului de execuție prin altă tragere la sorți, le porunci să se adune în curte și se duse să-l scoale pe comandant cu o formulă de prevenire:

— Haide Buendía, îi zise el. Ne-a bătut ultimul ceas.

— Va să zică asta era, răspunse colonelul. Tocmai visam că mi-au plesnit abcese.

De când știa că Aureliano va fi împușcat, Rebeca Buendía se scula la ceasurile trei în fiecare dimineață. Stătea în odaia scufundată în întuneric, supraveghind prin fereastra întredeschisă zidul cimitirului, în timp ce patul pe care ședea se zguduia din pricina sforăiturilor lui José Arcadio. Toată săptămâna așteptă în felul acesta cu aceeași încăpățănare ascunsă pe care o arătase odinioară așteptând scrisorile lui Pietro Crespi. "Nu-l vor împușca aici, îi spunea José Arcadio. Îl vor împușca la miezul nopții și în interiorul cazarmii, ca nimeni să nu știe cine a făcut parte din pluton, și pariez că-i vor îngropa acolo." Rebeca continuă să aștepte. "Sunt atât de tâmpiți, încât îl vor împușca aici", răspundea ea. Era atât de convinsă, încât prevedea și modul cum va deschide ușa pentru a-i spune adio cu un gest al mâinii. "Nu-l vor purta pe străzi, cu cei șase soldați tremurând de spaimă, știind că oamenii sunt gata de orice", stăruia José Arcadio. Indiferentă față de ra-

ționamentele soțului ei, Rebeca își continuă pânda la fereastră.

— Vei vedea că sunt atât de tâmpiți să facă asta, zise ea.

Marți la orele cinci dimineața, José Arcadio își băuse deja cafeaua și dezlegase câinii, când Rebeca închise fereastra și se prinse de capul patului, ca să nu cadă. "Îl aduc, suspină ea. Cât este de frumos!" José Arcadio se duse la fereastră și-l zări, tremurând în amurgul zorilor, îmbrăcat în niște pantaloni care fuseseră ai săi în tinerețe. Era acum cu spatele către zid, cu mâinile în șolduri din pricina umflăturilor arzânde de la subsuori care-l împiedicau să-și coboare brațele de-a lungul trupului. "Să te zbați atâta, murmura colonelul Aureliano Buendía. Să te zbați atâta pentru ca până la urmă șase pederashi să te doboare fără să poți face ceva!" O repeta cu o obstinație care putea fi luată drept fervoare și căpitanul fu emoționat, deoarece credea că se roagă. Când oamenii plutonului îl ochiră, acea obstinație luă o consistență vâscoasă, cu gust amar, care-i amorți limba și-l sili să închidă ochii. Atunci se stinse strălucirea de aluminiu a răsăritului și se revăzu copil mic în pantalonași scurți și cu o panglică în jurul gâtului, îl revăzu pe tatăl său cum într-o după-amiază splendidă îl conducea înăuntrul cortului din bâlci, revăzu blocul de gheață. Când auzi strigătul, crezu că s-a dat plutonului ordinul final. Redeschise ochii cu o curiozitate înfrigurată, așteptând să vadă traiectoria incandescentă a gloanțelor, dar în locul lor îl văzu pe căpitanul Roque Carnicero, cu brațele ridicate, și pe José Arcadio care trecea strada cu pușca sa înspăimântătoare, gata să tragă.

— Nu trage, strigă căpitanul către José Arcadio. Providența te-a trimis înapoi.

Atunci începu alt război. Căpitanul Roque Carnicero și cei șase oameni ai săi porniră împreună cu colonelul Aureliano Buendía să-l elibereze pe generalul revoluționar Victorio Medina, condamnat la moarte la Riohacha. Socoteau că vor câștiga timp dacă vor trece munții pe același drum pe care umblase José Arcadio Buendía, când întemeiasă Macondo dar, înainte de a trece o săptămână, se convinseră că era o întreprindere imposibilă. Astfel că au trebuit să urmeze itinerarul primejdios al contraforturilor fără altă muniție decât aceea a plutonului de execuție. Poposeau în preajma satelor și unul dintre ei, deghizat, ținând un peștișor de aur în palmă, își făcea intrarea în plină zi și lua legătura cu liberalii consemnați în repaus, care în dimineața următoare plecau la vânătoare și niciodată nu se mai întorceau. Când, ocolind munții, zăriră Riohacha, generalul Victorio Medina fusese deja împușcat. Oamenii săi îl proclamară pe colonelul Aureliano Buendía căpetenia forțelor revoluționare de pe litoralul mării Caraibilor, cu gradul de general. Acceptă să-și asume această funcție, refuză însă promovarea în grad și se jură că n-o va accepta până ce nu vor răsturna regimul conservator. După trei luni reușiseră să înarmeze peste o mie de oameni, însă fură zdrobiți. Cei câțiva supraviețuitori trecură frontiera răsăriteană. Când se auzi din nou vorbindu-se despre ei, debarcaseră la capul Vela, venind din arhipelagul Antilelor, iar un comunicat guvernamental difuzat telegrafic și reprodus în toată țara sub formă de afișe pline de bucurie anunța moartea colonelului Aureliano Buendía. Dar după patruzeci și opt de ore, o telegramă expediată peste tot, aproape ajungând-o din urmă pe cea dintâi, anunța o altă răscoală în câmpiile Sudului. Așa se născu legenda despre ubicuitatea colonelului Aureliano Buendía. Informații simultane și contradictorii îl declarau victorios la Villanueva, biruit la Guacamayal, devorat de indienii Motilon, mort într-un sătuleț din mlaștină

și din nou răsculat lângă Urumita. Conducătorii liberali care negociau atunci participarea lor în parlament îl calificară de aventurier care nu reprezintă pe nimeni și care nu aparține nici unui partid. Guvernul național îl coborî la rangul de bandit de drumul mare și puse pe capul lui un premiu de cinci mii de pesos. După șaisprezece înfrângeri, colonelul Aureliano Buendía părăsi ținutul Guajira în fruntea a două mii de indigeni bine înarmați și garnizoana surprinsă în somn trebui să părăsească Riohacha. Își stabili acolo cartierul general și porni un război nemilos împotriva regimului. Primi o primă notificare din partea guvernului, care amenința cu împușcarea colonelului Gerineldo Márquez în timp de patruzeci și opt de ore, dacă nu se retrage cu trupele până la frontiera răsăriteană. Colonelul Roque Carnicero, care era atunci șeful statului său major, îi predă telegrama cu un aer consternat, dar colonelul luă cunoștință de ea cu o mulțumire cu totul neașteptată.

— E grozav! exclamă el. Înseamnă că avem telegraf în Macondo.

Răspunsul lui fu categoric. Socotea să-și stabilească peste trei luni cartierul la Macondo. Dacă nu-l va regăsi atunci pe colonelul Gerineldo Márquez în viață, va împușca fără nici o judecată pe toți ofițerii pe care-i va avea prizonieri în momentul acela, începând cu generalii, și va da ordin subalternilor săi să acționeze în același chip până la încetarea ostilităților. După trei luni, când intră victorios în Macondo, prima persoană care avea să-l strângă în brațe pe drumul mlaștinilor a fost colonelul Gerineldo Márquez.

Casa era plină de copii. Ursula o primise și pe Santa Sofia de la Piedád împreună cu fiica ei mai mare și o pereche de gemeni care se născuseră la cinci luni după executarea lui Arcadio. Împotriva ultimei dorințe a celui împușcat, ea a botezat pe micuța fetiță cu numele de Remedios. "Sunt sigură că asta a vrut Arcadio să spună, susținea ea. Nu o vom numi Ursula, deoarece numele acesta aduce prea multă suferință." Iar pe gemeni îi botează José Arcadio al Doilea și Aureliano al Doilea. Amaranta se ocupa de toți. Puse scăunele de lemn în sala comună și, împreună cu alți copii ai familiilor vecine, organizează o grădiniță de copii. Când colonelul Aureliano se întoarce la Macondo, fu primit cu petarde explozive. În sunetul clopotelor, un cor de copii îi ură bun venit acasă. Aureliano José, având o statură la fel de înaltă ca și bunicul său, îmbrăcat în uniformă de ofițer revoluționar, îi prezintă onorurile militare.

Nu toate veștile erau bune. La un an după refugierea colonelului Aureliano Buendía, José Arcadio și Rebeca s-au dus să locuiască în casa construită de Arcadio. Nimeni nu era la curent cu intervenția lui care împiedicase săvârșirea execuției. În noua casă, situată în colțul cel mai favorabil al pieții, la umbra unui migdal care avea privilegiul a trei cuiburi de mărăcinari, cu o ușă largă pentru primirea vizitatorilor și cu patru ferestre pentru luminat, își înjghebară un cămin foarte primitiv. Vechile prietene ale Rebecăi, între care și patru surori Moscote încă nemăritate, își reluară ședințele de brodat, întrerupte cu ani în urmă în veranda cu begonii. José Arcadio continua să exploateze pământurile uzurpate, ale căror titluri de proprietate fură validate de guvernul conservator. În fiecare după-amiază îl vedea revenind călare, cu haita de câini feroși, cu pușca lui cu două țevi, și cu o droaie de iepuri atârnați de montură. Într-o după-amiază de septembrie, simțind amenințarea furtunii, reveni mai devreme ca de obicei. O salută pe Rebeca ocupată în sufragerie, își legă câinii în curte, atârnă iepurii în bucătărie pentru a-i săra puțin mai târziu și se duse în cameră să se schimbe. Rebeca avea să

declare după aceea că în clipa în care bărbatul ei intrase în odaie, ea se închisese în baie și nu-și dăduse seama de nimic. Această versiune era aproape de necrezut, însă nu exista alta mai verosimilă și nimeni nu-și putea închipui motivul pentru care Reboca l-ar fi asasinat pe bărbatul care o făcuse atât de fericită. Poate că acesta a fost singurul mister din Macondo care n-a putut fi niciodată limpezit. De îndată ce José Arcadio a închis ușa de la dormitor, o lovitură de pistol răsună între zidurile casei. O șuviță de sânge trecu pe sub ușă, traversă camera, ieși în stradă, luă drumul cel mai scurt între diferitele trotuare, coborî scări și urcă parapete, se prelinse de-a lungul străzii Turcilor, ocoli la dreapta, apoi la stânga, se întoarse în unghi drept în fața casei Buendía, trecu pe sub ușă închisă, traversă salonul pe lângă pereți, ca să nu păteze covoarele, își urmă calea prin cealaltă sală, descrie o curbă mare pentru a ocoli masa din sufragerie, intră pe veranda cu begonii și se strecură nevăzută pe sub scaunul Amarantei care-i dădea o lecție de aritmetică lui Aureliano José, intră în hambarul de grâne și apără în bucătărie unde Ursula se pregătea să spargă trei duzini de ouă pentru mâncare.

— Maică Precistă, strigă Ursula.

Urmări șuvița de sânge cale întoarsă, traversă hambarul, trecu prin veranda cu begonii unde Aureliano José cânta că trei și cu trei fac șase iar șase și cu trei fac nouă, traversă sufrageria și saloanele, urcă în linie dreaptă strada, apoi coti spre dreapta, apoi spre stânga până în strada Turcilor, uitând că purta șorțul de bucătărie și papucii de casă, trecu de piață și intră pe ușa unei case unde nu pusese niciodată piciorul, împinse ușa dormitorului și era gata să se înece de mirosul prafului de pușcă ars, îl găsi pe José Arcadio întins cu fața în jos, peste cizmele pe care le descălțase și observă de unde pornise șuvița de sânge care încetase să-i mai curgă din urechea dreaptă. Nu i se găsi nici o rană pe trup și nu s-a putut descoperi unde era arma. S-a dovedit de asemenea că era imposibil să scape cadavrul de mirosul pătrunzător al prafului de pușcă. Întâi îl spălară de trei ori cu o mânășă de baie cu săpun, apoi îl frecară cu sare și cu oțet, apoi cu cenușă și cu lămâie, iar la urmă l-au pus într-un butoi plin cu leșie, unde îl lăsară înmuiat timp de șase ore. Îl fricționară atât de mult încât arabescurile tatuajelor începură să se decoloreze. Când în disperarea lor le veni în minte să-l ungă cu ardei, cu chimen și cu foi de dafin, și să fiarbă o zi întreagă la foc ușor, începuse deja să se descompună și au trebuit să-l îngroape în grabă. Îl închiseră ermetic într-un sicriu lung de doi metri și treizeci și lat de unu și zece, căptușit pe dinlăuntru cu plăci de fier și strâns în șuruburi de oțel, dar nici așa nu opriră mirosul să se răspândească pe străzile pe unde trecu cortegiul. Părintele Nicanor, din pricina ficatului său bolnav și umflat ca o tobă, îi dădu binecuvântarea din pat. Cu toate că în lunile care au urmat i-au întărit mormântul prin mai multe ziduri suprapuse între care au aruncat claie peste grămadă cenușă îndesată, tărâte și var fierbinte, cimitirul continuă să duhnească a praf de pușcă încă mulți ani de-a rândul, până când inginerii companiei de banane puseră să se acopere mormântul cu o carapace de beton. Îndată ce fu scos cadavrul, Rebeca închise ușile casei și se îngropă de vie într-un vâl gros de dispreț, pe care nici o ispită din lumea aceasta nu putu să i-l smulgă. Nu ieși în stradă decât o singură dată, foarte bătrână, cu pantofi de culoare argintie și cu o pălărie cu floricele, cam pe vremea în care satul îl văzu trecând pe Jidovul Rătăcitor, care provocase un val de căldură atât de puternică încât păsările zdrobiră gratiile ferestrelor pentru a muri în camere. A fost

văzută pentru ultima oară în viață atunci când cu o lovitură de pistol bine ținută l-a ucis pe un hoț care încercase să forțeze ușa casei. În afară de Argentină, servitoarea și confidenta ei, nimeni n-a mai avut de atunci legătură cu ea. Într-o anumită vreme, se știa că-i scria episcopului, pe care-l considera ca văr bun al ei, dar nu s-a spus niciodată că ar fi primit răspuns. Satul o uită.

În ciuda reîntoarcerii sale triumfale, colonelul Aureliano Buendía nu se lasă amețit de aparențe. Trupele guvernamentale părăseau locurile fără rezistență și aceasta crea în rândurile liberale o iluzie a victoriei de care nu era oportun să-i lipsești, însă revoluționarii cunoșteau realitatea și, mai bine ca oricare, colonelul Aureliano Buendía. Deși în vremea aceea avea sub ordinele sale peste 5000 de oameni, și deși stăpânea două state de pe litoral, era conștient că fusese înghesuit spre mare și pus într-o situație politică atât de confuză, încât în ziua când dăduse ordin să se restaureze clopotnița bisericii dărmate de o lovitură de tun a armatei regulate, părintele Nicanor putea spune de pe patul de suferință: "Ce ironie a sortii: apărătorii credincioși ai lui Hristos distrug biserica și masonii o repară". Căutând o breșă pe unde să fugă, petrecu ore întregi în biroul telegrafului vorbind cu comandantii din alte locuri și din ce în ce se confirma impresia lui că războiul este pe cale să se stingă. Când sosea vestea unor noi triumfuri liberale, proclamarea lor se făcea prin anunțuri pline de bucurie, dar el măsura pe hărți progresul adevărat al trupelor sale și înțelegea că acestea nu făceau altceva decât să pătrundeau în junglă unde trebuiau să se apere împotriva malariei și a țăntarilor, întorcând spatele realității. "Ne irosim timpul, se plânga el ofițerilor săi. Vom continua să ni-l irosim atâta timp cât acești codoși ai partidului nu vor înceta să cerșească un loc în Congres." În timpul nopților de veghe, întins pe spate în hamacul său, pe care-l întinsese chiar în odaia unde stătuse când era condamnat la moarte, și-i imagina pe toți acești avocați în costume negre care părăseau palatul prezidențial în dimineața friguroasă, cu gulerul paltonului ridicat până la urechi, frecându-și mâinile, șoptind între ei, adăpostindu-se în cârciumioarele lugubre din zorii zilei, pentru a specula asupra ce voia să spună președintele atunci când a zis da, sau asupra celor ce voia să spună când a zis nu, și chiar să facă presupuneri în legătură cu ceea ce președintele gândise atunci când a spus ceva cu totul diferit, în timp ce el însuși alunga țăntarii la o temperatură de 35°, simțind cum se apropie acea dimineață temută în care va trebui să dea ordin oamenilor săi să se arunce în mare.

Într-o noapte de nesiguranță, în timp ce Pilar Ternera cânta în curte împreună cu trupa, o chemă să vină să-i ghicească viitorul în cărți. "Atenție la gură", a fost tot ceea ce Pilar Ternera putuse desluși după ce etalase și adunase cărțile de trei ori. "Nu știu ce însemnează asta, însă semnul este foarte limpede, atenție la gură." După două zile cineva dădu unei ordonanțe o ceașcă mare de cafea fără zahăr, pe care ordonanța i-o trecu altuia, și acesta altuia, până când, din mână în mână, ajunse pe biroul colonelului Aureliano Buendía. El nu ceruse cafea, dar de vreme ce i s-a oferit, o bău. Conținea o doză de nuca vomica, în stare să omoare un cal. Când îl transportară acasă era țeapăn și încovoiat, cu limba tăiată între dinți. Ursula se apucă să-l smulgă din moarte. După ce îi purga stomacul cu vomitive, îl înveli în păături calde și-i dădu să soarbă albuș de ouă timp de două zile până ce trupul lui își redobândește temperatura normală. A patra zi era în afară de orice pericol. Deși fără voia sa,

cedând rugămintelor Ursulei și ale ofițerilor, a mai rămas în pat încă o săptămână. Abia atunci află că versurile lui nu au fost arse." N-am vrut să mă pripesc, îi explică Ursula. În noaptea aceea, când trebuia să aprind focul, mi-am zis că ar fi mai bine să aștept până ce se va aduce cadavrul." În încețoșarea convalescenței, înconjurat de păpușile prăfuite ale lui Remedios, colonelul Aureliano Buendía, recitindu-și versurile, revăzu perindându-i-se prin minte clipele hotărâtoare din viața sa. Se apucă din nou să scrie. Ore îndelungate în clipele de răgaz ale unui război fără viitor, își recapitulă în versuri rimate experiențele sale la hotarul morții. Gândurile i se limpeziră atunci atât de mult încât le putea examina pe față și pe dos. Într-o seară îl întrebă pe colonelul Gerineldo Márquez.

— Spune-mi un lucru, cumetre: pentru ce lupti?

— Pentru ce să lupt, cumetre, răspunse colonelul Gerineldo Márquez, pentru marele partid liberal.

— Ești fericit că poți răspunde, îi spuse el. Cât mă privește pe mine, abia acum îmi dau seama că lupt din orgoliu.

— Asta nu e bine, zise colonelul Gerineldo Márquez.

Neliniștea lui îl amuză pe colonelul Aureliano Buendía.

— Firește, zise el. Însă, în orice caz, e mai bine decât să nu știi pentru ce lupti. Îl privi în ochi și adăugă surâzând: Sau de a lupta ca tine pentru ceva ce n-are sens pentru nimeni.

Orgoliul îl împiedicase să intre în legătură cu trupele armate din interiorul țării atâta vreme cât conducătorii partidului nu reveneau public asupra declarațiilor lor, după care el n-ar fi decât un tâlhar de drumul mare. Totuși, era conștient că de îndată ce va înlătura aceste scrupule, va rupe cercul vicios al războiului. Convalescența îi îngădui să chibzuiască. Reuși atunci ca Ursula să-i dea restul moștenirii îngropate și numeroasele ei economii; îl numi pe colonelul Gerineldo Márquez comandant civil și militar în Macondo și se duse să stabilească legătura cu grupele rebele din interior.

Colonelul Gerineldo Márquez nu numai că era omul în care colonelul Aureliano Buendía avea cea mai mare încredere, dar era și primit în casă de Ursula ca un membru al familiei. Fragil, timid, având un bun simț natural, era cu toate acestea făcut mai bine pentru război decât pentru administrație. Consilierii lui politici îl rățăceau cu ușurință în labirintul teoriilor lor. Dar a reușit să instaureze la Macondo acel climat de pace rurală în care colonelul Aureliano Buendía visase să moară într-o zi de bătrânețe, fabricând peștișori de aur. Deși locuia la părinții săi, dejuna la Ursula de două-trei ori pe săptămână. Îl iniție pe Aureliano José în mânguirea armelor de foc, îi făcu o instrucție militară precocă și pe timp de câteva luni îl duse să trăiască la cazarmă, cu consimțământul Ursulei, ca să devină bărbat. Cu mulți ani mai înainte, fiind încă aproape copil, Gerineldo Márquez îi declarase dragoste Amarantei. Aceasta era atunci atât de orbită de pasiunea ei solitară pentru Pietro Crespi, încât a râs de el. Gerineldo Márquez avu răbdare. Într-o zi, din închisoare, trimise vorbă Amarantei rugând-o să brodeze o duzină de batiste cu inițialele tatălui său. Făcu să-i parvină bani. După o săptămână, Amaranta se duse la închisoare pentru a-i aduce batistele și a-i înapoia banii și au stat mai multe ore povestind despre trecut. "Când voi ieși de aici te voi lua de soție", îi spuse Gerineldo înainte de a se retrage. Amaranta râse, dar nu încetă să se gândească la el în timp ce-i învăța pe copii să citească și dori din suflet să reînvie pentru el pasiunea tinerească pe care o avusese

pentru Pietro Crespi. Sâmbăta, zi de vizită la deținuți, trecea pe la părinții lui Gerineldo Márquez și-i însoțea la închisoare. Într-una din aceste sâmbete, Ursula se miră găsind-o în bucătărie, așteptând scoaterea biscuiților din cuptor, pentru a alege pe cei mai buni și pentru a-i înveli într-un șervet pe care-l brodase în acest scop.

— Mărită-te cu el, îi zise ea. Cu greu vei găsi un bărbat ca el.

Amaranta făcu pe dezgustata.

— N-am nevoie să alerg după bărbați. Duc acești biscuiți lui Gerineldo Márquez deoarece mai curând sau mai târziu tot îl vor împușca, și mi-e milă de el.

Nu credea nici un cuvânt din câte spunea, însă în vremea aceea guvernul aduse la cunoștință publică amenințarea că-l va executa pe Gerineldo Márquez, dacă rebelii nu vor preda Riohacha. Se interzisera vizitele. Amaranta se închise la ea pentru a plânge în voie, copleșită de un sentiment de vinovăție la fel cu acela ce o chinase la moartea lui Remedios, ca și cum cuvintele ei nesăbuite ar fi provocat pentru a doua oară moartea cuiva. Mama ei o consolă. O asigură că colonelul Aureliano Buendía va face ceva pentru a împiedica execuția și promise că ea însăși va lua sarcina de a-l atrage pe Gerineldo Márquez, atunci când vor înceta ostilitățile. Își ținu promisiunea înainte de termenul prevăzut. Atunci când Gerineldo Márquez reveni în casă investit cu noua sa demnitate de comandant civil și militar, ea îl primi ca pe un fiu, născoci măguliri frumoase pentru a-l reține și-l rugă cu toată căldura inimii ei să-și amintească de hotărârea lui de a se căsători cu Amaranta. Rugămintele ei păreau că reușesc. În zilele în care venea în casă la dejun, colonelul Gerineldo Márquez rămânea toată după-amiaza în veranda cu begonii să joace dame cu Amaranta. Ursula le aducea cafea cu lapte și biscuiți și se ocupa de copii, pentru ca aceștia să nu vină să-i deranjeze. De fapt, Amaranta se silea să-și reaprindă în inimă cenușa uitată a pasiunii ei din tinerețe. Aștepta cu o nerăbdare care devenise insuportabilă zilele în care venea la dejun, după amiezile cu jocul de dame și timpul zbura în tovărășia acestui războinic cu nume plin de nostalgie, ale cărui degete tremurau imperceptibil când atingeau pionii. Însă în ziua în care colonelul Gerineldo Márquez îi împărtăși din nou dorința de a se căsători cu ea, îl refuză.

— Nu mă voi mărita cu nimeni, îi zise ea, cu tine mai puțin decât cu oricare altul. Îl iubești atât de mult pe Aureliano, încât te-ai căsători cu mine pentru că nu te poți căsători cu el.

Colonelul Gerineldo Márquez era un om plin de răbdare.

— Voi mai stărui, îi zise el. Mai curând sau mai târziu te voi convinge.

Continuă să vină în casă. Închisă în odaia ei, înghițindu-și lacrimile în taină, Amaranta își astupa urechile ca să nu mai audă glasul pețitorului ei care-i relata Ursulei ultimele știri de război și deși murea de poftă de a-l vedea avu puterea de a nu-i ieși în întâmpinare.

Colonelul Aureliano Buendía își făcea atunci timp pentru a trimite la fiecare 15 zile un raport amănunțit la Macondo. Nu-i scrisese însă Ursulei decât o singură dată, abia după opt luni de la plecarea sa. Un mesager special aduse un plic închis conținând o foaie de hârtie pe care se recunoștea scrisul prețios al colonelului: *Aveți grijă de tata căci va muri*. Ursula se sperie. "Dacă o spune Aureliano, apoi Aureliano o știe", zise ea. Și ceru să i se dea o mână de ajutor pentru a-l transporta pe José Arcadio Buendía până în odaia lui. Nu numai că era tot atât de greu ca mai

Înainte, dar în timpul șederii lui îndelungate sub castan, dobândise încetul cu încetul puterea de a-și spori greutatea după voia lui, încât șapte oameni nu izbutiră să-l ridice ci au trebuit să-l ducă târâș până la pat. Un miros de ciuperci proaspete, de flori de arbore, de intemperii vechi concentrate umplu aerul odăii de îndată ce bătrânul colos tăbăcit de soare și de ploaie începu să-l respire. A doua zi, dis-de-dimineată, nu se mai afla în pat. După ce-l căutase prin toate odăile, Ursula îl descoperi din nou sub castan. Atunci îl legară de pat. În ciuda puterilor sale rămase intacte, José Arcadio Buendía nu era în stare să lupte. Toate îi erau indiferente. Dacă se întorsese sub castan, n-o făcuse din voia lui, ci dintr-un fel de reflex al trupului său. Ursula se ocupa de el, îi dădea de mâncare, îi aducea vești de la Aureliano. Dar, în realitate, singura ființă cu care de multă vreme putea să intre în legătură era Prudencio Aguilar. Aproape redus la pulbere din pricina decrepitudinii morții, Prudencio Aguilar venea de două ori pe zi să flecărească cu el. Vorbeau despre cocoșii de luptă. Își făgăduiau să organizeze o crescătorie de cocoși mag-nifici nu atât pentru a se bucura de niște victorii de care nu mai aveau nici o nevoie, ci pentru a avea cu ce-și trece vremea în duminicile plicticoase ale morții. Prudencio Aguilar îi făcea toaleta, îi dădea de mâncare și aducea vești minunate despre un necunoscut cu numele de Aureliano, colonel în război. Când era singur, José Arcadio Buendía se mângâia visând un șir nesfârșit de camere. Visea că se scoală din pat, că deschide ușa și că trece într-o cameră identică cu prima, cu același pat cu căpătâiul în fier forjat, cu același fotoliu din răchită și cu aceeași iconiță a Fecioarei Tămăduirii pe peretele din fund. Din camera aceasta trecea în alta exact la fel, a cărei ușă ducea în alta exact la fel, apoi în alta exact la fel, la nesfârșit. Îi plăcea să umble astfel din cameră în cameră ca într-o galerie de oglinzi paralele, până ce Prudencio Aguilar îl atingea pe umăr. Atunci se întorcea din cameră în cameră, se trezea pe măsură ce venea înapoi, parcurgea drumul invers și-l găsea pe Prudencio Aguilar în camera realității. Dar, într-o noapte, la două săptămâni după ce l-au dus până la pat, Prudencio Aguilar îl bătu pe umăr, într-o cameră intermediară și rămase pentru totdeauna acolo, crezând că aceea este camera lui adevărată. În dimineața următoare, Ursula îi aducea micul dejun când văzu un om apropiindu-se pe culoar. Era mic și îndesat, îmbrăcat într-un costum de postav negru, cu o pălărie tot neagră, enormă, trasă până peste ochii săi taciturni. "Doamne, gândi Ursula. Aș fi jurat că e Melchiade". Era Cataure, fratele lui Visitación, care părăsise casa fugind de ciuma insomniei și despre care nu se mai aflase niciodată nimic. Visitación îl întrebă pentru ce s-a reîntors iar el îi răspunse în limbajul său solemn:

— Am venit la înmormântarea regelui.

Intrară apoi în odaia lui José Arcadio Buendía, îl scuturară din toate puterile, îi strigară în urechi, îi puseră o oglindă în fața nărilor dar nu reușiră să-l trezească. Puțin după aceea, în timp ce tâmplarul lua măsura pentru sicriu, văzură prin fereastră căzând o ploaie ușoară cu minuscule floricele galbene. Acestea căzură toată noaptea peste sat într-o ploaie tăcută, acoperiră acoperișurile, se îngrămădiră la baza ușilor și înăbușiră animalele care dormeau sub cerul liber. Căzură atâtea flori din cer încât dimineața străzile erau acoperite de un strat gros și a trebuit să fie îndepărtat cu lopețile și cu greblele ca să poată trece înmormântarea.

AȘEZATĂ ÎN BALANSOARUL DE RĂCHITĂ cu lucrul de mână întrerupt pe genunchi, Amaranta îl contempla pe Aureliano José care, cu barba plină de clăbuci, trăgea briciul pe cureaua de piele pentru a se bărbieri pentru prima oară. Nu reuși decât să-și sângereze coșurile și să se taie la buză încercând să-și contureze o mustață de pufușor blond și până la urmă rămase la fel ca mai înainte, însă această operație anevoioasă îi produse Amarantei impresia că din clipa aceea începuse să îmbătrânească.

— Semenii leit cu Aureliano când era de vârsta ta, îi zise ea. Ești un bărbat în toată firea.

Era de mult bărbat, încă din acea zi îndepărtată când Amaranta, crezând că mai este copil, continua să se dezbrace în fața lui în baie, așa cum făcuse întotdeauna, așa cum se obișnuise să facă după ce Pilar Ternera i-l încredințase pentru a-l crește. Prima oară când o văzu, singurul lucru care-i atrase atenția era scobitura dintre sâni ei. Era atunci atât de inocent încât o întrebă ce i s-a întâmplat, iar Amaranta se făcu că-și găurește pieptul cu vârful degetelor, răspunzându-i: "Mi-au scos o felie..." Mult timp după aceea, când își revenise de pe urma sinuciderii lui Pietro Crespi și făcu iar baie împreună cu Aureliano José, acesta nu-și mai îndrepta privirile spre acea adâncitură ci simți o tresărire necunoscută revăzându-i sâni splendorici cu mugurii liliachii. Continuă să o examineze, descoperind rând pe rând fiecare dimensiune a intimității ei miraculoase, și simți pielea zbârlindu-i-se la vederea ei, așa cum ei i se zbârlea la primul contact cu apa. Încă din frageda sa copilărie își făcuse obiceiul de a-și părăsi hamacul pentru a se găsi dimineața în patul Amarantei, a cărei atingere avea darul de a-i risipi teama de întuneric. Dar, începând din ziua în care căpătă conștiința nudității ei, nu mai era teama de întuneric cea care-l împingea să vină să se strecoare sub baldachinul ei contra țăntarilor, ci nevoia de a simți răsuflarea caldă a Amarantei în zorii zilei. Într-o dimineață, pe vremea când fură respinse avansurile colonelului Gerineldo Márquez, Aureliano José se deșteptă cu senzația că nu are aer. Simți degetele Amarantei ca niște viermișori calzi și nerăbdători pipăindu-i pântecul. Prefăcându-se că doarme, își schimbă poziția pentru a îndepărta orice dificultate și simți atunci mâna, eliberată de bandajul negru care o înfășurase, afundându-se ca o moluscă oarbă în algele în care pândea așteptarea lui. Deși se făceau că nu știu ceea ce știau amândoi, și ceea ce fiecare știa că știe celălalt, au rămas uniți, din noaptea aceea, printr-o complicitate inviolabilă. Aureliano José nu-și putea afla somnul până nu auzea valsul de miazănoapte la pendula din sala comună, iar fata bătrână a cărei piele începea să se ofilească nu mai avea clipă de odihnă până ce nu-l simțea strecurându-se sub baldachinul ei pe acel somnambul pe care ea îl crescuse, fără să-și închipuie că într-o bună zi va deveni un paleativ pentru singurătatea ei. De atunci, nu numai că dormeau împreună, dezbrăcați în pielea goală, schimbând mângâieri istovitoare, dar și începură să se urmărească prin toate colțurile și ungherele casei, să se închidă în cameră la orice oră din zi, într-o stare de surescitare permanentă, fără nici o relaxare. Puțin lipsi să nu fie surprinși de Ursula, într-o după-amiază când intrase în hambarul cu grâne în clipa când ei începeau să se îmbrățișeze. "O iubești mult pe mătușa ta?" îl întrebă ea nebănuitoare pe Aureliano José. El răspunse că da. "Bine

faci", încheie Ursula care termină cu cântăritul făinei pentru pâine înainte de a se reîntoarce în bucătărie. Acest episod o smulse pe Amaranta din delir. Își dădu seama că a mers prea departe, că a trecut vremea când se juca dându-și guriță cu un copil, că era pe cale să se înfunde într-o patimă tomnatică, plină de primejdii și fără viitor, pe care o curmă brusc. Aureliano José, care-și terminase atunci instrucția militară, sfârși prin a accepta realitatea și se duse să doarmă la cazarmă. În toate sâmbetele mergea cu militarii la stabilimentul lui Catarino. Se mângâia de singurătatea sa brutală, de adolescența lui prematură, cu femeii mirosind a flori veștejite pe care le idealiza în întuneric și le metamorfoza în Amaranta, prin eforturi teribile ale imaginației.

Curând după aceea, începură să sosească știri contradictorii despre război. În timp ce însuși guvernul recunoștea progresele rebeliunii, statul major din Macondo era informat confidențial despre iminența unei păci negociate. La începutul lui aprilie, un emisar special se prezentă la colonelul Gerineldo Márquez. Îi confirmă că diriguitorii partidului au luat contact cu șefii rebeli din interior și că erau pe cale să încheie armistițiu în schimbul a trei ministere acordate liberalilor, a unei reprezentări minoritare în parlament și a amnistierii generale a rebelilor care au depus armele. Emisarul aducea un mesaj strict confidențial al colonelului Aureliano Buendía, care nu era de acord cu clauzele armistițiului. Colonelul Gerineldo Márquez trebuia să aleagă cinci dintre cei mai buni oameni ai săi și să se pregătească pentru a părăsi țara împreună cu ei. Ordinul a fost executat în cel mai mare secret. Cu o săptămână înainte de proclamarea acordului, pe o furtună de știri contradictorii, colonelul Aureliano Buendía, împreună cu zece ofițeri de încredere, între care și colonelul Roque Carnicero, debarcară liniștit la Macondo, după miezul nopții, trimiseră la vatră garnizoana, îngropară armele și nimiciră arhivele. În zori, părăsise satul împreună cu colonelul Gerineldo Márquez și cei cinci ofițeri ai săi. Operațiunea a fost atât de rapidă și discretă, încât Ursula nu află decât în ultima clipă, când cineva veni să bată ușor la fereastra odăii ei și să șoptească: "Dacă doriți să-l vedeți pe colonelul Aureliano Buendía, mergeți imediat și uitați-vă o clipă la poartă". Ursula sări din pat și ieși în prag în cămașă de noapte, dar abia reuși să zărească galopul micii trupe de călăreți care părăseau satul într-un nor tăcut de praf. Abia a doua zi află că Aureliano José plecase împreună cu tatăl său.

La zece zile după ce o declarație comună a guvernului și a opoziției anunțase încetarea ostilităților, au sosit veștile despre prima răscoală armată a colonelului Aureliano Buendía la frontiera apuseană. Trupele lui insuficiente și prost echipate au fost risipite în mai puțin de o săptămână. Dar în cursul aceluiași an, în timp ce liberalii și conservatorii se străduiau să convingă țara de împăcarea lor, el aprinse alte șapte focare de răscoală. Într-o noapte, bombardă Riohacha de pe o goeletă, iar soldații garnizoanei, drept represalii, îi smulseră din pat și-i împușcară pe cei patrusprezece liberali, cei mai notorii din localitate. Timp de peste cincisprezece zile ocupă un post de vamă la frontieră, de unde adresă națiunii o chemare la război total. Una din expedițiile sale se rătăci în pădure timp de trei luni, în cursul unei încercări nebunești de a traversa peste o mie cinci sute de kilometri prin ținuturi nepătrunse, și de a proclama războiul până chiar și la periferiile capitalei. Odată, se afla la mai puțin de douăzeci de kilometri de Macondo și fu silit de trupele guvernamentale să se retragă în munți, foarte aproape de regiunea

fermecată unde tatăl său descoperise cu ani înainte scheletul unui galion spaniol.

Pe atunci muri Visitación. Își îngădui să moară de moarte naturală, ea, care renunțase la un tron de frica insomniei, și ultima ei dorință a fost să se dezgroape de sub patul ei câștigul economisit în mai bine de douăzeci de ani și să fie trimis colonelului Aureliano Buendía pentru a putea continua războiul. Însă Ursula nu-și luă osteneala de a scoate acei bani deoarece în timpul acela umbla zvonul că Aureliano Buendía își găsisse moartea debarcând în apropiere de capitala provinciei. Anunțul oficial - al patrulea în mai puțin de doi ani - a fost considerat adevărat timp de aproape șase luni, deoarece în tot răstimpul acesta nu s-a mai auzit vorbindu-se de el. Deodată, când Ursula și Amaranta îmbrăcară un doliu nou peste cele precedente, sosi o veste neobișnuită. Colonelul Aureliano Buendía era în viață, dar în aparență renunțase să mai hărțuiască autoritățile din țară și se aliase cu federalismul triumfător în alte republici ale Caraibilor. Apărea sub nume diferite de fiecare dată tot mai departe de țara sa natală. Avea să se cunoască mai târziu ideea care-l însuflețea atunci și care consta în unificarea forțelor federaliste din America Centrală, în vederea lichidării tuturor regimurilor conservatoare, din Alaska până în Patagonia. Primele vești pe care Ursula le primi direct de la el, după mai mulți ani de la plecarea lui, au constatat dintr-o scrisoare mototolită și pe jumătate ștearsă care i-a parvenit din mână în mână de la Santiago de Cuba.

— L-am pierdut pentru totdeauna, exclamă Ursula citind-o. Dacă o ține tot așa, de Crăciun o să se afle la capătul lumii.

Interlocutorul ei, care a fost prima persoană căreia îi arătă scrisoarea, era generalul conservator José Raquel Moneada, primar în Macondo de la terminarea războiului. "Păcat că acest Aureliano - comentă generalul Moncada - nu e conservator." Îl admira cu adevărat. Ca mulți civili conservatori, José Raquel Moneada nu făcuse războiul decât pentru a-și apăra partidul, și dobândise gradul de general pe câmpul de luptă deși nu simțea nici o chemare pentru militarie. Dimpotrivă, ca mulți dintre camarazii lui de partid, el era antimiliarist. Îi considera pe militari ca pe niște derbedei fără credință și fără lege, intriganți și ambițioși, buni doar pentru a-i înfrunța pe civili și a semăna dezordine. Inteligent, simpatic, cu un temperament sangvin, plăcându-i să mănânce bine și pasionat după luptele de cocoși, el fusese, într-o anumită vreme, adversarul cel mai temut al colonelului Aureliano Buendía. Reușise să-și impună autoritatea asupra militarilor de carieră pe un sector larg al litoralului. Într-o zi când conveniențele strategice îl constrânseseră să cedeze o anumită poziție trupelor colonelului Aureliano Buendía, îi lăsă acestuia două scrisori. În prima, foarte lungă, îl invita să se unească cu el în vederea unei campanii comune pentru umanizarea războiului. A doua scrisoare era pentru soția sa care locuia în teritoriul liberal, și i-o lăsă cu rugămintea de a o face să ajungă la destinație. De atunci, chiar și în cursul celor mai crâncene bătălii, cei doi comandanți organiză întreruperi ale ostilităților pentru a proceda la schimbul de prizonieri. În cursul acestor pauze domnea un fel de ambianță sărbătorească și generalul Moneada profita de ele pentru a-l învăța pe colonelul Aureliano Buendía să joace șah. Deveniră prieteni buni. Au ajuns chiar să întrevadă posibilitatea de a coordona elementele populare din cele două partide pentru a pune capăt rolului hotărâtor al militarilor și politicianilor de profesie și a instaura un regim umanitar care să

folosească ceea ce este mai bun din fiecare doctrină. După încetarea războiului, în timp ce colonelul Aureliano Buendía dispărea în ascunzișurile subversiunii permanente, generalul Moncada fu numit judecător în Macondo. Își îmbracă din nou costumul civil, înlocui militarii prin agenți de poliție neînarmați, impuse respectarea legii cu privire la amnistie și veni în ajutorul câtorva familii ale liberalilor căzuți în luptă. Obținu ca Macondo să fie ridicat la rangul de municipiu, deveni astfel primul lui primar și creă un astfel de climat de încredere încât nimeni nu se mai gândea la război decât ca la un coșmar absurd al trecutului. Părintele Nicanor, răpus de hepatită, fu înlocuit de părintele Colonel, pe care-l porecliră Pui de Fiară, veteran din primul război federalist. Bruno Crespi, căsătorit cu Amparo Moscote, și al cărui magazin de jucării și instrumente muzicale nu încetase să prospere, amenajă un teatru, pe care trupele de actori spanioli îl incluseră în itinerariile lor. Era o sală mare descoperită, cu bănci de lemn cu speteze, cu o cortină de catifea ornamentată cu măști grecești, și cu trei ghișee în formă de capete de leu prin ale căror guri căscate se vindeau biletele. Tot în vremea aceea se reparară clădirile școlii. Cu conducerea școlii se însărcină Melchor Escalona, un dascăl bătrân trimis din ținutul mlaștinilor, care-i obliga pe școlarii leneși să umble în genunchi prin curtea plină de pietriș și le dădea să mănânce ardei iute guralivilor, cu consimțământul tacit al părinților. Aureliano Segundo (al Doilea) și José Arcadio Segundo (al Doilea), gemenii capricioși ai Santei Sofia de la Piedád au fost primii care s-au așezat în sala de clasă, înarmați cu tăblițele lor de ardezie, cu condeiele de ardezie și cu cănițele de aluminiu, gravate cu numele lor. Remedios, care moștenise frumusețea pură a mamei sale, începuse acum să fie cunoscută sub numele de frumoasa Remedios. În ciuda timpului, a supărărilor dese, a doliilor multiple și suprapuse, Ursula nu voia să îmbătrânească. Ajutată de Santa Sofia de la Piedád, dădu un nou avânt comerțului de patiserie și nu numai că recuperează în câțiva ani averea pe care fiul ei o cheltuisese în război, ci umplu din nou cu aur curat troacele îngropate în odaie. "Atât timp cât Dumnezeu mă va ține în viață - obișnuia să zică - nu vor lipsi banii în această casă de nebuni." Aceasta era situația atunci când Aureliano José dezertă din armata federalistă din Nicaragua, se înrolă în echipajul unui vas german și curând își făcu apariția în bucătăria casei, voinic ca un cal, brun și păros ca un indian, hotărât în sine să se căsătorească cu Amaranta.

Când Amaranta îl văzu intrând, fără ca el să fi spus nimic, ghici de îndată pentru ce s-a întors. La masă, nu cutezără să se privească în față. Dar la două săptămâni după reîntoarcere, în prezența Ursulei, o fixă pe Amaranta și, privind-o drept în ochi, îi zise: "N-am încetat de a mă gândi mult la tine". Amaranta îl ocolea. Se ferea de întâlnirile întâmplătoare. Făcea în așa fel încât să nu se despartă de frumoasa Remedios. În ziua în care nepotul ei o întrebă până când gândește să mai poarte banda neagră la mână, ea interpretează întrebarea ca o aluzie la fecioria ei și roșeața care-i îmbujoră obraji o indignă. La sosirea lui, începu să-și închidă cu zăvorul camera, dar s-au scurs atâtea nopți în timpul cărora îi auzea sforăitul liniștit în camera vecină, încât sfârși prin a renunța la această precauțiune. Într-o dimineață, cam la două luni după reîntoarcere, îl auzi intrând în camera ei. Și atunci, în loc să fugă, în loc să strige, așa cum prevăzuse că va face, se lăsă năpădită de o dulce senzație de odihnă. Îl simți strecurându-se sub plasa patului, așa cum făcea când era copil, așa cum făcuse dintotdeauna, și nu putu să-și

oprească sudorile reci și clănțănitul dinților când își dădu seama că era complet gol. "Du-te", murmură ea, atât de înfrigurată să știe ce va urma încât se înăbuși. "Du-te sau țiip." Însă Aureliano José știa acum ce avea de făcut, deoarece nu mai era un copil care se teme de întuneric, ci un animal de cazarmă. Din noaptea aceea reluară acele lupte surde, fără sfârșit, care se prelungeau până în zori. "Sunt mătușa ta, murmura Amaranta istovită. E ca și cum aș fi mama ta, nu numai ca vârstă, ci și pentru că nu mi-a mai lipsit decât un lucru ca să te și alăptez."

Dimineața, Aureliano dispărea și revenea a doua zi înainte de zorii zilei, de fiecare dată tot mai ațâțat când constata că ea nu mai pusese zăvorul. Nu încetase nici o clipă de a o dori. O regăsea în odăile întunecoase din satele cucerite, mai ales în cele mai murdare, și-i recunoștea prezența în mirosul de sânge închegat de pe pansamentele răniților, în acea groază instantanee de a fi în pericol de moarte, în toate clipele și în toate locurile. Fugise de ea încercând să-i ștergă amintirea nu numai prin depărtare ci printr-o înrâncenare sălbatică, nestăpânită, pe care camarazii lui de arme o calificau drept temeritate, dar cu cât îi tăvălea chipul prin gunoiul războiului, cu atât semăna războiul mai mult cu Amaranta. Îndură astfel surghiunul, căutând ocazia de a o ucide cu propria sa moarte, până în ziua când auzi istorisindu-se vechea poveste a omului care se căsătorise cu una dintre mătușile lui care, în afară de asta, îi era și verișoară, și al cărei fiu se dovedise a fi propriul său bunic.

— Poți să te căsătorești cu una dintre mătușile tale? Întrebă el cu mirare.

— Nu numai că se poate, îi răspunse un soldat, dar noi ducem acest război împotriva preoților tocmai pentru a obține dreptul de a te însura cu cine-ți place.

După cincisprezece zile, dezertă. O găsi pe Amaranta mai veștejită decât în amintirea sa, mai melancolică și mai rușinoasă, și trecută de fapt de culmea maturității, însă mai înfierbântată decât oricând în bezna odăii ei, mai ațâțătoare ca oricând în felul agresiv prin care i se împotriva. "Nu ești decât o brută, îi zise Amaranta, încolțită de haita lui de buldogi. Nu-i adevărat că poți să-ți tratezi astfel o biată mătușă, afară doar de cazul când ai o dispensă specială de la papa." Aureliano promise să meargă la Roma, promise să colinde Europa în genunchi, și să sărute sandalele suveranului pontif, numai ca ea să-și lase în jos punțile.

— Nu e vorba numai de asta, îi răspunse Amaranta. Ci și că se nasc copii cu coadă de purcel. Aureliano rămase surd la toate argumentele.

— Măcar dacă se vor naște, răspunse el implorând-o.

Într-o dimineață, înainte de revărsatul zorilor, biruit de durerea insuportabilă a virilității sale stăpânite, se duse la Catarino. Găsi o femeie cu sâni fleșcăiți, mângâietoare și ieftină, care-i potoli poftele pentru câțva timp. Încercă să o trateze pe Amaranta cu dispreț. O zărea în verandă, cosând la o mașină cu manivelă de care învățase să se servească cu o îndemânare admirabilă, și nici nu-i adresa măcar o vorbă. Amaranta se simți eliberată de o povară și nici ea nu înțelese pentru ce începu, de atunci, să se gândească din nou la colonelul Gerineldo Márquez, pentru ce-și amintea cu atâta dor de serile lor petrecute jucând dame și pentru ce ajunse chiar să-l dorească tovarăș de pat. În noaptea în care, nemaiputând suporta această comedie a indiferenței, se reîntoarse în camera Amarantei, Aureliano José nu-și închipuia cât de mult teren pierduse. Ea îl respinse cu o hotărâre fățișă, pe care nimic n-ar fi putut-o încovoia, și trase definitiv zăvorul dormitorului.

La câteva luni după reîntoarcerea lui Aureliano José se prezentă în casă o femeie exuberantă, parfumată cu iasomie, însoțită de-un copil de cinci ani. Ea susținea că este fiul colonelului Aureliano Buendía și că l-a adus pentru a-l boteza Ursula. Nimeni nu se îndoia de originea acestui copil fără nume: semăna leit colonelul la vârsta când a fost dus să facă cunoștință cu gheața. Femeia povesti că s-a născut cu ochii mari deschiși, privindu-i pe toți cu o privire de om mare care părea că-i judecă, și că felul cum fixa fiecare lucru fără să clipească o înspăimânta. "Îi seamănă întru totul, zise Ursula. Singurul lucru care-i lipsește este acela de a face ca scaunele să se legene numai privindu-le." L-au botezat cu prenumele de Aureliano, însă cu numele mamei sale, deoarece legea nu-i îngăduia să poarte numele tatălui înainte ca acesta să-l fi recunoscut. Generalul Moneada i-a fost naș. Amaranta stăruia mult pentru a-l încredința ei să-l crească, dar mama se împotrivi.

Ursula nu cunoștea încă obiceiul de a se trimite fecioarele în camera războinicilor, așa cum se slobod găinile la cocoșii de rasă, dar în cursul aceluia an avu tot răgazul să afle: alți nouă fii ai colonelului Aureliano Buendía au fost aduși în casă spre a fi botezați. Cel mai mare, cu pielea cafenie, cu ochii verzi, straniu, nu avea nimic comun cu viața părintească și era trecut de zece ani. Au fost aduși copii de toate vârstele, de toate culorile, însă toți băieți și având un aer de însingurare care te împiedica să pui la îndoială consangvinitatea lor. Numai doi se deosebeau de ceilalți. Unul, prea mare pentru vârsta lui, care sfărâma borcanele cu flori și farfuriile, mâinile lui părând că au darul de a zdrobi tot ce atingeau. Celălalt era blond, cu aceiași ochi albaștri ca mama lui, și căruia îi lăsaseră părul lung și buclat ca al unei fetițe. Intră în casă cu cea mai mare familiaritate, ca și cum ar fi crescut acolo, se îndreptă direct spre un cufăr mare așezat în camera Ursulei și ceru: "Vreau dansatoarea cu arc". Ursula se înfricoșă. Deschise cufărul, scormoni printre obiectele foarte vechi și colbăite de pe vremea lui Melchiade și regăsi, înfășurată într-o pereche de ciorapi, dansatoarea cu arc pe care Pietro Crespi o adusese într-o zi în casă și de care nimeni nu-și mai amintea. În mai puțin de doisprezece ani botezară cu prenumele Aureliano și cu numele mamei lor respective pe toți copiii pe care colonelul îi semănase în lungul și latul tuturor câmpurilor de luptă: adică șaptesprezece. La început, Ursula le umplea buzunarele cu bani, iar Amaranta încerca să-i rețină. Dar ajunsese să se mărginească în a le face cadou și a le servi de nașe. "Ne facem datoria botezându-i, zicea Ursula, însemnând într-un caiet numele și adresa fiecărei mame și locul și data nașterii fiecărui copil. Aureliano trebuie să-și știe bine socotelile, așa că va însuși dispoziții când se va întoarce." În cursul unui dejun, discutând cu generalul Moncada despre această proliferare nemaipomenită, îi împărtăși dorința de a-l vedea pe colonelul Aureliano Buendía reîntorcându-se într-o bună zi adunându-i acasă pe toți fiii lui.

— N-ai nici o grijă, cumătră, zise generalul Moneada, cu un aer enigmatic. Se va reîntoarce mai curând decât îți închipui.

Ceea ce generalul Moncada știa, dar nu voise să destăinuie în cursul acestui dejun, era faptul că Aureliano Buendía era pe drum, gata să se pună în fruntea războalei celei mai îndelungate, mai radicale și mai sângeroase stărnite până atunci.

Situația devenise tot atât de încordată ca și în cursul lunilor care precedaseră primul război. Luptele de cocoși, pe care le însuflețea primarul în persoană, fură suspendate. Căpitanul Aquilos Ricardo,

comandantul garnizoanei, luă de fapt asupra sa puterea municipală. Liberalii îl semnală ca provocator: "Are să se întâmple ceva îngrozitor, îi spunea Ursula lui Aureliano José. Nu ieși din casă după orele șase seara." Erau rugăminți zadarnice. Aureliano José, ca și Arcadio pe alte vremuri, încetase să-i mai aparțină. Era ca și cum reîntoarcerea la vatră, posibilitatea de a trăi fără să ai necazuri din pricina nevoilor zilnice, treziseră în el aceleași porniri ale poftelor și aceeași nepăsare ca la unchiul său José Arcadio. Pasiunea lui pentru Amaranta se stinsese fără să lase urme. Umbla hoinărind, jucând biliard, lecuindu-și singurătatea cu femei ocazionale, scormonind ungherele prin care Ursula uitase că și-a ascuns banii. Ajunse, în cele din urmă, să nu mai dea pe acasă decât atunci când îi trebuiau rufe curate. "Toți sunt la fel, se tânguia Ursula. La început n-ai nici o supărare crescându-i, sunt ascultători și serioși, par incapabili să ucidă o muscă, dar de îndată ce le crește barba, se aruncă în pierzanie." Spre deosebire de Arcadio, care nu și-a cunoscut niciodată adevărata filiație, el aflase că era fiul lui Pilar Ternera, care întinsese un hamac în casa ei pentru a veni să-și facă acolo siesta. Erau, mai mult decât mamă și fiu, complici în aceeași însingurare. Pilar Ternera pierduse orice pic de nădejde. Râsul ei dobândise sonoritățile unei orgi, sânii ei căzuseră din pricina mângâierilor oricui, pânțele și coapsele ei erau victimele irevocabilului ei destin de femeie împărțită, însă inima ei îmbătrânea fără amărăciune. Obeză, bârfitoare, plină de vanitățile unei matroane dizgrațiate, renunță la iluziile sterile ale cărților și găsi un liman de mângâiere în amorurile altora. Sub același acoperiș unde Aureliano José își făcea siesta, tinerele fete din împrejurimi își primeau iubiții de o clipă. "Îmi împrumuți camera, Pilar", îi spuneau ele simplu după ce erau deja înăuntru. "Desigur", răspundea Pilar. Iar dacă era cineva pe acolo, îi explica: "Sunt fericită să-i știu pe oameni fericiți în patul meu."

Niciodată nu admitea să i se plătească pentru aceste servicii. Niciodată nu refuza această favoare, după cum nu le-o refuza niciodată nenumăraților bărbați care o mai căutaseră până în amurgul maturității ei, fără să-i dea bani, nici dragoste, ci doar uneori plăcere. Cele cinci fete ale ei, moștenitoare ale unei semințe atât de fierbinți, se pierduseră încă din adolescență, pe căile rușinoase ale vieții. Dintre cei doi bărbați, pe care ajunsese să-i crească, unul murise luptând în trupele colonelului Aureliano Buendía, celălalt fusese rănit și făcut prizonier la vârsta de patrusprezece ani, în timp ce voia să jefuiască un coteț de găini dintr-un sat de lângă mlaștini. Într-un anumit fel, Aureliano José era acel bărbat înalt și brunet pe care, timp de jumătate de veac, i-l vestise regele de cupă, și care, ca toate ființele prevestite de cărți, a ajuns până la inima ei, când era însemnată deja cu semnul morții. Îl desluși în cărțile de joc.

— Nu ieși în noaptea aceasta, îi zise ea. Rămâi și dormi aici.

Carmelita Montiel nu știe cum să mă mai roage ca s-o las în odaia ta.

Aureliano José nu înțelese rugămintea pe care o ascundea în fond această propunere.

— Spune-i să mă aștepte la miezul nopții, zise el.

Se duse la teatru, unde o trupă spaniolă anunțase piesa *Pumnalul lui Zorro*, care în realitate era opera lui Zorilla, *Pumnalul lui Godo*, cu numele schimbat din ordinul căpitanului Aquiles Ricardo, pentru că liberalii îi porecleau pe conservatori godoși. Abia în clipa când a prezentat biletul de intrare îl zări Aureliano José pe căpitanul Aquiles Ricardo, însoțit de doi soldați înarmați cu puști, care-i percheziționa pe

spectatori. "Luați seama, căpitane, îl avertiză Aureliano José. Nu s-a născut încă omul care să pună mâna pe mine." Căpitanul încercă să-l percheziționeze cu forța, însă Aureliano José, care nu era înarmat, o luă la fugă. Soldații nu se supuseră ordinului de a trage. "Este un Buendía", explică unul dintre ei. Orbit de mânie căpitanul îi smulse atunci pușca din mâini, se duse în mijlocul străzii și ținti.

— Bandă de codoși! urlă el. Măcar de-ar fi colonelul Aureliano Buendía în persoană.

Carmelita Montiel, o fecioară de douăzeci de ani, se îmbăiașe în apă cu flori de portocal și tocmai împrăștia frunze de rozmarin pe patul lui Pilar Ternera, când răsună detunătura. Aureliano José era sortit să cunoască cu ea toată fericirea pe care i-o refuzase Amaranta, de a avea șapte fii și de a muri de bătrânețe în brațele lui, însă glonțul puștii care îi pătrunse prin umăr și-i ciopârți pieptul era dirijat de o interpretare greșită a cărților. Căpitanul Aquiles Ricardo, care de fapt era acela care trebuia să moară în noaptea aceea, a pierit într-adevăr cu patru ore înaintea lui Aureliano José. Abia izbucnise detunătura, că îl și doborâră două gloanțe simultane, a căror origine nu s-a stabilit niciodată, și un strigăt unanim zgudui noaptea:

— Trăiască partidul liberal! Trăiască colonelul Aureliano Buendía!

La miezul nopții, când lui Aureliano José i se scursese ultima picătură de sânge și Carmelita Montiel nu-și găsi în cărți decât un viitor în alb, peste patru sute de oameni se scurseseră prin fața teatrului și-și descărcaseră revolverele în cadavrul părăsit al căpitanului Aquiles Ricardo. A fost nevoie de o patrulă întreagă pentru a depune într-o căruță trupul greu de plumb care se descompunea ca pâinea înmuiată.

Înfuriat din pricina matrapazlăcurilor armatei regulate, generalul José Raquel Moncada mobiliză toate influențele sale politice, îmbracă din nou uniforma și luă în mâinile sale comandamentul civil și militar la Macondo. Nu spera, de bună seamă, ca atitudinea sa împăciuitoare să reușească să împiedice inevitabilul.

Luna septembrie a fost plină de știri contradictorii. În timp ce guvernul anunța că stăpânește situația în țara întreagă, liberalii erau informați în secret despre existența răzcoalelor armate în interior. Regimul nu voi să admită starea de război până în ziua în care s-a proclamat public că o curte marțială îl judecase pe colonelul Aureliano Buendía în contumacie și-l condamnase la moarte. S-a dat ordin ca prima garnizoană care-l va captura să execute sentința. "Asta înseamnă că s-a întors", se bucură Ursula față de generalul Moncada. El nu știa însă nimic.

De fapt, colonelul Aureliano Buendía se afla în țară de peste o lună. Precadat de zvonuri contradictorii, presupus a fi în același timp în locuri diametral opuse, generalul Moncada însuși așteptă, înainte de a crede în reîntoarcerea lui, anunțul oficial că ar fi pus stăpânire pe două state de pe litoral. "Felicitările mele, cumătră, îi zise Ursulei, arătându-i telegrama. În curând îl veți avea aici." Un lucru o preocupă atunci pe Ursula pentru prima oară:

— Dar dumneavoastră, ce veți face dumneavoastră, cumetre? întreba ea.

Generalul Moncada își pusese deja această întrebare de mai multe ori.

— Același lucru ca și el, cumătră, răspunse el. Îmi voi face datoria. La întâi octombrie în zori, colonelul Aureliano Buendía atacă

Macondo cu o mie de oameni înarmați până în dinți, iar garnizoana primi ordin să reziste până la capăt. La amiază, în timp ce generalul Moneada dejuna cu Ursula, o lovitură de tun a rebelilor, care răsună în satul întreg, făcu praf fațada trezoreriei municipale.

— Armamentul lor este la fel de bun ca al nostru, suspină generalul Moncada, dar în afară de aceasta, ei se bat cu mai multă sete decât noi.

La orele două după-amiază, în timp ce pământul se cutremura sub loviturile de tun schimbate de o parte și alta, o părași pe Ursula cu convingerea că duce o bătălie pierdută dinainte.

— Mă rog la Dumnezeu să nu-l aveți astă seară pe Aureliano în casă, zise el. Dacă va fi așa, îmbrățișați-l din partea mea, căci nu cred că-l voi mai revedea vreodată.

A fost capturat în noaptea aceea, în timp ce încerca să fugă din Macondo, după ce redactase o scrisoare lungă către colonelul Aureliano Buendía, în care-i reamintea de proiectele lor comune de a umaniza războiul și-i ura să repurteze o victorie definitivă asupra corupției militarilor și ambițiilor politicienilor din cele două partide. A doua zi, colonelul Aureliano Buendía dejuna împreună cu el la Ursula, unde a rămas închis până când un consiliu de război revoluționar avea să-i decidă soarta. A fost o reuniune în familie. Dar în timp ce adversarii uitaseră de război pentru a evoca amintirile trecutului, Ursula avu impresia sumbră că fiul ei era un intrus la ea. Simțise acest lucru încă din clipa în care îl văzuse intrând, protejat de o desfășurare zgomotoasă de forțe care întorseseră camerele cu dosul în sus până se convinseseră că nu e nici o primejdie ascunsă acolo. Colonelul Aureliano Buendía nu numai că îngăduise aceasta, dar dăduse chiar ordine formale, de o severitate extremă, și interzisese oricui să se apropie de el mai mult de trei metri, chiar și Ursulei, până ce membrii escortei sale nu au terminat de a așeza sentinele în jurul casei. Purta o uniformă din pânză ordinară, fără nici un fel de insigne, și cizme înalte cu piteni murdari de noroi și de sânge închegat. Avea la centiron un revolver automat în tocul deschis, iar mâna apăsată mereu pe patul armei trăda aceeași încordare vigilentă și hotărâtă care i se citea din priviri. Capul său lăsa să i se vadă unghiurile adânci ale tâmpelor scobite și părea copt la foc încet. Obrazul biciuit și vinețit de sarea Caraibilor dobândise o duritate metalică. Era ferit de bătrânețea iminentă printr-o vitalitate care avea desigur o legătură cu răceala adâncurilor. Era mai înalt decât la plecare, mai palid, mai osos și se observau la el primele simptome de rezistență față de nostalgie. "Dumnezeule, își zise Ursula neliniștită. Acuma are aerul unui om capabil de orice." Așa și era. Șalul aztec pe care îl adusese Amarantei, evocările în care se adâncea în timpul prânzului, anecdotele amuzante pe care știa să le povestească, nu mai erau decât reflexe ale firii sale de altă dată. De îndată ce s-a executat ordinul de îngropare a morților în groapa comună, îi încredință colonelului Roque Carnicero misiunea de a grăbi judecățile consiliului de război și ținu să-și rezerve sarcina zdrobitoare de a impune reforme radicale care să nu lase piatră pe piatră în edificiul prăbușit al regimului conservatorilor. "Trebuie să le-o luăm înainte politicienilor partidului, le spuse el adjunctilor săi. Când vor deschide ochii asupra realităților, se vor găsi în fața unui fapt împlinit." Hotărât atunci să revizuiască titlurile de proprietate asupra pământurilor, coborând cu o sută de ani în urmă, și descoperi escrocheriile legalizate ale fratelui său José Arcadio. Anulă toate registrele dintr-o trăsătură de condei. Într-un ultim gest de curtoazie, își întrerupse ocupațiile timp de o

oră și-i făcu o vizită Rebecăi pentru a o informa asupra hotărârilor sale.

În penumbra locuinței ei, văduva solitară care într-o vreme fusese confidenta amorurilor sale deprimată și a cărei încăpățănare îi salvase viața, nu mai era decât o umbră a trecutului. Învăluită toată în negru până la degete, cu inima prefăcută în scrum, cu greu ajungeau știrile de război până la ea. Colonelul Aureliano Buendía avu impresia că fosforescența oaselor ei îi trecea prin piele și că se mișca într-o atmosferă de gaze arse, într-un aer stătut în care se mai ghicea încă un miros discret de praf de pușcă. Începu să-i recomande să-și mai potolească rigoarea doliului, să aerisească locuința, să ierte lumii moartea lui José Arcadio. Dar Rebeca era deja la adăpost de orice deșertăciune. După ce o căutase inutil în savoarea pământului, în scrisorile parfumate ale lui Pietro Crespi, în patul furtunos al soțului ei, ea își găsisese pacea în această locuință în care amintirile ajungeau, prin forța unei evocări implacabile, să ia formă și să se perinde ca niște ființe omenești prin camerele închise. Răsturnată în balansoarul ei de răchită, privindu-l pe colonelul Aureliano Buendía ca și cum el era acela care avea aerul unui spectru al trecutului, Rebeca nici nu clipi la știrea că pământurile uzurpate de José Arcadio vor fi restituite proprietarilor lor legitimi.

— Toate se vor face după voia ta, Aureliano, zise ea suspinând. Am crezut întotdeauna - și iată că astăzi se confirmă - că n-ai fost decât un renegat.

Revizuirea titlurilor de proprietate se făcu în același timp în care s-au făcut judecățile sumare, sub președinția colonelului Gerineldo Márquez, care s-au încheiat cu executarea tuturor ofițerilor din armata regulată făcuți prizonieri de către revoluționari. Ultimul consiliu de război a fost acela în fața căruia apărea generalul José Raquel Moncada. Ursula interveni:

— Este cel mai bun guvernator pe care l-am avut la Macondo, îi zise colonelului Aureliano Buendía. Nu-ți voi spune nimic despre bunătatea inimii lui, nici despre afecțiunea pe care o are față de noi, deoarece tu le cunoști mai bine ca oricine.

Colonelul Aureliano Buendía îi aruncă o privire reprobativă:

— Nu-mi pot aroga puterea de a judeca, replică el. Dacă aveți ceva de spus, duceți-vă și spuneți-o înaintea consiliului de război.

Ursula nu numai că nu șovăi să facă acest lucru, dar le spuse să-și aducă depozițiile lor pe toate mamele ofițerilor revoluționari care locuiau în Macondo. Una după alta, bătrânele întemeietoare ale satului, dintre care unele luaseră parte la îndrăzneța traversare a munților, exaltară virtuțile generalului Moncada. Ultima care se perindă a fost Ursula. Demnitatea ei îndurerată, greutatea numelui ei, vehemența convingătoare a depoziției ei făcură să șovăiască pentru o clipă echilibrul justiției. "Dumneavoastră ați luat foarte în serios acest joc îngrozitor, și bine ați făcut, deoarece v-ați făcut datoria, zise ea către membrii tribunalului. Nu uitați însă că atâta timp cât Dumnezeu ne va ține în viață, nu vom înceta de a fi mame, și oricât de revoluționari ați fi, avem dreptul de a vă da jos pantalonii și de a vă bate la fund la prima lipsă de respect." Juriul se retrase pentru a delibera în timp ce încă mai răsunau aceste ultime cuvinte în incinta școlii transformate în cartier general. La miezul nopții, generalul José Raquel Moncada fu condamnat la moarte. Colonelul Aureliano Buendía, în ciuda protestelor violente ale Ursulei, refuză să comute pedeapsa. Cu puțin înainte de zorii zilei îl vizită pe

condamnat în încăperea cu butucul.

— Amintește-ți, cumetre, că nu eu sunt acela care te condamnă, îi zice el, ci revoluția.

Generalul Moneada nici nu se ridică măcar din patul de campanie văzându-l intrând.

— Du-te la dracu, cumetre, îi răspunse el.

Până în clipa aceea, colonelul Aureliano Buendía nu-și luase timp, de la reîntoarcerea sa, de a-l privi cu ochii inimii. Se înspăimântă văzând cât a îmbătrânit, cum îi tremurau mâinile, cum arăta o resemnare oarecum rutinară în așteptarea morții, și simți atunci un dispreț adânc față de sine însuși, pe care-l socoti ca un fel de milostivire.

— Tu știi mai bine decât mine, îi scăpă vorba, că orice consiliu de război nu e decât o farsă și că de fapt trebuie să plătești pentru crimele altora, căci de data aceasta noi vom câștiga războiul cu orice preț. Tu însuși, dacă erai în locul meu, n-ai fi acționat la fel?

Generalul Moncada se așeză pe pat pentru a-și șterge ochelarii cu ramă groasă de baga cu pulpana cămășii.

— Probabil, răspunse el. Dar ceea ce mă preocupă nu este că pui să mă împuște, căci la urma urmei, pentru oameni ca noi moartea aceasta este o moarte naturală. Puse ochelarii pe pat și-și desprinsе ceasul de la lanț. Ceea ce mă preocupă, continuă el, este că urându-i atât de mult pe militari, combătându-i atât de mult, gândindu-te atât de mult la ei, ai ajuns să semeni cu ei în toate privințele. Și nu există nici un ideal în viață care să merite atâta mârșăvie.

Își scoase verigheta și medalia cu Fecioara Tămăduirilor, și le puse alături de ochelari și de ceas.

— În ritmul acesta, încheie el, vei deveni nu numai dictatorul cel mai tiranic și mai sângeros din toată istoria noastră, ci vei pune să o împuști și pe cumătra mea Ursula, în dorința de a-ți liniști conștiința.

Colonelul Aureliano Buendía rămase de piatră. Generalul Moncada îi înmână atunci ochelarii, medalia, ceasul și verigheta și spuse pe alt ton:

— Dar nu te-am chemat ca să te ocărăsc. Voiam să-ți cer serviciul de a trimite aceste obiecte soției mele.

Colonelul Aureliano Buendía le strecură în buzunare.

— Este tot la Manaure?

— Tot la Manaure, confirmă generalul Moncada. În aceeași casă, în spatele bisericii, unde ai expediat pe vremuri scrisoarea aceea.

— O voi face bucuros, José Raquel, zise colonelul Aureliano Buendía.

Când reveni în aerul năpădit de o ceață albăstruie, obrazul i se umezi, ca în trecut, altă dată, în zori, și abia atunci a înțeles pentru ce a hotărât ca sentința să fie executată în curte, iar nu la zidul cimitirului. Plutonul se aliniasе înaintea ușii și-i dădu onorurile rezervate unui șef de stat.

— Puteți să-l duceți, porunci el.

COLONELUL GERINELDO MARQUEZ A FOST primul care a simțit zădărnicia războiului. În calitate de comandant civil și militar la Macondo, comunica de două ori pe săptămână telegrafic cu colonelul Aureliano Buendía. La început, aceste lapidare comunicări trasau evoluția unui război adevărat, cu carne și sânge, ale cărui contururi perfect definite

îngăduiau în orice clipă determinarea situației lui exacte și previziunea itinerariilor viitoare. Cu toate că nu se lăsa antrenat niciodată pe terenul confidențelor, nici chiar față de cei mai apropiați prieteni ai săi, colonelul Aureliano Buendía păstra atunci acel ton familiar după care puteai să-l identifici la celălalt capăt al firului. I s-a întâmplat de multe ori să prelungească aceste conversații peste durata prevăzută și să-și îngăduie comentarii de ordin familial. Însă, încetul cu încetul, pe măsură ce războiul devenea tot mai intens și mai întins, chipul lui se pierdea într-un univers ireal. Accentele și trăsăturile glasului său deveneau de fiecare dată tot mai îndepărtate și mai incerte, se contopeau și se combinau până ce alcătuiau cuvinte lipsite pe nesimțite de orice înțeles. Colonelul Gerineldo Márquez se mărginea atunci să asculte, copleșit de impresia că s-ar găsi în comunicație telegrafică cu un necunoscut din altă lume.

— Am înțeles, Aureliano, încheia el acționând manipulatorul.

Trăiască partidul liberal!

Ajunsese să piardă orice contact cu războiul. Ceea ce în alte vremuri fusese o activitate reală, o pasiune irezistibilă a tinereții sale, nu mai era acum decât o referință îndepărtată: ceva ce se pierdea în vag. Singurul său refugiu era atelierul de croitorie al Amarantei. Se ducea să o vadă în fiecare după-amiază. Îi plăcea să-i privească mâinile în timp ce plisa voalurile de muselină la mașina de cusut cu manivelă pe care o învârtea frumoasa Remedios. Petreceau ore întregi fără să-și vorbească, resemnați în a-și ține companie unul altuia, însă în timp ce Amaranta se complăcea, în sinea ei, să-i întrețină focul devoțiunii, el ignora ce planuri tainice ascundea această inimă de neînțeles. Când s-a aflat vestea reîntoarcerii lui, nerăbdarea de a-l revedea era să o înăbușe pe Amaranta. Dar când îl văzu intrând în casă amestecat în escorta zgomotoasă a colonelului Aureliano Buendía și îl văzu istovit de asprimea exilului, îmbătrânit prin vârstă și uitare, plin de sudoarea amestecată cu praf, mirosind a turmă, urât, cu brațul stâng într-o eșarfă, deziluzia fu atât de mare încât simți că leșină. "Doamne, își zise ea, nu este acela pe care îl așteptam." A doua zi, însă, el reveni în casă, perfect ras și curat, cu mustața parfumată cu lavandă, și fără legătura însângerată. Îi aducea în dar un ceaslov cu copertele încrustate cu sifid.

— Cât de ciudați sunt bărbații, zise ea, negăsind să spună altceva. Își trec viața luptându-se împotriva preoților, și-ți aduc în dar cărți de rugăciuni.

De atunci, chiar și în zilele cele mai dramatice ale războiului, o vizita în toate după-amiezele. Adeseori, când frumoasa Remedios nu era acolo, îi învârtea el roata mașinii de cusut. Amaranta se simțea tulburată de atâta perseverență, de atâta fidelitate, de atâta supunere din partea unui bărbat investit cu atâtea puteri și care se despuia totuși de armele sale, în salon, pentru a intra fără nici o apărare în atelierul ei de croitorie. Însă timp de patru ani, el îi repetă într-una dragostea sa iar ea găsea întotdeauna un mod de a-l refuza fără să-l rănească, deoarece deși nu ajunsese să-l iubească, nici nu putea trăi fără el. Frumoasa Remedios, care părea indiferentă la toate, și despre care se credea că e puțin întârziată, nu rămase nesimțitoare față de atâta devoțiune și interveni în favoarea colonelului Gerineldo Márquez. Amaranta descoperi dintr-o dată că această fetiță pe care o crescuse, care abia începuse să pășească în adolescență, era acum cea mai frumoasă făptură văzută vreodată la Macondo. Simțea cum reînvie în inima ei resentimentul pe care-l încercase altă dată față de Rebeca și, rugându-se de Dumnezeu să nu se

lase *tivită*, până la extrema de a-i dori moartea, o îndepărtă din atelierul de croitorie. Cam prin epoca aceasta, colonelul Gerineldo Márquez începu să simtă dezgust față de război. Recurse la toată puterea lui de convingere, la tandrețea sa nesfârșită, stăpânită până atunci, dispus să renunțe de dragul Amarantei la o glorie care îl costase sacrificiul celor mai frumoși ani din viață. Dar nu reuși să-l convingă. Într-o după-amiază din luna august, copleșită de povara insuportabilă a propriei sale încăpățănări, Amaranta se încuie în camera ei, decisă să-și deplângă singurătatea până la moarte, după ce-i spuse ultimul cuvânt pretenden-tului ei stăruitor:

— Să uităm unul de altul pentru totdeauna, îi zise ea; suntem prea bătrâni pentru astfel de lucruri.

În acea după-amiază, colonelul Gerineldo Márquez primi un apel telegrafic al colonelului Aureliano Buendía. A fost o discuție pur profesională care nu avea să deschidă nici o spărtură în împotmolirea luptelor. Când termină, colonelul Gerineldo Márquez privi străzile pustii, apa cristalizată de pe migdali și se simți pierdut în singurătate.

— Aureliano, zise el acționând trist manipulatorul. În clipa aceasta plouă la Macondo.

A urmat o tăcere îndelungată pe fir. Apoi, dintr-o dată aparatele tresăriră pentru a face loc semnalelor nemiloase ale colonelului Aureliano Buendía.

— Nu fi poltron, Gerineldo, răspunseră semnalele. E firesc să plouă în august.

Trecuse atâta vreme de când nu se mai văzuseră, încât agresivitatea acestei reacții îl zăpăci pe colonelul Gerineldo Márquez. Cu toate acestea, după două luni; când colonelul Aureliano Buendía se reîntoarse la Macondo, zăpăceala lui se schimbă în stupoare. Chiar și Ursula a fost mirată când văzu cât de mult se schimbase. Sosise fără zarvă, fără escortă, învelit într-o pătură deși era cald, și însoțit de trei iubite pe care le instală sub același acoperiș unde își petrecea de atunci cea mai mare parte din timp, culcat într-un hamac. Abia dacă mai citea depeșele telegrafice care aduceau știri despre operațiunile banale. Într-o zi, colonelul Gerineldo Márquez veni să-i ceară instrucțiuni pentru evacuarea unui sat de la frontieră unde războiul amenința să degenereze într-un conflict internațional.

— Nu mă deranja cu fleacuri de acestea, îi ordonă el. Cere-i providenței să te sfătuiască.

Se ajunsese poate la faza cea mai critică a războiului. Proprietarii liberali, care la început sprijiniseră revoluția, încheiaseră alianțe secrete cu proprietarii conservatori pentru a împiedica revizuirea titlurilor de proprietate. Politicienii, care o dată cu războiul prinseseră cheag în exil, se desolidarizaseră public de hotărârile drastice ale colonelului Aureliano Buendía, dar chiar și acest plan îl lăsa indiferent. Nu-și mai recitise versurile, care umpleau peste cinci volume și care rămaseră uitate pe fundul cufărului. Seara, sau pe vremea siestei, chema în hamac pe una dintre femeile sale, cu care avea o satisfacție sumară înainte de a cădea într-un somn de plumb pe care nu-l tulbura nici cel mai ușor indiciu despre vreo preocupare oarecare. Era singurul care știa atunci că inima lui în derută era osândită definitiv la incertitudine. La început, amețit de gloria întoarcerii, de victoriile neverosimile, se lăsase vrăjit de abisul măreției. Îi plăcea să fie discipolul ducelui de Marlborough, marele său dascăl în meșteșugul războiului, a cărui ținută fastuoasă în blană și

gheare de tigru inspira respect adulților și uimire copiilor. Atunci hotărâse ca nici o ființă omenească, nici chiar Ursula, să nu se apropie de el la mai puțin de trei metri. În centrul unui cerc însemnat cu creta de către adjutanții săi ori unde sosea, și în interiorul căruia nu putea intra decât el, hotăra soarta lumii prin ordine scurte și fără apel. Când se duse pentru prima oară la Manaure, după executarea generalului Moncada, se grăbi să împlinească ultima dorință a victimei sale, și văduva primi ochelarii, medalia, ceasul și verigheta, însă îi interzise să-i treacă pragul casei.

— Nu intrați, colonele, îi zise ea. Dumneavoastră comandați în războiul dumneavoastră, însă eu mai poruncesc încă în casa mea.

Colonelul Aureliano Buendía nu-i arată nici o ranchiună, însă sufletul lui nu-și află cu adevărat odihna decât după ce garda sa personală a jefuit și incendiat casa văduvei. "Ia seama la inima ta, Aureliano, îi spuse atunci colonelul Gerineldo Márquez! Ești pe cale să putrezești pe picioare." În vremea aceea convocă o nouă conferință a principalilor comandanți rebeli. Găsi între ei câte puțin din toate: idealisti, ambițioși, aventurieri, declasați înăcriți, până chiar și delincvenți de drept comun. Exista chiar și un fost funcționar conservator care se refugiase în insurecție ca să scape de o condamnare pentru deturnare de fonduri. Erau mulți care nici nu știau pentru ce se bat. În această amestecătură pestriță ale cărei mobiluri atât de diferite trebuiau să provoace o explozie internă, se detașa o personalitate tenebroasă de conducător: generalul Teofilo Vargas. Era un indian neaoș, sălbatic, analfabet, înzestrat cu o agerime tăcută și cu o chemare mesianică, conducător care le inspira oamenilor săi un fanatism dement. Colonelul Aureliano Buendía organizase această conferință cu scopul de a unifica comandamentul rebel împotriva manevrelor politicianilor. Generalul Teofilo Vargas o luă înaintea intențiilor lui: în câteva ceasuri zdrobi coaliția celor mai calificați comandanți și puse stăpânire pe comandamentul suprem. "Este o fiară de care trebuie să te ferești, le spuse colonelul Aureliano Buendía ofițerilor săi. Acest om este mai primejdios pentru noi decât însuși ministrul de război." Un căpitan tânăr, care se distinsese mereu prin timiditatea sa, ridică atunci prudent degetul:

— E foarte simplu, colonele, propuse el. Trebuie lichidat.

Cinismul acestei sugestii nu-l tulbură de loc pe colonelul Aureliano Buendía, ci mai degrabă felul în care precedase cu o fracțiune de secundă propriul său gând.

— Nu așteptați să vă dau eu acest ordin, zise el.

Într-adevăr, nu l-a dat. Însă cu cincisprezece zile mai târziu, generalul Teofilo Vargas a fost ciopârțit cu lovituri de cuțit în cursul unei ambuscade, și colonelul Aureliano Buendía preluă comandamentul suprem. Chiar în noaptea în care autoritatea lui fu secondată de toate comandamentele rebele, se trezi brusc pentru a cere în gura mare o pătură. Un frig interior care-i pătrundea până-n vârful părului și-l amorțea chiar în plin soare îl împiedică să doarmă timp de câteva luni, până ce se obișnuie. Beția puterii începuse să se destrame într-un șir de neplăceri. Căutând un remediu împotriva frigului, puse să-l împuște pe tânărul ofițer care propusese asasinarea generalului Teofilo Vargas. Ordinele lui erau îndeplinite înainte de a fi comunicate, înainte chiar de a le concepe și ajungeau mult mai departe decât ar fi îndrăznit să le facă să ajungă. Rătăcind în singurătatea puterii sale imense, începu să-și piardă busola. Îl supărau locuitorii satelor învinse care îl aclamau: pentru

el, erau aceiași care-l aclamaseră pe înamic. Pretutindeni întâlnea adolescenți care îl priveau cu ochii lui proprii, care vorbeau cu vocea lui, care-l salutau cu același aer de neîncredere care era și al său pentru a le răspunde la salut, și care ziceau că sunt fiii lui. Se simți împrăștiat, repetat, și mai solitar ca oricând. Dobândi certitudinea că proprii săi ofițeri îl mințeau. Se luă la o ceartă imaginară cu ducele de Marlborough. "Cel mai bun prieten, obișnuia să spună pe atunci, este acela care a murit." Se săturase de incertitudine, de cercul vicios al acestui război veșnic care pe el îl găsea mereu în același loc, doar mai bătrân de fiecare dată; mai răvășit, mai neștiutor al cauzei, al felului, al acelui până când. Întotdeauna se găsea cineva în afara cercului tras cu creta. Cineva care avea nevoie de bani, cineva care avea un copil bolnav de tuse măgărească sau care dorea să adoarmă pe veci deoarece nu mai putea îndura gustul murdar al războiului, și care, cu toate acestea, își aduna ultimele puteri, pentru a se înființa și a raporta: "Nimic nou, colonelul". Iar acest nimic nou era lucrul cel mai îngrozitor în acest război care nu se mai termina: nu se întâmpla nimic. Singur, părăsit de presimțiri, fugind de frigul care nu avea să-l mai părăsească până la moarte, veni să-și găsească un ultim refugiu în Macondo, la căldura celor mai vechi amintiri ale sale. Atât de mare îi era delăsarea că în clipa în care i se anunță sosirea unei comisii însărcinate de partidul lui pentru a discuta orientările pe care le va putea lua războiul, se răsuci în hamacul său fără să se trezească cu totul.

— Duceți la curve comisia aia, zise el.

Erau șase avocați în redingotă și joben care suportau cu un stoicism dur soarele aspru de noiembrie. Ursula îi găzdui sub acoperișul ei. Își petrecură cea mai mare parte din zi închisi în camera lor, în conciliabule secrete, iar la căderea nopții cereau o escortă și un ansamblu de acordeoane și asediau stabilimentul lui Catarino. "Nu-i deranjați, porunci colonelul Aureliano Buendía. La urma urmei, știu ce vor." La începutul lui decembrie, întâlnirea atât de mult așteptată și pe care mulți și-o închipuiau ca pe o discuție interminabilă, se sfârși în mai puțin de o oră.

În salon, unde era cald, aproape de spectrul pianului mecanic, acoperit cu o pânză albă, colonelul Aureliano Buendía renunță de data aceasta de a șede în mijlocul cercului tras cu cretă de adjutanții lui. Luă loc pe un scaun între sfetnicii săi politici și, învelit în pătură de lână, ascultă în tăcere propunerile scurte ale emisarilor. Aceștia cereau în primul rând, în scopul de a se redobândi sprijinul proprietarilor funciari liberali, să se renunțe la revizuirea titlurilor. În al doilea rând cereau să se renunțe la lupta împotriva influenței clericale pentru a obține sprijinul maselor catolice. Pentru garantarea integrității căminelor, cereau, în sfârșit, să se renunțe la aspirațiile de egalitate în drepturi a fiilor naturali cu cei legitimi.

— Care va să zică, zise surâzând colonelul Aureliano Buendía, de îndată ce se terminase lectura, să nu mai luptăm decât pentru putere.

— Acestea sunt reforme tactice, replică unul dintre delegați. Deocamdată, esențialul este să lărgim baza populară a războiului. După aceea, vom vedea.

Unul dintre sfetnicii politici ai colonelului Aureliano Buendía se grăbi să intervină:

— Este un nonsens, zise el. Dacă aceste reforme sunt bune, însemnează că regimul conservator este bun. Dacă datorită lor reușim să lărgim baza populară a războiului, așa cum spuneți dumneavoastră,

înseamnă că regimul are o bază populară largă. Însemnează, pe scurt, că timp de aproape douăzeci de ani ne-am luptat împotriva sentimentelor însăși ale națiunii.

Voia să continue, dar colonelul Aureliano Buendía îl întrerupse cu un gest.

— Nu-ți pierde vremea, doctore, îi zise el. Ceea ce interesează este că din clipa aceasta nu mai luptăm decât pentru putere.

Fără să înceteze de a surâde, luă hârtiile prezentate de delegați și se pregăti să le semneze.

— De vreme ce este așa, încheie el, nu vedem nici un inconvenient în a accepta.

Oamenii se priviră consternați.

— Iartă-mă, colonele, spuse cu voce scăzută colonelul Gerineldo Márquez. Dar asta este trădare.

Pana deja înmuiată în cerneală se opri în aer și colonelul Aureliano Buendía descărcă asupra lui toată povara autorității sale:

— Predă-mi armele dumitale, ordonă el.

Colonelul Gerineldo Márquez se ridică și depuse armele pe masă.

— Du-te să te prezinți la cartier, continuă colonelul Aureliano Buendía. Vei rămâne la dispoziția tribunalului revoluționar.

Apoi semnă declarația și predă emisarilor hârtiile spunându-le:

— Iată hârtiile dumneavoastră, domnilor. Să vă fie de bine.

După două zile, colonelul Gerineldo Márquez, acuzat de trădare, fu condamnat la moarte. Prăbușit în hamacul său, colonelul Aureliano Buendía rămase nesimțitor la rugăciunile acelor care veniră să-i implore clemență. În ajunul execuției, călcând ordinul de a nu-l deranja, Ursula îl vizită în odaia lui. Învăluită toată în negru, abordă o solemnitate rară și rămase în picioare cele trei minute cât dură întrevederea.

— Știu că ai să-l împuști pe Gerineldo, îi zise ea calmă, și nu pot face nimic pentru a te împiedica. Dar te previn: de îndată ce-i voi vedea cadavrul, îți jur pe rămășițele tatălui meu și ale mamei mele, și pe amintirea lui José Arcadio Buendía, și înaintea lui Dumnezeu, că te voi scoate din bârlogul în care te ascunzi și te voi ucide cu mâinile mele. Înainte de a părăsi camera, fără să aștepte măcar răspunsul încheie: Același lucru l-aș fi făcut dacă te-ai fi născut cu o coadă de porc.

În cursul acelei nopți nesfârșite, în timp ce colonelul Gerineldo Márquez evoca după-amiezile moarte în atelierul de croitorie al Amarantei, colonelul Aureliano Buendía stăruia ceasuri întregi, zgâriind și râcâind scoarța dură a singurătății sale, în speranța de a o sparge. Singurele sale clipe de fericire, de după acea după-amiază îndepărtată în care tatăl său îl dusesese să facă cunoștință cu gheața, le cunoscuse în atelierul de aurărie în care-și petrecea vremea aurind peștișorii. A trebuit să dezlănțuie treizeci și două de războaie, a trebuit să violeze toate pactele sale cu moartea și să se bălăcească ca un porc în noroiul gloriei, pentru a descoperi cu aproape patruzeci de ani de întârziere toate privilegiile simplității.

În zori, răscolit de chinurile acestei nopți albe, intră în încăperea cu butucul cu o oră înainte de execuție.

— Să terminăm comedia, cumetre, îi zise colonelul Gerineldo Márquez. Să plecăm de aici înainte ca țăntarii să te execute cu totul.

Colonelul Gerineldo Márquez nu-și putu ascunde disprețul pe care i-l inspira o astfel de atitudine.

— Nu, Aureliano, răspunse el. Prefer să mor decât să te văd

transformându-te în măcelar.

— N-ai să mă vezi, răspunse colonelul Aureliano Buendía. Încalță-te și ajută-mă să termin cu acest război scârbos.

Spunând aceasta, nu-și închipuia că un război este mai ușor să-l începi decât să-l sfârșești. Trebuie să se arate inflexibil și sângeros timp de aproape un an pentru a constrânge guvernul să propună rebelilor condiții de pace favorabile, și alt an pentru a-și convinge partizanii de interesul de a le accepta. În domeniul cruzimii, a ajuns la excese pentru a înăbuși rebeliunea propriilor săi ofițeri, care se opuneau la comercializarea victoriei și sfârși prin a se sprijini pe forțele inamice pentru a o scoate la capăt.

N-a fost niciodată un războinic mai bun ca atunci. Certitudinea că în sfârșit lupta pentru propria sa eliberare, iar nu pentru idealurile abstracte, pentru lozinci pe care politicienii aveau tot răgazul să le întoarcă pe față sau, pe dos, după împrejurări, îi insufla un entuziasm plin de înflăcărare. Colonelul Gerineldo Márquez, care se bătuse pentru înfrângere cu tot atâta convingere cu câtă se luptase pentru biruință, îi reproșă temeritatea inutilă. "Nu te îngrijora, îi răspunse el surâzând. Să mori este mult mai greu decât crezi." În cazul său, era adevărat. Certitudinea că i-a fost fixat deja ultimul ceas, îl înzestră cu o imunitate misterioasă, cu o nemurire cu termen fix, care-l făcea invulnerabil față de pericolele bătăliilor, și-i îngădui până la urmă să raporteze o înfrângere care se dovedi mult mai dificilă, mult mai sângeroasă și mai costisitoare decât victoria însăși.

În aproape douăzeci de ani de război, colonelul Aureliano Buendía venise de nenumărate ori acasă, însă graba în care sosea mereu, desfășurarea de forță care-l însoțea pretutindeni, nimbul de legendă care-i aurea prezența și față de care nici chiar Ursula nu rămânea insensibilă, au sfârșit prin a face din el un străin. Ultima dată când venise la Macondo și când își adăpostise cele trei concubine, nu a fost văzut în propria sa casă decât în două sau trei rânduri, când își luă răgaz să accepte invitația la masă. Frumoasa Remedios și cei doi gemeni, născuți în timpul războiului, abia îl cunoșteau. Amaranta nu reușea să apropie imaginea fratelui care-și petrecuse adolescența fabricând peștișori de aur cu cea a războinicului mitic care pusese o distanță de trei metri între el și restul omenirii. De când se știe că armistițiul se apropie, când își închipuie că va reveni schimbat într-o ființă omenească, redat în sfârșit afecțiunii familiei lui, sentimentele familiale atâta timp amortite renăscură cu mai multă forță ca oricând.

— În sfârșit, zise Ursula, vom avea din nou un bărbat în casă.

Amaranta a fost prima care a bănuie că l-au pierdut de fapt iremediabil. Cu o săptămână înainte de armistițiu, când intră în casă fără escortă, precedat de două ordonanțe desculțe care depuseră pe culoar harnașamentul catărului și lădița cu poemele sale, singura rămășiță din vechiul său echipaj imperial, îi văzu trecând prin fața atelierului de croitorie și-l chemă. Colonelul Aureliano Buendía părea că abia o recunoaște.

— Sunt eu, Amaranta, zise ea cu voioșie, fericită să-l vadă reîntors, și-i arată mâna înfășurată cu banda neagră: Privește.

Colonelul Aureliano Buendía îi adresă același surâs ca în ziua în care o văzuse pentru prima oară cu această bandă, în acea dimineață, foarte îndepărtată, când revenise la Macondo, condamnat la moarte.

— Cum trece vremea! strigă el. Este îngrozitor.

Trupele regaliste trebuiră să părăsească casa. Lumea îl batjocorea, scuipau când trecea, îl acuzau că a pornit din nou războiul numai pentru a-l vinde mai scump. Tremura de febră și de frig; la subsuori era din nou plin de abcese. Cu șase luni înainte, când auzise vorbindu-se despre armistițiu, Ursula redeschisese și făcuse curățenie în camera nupțială și aprinsese smirnă la colțuri, închipuindu-și că va reveni hotărât să îmbătrânească blând între păpușile mucezite ale lui Remedios. Dar de fapt în cursul ultimilor doi ani, ajunsese să-i plătească vieții toate restanțele pe care i le datora, între care și îmbătrânirea. Trecând prin fața atelierului de aurărie pe care Ursula îl rânduise cu o grijă cu totul deosebită, el nici nu observă că legătura cu chei era în broască. Nu remarcă deloc acele deteriorări sfâșietoare și minuscule pe care timpul le pricinuisese în casă și care după un timp atât de îndelungat ar fi părut dezastruoase pentru orice om care-și păstrează vii amintirile. Vederea varului cojit de pe pereți nu-l făcu să sufere, nici scamele murdare ale pânzelor de păianjen din unghere, nici pulberea begoniilor, nici nervurile desenate de carii pe grinzi, nici mușchiul crescut pe țâțâni, nici vreo cursă ascunsă, întinsă de nostalgie. Se așează în verandă, învelit în pătura lui, fără să-și tragă cizmele, ca și cum ar fi așteptat prima lumină pentru a se scula și toată după-amiază stătu să privească ploaia căzând pe begonii. Ursula înțelese atunci că nu-l va păstra acasă multă vreme. "Dacă nu e războiul, gândi ea, nu poate fi vorba decât de moarte". Această presupunere i se păru atât de limpede și atât de convingătoare, încât văzu în ea o prevestire.

În cursul cinei din seara aceea, unul dintre gemeni, presupus a fi Aureliano Segundo, frângea pâinea cu mâna dreaptă și mânca supa cu stânga. Fratele său, presupus a fi José Arcadio Segundo, frângea pâinea cu mâna stângă și mânca supa cu dreapta. Gusturile lor erau coordonate cu atâta precizie, încât nu ziceai că sunt doi frați așezați unul în fața celuilalt, ci un joc de oglinzi. Acest spectacol pe care cei doi gemeni îl concepuseră de îndată ce luară la cunoștință asemănarea lor perfectă, a fost reluat în onoarea noului venit. Dar colonelul Aureliano Buendía nu-l observă. Părea atât de străin de toate încât n-o observă nici chiar pe frumoasa Remedios care se îndrepta goală spre camera ei. Ursula a fost singura care a îndrăznit să-i tulbure gândurile.

— Dacă trebuie să pleci din nou, îi zise ea în timpul mesei, caută măcar să-ți amintești cum eram în seara aceasta.

Colonelul Aureliano Buendía își dădu atunci seama, fără să fie de altfel surprins, că Ursula era singura ființă umană care reușise cu adevărat să descifreze mizeria lui, și pentru prima oară după atâția ani, îndrăzni s-o privească în față. Ea avea pielea toată crăpată, dinții cariați, părul spălăcit, fără culoare, privirea stinsă. O compară cu imaginea cea mai veche pe care o păstrase despre ea, în acea după-amiază în care avu prevestirea că o oală cu fiertură era să cadă de pe masă și iată că regăsi această imagine din bucăți. Descoperi dintr-o dată zgârieturile, vânătăile, semnele vii, ulcerările și cicatricele pe care i le lăsase peste o jumătate de veac de existență cotidiană și constată că vederea acestor ravagii nu trezesc în el nici un sentiment, nici măcar milă. Făcu atunci un ultim efort pentru a căuta în inima lui locul în care putrezise dragostea, dar nu-l putu găsi. Altădată simțea cel puțin o impresie confuză de rușine când descoperea în propria sa piele mirosul Ursulei, și i s-a întâmplat de mai multe ori să simtă cum gândurile ei le întretăiau pe ale lui. Dar toate acestea fuseseră șterse de război. Însăși Remedios, propria

sa nevastă, nu mai era acum decât imaginea stinsă a cuiva care ar fi putut fi propria sa fiică. Nenumăratele femei pe care le cunoscuse în deșertul iubirii, și care-i răspândiseră sămânța pe întregul litoral, nu lăsaseră nici o urmă în inima lui. Majoritatea intraseră în odaia lui în plin întuneric și plecaseră înainte de zorii zilei; a doua zi, nu mai rămânea în urma lor decât un pic de dezgust în amintirea trupului. Singura afecțiune care a rezistat în fața timpului și a războiului a fost aceea pe care o avea față de fratele său José Arcadio din vremea când erau copii, și nici aceasta nu se baza pe iubire, ci pe complicitate.

— Vă cer iertare, răspunse el, scuzându-se, la rugămintea Ursulei. Războiul acesta a nimicit totul.

În cursul zilelor care au urmat, căută să nimicească toate urmele trecerii sale prin lumea aceasta. Goli atelierul de aurărie, nelăsând în el decât obiecte anonime, dăruî ordonanțelor hainele sale și-și îngropă armele în curte cu aceeași căință ca și tatăl lui în ziua când îngropase lancea care-l ucisese pe Prudencio Aguilar. Nu păstră decât un pistol, și cu un singur glonte. Ursula nu interveni. Nu căută să-i schimbe hotărârea decât atunci când era pe cale să distrugă dagherotipul lui Remedios pe care-l păstrau în salon, luminat de o candelă.

— Acest portret a încetat a-ți mai aparține de mult, îi zise ea. Este o moștenire de familie.

În ajunul armistițiului, când nu mai rămase în casă nici un obiect care să-i poată evoca amintirea, se duse la bucătărie purtând lădița care conținea versurile sale, în clipa în care Santa Sofia de la Piedád se pregătea să aprindă cuptorul de pâine.

— Aprinde-l cu aceasta, îi zise el întinzându-i primul sul cu hârtii îngălbenite. Va arde mai bine, sunt lucruri foarte vechi.

Santa Sofia de la Piedád, atât de tăcută, atât de complezentă, care nu contrazisese niciodată pe nimeni, nici chiar pe copiii ei, avu impresia că i se cere să săvârșească ceva oprit.

— Sunt hârtii importante, zise ea.

— Nici pomeneală, îi răspunse colonelul. Lucruri care se scriu pentru sine însuși.

— Atunci, ardeți-le dumneavoastră, colonele.

Ceea ce și făcu fără să se oprească numai la aceasta, zdrobi lădița cu o secure și aruncă bucățile în foc. Cu câteva ceasuri mai înainte Pilar Ternera venise să-l viziteze. După atâția ani de când nu o mai văzuse, colonelul Aureliano Buendía rămase stupefiat constatând cât de mult îmbătrânise și se îngrășase, cum își pierduse râsul ei strălucitor, dar fu la fel de mirat de agerimea pe care o dobândise în citirea cărților. "Ia seama la gura ta", îi zise ea, și el se întrebă dacă data trecută când îi spusese același lucru și când se găsea la apogeul gloriei sale, aceasta nu fusese o viziune extraordinar anticipată asupra destinului lui. După puțin timp, când medicul său personal termină cu extirparea abceselor de la subsuori, îl întrebă cu un aer detașat care era locul exact unde se afla inima. Doctorul îl ascultă, apoi desenă un cerc pe pieptul lui cu un tampon îmbibat în tinctură de iod.

În marșea armistițiului, ziua se lumina călduță și ploioasă. Colonelul Aureliano Buendía își făcu apariția în bucătărie când ceasul bătea orele cinci dimineața și-și bău cafeaua obișnuită fără zahăr. "E o zi ca aceea în care te-ai născut tu, îi zise Ursula. Ai speriat toată casa cu ochii tăi deschiși." El n-o luă în seamă, toată atenția lui fiind mobilizată în pregătirea trupei, cu sunetele trompetelor, cu lansarea ordinelor care

tulburau puritatea zorilor. După atâția ani de război, toate aceste zgomote ar fi trebuit să i se pară familiare și totuși, de data aceasta, simți cum îi tremură genunchii și pielea i se înfioră, tocmai cum se simțise în tinerețe în prezența unei femei goale. Prins în sfârșit în cursa nostalgiei, se gândi că, dacă s-ar fi căsătorit cu aceea, ar fi fost un om care n-ar fi cunoscut nici războiul, nici gloria, un meșteșugar anonim, un animal fericit. Această tresărire tardivă, la care nu se așteptase, dădu un gust și mai amar micului său dejun. La orele șapte dimineața, când colonelul Gerineldo Márquez veni să-l caute însoțit de un grup de ofițeri rebeli, îl găsi mai tăcut, mai cufundat în gânduri, mai solitar ca oricând. Ursula voi să-i arunce pe umeri o pătură nouă.

— Ce vor gândi oamenii guvernului, îi zise ea. Își vor închipui că te-ai predat pentru că n-aveai nici cu ce să-ți cumperi o pătură.

Dar el refuză. Ajuns în prag și văzând că ploaia continuă să cadă, își puse în cap o pălărie veche de pâslă, care-i aparținuse lui José Arcadio Buendía.

— Aureliano, îi mai spuse Ursula, dacă acolo vei avea o soartă grea, promite-mi că gândurile tale vor fi la mama ta.

El îi adresă un surâs distrat, își ridică mâna mare deschisă și fără să spună vreun cuvânt, părăsi casa pentru a înfrunța strigătele, ocările și blestemele care aveau să curgă asupra lui și să-l urmărească până la ieșirea din sat. Ursula puse bara la poartă, hotărâtă să n-o mai retragă tot restul vieții. "Putrezim pe loc, aici, înăuntru, îi zise în sinea ei. Ne vom reîntoarce în pulbere în această casă lipsită de bărbați, dar nu vom da acestor mizerabili prilejul să se bucure văzându-ne plângând." Își trecu dimineața căutând prin ungherele cele mai ascunse, o amintire de a fiului său, dar nu putu găsi nici una.

Ceremonia avu loc la douăzeci de kilometri de Macondo, la umbra unui arbore de kapok gigantic, în jurul căruia avea să se întemeieze apoi satul Neerlandia. Delegații guvernului și ai partidelor, ca și comisia rebelă, care preda armele, fură serviți de un grup de călugărițe vioaie îmbrăcate în straie albe care semănau cu un stol de porumbei speriați de ploaie. Colonelul Aureliano Buendía sosi călare pe un catâr plin de noroi. Nu era bărbierit, supărat mai mult de abcesele dureroase de la subsuori, decât de prăbușirea imensă a visurilor sale, deoarece ajunsese la capătul speranțelor, dincolo de glorie și de nostalgia gloriei. Potrivit dispozițiilor date de el însuși, nu a fost muzică, nici petarde, clopote de bucurie, nici urale, și nici un fel de manifestare care ar fi putut altera caracterul de doliu al armistițiului. Un fotograf ambulant care luase unicul portret al lui ce s-ar fi putut păstra, a fost silit să-și distrugă plăcile fără să le developeze.

Ceremonia a durat doar atât cât era necesar pentru trecerea semnăturilor pe hârtie. În jurul mesei rustice așezate în mijlocul unui cort peticit de circ, la care luară loc delegații, se aflau ultimii ofițeri rămași credincioși colonelului Aureliano Buendía. Înainte de a strânge semnăturile, trimisul personal al președintelui republicii vru să citească cu voce tare actul predării, însă colonelul Aureliano Buendía se opuse.

— Să nu ne pierdem vremea cu formalități goale, zise el și se pregăti să semneze hârtiile fără măcar să le citească.

Unul dintre ofițerii săi sparse atunci tăcerea somnoroasă care domnea în cort:

— Colonele, faceți-ne favorul de a nu fi primul care să semneze.

Colonelul Aureliano Buendía îi împlini rugămintea. După ce

documentul trecu roată în jurul mesei, în mijlocul unei tăceri atât de profunde încât s-ar fi putut descifra semnăturile chiar și numai auzind zgâriatul penei pe hârtie, primul loc era încă alb. Colonelul Aureliano Buendía se pregăti să-l umple.

— Colonele, zise atunci un alt ofițer de al său, mai aveți timp să refuzați.

Fără să se tulbure, colonelul Aureliano Buendía contrasemnă primul exemplar. Nu apucase să-l semneze și pe ultimul când apăru la intrarea în cort un colonel rebel trăgând de căpăstru un catâr încărcat cu două cufere. În ciuda tinereții sale extreme, avea un aspect foarte slăbit, o expresie suferindă. Era casierul revoluției pentru circumscripția Macondo. Făcuse un drum obositor de șase zile, trăgând catârul care murea de foame, pentru a ajunge la timp pentru armistițiu. Ceremonios, cu o manieră exasperantă, descărcă cuierele, le deschise și puse pe masă, una după alta șaptezeci și două de cărămizi de aur. Nimeni nu-și mai amintea de existența acestui tezaur. În dezordinea ultimului an, când comandamentul central zbură în țândări și când revoluția degeneră într-o rivalitate sângeroasă între șefi, devenise imposibil să se determine vreo responsabilitate. Aurul rebeliunii, topit în blocuri acoperite la rândul lor cu pământ ars, scăpă de atunci oricărui control. Colonelul Aureliano Buendía puse să includă cele șaptezeci și două cărămizi de aur în inventarul predării și puse capăt ceremoniei, neîngăduind nici un discurs. Adolescentul firav rămase înfipt înaintea lui, fixându-l cu ochii săi senini de culoarea mierii.

— Ce mai vrei? îl întrebă colonelul Aureliano Buendía.

Tânărul îi răspunse strângând din dinți:

— Recipisa.

Colonelul Aureliano Buendía i-o întocmi cu mâna sa proprie. Apoi luă un pahar cu limonadă și un biscuit pe care le împărțeau călugărițele și se retrase într-un cort militar, amenajat pentru cazul că voia să se odihnească. Ajuns înăuntru, își scoase cămașa, se așeză pe marginea patului de campanie și la orele trei și un sfert după amiază își trase un glonte de pistol în cercul cu tinctură de iod pe care medicul său personal i-l desenase pe piept. La aceeași oră, în Macondo, Ursula ridică capacul de pe oala cu lapte de pe mașina de gătit, mirată că întârzia atât de mult să fiarbă, și o găsi plină cu viermi.

— L-au ucis pe Aureliano, strigă ea.

Privi în direcția curții, supunându-se unei deprinderi pe care o dobândise în singurătatea ei, și-l zări atunci pe José Arcadio Buendía, trist și learcă de ploaie, mult mai bătrân decât atunci când murise. "L-au omorât ca pe un trădător, preciză Ursula, și nimeni nu și-a făcut pomană să-i închidă ochii." La căderea nopții, văzu printre lacrimi cum se încrucișează pe cer, rapide și scânteietoare, acele discuri luminoase asemănătoare cu stelele căzătoare, și socoti că este semn de moarte. Încă mai stătea sub castan plângând la picioarele bărbatului ei, când l-au adus, învelit în pătura lui, înțepenit din pricina sângelui închegat, pe colonelul Aureliano Buendía cu ochii larg deschiși de mânie.

Era în afară de orice primejdie. Glonteale urmase o traiectorie atât de dreaptă încât medicul îi putu trece prin piept și scoate prin spate un tifon îmbibat cu tinctură de iod. "Aceasta este capodopera mea, îi zise cu satisfacție. Era singurul punct prin care putea trece un glonte fără să atingă vreun centru vital." Colonelul Aureliano Buendía se văzu înconjurat de călugărițe compătimitoare care intonau psalmi

deznădăjduiți pentru odihna veșnică a sufletului său, și atunci regretă că nu și-a tras glonte în gură, după cum avea intenția, numai ca să facă de râs profeția lui Pilar Ternera.

— Dacă aș mai avea vreo autoritate, îi zise medicului, aș pune să vă împuște fără judecată. Nu pentru că mi-ați salvat viața, ci pentru că nu m-ați cruțat de ridicol.

Această biruință asupra morții îi readuse în câteva ceasuri tot prestigiul pe care-l pierduse. Tot aceia care-l calomniaseră că ar fi vândut războiul în schimbul unei locuințe ale cărei ziduri erau făcute din cărămizi de aur, vorbeau acum despre încercarea lui de sinucidere ca despre un gest de onoare și-l proclamau martir. După aceea, când refuză Ordinul pentru Merit pe care i-l decernase președintele republicii, chiar și cei mai crânceni rivali ai săi veniră să se perinde prin camera lui pentru a-i cere să renege termenii armistițiului și să dezlănțuie un nou război. Casa se umplu de cadouri menite să repare jignirile din trecut.

Impresionat tardiv de sprijinul masiv al foștilor săi tovarăși de arme, colonelul Aureliano Buendía nu excluse posibilitatea de a răspunde la dorințele lor. Dimpotrivă, uneori părea atât de entuziasmat de un război nou, încât colonelul Gerineldo Márquez credea că nu așteaptă decât un pretext pentru a-l dezlănțui. Acest pretext i s-a oferit efectiv atunci când președintele republicii le refuzase pensiile foștilor combatanți, fie liberali, fie conservatori, până ce fiecare dosar nu va fi fost revizuit de o comisie specială, iar legea pentru alocații aprobată de congres. "Este un abuz, tună colonelul Aureliano Buendía. Vor muri toți de bătrânețe așteptând poșta." Părăsi pentru prima oară balanșoarul pe care i-l cumpăraseră Ursula pentru convalescență și, plimbându-se prin cameră, dictă un mesaj fără echivoc adresat președintelui republicii. În această telegramă, al cărei conținut nu s-a comunicat niciodată public, denunța prima violare a tratatului de la Neerlandia și amenința cu declararea unui război nemilos în cazul când ordonarea pensiilor nu se va decide în curs de cincisprezece zile. Luarea sa de atitudine era atât de dreaptă încât permitea să se întrevadă chiar aderarea foștilor combatanți conservatori. Dar, în loc de orice răspuns, guvernul întări paza pusă la intrarea casei, sub pretextul de a-i asigura protecția, și interzise vizitele, oricare ar fi fost ele. Măsuri analoge fură adoptate în toate părțile față de alți șefi luați la ochi. Operația s-a declanșat la momentul potrivit și a fost executată într-o manieră atât de radicală, atât de eficace, încât la două luni după armistițiu, când colonelul Aureliano Buendía era considerat vindecăt, șefii lui cei mai hotărâți erau morți sau expatriați sau fuseseră înghițiți definitiv de administrația publică.

Colonelul Aureliano Buendía părăsi camera în decembrie și-i fu de ajuns să-și arunce o privire în direcția verandei ca să nu se mai gândească la război. Cu o vitalitate pe care se părea că este imposibil să o mai desfășoare la vârsta ei, Ursula reîntinerise casa. "Acum vor vedea cu cine au de-a face, spusesese atunci când se asigurase că fiul ei va trăi. Nu va exista altă casă mai bună, și nici mai ospitalieră ca această casă de nebuni." Puse să fie curățată și zugrăvită din nou, schimbă mobilele, puse ordine în grădină și semănă flori noi, deschise ușile și ferestrele ca să pătrundă până în odăi lumina orbitoare a verii. Hotărî sfârșitul numeroaselor doliuri care se tot adăugau unul după celălalt, și ea însăși schimbă vechea toaletă severă cu una mai tinerească. Muzica pianului mecanic înveselea din nou casa. Ascultând-o Amaranta își aminti de Pietro Crespi, de gardenia lui crepusculară, de mirosul lui de lavandă și în

adâncul inimii ei veștejite înflori o ură cu totul nouă, purificată de timp. Într-o după-amiază, când se străduia să facă ordine în salon, Ursula le ceru soldaților care apărau casa să-i dea o mână de ajutor. Tânărul comandant al gărzii îi dădu autorizația. Încetul cu încetul, Ursula le încredință sarcini noi. Îi invita la masă, le dăruia haine și ghete, îi învăța să scrie și să citească. Când guvernul puse capăt misiunilor de supraveghere, unul dintre ei rămase să trăiască în casă și în slujba ei timp de mulți ani. Înnebunit după frumoasa Remedios care-l respinsese de atâtea ori, tânărul comandant al gărzii muri din dragoste lângă fereastra ei, chiar în clipa când se revărsau zorile noului an.

CU MULȚI ANI MAI TÂRZIU, pe patul de moarte, Aureliano Segundo avea să-și amintească de acea după-amiază ploioasă de iunie când intră în cameră pentru a face cunoștință cu primul său fiu.

Deși acesta era bolnăvicios, plângăcios și n-avea nici o trăsătură comună cu vreun Buendía, tatăl său n-a avut nevoie să se gândească de două ori pentru a-i pune un nume.

— Se va numi José Arcadio, zise el.

Fernanda del Carpio, frumoasa femeie cu care se căsătorise în anul ce trecuse, își dădu consimțământul. Ursula, dimpotrivă, nu putu să-și ascundă un vag sentiment de neliniște. În lunga istorie a familiei, repetarea stăruitoare a numelor îi îngăduise să tragă concluzii care păreau hotărâtoare. În timp ce Aurelienii erau închiși, dar perspicaci, cei care purtau numele de José Arcadio erau impulsivi și întreprinzători, însă marcați cu un semn tragic. Numai în cazul lui José Arcadio Segundo și Aureliano Segundo clasificția se dovedi imposibilă. În timpul copilăriei lor, erau atât de asemănători și atât de neastâmpărați, încât nici Santa Sofia de la Piedád nu reușea să-i distingă. În ziua botezului lor, Amaranta le petrecu brățări purtând numele lor respective și-i îmbracă în haine de culori diferite însemnate cu inițialele fiecăruia, dar când începură să meargă la școală preferară să-și schimbe hainele și brățările și să se cheme reciproc cu numele celuilalt. Dascălul școlii, Melchior Escalona, obișnuit să-l recunoască pe José Arcadio Segundo după cămașa sa verde, nu mai știa la care sfânt să se închine când descoperea că acesta purta brățara lui Aureliano Segundo, și când celălalt zicea că se numește, totuși, Aureliano Segundo, deși purta cămașă albă și brățară gravată cu numele lui José Arcadio Segundo. De atunci deveni imposibil să se știe cu certitudine care din doi era fiecare. Chiar și după ce crescură și viața îi făcu să se deosebească, Ursula continua să se întrebe dacă ei înșiși nu s-au înșelat într-un moment sau altul al încurcăturii cu care se amuzaseră creând-o și nu au rămas unul în locul celuilalt pentru totdeauna. Până la începutul adolescenței erau ca două mecanisme sincronizate. Se deșteptau în același timp, simțeau la aceeași oră dorința de a se duce afară, cunoșteau aceleași supărări ale sănătății și ajungeau chiar și să viseze aceleași lucruri. Acasă, unde toți credeau că amândoi își coordonează actele din simpla plăcere de a induce lumea în eroare, nimeni nu-și dădea seama de ceea ce se întâmplă cu adevărat, până în ziua când Santa Sofia de la Piedád dându-i unuia dintre ei un pahar cu citronadă, acesta încă nici nu gustase din ea și celălalt susținea că n-avea zahăr. Santa Sofia de la Piedád, care de fapt uitase să pună zahăr în

citronadă, împărtăși Ursulei această întâmplare. "Toți sunt așa, zise ea fără să pară surprinsă. Toți nebuni din naștere". Timpul încurcă și mai mult lucrurile. Acela care, după încurcătura lor, rămăsese cu numele de Aureliano Segundo, crescuse tot atât de colosal ca și bunicul său, iar acela care rămase cu prenumele de José Arcadio Segundo, la fel de slab și osos ca și colonelul, și singura trăsătură comună pe care o păstrară era acel aer de singurătate pe care-l aveau din familie. Fără îndoială că această încrucișare de nume, de caracter și de înfățișare i-a dat Ursulei bănuiala că încurcătura se produsese încă din copilăria lor.

Deosebirea radicală între cei doi apărău în toiul războiului, atunci când José Arcadio Segundo îi ceru colonelului Gerineldo Márquez să-l ducă să asiste la execuții. Dorința lor fu împlinită, împotriva voinței Ursulei. Aureliano Segundo, în schimb, fremătă numai la gândul de a vedea cum este împușcat cineva. Prefera să rămână acasă. La doisprezece ani, o întrebă pe Ursula ce conține odăița încuiată. "Hârtii, îi răspunse ea. Sunt cărțile lui Melchiade și lucrurile ciudate pe care le-a scris în ultimii ani ai vieții sale." Acest răspuns, în loc să-l liniștească, îi spori curiozitatea. Stăruia atât de mult, făgădui cu atâta ardoare că nu va deranja nimic, încât Ursula îi încredință cheile. Nu mai intrase nimeni în cabinetul de lucru de când scosese rășina lui Melchiade și puseseră la ușă un lacăt pe care rugina îl înțepeni în toate roțițele lui. Dar când Aureliano Segundo deschise ferestrele, pătrunse o lumină familiară care părea obișnuită să vină să lumineze în fiecare zi cabinetul de lucru și nu se putea descoperi nici cea mai mică urmă de praf sau de pânză de păianjen, ci dimpotrivă, totul era curat, măturat, dereticat mai bine și mai curat decât în chiar ziua înmormântării, iar cerneala nu se uscaseră pe fundul călimării, oxidul nu alterase strălucirea metalelor, iar spuza atanorului în care José Arcadio Buendía evaporase mercurul, încă nu se stinsese. Pe etajeră erau așezate cărțile îmbrăcate cu un fel de carton livid asemănător cu pielea de om tăbăcită, precum și manuscrisele intacte. Deși odaia rămăsese închisă timp de mulți ani, aerul părea mai curat aici decât în restul casei. Toate păreau atât de noi, încât la câteva săptămâni, când Ursula intră în cabinetul de lucru cu o găleată de apă și cu o mătură pentru a spăla pe jos, nu găsi nimic de făcut. Aureliano Segundo se cufundase în lectura unei cărți. Lucrarea nu avea coperte, titlul ei nu apărea nicăieri, dar aceasta nu-l împiedică pe copil să savureze cu cea mai mare plăcere istoria femeii care se așeza la masă ca să nu mănânce decât boabe de orez pe care le prindea cu bețișoare, și istoria pescarului care împrumută de la un vecin greutate pentru năvodul său și apoi îi mulțumi dăruindu-i un pește care avea un diamant în burtă, poveștile cu lampa care împlinește toate dorințele și cu covoarele zburătoare. Stupefiat, o întrebă pe Ursula dacă toate acestea erau adevărate, iar ea îi răspunse că într-adevăr, cu mulți ani mai înainte, ȝiganii aduseseră la Macondo acele lămpi miraculoase și acele covoare zburătoare.

— Adevărul este, suspină ea, că lumea se sfârșește încetul cu încetul, și aceste lucruri nu se vor mai întoarce niciodată.

După ce isprăvisese cartea din care multe povești erau incomplete deoarece lipseau pagini, Aureliano Segundo încercă să descifreze manuscrisele. I-a fost imposibil. Literele semănau cu rufele întinse la uscat pe o sârmă de fier și țineau mai degrabă de notația muzicală decât de scriitura literală. Într-o zi fierbinte, spre amiază, în timp ce se străduia să pătrundă secretul manuscriselor, simți că mai e ceva în odaie.

Proiectat în oglinda ferestrei, cu mâinile pe genunchi, era Melchiade. Nu avea mai mult de patruzeci de ani. Purta aceeași jiletcă anacronică și pălăria în formă de aripi de corb și de-a lungul tâmpelor alburii picura grăsimea părului topită de căldură, așa cum îl văzuseră Aureliano și José Arcadio în copilăria lor. Aureliano Segundo îl recunoscuse imediat, deoarece amintirea aceea se transmisese din generație în generație și, pornind de la amintirea bunicului, ajunsese până la el.

— Salutare, zise Aureliano Segundo.

— Salut, tinere, răspunse Melchiade.

De atunci, timp de câțiva ani se văzură aproape în fiecare după-amiază. Melchiade îi vorbea despre lume, încerca să-i comunice știința lui veche, dar refuză să-i traducă manuscrisele. "Nimeni nu trebuie să le cunoască înțeleptul înainte de a se scurge o sută de ani", explică el. Aureliano Segundo păstră veșnic secretul acelor întrevederi. Într-o zi simți că se năruie acest univers care-i aparținea numai lui, că e gata să se prăbușească, din pricina Ursulei care intrase în odaie în clipa când Melchiade se afla acolo. Dar ea nu-l văzu.

— Cu cine vorbeai? îl întreabă ea.

— Cu nimeni, zise Aureliano Segundo.

— Străbunicul tău era la fel, zise Ursula. Și el vorbea singur.

Între timp, José Arcadio Segundo își satisfăcuse dorința de a asista la o execuție. Avea să-și amintească tot restul vieții de fulgerarea lividă a celor șase împușcături simultane și de ecoul detunăturilor care se pierdu undeva în munți, și de surâsul trist, de ochii nedumeriți ai celui împușcat, care rămase în picioare, cu capul sus, în timp ce cămașa i se îmbiba de sânge, și care continua să surâdă când l-au desfăcut de la stâlp și l-au pus într-o ladă cu var. "E viu, își zise el. Îl vor îngropa de viu." Fu atât de impresionat, încât începu să deteste practicile militare și războiul, nu din pricina execuțiilor însele, ci pentru acel obicei înspăimântător de a-i îngropa de vii pe cei împușcați. Nimeni nu-și dădu exact seama când a început să tragă clopotele în turnul bisericii și să-i ajute la liturghie părintelui Antonio Isabel, succesorul lui *El Cachorro* și să crească cocoși de luptă în curtea casei parohiale. Când află colonelul Gerineldo Márquez, îl dojeni aspru, reproșându-i că deprinde activități reprobate de liberali. "Adevărul este, răspunse el, că mie mi se pare că sunt conservator." Credea în aceasta ca într-o hotărâre a soartei.

Colonelul Gerineldo Márquez, scandalizat, îi povesti Ursulei:

— Cu atât mai bine, încuviință ea. De-ar vrea cerul să se facă preot, pentru ca Dumnezeu să intre în sfârșit în casa noastră!

Se află foarte repede că părintele Antonio Isabel îl pregătea pentru prima împărtășanie. Îl învăța catehismul în timp ce-și pregătea cocoșii bărbierindu-le gâtul. În vreme ce-și așezau găinile clocitoare în cuibarele lor, îi explica prin exemple simple cum a doua zi de la facerea lumii, lui Dumnezeu îi venise ideea ca puii să se formeze în interiorul oului. Încă de pe atunci, preotul manifesta primele simptome ale celui delir senil, care-l făcu să spună, câțiva ani mai târziu, că diavolul ieșise probabil victorios din răzvrătirea sa împotriva lui Dumnezeu, și că el se găsea așezat pe tronul ceresc, dar fără să-și descopere adevărata sa identitate pentru a-i induce în eroare pe neștiutori. Cucerit de îndrăzneala dascălului său, José Arcadio Segundo reuși în câteva luni să se dovedească tot atât de priceput în martingale teologice destinate să-l umilească pe diavol, pe cât era de iscusit în viclesugurile luptelor de cocoși. Amaranta îi confecționează un costum din in, cu guler și cravată, îi

cumpără o pereche de pantofi albi și-i pictă numele cu litere de aur pe panglica din jurul lumânării lui. Cu două zile înainte de prima împărțășanie, părintele Antonio Isabel se închină împreună cu el în sacristie pentru a-l spovedi cu ajutorul unui pomelnic al păcatelor. Lista a fost atât de lungă încât bătrânul preot, obișnuit să se culce de la orele șase, adormi în fotoliul său înainte de a termina. Interogatoriul a fost pentru José Arcadio Segundo o adevărată revelație. Nu se miră de loc când părintele îl întreabă dacă a făcut lucruri urâte cu femeile și răspunde cinstit că nu, dar rămase nedumerit când fu întrebat dacă a făcut aceleași lucruri cu animale. În prima vineri din mai se împărțăși, mistuit de curiozitate. Mai târziu îi puse această întrebare lui Petronio, crâsnicul pricăjit care locuia în clopotniță și despre care se spunea că se hrănește cu lilieci, iar Petronio îi răspunde: "Pentru că există creștini stricați care fac astfel de lucruri cu măgărițele". José Arcadio Segundo continuă să manifeste atâta curiozitate, îi ceru fel și fel de explicații, încât Petronio își pierdu răbdarea:

— Eu merg acolo în fiecare marți noaptea, mărturisii el. Dacă promiți că nu spui nimănui nimic, te voi duce marțea viitoare.

În marțea următoare, Petronio coborî într-adevăr din clopotniță, luându-și un scăunel de lemn, despre care până atunci nimeni nu știa la ce-i folosește, și-l duse pe José Arcadio până la o pajiște din împrejurimi. Băiatul prinse atât de mult gustul acestor ieșiri nocturne, încât trecu multă vreme până să înceapă a fi văzut la stabilimentul lui Catarino. Deveni pasionat pentru luptele de cocoși. "Îmi vei face plăcerea să duci animalele acestea în altă parte, îi porunci Ursula când îl văzu prima oară intrând cu aceste animale de rasă. Cocoșii au adus destule nenorociri în casa aceasta ca să mai vii și tu să ne aduci altele." José Arcadio Segundo îi duse fără să mai discute, dar continuă să-i crească la bunica sa Pilar Ternera care-i puse la dispoziție toate cele ce-i trebuiau, numai ca să-l aibă sub acoperișul ei. În curând dovedi, în cursul luptelor de cocoși, toată știința pe care i-o dăduse părintele Antonio Isabel și începu să dispună de bani suficienți, nu numai pentru a-și dezvolta crescătoria, ci și pentru a-și satisface adevăratele satisfacții de bărbat. În vremea aceea, când Ursula îl compara cu fratele său, nu reușea să înțeleagă cum cei doi gemeni, care în copilărie puteau fi luați drept una și aceeași ființă, ajunseseră atât de deosebiți. Perplexitatea ei a fost de durată destul de scurtă, deoarece Aureliano Segundo începuse pe neașteptate să dea dovadă de trândăveală și împrăștiere. Atâta timp cât stătuse închis în cabinetul de lucru al lui Melchiade, era un bărbat închis în sine, așa cum fusese colonelul Aureliano Buendía în tinerețea lui. Dar cu puțin timp înainte de tratatul de la Neerlandia, o întâmplare îl făcu să iasă din absorbirea lui și-l puse în față cu realitatea lumii. O tânără fată, care vindea bilete de loterie pentru tragerea la sorți a unui acordeon, îl salută cu cea mai mare familiaritate. Aureliano Segundo nu fu surprins, deoarece i se întâmpla adesea să fie luat drept fratele său. Însă nu încercă să risipească echivocul, nici chiar atunci când fata voi să-i înmoaie inima cu smiorcăieli și sfârși prin a-l duce în odaia ei. Ea rămase atât de îndrăgostită de el de la această primă întâlnire, încât trișă în ziua tragerii la sorți pentru ca el să câștige acordeonul. După două săptămâni, Aureliano Segundo își dădu seama că femeia se culcase pe rând cu el și cu fratele său, crezând că este vorba de același, și în loc să lămurească situația, făcu în așa fel încât să o prelungească. Nu mai puse piciorul în cabinetul de lucru al lui Melchiade. Își petrecea după-amiezile în curte,

învăţând să cânte la acordeon după ureche, în ciuda protestelor Ursulei care interzisese pe atunci muzica în casă, din pricina doliilor succesive, şi care, pe deasupra, dispreţuia acordeonul pe care-l considera un instrument bun numai pentru vagabonzi, urmaşii lui Francisco - Bărbatul. Cu toate astea, Aureliano Segundo reuşi să devină un virtuoz al acordeonului şi continuă să rămână astfel şi după ce-şi luă soţie şi avu copii şi ajunsese unul dintre cei mai respectaţi oameni din Macondo.

Timp de aproape două luni împărţi femeia cu fratele lui. Îl spiona, îi deranja planurile şi când era sigur că José Arcadio Segundo nu o va vizita în noaptea aceea pe iubita comună, se ducea să se culce cu ea. Într-o bună dimineaţă, observă că e bolnav. După două zile îl găsi pe fratele său în baie, ţinându-se de o grindă, scăldat în sudori şi plângând cu lacrimi fierbinţi, şi nu-i trebui mai mult ca să înţeleagă. Fratele său îi mărturisi că femeia l-a alungat deoarece o umpluse de ceea ce ea numea boli lumeşti. Îi povesti de asemenea cum Pilar Ternera încerca să-l îngrijească. Aureliano Segundo îşi administră pe ascuns spălături fierbinţi cu permanganat, cu ape diuretice şi amândoi reuşiseră să se vindece, pe cont propriu, după trei luni de suferinţe tănuite. José Arcadio Segundo nu o mai revăzu pe femeia aceea. Aureliano Segundo obţinu iertarea ei şi rămase lângă ea până la moarte.

Ea se numea Petra Cotes. Sosise la Macondo în toiul războiului, împreună cu un bărbat de ocazie care trăia din loterii, şi, după moartea acestuia, ea continuă micul lor comerţ. Era o mulătră tânără şi curată cu ochi galbeni în formă de migdală care dădeau chipului ei o ferocitate de panteră, dar avea o inimă generoasă şi înclinări magnifice pentru amor. Când Ursula îşi dădu seama că José Arcadio Segundo creştea cocoşi de luptă şi că Aureliano Segundo cânta din acordeon la petrecerile deşănţate ale concubinei lui, crezu că înnebuneşte de ruşine. Era ca şi cum aceştia doi ar fi adunat în ei toate defectele familiei şi nici una din virtuţile ei. Atunci a hotărât ca nimeni să nu se mai numească Aureliano, nici José Arcadio. Cu toate astea, atunci când Aureliano Segundo avu primul său băiat, ea nu îndrăzni să-l contrazică..

— De acord, zise Ursula, dar cu o condiţie: mă însărcinez eu să-l cresc.

Deşi era deja centenară şi pe cale să rămână oarbă din pricina cataractei, îşi păstra intact dinamismul fizic, integritatea caracterului şi echilibrul mintal. Nimeni nu era mai indicat pentru formarea unui bărbat virtuos care să restabilească prestigiul familiei, un bărbat care să nu fi auzit niciodată vorbindu-se de război, de cocoşi de luptă, de femei cu viaţă uşoară, sau de întreprinderi nebuneşti, patru calamităţi care, după Ursula, duseseră la decăderea neamului ei. "Acesta va fi preot, îşi făgădui ea solemn. Şi, dacă Dumnezeu mă va ţine în viaţă, va deveni papa." Toată lumea izbucni în râs ascultând-o, nu numai în odaia ei ci în toată casa unde se întrunise grupul de prieteni zurbagii ai lui Aureliano Segundo. Războiul, izgonit în hambarul amintirilor urâte, îşi găsi o evocare trecătoare în pocnetele dopurilor de şampanie.

— În sănătatea papei, strigă Aureliano Segundo ridicând paharul.

Invitaţii ciocniră paharele. Apoi stăpânul casei cântă la acordeon, se lansară artificii şi în semn de bucurie se bătu toba în tot satul. În zori, invitaţii îmbuibaţi cu şampanie junghiară şase vaci pe care le lăsară în mijlocul străzii la dispoziţia mulţimii. Nimeni nu s-a scandalizat. De când Aureliano Segundo luase grija casei, acest gen de petreceri erau la ordinea zilei, chiar dacă nu exista un motiv atât de valabil ca naşterea unui papă.

În câțiva ani, fără eforturi, prin simple întâmplări ale norocului, adunase una dintre cele mai importante averi din regiunea mlaștinilor, datorită înmulțirii supranaturale a animalelor sale. Iepele lui fătau trei mânji, găinile lui ouau de două ori pe zi, iar porcii se îngrășau în chip excesiv, în așa fel încât nimeni nu era în stare să explice o prosperare atât de furioasă decât prin practici magice. "Profită de acestea pentru a face economii acum, spunea Ursula strănepotului ei smintit. Acest noroc nu-ți va surâde toată viața". Însă Aureliano Segundo n-o asculta. Cu cât desfunda mai multe butelii de șampanie pentru a-și îmbăta prietenii, cu atât animalele lui se înmulțeau mai frenetic, și cu atât mai mult se convingea el însuși că steaua norocului său nu datora nimic purtării sale, ci atârna de influența Petrei Cotes, concubina lui, al cărei amor avea darul de a exaspera natura. Era atât de convins că aici se afla originea averii sale, încât o ținea mereu pe Petra Cotes în preajma crescătoriei sale și, chiar atunci când se însură și avu copii, continuă să trăiască în preajma ei cu consimțământul Fernandei. Solid legat, la fel de colosal ca și strămoșii lui, dar plin de vitalitate și de un farmec irezistibil care le lipsise acestora, Aureliano Segundo abia avea timp să-și supravegheze turmele. Îi era de ajuns s-o trimită pe Petra Cotes până la crescătorii și să o plimbe călare pe pământurile sale, pentru ca fiecare animal care purta semnul său să cadă în această boală incurabilă a proliferării.

Ca toate lucrurile bune ce i s-au întâmplat în lunga sa viață, această avere extraordinară nu avea altă origine decât hazardul. Până ce luară sfârșit războaiele, Petra Cotes continuă să trăiască din câștigul tombolelor ei, iar Aureliano Segundo se aranja din timp în timp să jefuiască pușculițele Ursulei. Alcătuiau o pereche frivolă, fără altă grijă decât să se culce amândoi în fiecare noapte, chiar și în zilele oprite și să se zbenguiască în pat până în zorii zilei. "Această femeie a fost pierzania ta, striga Ursula către strănepotul ei, când îl vedea intrând în casă ca un somnambul. Te-a îmbrobodit atât de bine încât într-o bună zi te voi vedea răsucindu-te de colici, cu o broască în burtă". José Aureliano Segundo, căruia i-a trebuit multă vreme ca să descopere că a fost înlocuit, nu reușea să înțeleagă pasiunea fratelui său. Își amintea de Petra Cotes ca de o femeie ordinară, mai degrabă lenevind în pat și cu totul lipsită de talente amoroase. Rămânând surd la strigătele Ursulei și la batjocurile fratelui său, Aureliano Segundo nu se mai gândea atunci decât să-și găsească o meserie care să-i permită să ofere Petrei Cotes un acoperiș și să moară acolo împreună cu ea, pe ea și sub ea, într-o noapte febrilă de uitare. Când colonelul Aureliano Buendía își redeschise atelierul, cucerit în sfârșit de plăcerile pașnice ale bătrâneții, Aureliano Segundo socoti că ar fi o afacere bună să se consacre și el fabricării peștișorilor de aur. Petrecu ceasuri întregi în mica încăpere supraîncălzită ca să observe cum foițele de metal dur, lucrate de colonel cu acea răbdare de negrăit a omului care și-a pierdut iluziile, se transformau încetul cu încetul în carapace aurii. Meseria i se păru atât de obositoare iar amintirea Petrei Cotes era atât de puternică și de apăsătoare că după trei săptămâni dispăru din atelier. Pe vremea aceea, Petra Cotes avu ideea de a scoate la loterie iepuri. Aceștia se înmulțeau și creșteau atât de repede, încât abia lăsau timp pentru vinderea biletelor de tombolă. La început, Aureliano Segundo nu observă proporțiile alarmante ale acestei proliferări. Dar într-o noapte, când nimeni nu mai voia să audă în sat vorbindu-se de aceste tombole cu iepuri, observă o mare agitație în dosul zidului curții. "Nu-ți fie frică, îi zise Petra Cotes. Sunt iepurii". Nu

putură închide ochii toată noaptea, fiind deranjați de hărmălaia animalelor. Când se luminează de ziuă, Aureliano Segundo deschise ușa și văzu curtea plină de iepuri albaștri în lumina zorilor. Petra Cotes murind de răs, nu rezistă să nu-i joace o farsă.

— Aceștia sunt noii născuți din noaptea aceasta, îi zise ea.

— Îngrozitor! strigă el. Pentru ce nu încerci aceasta cu vacile?

După câteva zile, voind să mai elibereze curtea, Petra schimbă iepurii pe o vacă, iar după două luni vaca fată trei viței. Așa au început lucrurile. Aureliano Segundo se pomeni peste noapte proprietar de pământuri și de turme și abia avea timp să-și lărgască grajdurile și coci-nile neîndestulătoare. Era o prosperitate atât de delirantă încât îl făcea să izbucnească în răs și tot ce putea face pentru a-și potoli veselia era să adopte atitudini extravagante. "La o parte din calea mea, vacilor! striga el. Viața e atât de scurtă!". Ursula se întreba în ce încurcături s-o fi băgat, dacă nu cumva fura, dacă nu cumva se făcuse hoț de vite, și de fiecare dată când îl vedea destupând o sticlă de șampanie numai pentru plăcerea de a-și turna spuma pe cap, îi reproșa, țipând, această risipă. Îl sâcâi atât de mult încât într-o bună zi, Aureliano Segundo, care se scula plin de veselie, apără cu o lădiță plină cu bani, cu o oală de clei și cu o pensulă și cântând din răspuțuri vechile melodii ale lui Francisco - Bărbatul, tapetă casa pe dinăuntru și pe dinafară, de sus până jos, cu bilete de un peso. Vechea locuință, zugrăvită în alb de pe vremea când se adusesse pianul mecanic, luă aspectul mirabil al unei moschei. În învălmășeala întregii familii, în izbucnirea glasului scandalizat al Ursulei, în veselia satului care năvălise în stradă pentru a lua parte la această glorie a risipei, Aureliano Segundo terminase cu tapetatul fațadei până la bucătărie, fără să uite băile și dormitoare, și aruncă în cutie biletele rămase.

— Și acum, zise el ca încheiere, sper că nimeni din casa aceasta nu-mi va mai vorbi de bani.

Așa s-a întâmplat. Ursula puse să se dezlipească biletele cu care se etichetaseră straturile mari de var ale pereților și zugrăvi casa iar în alb. "Dumnezeule, se rugă ea, fă-ne la fel de săraci cum eram atunci când am întemeiat acest sat ca să nu trebuiască să-ți dăm socoteala în viața de dincolo de banii aceștia aruncați pe fereastră". Rugăciunile ei fură ascultate în sens contrariu. Într-adevăr, unul din lucrătorii care dezlipeau biletele dădu din întâmplare peste un enorm Sfânt Iosif din ipsos, pe care cineva îl lăsase acolo în ultimii ani ai războiului, și răsturnând-o, statuia goală se zdrobi de pământ. Era plină de monede de aur. Nimeni nu-și mai amintea cine adusesse acest sfânt în mărime naturală. "L-au adus trei oameni, explică Amaranta. M-au rugat să li-l păstrez până ce va înceta ploaia, și eu le-am spus să-l pună acolo, în colț, unde nu se lovește nimeni de el, iar ei l-au pus cu multă grijă, și acolo a rămas, deoarece oamenii aceia nu s-au mai întors niciodată să-l ia". În ultimul timp, Ursula îi pusese lumânări și se închina în fața lui, fără să bănuiască în nici un chip că în loc de sfânt ea se închina la vreo două sute de kilograme de aur. Această dovadă târzie a păgânismului ei involuntar îi spori dezolarea. Scurpă peste grămada spectaculoasă de monede, umplu cu ele trei saci de pânză și-i îngropă într-un loc ascuns, așteptând ca, mai curând sau mai târziu, cei trei necunoscuți să-i reclame. Mult mai târziu, în anii întunecați ai ultimei bătrâneți, Ursula se amesteca din când în când în conversațiile numeroșilor călători care treceau atunci pe la ei și-i întreba dacă, în timpul războiului, n-au lăsat în pază un sfânt

losif din ipsos, pentru perioada cât vor dura ploile.

Toate aceste lucruri care o consternau atât de mult pe Ursula erau chestiuni obișnuite pe vremea aceea. Macondo înflorea într-o prosperitate miraculoasă. Casele din lut și din bambus construite de către întemeietori fură înlocuite cu clădiri din cărămidă, cu obloane de lemn și cu podele cimentate, care făceau mai suportabilă căldura sufocantă de la ceasul două după-amiază. Din fostul cătun al lui José Arcadio Buendía nu mai rămăseseră pe atunci decât migdalii, plini de colb, sortiți să reziste celor mai tragice împrejurări, și râul cu ape diafane ale cărui pietre albe ca ouăle preistorice fură zdrobite de loviturile șteampurilor înverșunați ale lui José Arcadio Segundo, în ziua în care acesta își băgase în cap să netezească albia râului pentru deschiderea unui serviciu de navigație. A fost un vis delirant, abia comparabil cu acelea ale străbunicului său, deoarece cursul plin de pietriș și numeroasele cataracte împiedicau orice trafic între Macondo și mare. Însă José Arcadio Segundo, într-un acces neprevăzut de temeritate, se cramponă de proiectul său. Până atunci, nu dăduse nici o dovadă de imaginație. În afară de aventura sa trecătoare cu Petra Cotes, nu i se cunoscuse niciodată vreo femeie. Ursula îl socotea specimenul cel mai șters din toată istoria familiei, incapabil să iasă în evidență, nici chiar ca animator în luptele de cocoși, când colonelul Aureliano Buendía îi povesti într-o bună zi istoria cu galionul spaniol împotmolit la doisprezece kilometri de mare și a cărui carcasă carbonizată o văzuse cu ochii lui, în timpul războiului. Această istorisire pe care atâția oameni o socotiseră multă vreme de necrezut, a fost o revelație pentru José Arcadio Segundo. Vându cocoșii celui care oferea mai mult, recrută oameni, cumpără unelte, și se avântă cu încăpățănare în întreprinderea colosală care consta în zdrobirea stâncilor, săparea canalelor, îndepărtarea piedicilor, și chiar nivelarea cataractelor. "Cunosc toate acestea pe de rost, strigă Ursula. Parcă s-ar învărti timpul în loc și parcă ne-am fi reîntors la început". Când socoti că râul a devenit navigabil, José Arcadio Segundo îi prezentă fratelui său o expunere amănunțită a planurilor sale și acesta îi dădu banii de care avea nevoie pentru întreprinderea sa. Multă vreme a lipsit. Se spunea deja că proiectul lui de a cumpăra un vapor nu fusese decât un subterfugiu pentru a pleca cu banii fratelui său, când se răspândi vestea că o ambarcațiune străină se apropie de sat. Oamenii din Macondo, care nu-și mai aminteau de întreprinderile uriașe ale lui José Arcadio Buendía, se precipitară spre râu, cu ochii holbați de neîncredere la sosirea primului și ultimului vapor care a acostat vreodată în sat. Nu era decât o plută din trunchiuri de copac, trasă cu ajutorul unor odgoane groase, de douăzeci de oameni care mergeau pe țărm. În picioare, la provă, cu o privire strălucind de mulțumire, José Arcadio Segundo conducea manevra care costase atât de mult. Împreună cu el sosise un splendid grup de matroane care se apărau de soarele arzător sub niște umbrele bătătoare la ochi, având umerii acoperiți cu frumoase șaluri de mătase, cu pomezi colorate pe obraji, cu flori naturale în păr, cu șerpi de aur în jurul brațelor și cu diamante în dinți.

Pluta din trunchiuri de copaci a fost singura ambarcațiune pe care José Arcadio Segundo putu să o facă să urce până la Macondo, și asta numai o singură dată - dar nu voi să recunoască niciodată eșecul întreprinderii lui, ci dimpotrivă, își proclamă isprava drept o mare victorie a voinței. Îi dădu în mod scrupulos socoteală fratelui său și nu întârzie să cadă din nou în mania lui pentru cocoșii de luptă. Singurul lucru rămas

din această inițiativă nenorocită a fost suflul înnoitor pe care-l aduseră cu sine matroanele venite din Franța, ale căror competențe magnifice schimbă metodele tradiționale ale amorului și al căror simț de bunăstare socială ruină vechiul stabiliment al lui Catarino și transformă strada într-un bazar cu mici lampioane japoneze și flașnete nostalgice. Ele au organizat acel carnaval sângeros care timp de trei zile scufundă Macondo în delir și a cărei singură consecință durabilă a fost ocazia oferită de Aureliano Segundo de a o cunoaște pe Fernanda del Carpio.

Frumoasa Remedios a fost proclamată regină. Ursula, pe care frumusețea tulburătoare a strănepoatei ei o făcea să tremure, nu putu împiedica alegerea. Reușise până atunci să facă să nu iasă în stradă decât pentru a merge la liturghie împreună cu Amaranta, în schimb o obliga să-și acopere obrazul cu o mantilă neagră. Bărbații cei mai puțin evlavioși, acei care se deghizau în preoți pentru a recita liturghii blasfematorii la Catarino, se duceau la biserică numai cu scopul de a întrezări, măcar pentru o clipă, obrazul mândrei Remedios, a cărei frumusețe legendară făcea să se vorbească despre ea cu fervoare și admirație pe tot cuprinsul mlaștinilor. A trecut mult timp înainte de a reuși să o vadă și ar fi fost mai bine pentru ei ca această ocazie să nu se fi prezentat niciodată, deoarece majoritatea lor nu și-au mai putut regăsi somnul pașnic. Bărbatul care făcuse posibil acest eveniment, un străin, pierdu pentru totdeauna liniștea sufletului, se scufundă în mlaștina ierboasă a abjecției și a mizeriei, și mulți ani după aceea fu sfârtecat de un tren de noapte când adormise pe șine. Din ziua în care fu văzut la biserică, îmbrăcat într-un costum de catifea reiată verde și într-o jiletcă brodată, toată lumea rămase convinsă că venea de foarte departe, poate dintr-un oraș îndepărtat din străinătate, atras de acea fascinație magică pe care o exercita frumoasa Remedios. Era un băiat atât de frumos, părea atât de îndrăzneț și totodată serios, știa să-și impună atât de bine prezența, încât Pietro Crespi ar fi făcut, alături de el, figură de avorton, și multe femei sușoteau cu un surâs de ciudă că el era cu adevărat acela care merita mantila. Nu frecventa pe nimeni în Macondo. Apărea duminica în zori, ca un prinț legendar, într-o șa cu scărițe de argint, cu valtrapi de catifea, și părăsea satul îndată după terminarea liturghiei.

Prezența lui avea atâta forță, încât din ziua când a fost văzut pentru prima oară la biserică, toată lumea era sigură că între frumoasa Remedios și el se instaurase un duel încordat și mut, o convenție tainică, o sfidare irevocabilă, a cărei încheiere nu putea fi decât sau dragostea, sau moartea. În a șasea duminică, cavalerul apărău cu un trandafir galben în mână. Ascultă liturghia în picioare, așa cum făcea întotdeauna, și după terminarea acesteia, îi ieși frumoasei Remedios în întâmpinare și-i oferi trandafirul. Ea îl luă cu un gest natural, ca și cum ar fi fost pregătită să primească acest omagiu, și atunci își descoperi fața pentru o clipă și mulțumi cu un surâs. Asta a fost tot. Dar pentru cavaler, și nu numai pentru el, ci pentru toți fericiții care au avut privilegiul de a-l trăi, acel moment a fost etern.

De atunci, cavalerul începu să trimită muzicanți sub fereastra frumoasei Remedios, punându-i să cânte până în zori. Aureliano Segundo fu singurul care simți o milă cordială față de el și încercă să-i descurajeze perseverența. "Nu vă mai pierdeți vremea, îi spuse într-o seară. Femeile din casa asta sunt mai rele decât catârrii". Îi dăruie prietenia sa, îl invită să se scalde în șampanie, încercă să-l facă să înțeleagă că femeile din

familia lui aveau măruntaiele de piatră, dar nu reuși să-i învingă încăpățânarea. Exasperat de aceste nopți nesfârșite de concerte, colonelul Aureliano Buendía amenință că-i vindecă jalea prin lovituri de pistol. Nimic nu putu să-l facă să renunțe, în afară de starea lamentabilă de demoralizare în care se afla. El, care era atât de elegant, atât de impecabil, deveni murdar, zdrențaros. Se șoptea că și-a părăsit puterea și averea în patria sa îndepărtată, deși în realitate nimeni nu-i cunoștea adevărata origine. Începu să se certe cu toată lumea, să se ia la harță prin cârciumi, și într-o dimineață se trezi la Catarino tăvălindu-se în murdăria sa. Ceea ce era mai trist în povestea lui dramatică era că frumoasa Remedios nu i-a dat niciodată atenție, nici chiar în vremea când venea la biserică îmbrăcat ca un prinț. Promise trandafirul galben fără să se gândească la nimic rău, mai degrabă amuzată de extravaganta gestului, și nu-și desfăcuse mantila decât pentru a-i vedea mai bine chipul, nu pentru a și-l arăta pe al ei.

Într-adevăr, frumoasa Remedios nu era o făptură din lumea aceasta. Până foarte târziu, Santa Sofia de la Piedád trebui să o îmbăieze și să o îmbrace ea, și chiar atunci când Remedios învăță să se descurce fără ajutorul nimănui, trebuia să fie supravegheată ca să nu deseneze mici animale pe pereți, cu un bețișor înmuiat în propriile ei excremente. Împlinise vârsta de douăzeci de ani fără să știe citi, nici scrie, nici să se servească de tacâmuri la masă, plimbându-se goală prin casă, deoarece firea ei se opunea tuturor convenționalismelor, oricare ar fi fost acelea. Când tânărul comandant al gărzii îi declară focul dragostei lui, ea-l respinse net, pentru că o uimise frivolitatea lui. "Uite, cât e de prostănac, zise ea către Amaranta. Pretinde că moare din pricina mea, de parcă aș fi o crampă intestinală". Când îl găsiră mort de-a binelea în apropierea ferestrei ei, frumoasa Remedios își confirmă prima impresie.

— Vedeți, zise ea. Era tare prostănac.

S-ar fi spus că o luciditate pătrunzătoare îi permitea să distingă realitatea lucrurilor dincolo de orice formalism. Aceasta era cel puțin părerea colonelului Aureliano Buendía, pentru care frumoasa Remedios nu era de fel o întârziată mintală, așa cum se credea, ci cu totul dimpotrivă. "Parcă ar veni de dincolo de cei douăzeci de ani de război", zicea el uneori. Cât despre Ursula, aceasta îi mulțumea lui Dumnezeu că i-a răsplătit familia dăruindu-i o ființă de o curățenie excepțională, dar în același timp frumusețea ei deosebită o neliniștea, deoarece i se părea o calitate contradictorie, o cursă diavolească în atâta candoare. Hotărâse să o depărteze de lume, să o ferească de orice ispită pământească, fără să știe că frumoasa Remedios era la adăpost de orice molipsire din vremea când încă se mai afla în pântecul mamei ei. Niciodată nu-i încolțise gândul că va putea fi aleasă regina frumuseții în pandemoniumul unui carnaval. Însă Aureliano Segundo, atras de gândul fantezist de a se deghiza în tigru, îl aduse pe părintele Antonio Isabel în casă ca să-l convingă pe Ursula că de fapt carnavalul nu era o sărbătoare păgână, cum zicea ea, ci o tradiție catolică. Convinsă în cele din urmă, deși împotriva dorinței ei, consimți la ceremonia încoronării.

Vestea că frumoasa Remedios avea să fie regina serbării se răspândi în câteva ceasuri dincolo de hotarele mlaștinilor, ajunse până în ținuturi îndepărtate unde nu se cunoștea nimic despre strălucirea frumuseții ei nemaipomenite și stârni neliniști la aceia care încă mai considerau numele ei de familie ca un simbol al subversiunii. Această neliniște nu avea nici un temei. Dacă cineva era cu adevărat inofensiv în epoca

aceea, apoi acela era Aureliano Buendía, victimă a vârstei și a deziluziilor, și care pierduse treptat orice contact cu realitatea din țară. Închis în atelierul său, singura lui legătură cu lumea din afară era comerțul cu peștișorii de aur. Unul dintre foștii soldați care făceau de gardă în jurul casei în primele zile ale păcii se ducea să-i vândă în celelalte sate din ținutul mlaștinilor și se întorcea plin de bani și de vești. Raporta că guvernul conservator, susținut de liberali, era pe cale să reformeze calendarul pentru a permite fiecărui președinte să rămână la putere timp de o sută de ani. Și că în sfârșit s-a semnat concordatul cu Sf. Scaun, și că a sosit de la Roma un cardinal care purta pe cap o coroană cu diamante și ședea pe un tron din aur masiv, și că miniștrii liberali au fost fotografiați în genunchi în clipa când i-au sărutat inelul. Că vedeta unei trupe spaniole, în trecere prin capitală, a fost sechestrată în cabina ei de un grup de indivizi mascați și că, duminica următoare, a dansat goală în reședința de vară a președintelui republicii. "Nu-mi mai povesti despre politică, îi spunea colonelul. Vânzarea peștișorilor de aur, iată toată treaba noastră". Rumoarea publică potrivit căreia nu voia să mai știe nimic despre situația din țară, deoarece făcea avere cu atelierul său, o făcu pe Ursula să pufnească de râs când i-a ajuns vestea la urechi. Cu nemilosul ei simț practic, nu putea înțelege comerțul colonelului, care dădea peștișori de aur în schimbul monedelor de aur, apoi transforma monedele de aur în peștișori de aur și tot așa mai departe, încât trebuia să lucreze cu atât mai mult cu cât vindea mai mult, pentru a face față acestui cerc vicios exasperant. Într-adevăr, nu comerțul îl interesa, ci munca. Avea nevoie de atâta concentrare pentru montarea solzilor, încrustarea rubinelor minuscule în locul ochilor, laminarea branhiilor și asamblarea aripioarelor, încât nu-i mai rămânea nici un gol pe care să-l umple cu deziluziile războaielor. Minuțiozitatea extremă a meseriei sale îi solicita atâta atenție și-l absorbea atât de mult, încât în puțină vreme îmbătrâni mai mult decât în cursul tuturor anilor de război, poziția îi încovoie șira spinării, munca milimetrică îi toci vederea, însă toată această concentrare impecabilă îl făcu să-și regăsească pacea sufletului. Ultima oară când a fost văzut plecându-și urechea la vreo afacere având legătură cu războiul, a fost în ziua când un grup de veterani din cele două partide venise să-i ceară sprijinul pentru a li se confirma alocația de pensie viageră, mereu făgăduită și mereu oprită. "Uitați aceasta, le zise el. Vedeți că și eu am refuzat pensia, ca să-mi cruț chinul de a trebui să o aștept până la moarte". La început colonelul Gerineldo Márquez venea să-l vadă la sfârșitul după-amiezilor și amândoi se așezau în prag, cu fața spre stradă, evocându-și trecutul. Însă Amaranta nu putu suporta amintirile pe care i le stârnea acel bărbat obosit, precipitat de chelire în prăpastia unei îmbătrâniri premature, și-l făcu să îndure chinuri atât de nedrepte, încât ajunse să nu mai vină decât în ocazii cu totul deosebite, apoi să dispară cu totul, anulat de paralizie. Taciturn, liniștit, nesimțitor față de suflul nou al vieții care făcea să se cutremure casa, colonelul Aureliano Buendía abia dacă înțelegea că secretul unei îmbătrâniri frumoase nu este altceva decât încheierea unui pact onorabil cu singurătatea. Se scula la orele cinci, după ce dormea un somn ușor, își lua la bucătărie eterna sa ceașcă de cafea amară, se închidea ziua întreagă în atelier, iar la orele patru după-amiază trecea prin verandă târând după sine un scăunel fără să bage măcar de seamă pojarul trandafirilor, nici strălucirea ceasurilor după-amiezii, nici atitudinea impasibilă a Amarantei, a cărei melancolie făcea

un zgomot de ibric, perfect perceptibil la sfârșitul zilei, și se ducea să șadă în pragul porții, cu fața spre stradă, până când țăntarii îl sileau să intre în casă. Uneori cuteza câte cineva să vină să-i tulbure singurătatea:

— Ce mai faceți, colonele? îl întrebau în trecere.

— Iac-așa, răspundea el. Aștept să treacă înmormântarea mea.

Astfel că neliniștea provocată de reapariția în celebritatea publică a numelui său, când cu încoronarea frumoasei Remedias, nu se baza pe nimic real. Cu toate acestea, mulți erau de părere contrară. Fără să-și închipuie nici o clipă tragedia care-l amenința, satul se grăbi spre piața publică, pe care o invadează într-o explozie zgomotoasă de bucurie. Carnavalul atinsese culmea nebuniei. Aureliano Segundo își împlinise în sfârșit dorința de-a se putea deghiza în tigru și, foarte fericit, hoinărea prin mulțimea dezlănțuită, cu vocea răgușită de atâta zbierat, când apărură pe drumul mlaștinilor o mascaradă numeroasă în mijlocul căreia se putea vedea, purtată pe brancarde aurite, femeia cea mai fascinantă pe care imaginația omenească o putea concepe. Pentru o clipă, locuitorii pașnici din Macondo își scoaseră măștile pentru a privi mai bine uluitoarea făptură încoronată cu smaralde și îmbrăcată cu o capă de hermină, care avea nu numai aerul unei suverane acoperite cu paiete și cu hârtie creponată, dar părea și investită cu o autoritate legitimă. Se mai găsea câte unul destul de clarvăzător pentru a bănui că este vorba de o provocare. Însă Aureliano Segundo curmă îndată această perplexitate, declară că noii sosiți erau oaspeții lor de onoare, și asemenea lui Solomon o așeză pe frumoasa Remedios și pe cealaltă regină intrusă pe același pedestal. Până la miezul nopții, străinii deghizați în beduini participară la delirul colectiv la care mai și adăugară o pirotehnie somptuoasă și calități acrobatice care aminteau de arta și de artificiile țăganilor. Dintr-o dată, în paroxismul sărbătorii, cineva rupse echilibrul fragil.

— Trăiască partidul liberal! se auzi strigând. Trăiască colonelul Aureliano Buendía!

Salvele puștilor eclipsară explozia focurilor de artificii, strigătele de groază înăbușiră muzica și veselie generală fu spulberată de panică. Mulți ani după aceea lumea avea să continue să pretindă că garda regală a suveranei străine era alcătuită din soldați ai unui escadron din armata regulată care, sub pelerinele lor largi, își ascundeau armele reglementare. Printr-un comunicat special, guvernul aduse la cunoștință că respinge acea acuzație și promise că va ancheta episodul sângeros până se va face lumină deplină. Însă chestiunea n-a fost niciodată limpezită și versiunea care a predominat net a fost aceea potrivit căreia garda regală, fără nici un fel de provocare, luase poziție de luptă la un semn al comandantului ei și, fără nici o milă deschisese focul asupra mulțimii. După restabilirea calmului, nu mai rămăsese în sat nici unul dintre falșii beduini, iar în piață au rămas doar morți țepeni sau numai răniți, întinși pe jos, nouă clovni, patru colombine, șaptesprezece regi de joc de cărți, un diavol, trei muzicanți, doi pairi din Franța și trei împărătese japoneze. În confuzia care a rezultat din această panică, José Arcadio Segundo reuși să o pună pe frumoasa Remedios la adăpost, iar Aureliano Segundo o purtă pe brațe până în casă pe suverana străină al cărei costum era zdrențuit iar capa de hermină era plină de sânge. Se numea Fernanda del Carpio. Fusesse desemnată ca cea mai frumoasă dintre cele cinci mii de femei mai frumoase ale ținutului, și condusă la Macondo, promițându-i-se că va fi numită regină a Madagascarului.

Ursula se ocupă de ea ca de propria ei fiică. Satul, în loc să-i pună la îndoială nevinovăția, se înduioșă în fața candorii ei. La șase luni după masacru, când răniții se restabiliseră și când se veștejiseră ultimele flori aruncate deasupra gropii comune, Aureliano Segundo se duse să o peștească în orașul îndepărtat unde trăia cu tatăl ei, și se căsătorise cu ea la Macondo, în cursul unui chef de pomină care dură douăzeci de zile.

CĂSĂTORIA FU PE PUNCTUL DE A SE SFÂRȘI după două luni, pentru faptul că Aureliano Segundo, voind să-și repare greșelile față de Petra Cotes, puse să i se facă o poză îmbrăcată ca regină de Madagascar. Când află Fernanda, își împachetă din nou valizele de tânără căsătorită și părăsi Macondo fără să-și ia rămas bun. Aureliano Segundo o ajunse din urmă pe drumul dinspre mlaștini. După repetate rugăminți și promisiuni că se va îndrepta, reuși să o aducă acasă, și-și părăsi concubina. Petra Cotes, conștientă de puterea ei, nu părea că-și face griji. Ea făcuse din el un bărbat. Pe când nu era încă decât un copil, ea îl scosese din cabinetul de lucru al lui Melchiade, având capul plin de idei fantastice și fără nici un contact cu realitatea, și îl pusese în rândul oamenilor. Natura făcuse din el un om închis, sălbatec, înclinat spre meditații solitare, însă ea îi plăsmuise un temperament opus aceluia, plin de viață, expansiv, deschis, îi comunicase bucuria de a trăi, plăcerea de a chefui și de a arunca banii pe fereastră și îl transformase astfel, pe dinăuntru și pe dinafară în bărbatul pe care și-l visase încă din adolescență. El se căsătorise, deci așa cum se căsătoresc, mai curând sau mai târziu, copiii înfiați. Nu îndrăznise să o prevină din vreme. În schimb, se purta într-un chip atât de copilăresc încât se prefăcea că are ranchiuni false, resentimente imaginare, căutând tot ceea ce o putea ațâța pe Petra Cotes să ia inițiativa rupturii. Într-o zi, când Aureliano Segundo îi adresă pe nedrept câteva reproșuri, ea evită să cadă în cursă și puse lucrurile la punct:

— Va să zică, îi zise ea, tu vrei să te căsătorești cu regina.

Aureliano Segundo, rușinat profund, simulă un leșin datorat mâniei, se declară neînțeleș și ultragiat, și încetă să o mai viziteze. Petra Cotes, fără a-și pierde o singură clipă siguranța ei superbă de fiară în repaos, ascultă muzica și petardele de nuntă, vacarmul dezlănțuit al veseliei publice, ca și cum toate acestea n-ar fi fost decât o nouă drăcie a lui Aureliano Segundo. Îi liniști cu un surâs pe cei care veneau să o compătimentească. "Nu vă îngrijorați, le zise ea. Mie, reginele îmi fac comisioanele." Unei vecine care-i aduse lumânări fabricate înadins pentru a le aprinde în jurul portretului amantului pierdut, ea îi răspunse cu o siguranță misterioasă:

— Singura lumânare care-l va face să revină este mereu aprinsă.

După cum prevăzuse, Aureliano Segundo se întoarse la ea de îndată ce se termină luna de miere. Îl însoțeau ortacii lui de totdeauna, și un fotograf ambulant, și aduse costumul și capa de hermină pătate de sânge, pe care le purtase Fernanda în ziua carnavalului. În înfierbântarea petrecerii care avu loc în acea după-amiază, o îmbrăcă pe Petra Cotes ca regină, o încoronă suverană absolută și pe viață a Madagascarului și împărți prietenilor săi copii ale fotografiei ei. Nu numai că ea se pretă la acest joc, dar în adâncul inimii i se făcu milă de el gândindu-se la teama cruntă pe care a trebuit să o încerce pentru a imagina o astfel de

extravaganță ca să se împace cu ea. La orele șapte seara, fiind încă costumată în regină, îl primi în patul ei. Nu erau decât două luni de când era căsătorit, dar ea își dădu imediat seama că lucrurile nu mergeau prea bine în patul conjugal și se complăcu în deliciile răzbunării consumate. Cu toate acestea, după două zile, când neîndrăznind să vină el însuși, trimise un intermediar care să reglementeze condițiile separării, ea înțelese că va fi nevoie de mai multă răbdare decât prevăzuse, deoarece el părea dispus să se sacrifice pentru a salva aparențele. Nici atunci nu-și făcu sânge rău. Din nou înlesni lucrurile arătând o supunere care întări părerea generală potrivit căreia nu era decât o biată femeie, și drept amintire nu păstra de la Aureliano Segundo decât o pereche de cizmulițe de lac, cu care acesta voia, după propriile lui spuse, să fie încălțat în sicriu. Ea le păstră pe fundul unei valize, învelite în cârpe și începu să se pregătească pentru o așteptare fără deznădejdi.

— Trebuie să revină mai curând sau mai târziu, își zicea, măcar ca să-și încalțe cizmulițele.

N-a trebuit să aștepte atât cât presupunea. De fapt, încă din noaptea nunții lui, Aureliano Segundo înțelese că se va întoarce la Petra Cotes mult înainte de ziua în care va trebui să-și încalțe cizmulițele lăcuite: Fernanda era o femeie pierdută pentru lume. Ea se născuse și crescuse la o mie de kilometri de mare, într-un oraș lugubru, pe care-l străbăteau de-a lungul ulițelor pavate, zdruncinându-se în nopțile de spaimă, trăsurile viceregilor. Treizeci și două de clopotnițe sunau dangătul de moarte la orele șase după-amiază. Nimeni nu văzuse vreodată soarele pătrunzând în locuința seniorială pavată cu pietre funerare. Aerul încetase să adie printre chiparoșii din curte, prin draperiile palide ale camerelor și pe sub arcadele asudate ale grădinii cu tuberoze. Până la vârsta pubertății, Fernanda nu primise alte vești din lume decât gamele melancolice executate la pian într-o casă vecină de către cineva, care ani de zile își luase libertatea de a nu-și face niciodată siesta. În camera mamei ei bolnave, toată verde și galbenă în lumina prăfuită care cădea prin vitrouri, asculta acele exerciții metodice, tenace, deznădăjduite, și se gândea că muzica aceasta este totuși în lume, în vreme ce ea însăși lânzezește împletind cununi funerare din foi de palmieri. Transpirând în picături mari sub efectul febrei de la ceasurile cinci ale după-amiezii, mama ei îi vorbea despre splendorile trecutului. Fiind încă foarte mică, într-o noapte cu lună, Fernanda văzuse o femeie foarte frumoasă, îmbrăcată în alb, trecând prin grădină în direcția capelei. Ceea ce o neliniștise mai mult la acea viziune fugitivă fusese faptul că o simțise în toate privințele asemănătoare cu ea, ca și cum s-ar fi văzut pe sine după douăzeci de ani. "Este străbunica ta, regina, îi spuse mama ei între două accese de tuse. A murit otrăvită de miresme, pe când tăia o creangă de tuberoze". La câțiva ani după aceea, când simți că seamănă cu străbunica ei, Fernanda începu să se îndoiască de vedenia din copilărie, însă mama îi făcu reproșuri că este incredulă.

— Suntem imens de bogați și de puternici, îi zise. Într-o bună zi vei fi regină.

Credea ce i se spunea, deși nu se așezau la masa lungă acoperită cu fețe de masă din in și cu veselă de argint pentru a lua o ceașcă de șocolată cu apă și cu o bucată de melasă. Până în ziua nunții visă un regat legendar, deși tatăl ei, don Fernando, a trebuit să-și ipotecheze casa pentru a-i cumpăra trusoul. Nu era nici ingenuitate, nici manie a

grandomaniei. Așa au educat-o. De când a atins vârsta rațiunii, își amintea cum o puneau să-și facă treburile într-o oliță de aur cu ecusonul armelor familiei. La doisprezece ani ieși pentru prima oară din casă, într-o trăsură cu cai, care nu avea de parcurs decât două străzi pentru a o duce la mănăstire. Colegele ei se mirau văzând că nu fusese pusă laolaltă cu celelalte, ci pe un scaun cu spătar foarte înalt și că nici măcar nu se amesteca în jocurile lor în timpul recreației. "Ea este deosebită, explicau călugărițele. Va fi regină." Colegele ei credeau, deoarece încă din vremea aceea era cea mai drăguță, cea mai distinsă, cea mai discretă fetiță care le-a fost dat vreodată să vadă. După opt ani, învățând să versifice în latinește, să cânte la clavecin, să vorbească despre șoimi cu cavalerii și despre apologetică cu arhiepiscopii, să elucideze afaceri de stat cu guvernanții din străinătate și probleme divine cu Papa, se reîntoarse la părinții ei pentru a împleti cununi de palmier funerare. Găsi casa prădată. Mai rămăseseră doar câteva mobile indispensabile, candelabrele și serviciul de argint: ustensilele casnice fuseseră vândute unul câte unul pentru a plăti cheltuielile cu educația ei. Mama ei murise din pricina acceselor de febră de la ora cinci. Tatăl, don Fernando, îmbrăcat în negru, strangulat în gulerul său tare, cu un lanț de aur peste piept, îi dădea în fiecare luni câte o monedă de argint pentru a face față cheltuielilor gospodărești și ducea cununile funerare confecționate în cursul săptămânii. Își petrecea cea mai mare parte din zi închis în biroul său și rareori când își mai scotea nasul afară, revenea înainte de orele șase ca să-și rostească rugăciunile împreună cu ea. Nu era prieten intim cu nimeni. Ea n-a auzit niciodată vorbindu-se despre războaiele care au secătuit țara. Niciodată nu încetă să asculte exercițiile la pian către orele trei după-amiază. Începuse chiar să nu-și mai facă iluzii despre viitorul ei de regină, când răsunară peremptoriu două bătăi la ușa vestibulului: îi deschise unui militar cu prestanță, cu maniere ceremonioase, care avea o cicatrice la obraz și o medalie de aur la piept. Se închise cu tatăl ei în birou.

După două ceasuri, acesta veni să o caute în camera ei de lucru: "Pregătește-ți lucrurile, îi zise. Ai de făcut un drum lung". Astfel au condus-o până la Macondo. Într-o singură zi; printr-o lovitură brutală, viața îi dezvălui toate poverile unei realități pe care părinții ei s-au străduit să i-o ascundă atâția ani. Revenind acasă, se încuie în cameră pentru a plânge, indiferentă față de rugămințile și explicațiile lui don Fernando, încercând să uite arsura pe care i-o lăsase această farsă atât de extraordinară. Se jură să nu mai iasă niciodată din camera ei până la moarte, când Aureliano Segundo veni să o caute. A fost o inimaginabilă lovitură a sorții, căci în stupefacția indignării ei, în starea de furie în care o adusesese propria ei rușine, ea îl mințise ca să nu-i cunoască adevărata ei identitate. Singurele indicii reale de care dispunea Aureliano Segundo în clipa plecării în căutarea ei erau felul ei de a vorbi, ca locuitorii din podișurile înalte care nu se puteau confunda cu nici un altul, precum și meseria ei de împletitoare de cununi funerare. O căută ca un nebun. Dând dovadă de o temeritate tot atât de grozavă ca și aceea a lui José Arcadio Buendía atunci când a trecut munții pentru a întemeia Macondo, de un orgoliu la fel de orb ca acel al colonelului Aureliano Buendía când dezlănțuise toate războaiele sale inutile, de o tenacitate la fel de nesăbuită ca aceea a Ursulei în tot timpul cât asigurase supraviețuirea descendenților ei, așa a căutat-o Aureliano Segundo pe Fernanda, fără să se descurajeze o singură clipă. Interesându-se de locul unde se vindeau

cununi funerare, a fost condus din casă în casă pentru a-și alege pe cele mai frumoase. Întrebând unde găsește cea mai frumoasă femeie de pe fața pământului, toate mamele i-au adus fiicele lor. Se pierdu prin văi neguroase, prin spații de timp rezervate uitării, prin labirinturile deziluziilor. Traversă un pustiu galben unde ecoul repeta gândurile și unde groaza stârnea miraje premonitorii. După câteva săptămâni fără rezultat, ajunse până la un oraș necunoscut unde toate clopotele sunau a moarte. Deși nu le văzuse niciodată și nimeni nu i le descrisese, recunoscă îndată zidurile roase de sarea oaselor, balcoanelor viermănoase în care ciupercile făceau să crape lemnul, și, prins în cuie pe o ușă de la intrare, aproape șters de ploaie, anunțând cel mai trist din lume: *De vânzare cununi funerare*. Între momentul acesta și dimineața răcoroasă când Fernanda părăsi casa sub paza maicii starețe, abia dacă surorile avură timp să-i coasă trusoul și să încarce în cele șase valize candelabrele, serviciul de argint și olița de aur, precum și rămășițele nenumărate și de nefolosit ale unei catastrofe familiale consumate de-a lungul a două secole. Don Fernando refuză invitația de a-i însoți. Promise că va veni mai târziu, după ce va fi încheiat afacerile în curs și după ce-i dădu binecuvântarea fiicei sale, se duse să se închidă din nou în biroul său pentru a-i scrie acele scrisorele cu viniete jalnice, marcate cu armele familiei, care aveau să fie, între Fernanda și tatăl ei, primul contact omenesc în toată existența lor. Pentru ea, aceasta a fost adevărata dată a nașterii ei. Pentru Aureliano Segundo, a fost aproape simultan începutul, și sfârșitul fericirii.

Fernanda avea la ea un almanah prețios cu cheițe aurite, în care călăuzitorul ei spiritual însemnase cu cerneală violetă zilele de abstenență în raporturile dintre soți. Scăzând Săptămâna Mare, duminicile, sărbătorile poruncii, primele vineri ale lunii, retragerile, sacrificiile și impedimentele periodice, partea utilă din anuarul ei se reducea la patruzeci și două de zile răsfirate într-o pădure de cruci violete. Aureliano Segundo, convins că timpul nu va întârzia să culce la pământ această rețea de sârmă ghimpată dușmană, își prelungi plăcerile nunții cu mult peste durata prevăzută. Istovită de a arunca la gunoi atâtea sticle goale de coniac și de șampanie care ar fi ajuns să invadeze casa, dar în același timp intrigată văzându-i pe tinerii căsătoriți dormind la ore diferite și în camere separate, în timp ce continuau petardele, muzica și sacrificiile de animale, Ursula își aminti de propria ei experiență și se întrebă dacă nu cumva purta și Fernanda o centură de castitate care să provoace mai curând sau mai târziu batjocura satului întreg și care să dea naștere unei tragedii. Însă Fernanda îi mărturisi că lăsa pur și simplu să treacă două săptămâni înainte de a-i permite soțului ei să o atingă pentru prima oară. Într-adevăr, după ce trecu acest răstimp, ea deschise ușa de la camera ei, resemnată în fața jertfei, ca și cum ar fi fost o victimă ispășitoare, și Aureliano Segundo putu să o contemple pe cea mai frumoasă femeie de pe pământ, strălucirea ochilor ei de animal speriat și părul lung arămiu desfășurat pe pernă. Era atât de fascinat de această viziune încât rămase o clipă fără să-și dea seama că Fernanda îmbrăcase o cămașă de noapte albă, care-i cobora până la călcâie, cu mâneci până la pumni și cu o butonieră mare de formă rotundă, tivită în chip minunat, la înălțimea pântecului. Aureliano Segundo nu-și putu reține o izbucnire de râs.

— Iată lucrul cel mai obscen pe care l-am văzut în viața mea! strigă el cu un hohot de râs care răsună în toată casa. M-am însurat cu o

surioară călugăriță!

La capătul unei luni, neobținând din partea soției sale să-și scoată cămașa de noapte, se duse să-i facă fotografia Petrei Cotes costumată în regină. Mai târziu, când reuși ca Fernanda să se reîntoarcă acasă, ea cedă cerințelor lui în febra împăcării, însă nu știu să-i procure niciodată acea odihnă pe care o visase atunci când plecase să o caute în orașul cu treizeci și două de clopotnițe. Aureliano Segundo nu află în ea decât un simțământ de adâncă dezolare. Într-o noapte, cu puțin înainte de nașterea primului lor fiu, Fernanda își dădu seama că soțul ei se întorsese pe ascuns în patul Petrei Cotes.

— Este adevărat, recunosc eu, și-i explică pe un ton de umilită resemnare: a trebuit s-o fac, pentru ca animalele să continue să se înmulțească.

A fost nevoie de câțva timp pentru a o convinge de necesitatea unui expedient atât de straniu, dar atunci când în sfârșit reuși, aducând dovezi care păreau indiscutabile, Fernanda se mărgini să-i ceară promisiunea că nu se va lăsa surprins de moarte în patul amantei sale. Astfel continuară să trăiască toți trei, fără să se incomodeze, Aureliano Segundo credincios atât față de una cât și de cealaltă și îndrăgostit de amândouă, Petra Cotes fudulindu-se în urma acestei împăcări, iar Fernanda prefăcându-se că nu cunoaște adevărul.

Cu toate acestea, aranjamentul nu reuși s-o integreze cu adevărat pe Fernanda în familie. În zadar stăruia Ursula ca ea să-și lepede mica broboadă de lână pe care o arbora la sculare după nopțile când făcuse dragoste și care-i făcea pe vecini să şușotească. Nu reuși să o convingă să folosească baia, nici latrina comună, nici să-i vândă oala de noapte din aur colonelului Aureliano Buendía pentru a face din ea peștișori. Amaranta se simți atât de incomodată de felul ei pedant de a vorbi și de obiceiul pe care-l avea de a numi fiecare lucru prin eufemisme, încât în prezența ei nu pierdea niciodată prilejul să vorbească păsărește:

— Eapa epestepe dipintrepe apacepei oapamepeni caparepe fapac pepe depegupustapațipii îpîn fapațapa popripiilor lopor epexcrepempentepe.

Într-o zi, iritată de această batjocură, Fernanda voi să știe ce spune Amaranta și aceasta nu se servi de eufemisme pentru a-i răspunde:

— Ziceam că tu faci parte dintre acei oameni care-și confundă fundul cu săptămâna sfântă.

Din ziua aceea nu-și mai adresară nici un cuvânt. Atunci când împrejurările le obligau totuși, ele își trimiteau vorbă sau își comunicau lucrurile în chip indirect. În ciuda vizibilei ostilități a familiei, Fernanda nu renunța de loc de a-și impune deprinderile strămoșești. Puse capăt obiceiului urât de a se lua masa la bucătărie, iar când cuiva îi era foame, îl obliga să aștepte mâncarea la ore fixe, la masa mare din sufragerie, acoperită cu fețe de masă din in și unde se puneau candelabre și tacâmuri de argint. Solemnitatea acestui act pe care Ursula îl considerase întotdeauna ca fiind cel mai simplu din viață, sfârși prin a face să domnească o încordare împotriva căreia se răzvrăți, în primul rând, în ciuda caracterului său taciturn, José Arcadio Segundo. Însă acest obicei a triumfat, ca și acela de a spune rugăciunea înainte de cină, care atrase într-atâta curiozitatea vecinilor încât nu întârzie să circule zvonul că familia Buendía nu se așeza la masă ca ceilalți muritori, ci transformase actul mâncatului într-o adevărată liturghie. Până și superstițiile Ursulei, născute sub inspirația momentului mai degrabă decât moștenite

din tradiție, au intrat în conflict cu acelea pe care Fernanda le moștenise de la părinții ei și care erau perfect distribuite și definite pentru fiecare împrejurare. Atâta timp cât Ursula și-a păstrat toate facultățile, câteva din vechile obiceiuri s-au menținut și inspirațiile ei continuau să exercite o anumită influență asupra vieții familiei, dar după ce-și pierdu vederea și povara anilor o alungă într-un colț, cercul rigid pe care începuse să-l instaureze Fernanda de la venirea ei, sfârși prin a se închide complet și, mai mult decât oricine altul, ea deveni aceea de care atârna acum soarta familiei.

Comerțul cu prăjituri și cu micile animale din zahăr ars, pe care Santa Sofia de la Piedád îl continua la dorința Ursulei, constituia în ochii Fernandei o activitate nedemnă căreia nu întârzie să-i pună capăt. Ușile casei, care se lăsau larg deschise din zorii zilei până la ora culcării, fură închise în timpul siestei, sub pretextul că soarele făcea insuportabilă căldura în odăi, și în cele din urmă fură închise definitiv. Buchetul de aloe și pâinea prinsă în grindă, din epoca întemeierii, fură înlocuite cu o nișă care adăpostea Inima sfântă a lui Isus. Colonelul Aureliano Buendía începu să-și dea seama de aceste modificări și avu intuiția urmărilor lor. "Suntem pe cale să devenim oameni din înalta societate, protesta el. Pe calea aceasta, vom ajunge să ne batem încă o dată cu regimul conservator, însă de rândul acesta pentru a pune un rege în locul lui". Fernanda, cu mult tact, evită să-l înfrunte direct. Spiritul lui independent, aversiunea lui față de orice formă de constrângere socială, îi displăceau profund. Era exasperată de ceștile lui mari cu cafea la orele cinci dimineata, de dezordinea din atelierul lui, de pătura lui destrămată, de obiceiul pe care-l avea de a se așeza pe pragul porții la sfârșitul după-amiezii. A trebuit însă să permită dănuirea acestei piese izolate a mecanismului familial, căci avea convingerea că bătrânul colonel este un animal îmblânzit de ani și de deziluzii, dar care, într-un acces de revoltă senilă, încă mai era capabil de a smulge casa din temelii. Când soțul ei hotărî să-i dea primului lor fiu numele străbunicului, ea nu îndrăzni să i se împotrivească, deoarece asta se întâmpla abia la un an de la sosirea ei. Dar când se născu prima lor fetiță, ea declară fără ocol că era hotărâtă să-i dea numele de Renata, ca al mamei ei. Ursula hotărâse să o numească Remedios. După o controversă încordată în care Aureliano Segundo îl juca pe mediatorul amuzat, o botezară Renata-Remedios, însă Fernanda continuă să o numească scurt Renata, în timp ce familia soțului ei și satul întreg continuau să o numească "Meme", diminutivul lui Remedios.

La început, Fernanda nu vorbea niciodată de ai ei, însă cu timpul începu să-și idealizeze tatăl. Vorbea despre el la masă ca despre o ființă excepțională care renunțase la orice formă de vanitate și care era pe cale să devină un sfânt. Aureliano Segundo, mirat de această gloriificare intempestivă a socrului său, nu rezista ispitei de a face, fără știrea soției sale, unele zeflemele ușoare. Restul familiei îi urma exemplul. Ursula însăși, care veghea cu grijă arzătoare asupra armoniei familiale și care suferea în taină din pricina tuturor fricțiunilor din casă, își îngădui să afirme într-o zi că strănepotul ei avea asigurat viitorul său de papă, deoarece era "nepot de sfânt și fiu de regină și de hoț de vite". În ciuda acelei conspirații surâzătoare, copiii se obișnuiră să se gândească la bunicul lor ca la o ființă legendară, care copia pentru ei poeme de inspirație religioasă în scrisorile lui și care, în fiecare an de Crăciun, le trimitea o ladă cu cadouri pe care abia o puteau trece prin poarta de la

stradă. Acestea erau de fapt ultimele rămășițe ale patriotismului său seniorial. S-au servit de ele pentru construirea în camera copiilor a unui altar cu sfinți în mărime naturală, cărora ochii de sticlă le dădeau o aparență neliniștitoare de viață, iar în privința veșmintelor din postav brodat artistic, nici un locuitor din Macondo nu purtase vreodată atât de bune. Încetul cu încetul, somptuozitatea funebră din vechea locuință înghețată se mutase în casa luminoasă a familiei Buendía. "Ne-au trimis de acum tot cimitirul familial, remarcă într-o zi Aureliano Segundo. Nu mai lipsesc decât sălciile plângătoare și lespezile de mormânt". Deși lăzile nu conțineau niciodată ceva care ar fi putut servi ca jucării pentru copii, aceștia își treceau anul așteptând luna decembrie, căci, la urma urmei, aceste cadouri demodate și mereu neprevăzute constituiau ceva nou în casă. De Crăciunul al zecelea, când micul José Arcadio se pregătea să plece la seminar, sosi un pic mai devreme ca de obicei enorma ladă a bunicului, bătută cu grijă în cuie, impermeabilizată cu un strat de gudron și adresată, pe eticheta obișnuită, redactată cu caractere gotice, prea distinsei doña Fernanda del Carpio de Buendía. În timp ce citea scrisoarea în odaia ei, copiii se grăbiră să deschidă lada. Ajutați, ca de obicei, de Aureliano Segundo, rupseră sigiliile gudronului, desprinseră capacul, deșertară stratul de rumeguș protector și găsiră înăuntru un cutăr lung de plumb, închis cu piroane de aramă. În fața nerăbdării copiilor, Aureliano Segundo deșurubă cele opt piroane și, ridicând placa de plumb, abia avu timp să scoată un țipăt și să-i îndepărteze pe copii de vederea lui don Fernando îmbrăcat în negru, cu un crucifix pus pe piept, pielea crăpată emanând gaze pestilențiale, și pălpâind într-o mustire spumoasă de perle vii.

La puțină vreme după nașterea fetei se proclamă jubileul colonelului Aureliano Buendía, la care nimeni nu se aștepta și pe care-l hotărâse guvernul pentru sărbătorirea unei noi aniversări a tratatului de pace de la Neerlandia. Această hotărâre era atât de puțin potrivită cu politica oficială, încât colonelul se declară violent ostil față de ea și-i refuză omagiul. "Este pentru prima oară când aud acest cuvânt *jubileu*, mărturisii el. Dar orice ar vrea să zică, nu poate fi decât o glumă proastă". Strâmtul atelier de aurărie se umplu cu emisari. Reveniră mult mai bătrâni, mult mai solemni, îmbrăcați în robe închise care se învârteau odinioară împrejurul colonelului ca un cârd de corbi. Când acesta îi văzu apărând, ei, care odinioară reușiseră să înăbușe războiul, nu putu suporta cinismul panegiricelor. Le dădu ordin să-i dea pace, stăruind asupra faptului că el nu avea nimic comun cu acea mare figură națională drept care voiau să-l facă să se considere, ci că era doar un meșteșugar fără amintiri, al cărui unic vis era să moară de oboseală în uitarea și în mizeria peștișorilor săi de aur. Ceea ce-l făcu să se indigneze la culme a fost vestea că președintele republicii voia să asiste personal la ceremoniile de la Macondo pentru a-i decerna Ordinul Meritului. Colonelul Aureliano Buendía îi comunică, cuvânt cu cuvânt, că aștepta cu adevărată nerăbdare această ocazie, întârziată dar binemeritată, de a-i trimite un glonte în trup, nu pentru a-i răsplăti măsurile tiranice și anacronice ale regimului său, ci pentru lipsa de respect față de un bătrân care nu făcea rău nimănui. A proferat această amenințare cu atâta vehemență încât președintele republicii își anulă călătoria în ultimul minut și-i trimise decorația printr-un reprezentant personal. Colonelul Gerineldo Márquez, asediat de presiuni de tot felul, își părăsi patul de paralizic pentru a merge să-l convingă pe fostul său camarad de

arme. Când acesta din urmă văzu apărând balanșoarul purtat de patru oameni și șezând între perini mari pe prietenul care împărtășise cu el, încă din tinerețe, succesul și reversul norocului, nu se îndoii nici o singură clipă că făcea acest efort numai pentru a veni să-și exprime solidaritatea cu el. Dar când află motivul adevărat al vizitei sale, îl dădu afară din atelier.

— Prea târziu mă conving, îi spuse el, că bine aș fi făcut dacă aș fi lăsat să te împuște.

Astfel că jubileul s-a săvârșit fără ca vreun membru al familiei să fi asistat la el. Întâmplarea a vrut ca el să coincidă cu săptămâna carnavalului, dar nimeni nu izbuti să-i scoată din cap colonelului Aureliano Buendía ideea fixă că însuși guvernul prevăzuse această coincidență de date pentru ca batjocura să fie și mai crudă. El auzi din atelierul său solitar marșurile militare, loviturile de tun trase în onoarea lui, clopotele de la Te Deum, și câteva fraze din discursurile rostite în fața casei, atunci când se botează strada cu numele lui. Era atât de indignat, atât de înfuriat pe propria sa neputință, încât ochii îi lăcrimară și, pentru prima oară de la înfrângere, suferi că nu mai este capabil de îndrăzneala din tinerețe pentru a declanșa un război care să înece în sânge până și ultima urmă a regimului conservator. Încă nu se stinseseră ultimele ecouri ale acestui omagiu că Ursula veni să bată la ușa atelierului.

— Să nu fiu deranjat, răspunse el. Sunt ocupat.

— Deschide, stăruie Ursula cu glasul ei de toate zilele. Am venit pentru ceva care nu are nici o legătură cu serbarea.

Colonelul Aureliano Buendía trase drugul care condamna ușa și descoperi în ambrazură șaptesprezece indivizi de aspecte diferite, de toate tipurile și de toate culorile, dar arborând fără excepție acel aer de solitudine care era de ajuns pentru a-i identifica în orice loc din lume. Erau fiii lui. Fără să se fi înțeleș între ei, fără chiar să se cunoască, veniseră din colțurile cele mai îndepărtate ale litoralului, atrași de zgomotul făcut în jurul jubileului. Toți purtau cu mândrie prenumele de Aureliano și numele mamei lor respective. În cursul celor trei zile cât au rămas în casă, spre profunda satisfacție a Ursulei și spre marea scandalizare a Fernandei, produsese atâtea răsturnări încât credea că te afli în război. Amaranta căută printre hârtiile sale de altă dată caietul cu socotelile în care Ursula înscrisese numele, data nașterii și ziua botezului, și adăugă în dreptul fiecăruia din ei domiciliul actual. Această listă ar fi permis o recapitulare a celor douăzeci de ani de război. Grație ei, s-ar fi putut reconstitui itinerariile nocturne ale colonelului, din acea dimineață când a pornit din Macondo în fruntea celor douăzeci și unu de bărbați, pe drumurile unei rebeliuni himerice, până în ziua când s-a reîntors pentru ultima oară, învelit într-o pătură toată închegată de sânge. Aureliano Segundo nu pierdu ocazia de a sărbători sosirea verilor săi făcând un chef de pomină, cu șampanie și acordeoane, ceea ce s-a interpretat ca o dorință de a-și lua revanșa cu întârziere, pentru carnavalul ratat din pricina jubileului. Făcură zob jumătate din veselă, pustiiră trandafirii urmărind un taur pentru a-l împunge ei pe el, masacră găinile cu focuri de pistol, o siliră pe Amaranta să danseze valsurile triste ale lui Pietro Crespi, reușiră ca frumoasa Remedios să îmbrace pantaloni bărbătești pentru a se cățăra pe trunchiul copacului, sloboziră în sufragerie un porc mângălit cu seu, care o răsturnă pe Fernanda, dar nimeni nu se gândi să se plângă din pricina stricăciunilor, deoarece casa se simțea zguduită ca de un cutremur sănătos. Colonelul

Aureliano Buendía, care la început îi primise cu neîncredere, și a mers până acolo încât să pună la îndoială filiația unora, se distră de excentricitățile băieților și înainte de plecare, oferi fiecăruia un peștișor de aur. Până și nesociabilul José Arcadio Segundo le oferi o după-amiază de lupte de cocoși, care fu cât pe ce să cunoască un sfârșit tragic, deoarece mai mulți Aurelieni se pricepeau atât de bine la arbitrarea luptelor de cocoși, încât descoperiră de la prima vedere subterfugiile părintelui Antonio Isabel. Aureliano Segundo întrevăzu noile posibilități de chefuri nesfârșite pe care le ofereau rubedeniile sale atât de turbulente și hotărî ca toată lumea să rămână să lucreze cu el. Singurul care a acceptat a fost Aureliano cel Trist, un mulatru înalt, impetuos ca și bunicul său, având același gust de explorări, care-și căutase deja norocul cutreierând lumea și căruia puțin îi păsa dacă se așeza într-un loc sau în altul. Ceilalți, cu toate că erau încă celibatari, considerau că soarta lor era deja hotărâtă. Erau toți meșteșugari îndemânatici, oameni casnici, făcuți să trăiască pașnic. În Miercurea Mare, înainte de a pleca pentru a se răspândi pe litoral, Amaranta îi convinse să îmbrace costume de duminică și să o însoțească la biserică. Mai mult amuzați decât reculeși, se lăsă conduși până la sfântul altar, unde părintele Antonio Isabel îi însemnă pe frunte cu cenușă în chip de cruce. Reveniră acasă, dar când cel mai tânăr voi să-și șteargă fruntea, observă că semnul nu se putea șterge și că la fel, era la toți frații săi. Mai încercară și cu apă și săpun, cu pământ pe o cârpă și la urmă cu piatră ponce și leșie dar nu izbutiră să șteargă crucea. În schimb, Amaranta și ceilalți care au fost la biserică o făcură să dispară fără greutate. "Este mult mai bine pentru voi, le zise Ursula în loc de rămas bun. De acum înainte, nimeni nu vă va putea confunda". Porniră în grup, precedați de muzicanți și făcând să explodeze petarde, lăsând în sat impresia că vița lui Buendía avea sămânța semănată pentru multe veacuri. Aureliano cel Trist, cu crucea lui de cenușă pe frunte, amenajă în preajma satului fabrica de gheață la care visase José Arcadio Buendía în delirurile sale de inventator.

La câteva luni de la sosirea lui, cunoscut și stimat de acum de toți, Aureliano cel Trist, căutând o casă în care să o aducă pe mama și pe o soră de-a sa încă nemăritată (care nu era fiica colonelului), se interesă de casa mare, învechită, care părea părăsită într-un colț al pieții. Întrebă cui îi aparține. I se răspunse că nu era a nimănui, că pe vremuri trăise în ea, singură, o anumită văduvă care se hrănea cu pământ și cu varul de pe pereți, și care nu fusese văzută decât de două ori pe stradă în cursul ultimilor ani, cu o pălărie împodobită cu floricele artificiale și cu pantofi de culoarea argintului vechi, traversând piața pentru a merge până la biroul poștei, de unde trimitea scrisori episcopului. I s-a precizat că singura ei însoțitoare era o servitoare fără inimă, care omora câini și pisici sau orice animal care intra în casă, și arunca hoiturile chiar în mijlocul străzii, otrăvind satul cu putoarea putreziciunii. Trecuse atâta vreme de când soarele mumificase resturile pielii ultimului animal, încât toată lumea socotea ca sigur că proprietara și servitoarea ei muriseră cu mult înainte de sfârșitul războaielor; dacă încă se mai ținea în picioare casa, este pentru că n-au fost ierni aspre, nici vânturi pustiitoare în anii din urmă. Țâțânile fărâmițate de rugină, ușile abia ținute de grămada pânzelor de păianjen, ferestrele sudate de umiditate, pavajul mâncat de buruieni și flori sălbătice, în crăpăturile căruia se cuibăreau șopârlele și tot felul de gângănii, toate acestea păreau a confirma versiunea potrivit căreia nici o ființă omenească n-a mai locuit acolo de cel puțin o

jumătate de veac. Impulsiv cum era, Aureliano cel Trist nu mai avea nevoie de alte dovezi pentru a trece la acțiune. Izbi cu umărul în ușa principală și lemnăria putredă se prăbuși fără zgomot, într-un vacarm înăbușit de pulbere și materii lutoase de cuiburi de furnici. Aureliano cel Trist rămase pe prag, așteptând să se risipească praful și descoperi atunci, în mijlocul încăperii, pe acea femeie descărnată, îmbrăcată încă într-o toaletă din veacul trecut, cu câteva șuvițe rare de păr pe craniul pleșuv, dar cu ochii mari încă frumoși, din care se stinseseră ultimele stele ale speranței și cu pielea obrazului crăpată toată din pricina aridității singurătății. Cutremurat de această vedenie din cealaltă lume, Aureliano cel Trist abia observă că femeia țintea asupra lui un pistol militar foarte vechi.

— Vă cer iertare, murmură el.

Ea rămase de piatră în mijlocul acestei încăperi plină de vechituri, măsurându-l amănunțit pe uriașul cu umeri pătrați, cu tatuajul de cenușă pe frunte și, printr-un nor de praf, îl văzu prin ceața din alte vremuri, cu pușca de vânătoare pe umăr și cu un șir de iepuri de câmp în mână.

— Pentru numele lui Dumnezeu, exclamă ea cu voce joasă, nu este drept să mi se aducă acum și această amintire!

— Vreau să închiriez casa, zise Aureliano cel Trist.

Femeia îndreptă atunci pistolul ochind cu mână sigură crucea de cenușă și ridică cocoșul pistolului cu o hotărâre neclintită.

— Pleacă de aici, porunci ea.

În seara aceea, în timpul cinei, Aureliano cel Trist povesti familiei acest episod, iar Ursula, consternată, nu-și putu opri lacrimile. "Dumnezeule atotputernic! strigă ea luându-și capul între mâini. Mai trăiește încă!". Timpul, războaiele, nenumăratele calamități de fiecare zi o făcuseră să-și uite de Rebeca. Singura care nu-și pierduse nici o clipă convingerea că era în viață, trândăvind în zeama ei de larve, era implacabila și îmbătrânita Amaranta. Se gândea la ea în zori, când gheața din inima ei o deștepta în patul solitar, și se gândea la ea pe când își săpunea sânii fleșcăiți și pântecul veștejit, când își îmbrăca jupoanele albe și fustele cu volane ale bătrâneții, și când își schimba banda neagră de la mână, semn al ispășirii ei teribile. Fără încetare, la orice oră, dormind sau trează fiind, în clipele cele mai sublime, ca și în cele mai abjecte, Amaranta se gândea la Rebeca, deoarece singurătatea izbutise să-i cearnă amintirile, îi îngropase mormanele supărătoare ale murdăriei nostalgice pe care viața le îngrămadise în inima ei, și le purificase, le înălțase, le eternizase pe celelalte, pe cele mai amare. Prin ea, frumoasa Remedios știa despre existența Rebecăi. De fiecare dată când treceau prin fața locuinței păraginite, ea îi povestea câte o întâmplare penibilă, câte o fabulă rușinoasă, încercând să-i împărtășească nepotei pizma ei mistuitoare, pentru a o prelungi dincolo de moartea ei, dar nu-și putu atinge ținta, deoarece Remedios era imună la toate sentimentele dictate de patimă, și cu atât mai mult față de ale altora. Ursula, în schimb, trecuse printr-o evoluție contrară celei a Amarantei și începu să o evoce pe Rebeca cu o amintire lipsită de impurități, deoarece imaginea acelei făpturi vrednice de milă, care a fost adusă în casă cu un săculeț plin cu osemintele părinților ei, era mai puternică decât ofensa care o făcuse nevrednică de a mai trăi legată de trunchiul familiei. Aureliano Segundo hotărî că trebuie să fie adusă acasă și îngrijită, însă bunele sale intenții se izbiră de intransigența nemiloasă a

Rebecăi, care avusese nevoie de mulți ani de suferință și de mizerie pentru a cuceri privilegiile singurătății, și nu mai era dispusă să renunțe la ele în schimbul unei bătrâneți tulburate de atracțiile iluzorii ale milostivirii.

În februarie, când cei șaisprezece fii ai colonelului Aureliano Buendía reveniră, tot însemnați cu crucea de cenușă, Aureliano cel Trist le vorbi despre Rebeca în tumultul petrecerilor, și nu le trebui decât o jumătate de zi pentru a-i reda o oarecare înfățișare casei, pentru a schimba ușile și ferestrele, pentru a zugrăvi din nou fațada în culori vesele, pentru a tencui pereții și a cimenta din nou solul, însă nu putură obține autorizația de a continua reparațiile în interior. Rebeca nu se arătă nici măcar la ușă. Îi lăsă să-și termine zărghita lor restaurare, apoi socoti suma cheltuielilor și le trimise prin intermediul Argenidei, bătrâna servitoare care-i ținea mereu companie, un pumn de monede care erau scoase din circulație încă de pe vremea ultimului război, dar care, în mintea Rebecăi, continuau să aibă curs. Atunci s-a putut constata cât de tare se izolase de restul lumii și s-a înțeles că ar fi imposibil să o scoată din retragerea ei încăpățânată, cât timp îi mai rămăsese un suflu de viață.

Cu ocazia celei de a doua vizite pe care fiii colonelului Aureliano Buendía o făcură la Macondo, încă unul dintre ei, Aureliano Centeno, rămase să lucreze împreună cu Aureliano cel Trist. Acesta era unul dintre primii care veniseră în casă pentru a fi botezat, și Ursula și Amaranta își aminteau foarte bine de el, deoarece, după câteva ceasuri, zdrobise toate obiectele fragile care-i trecuseră prin mână. Timpul îi potolise ardoarea cu care crescuse la început și acum era un bărbat de statură mijlocie, însemnat cu semne de vărsat, însă puterea uimitoare de distrugere a mâinilor lui rămăsese intactă. Sparse atâtea farfurii, uneori chiar fără să le atingă, încât Fernanda preferă să-i cumpere un servici de cositor înainte ca el să termine ultimele piese ale costisitoare ei vesele, ceea ce nu împiedică ca farfuriile de metal, deși solide, să fie scorojite și îndoite într-o clipită. Însă în schimbul acestei forțe iremediabile, de care era exasperat și el, era de o cordialitate care inspira imediat încredere și puterea lui de muncă era formidabilă. În scurtă vreme, spori producția de gheață atât de mult încât depăși piața locală și Aureliano cel Trist trebui să se gândească la extinderea comerțului în alte târgușoare ale mlaștinilor. Atunci concepă un pas hotărâtor nu numai pentru modernizarea industriei sale, ci și pentru legarea satului de restul lumii.

— Trebuie să aducem calea ferată până aici, zise el.

A fost pentru prima oară când s-au auzit pronunțându-se aceste cuvinte la Macondo. La vederea planului pe care-l desenă la masă Aureliano cel Trist, și care cobora în linie dreaptă din schemele prin care José Arcadio Buendía își ilustrase proiectul său de război solar, Ursula își confirmă impresia că timpul se învârteste pe loc. Însă, spre deosebire de bunicul său, Aureliano cel Trist nu-și pierdea nici somnul, nici pofta de mâncare și nu chinuia pe nimeni cu crize de indispoziție; dimpotrivă, considera proiectele cele mai extravagante drept posibilități imediate, evalua rațional prețul veniturilor și investițiilor și le ducea la capăt fără să trebuiască să treacă prin mijlociri exasperante. Cât despre Aureliano Segundo, dacă avea ceva de la străbunicul său, și ceva în minus de la colonelul Aureliano Buendía, apoi aceasta era incapacitatea absolută de a trage învățăminte dintr-un eșec, și cheltui banii pentru a se aduce calea ferată cu aceeași nepăsare cu care-i cheltuise pentru compania

absurdă de navigație a fratelui său. Aureliano cel Trist se uită în calendar și plecă în miercuria următoare pentru a fi înapoi după sezonul ploilor. Nu mai primiră nici o veste de la el. Aureliano Centeno, copleșit de prosperitatea fabricii sale, începuse deja să experimenteze fabricarea de gheață pornind de la suc de fructe în loc de apă și, fără să știe, nici să vrea, descoperi în felul acesta bazele esențiale ale înghețatei, dorind să diversifice în felul acesta producția unei întreprinderi despre care presupunea că-i aparține lui, în măsura în care fratele său, după sezonul ploilor și după ce se scurse o vară întreagă fără vești, nu dăduse nici un semn de viață. La începutul iernii următoare, însă, o femeie care spăla rufe la râu, la ora cea mai caldă din zi, porni să treacă strada mare scoțând urlete stridente, într-o alarmantă stare de excitare.

— Sosește ceva înspăimântător, reușise ea să explice, ca o mașină de gătit care târăște după sine un sat întreg.

Chiar în clipa aceea, micul grup care se adunase fu zguduit de un șuierat răsunând îngrozitor și de o extraordinară respirație gâfâitoare. În cursul săptămânii trecute fuseseră observate echipele care așezau traversele și șinele, dar nimeni nu le acordase atenție deoarece se credea că este vorba de o nouă invenție a ȝiganilor care reveniseră cu fluierile și cu tamburinele lor cu zurgălăi, ale căror povești centenare își pierduseră tot prestigiul, lăudând virtuțile incomparabile ale Dumnezeu mai știe cărui strașnic elixir laxativ al excentricilor salepgii din Djalabad. Dar după ce-și reveniră din surpriza provocată de șuierături și gâfâituri, toți locuitorii năvăliră în stradă pentru a-l vedea pe Aureliano cel Trist, cocoțat pe locomotivă, salutându-i cu mâna, și pentru a descoperi vrăjiți trenul împodobit tot cu flori, sosind, pentru prima oară, cu o întârziere de opt luni față de orarul său. Acest tren galben nevinovat care avea să aducă atâtea incertitudini și evidențe, atâtea bucurii și nenorociri, atâtea schimbări, calamități și nostalgii în Macondo.

ULUIȚI DE ATÂTEA INVENȚII NEMAIPOMENITE, oamenii din Macondo nu știau de ce să se minuneze mai întâi. Petreceau nopți albe privind becurile palide alimentate de un grup electrogen pe care-l adusese Aureliano cel Trist din a doua sa călătorie făcută cu trenul, cu al cărui obsedant pufăit nu se obișnuiseră decât cu greu, după multă vreme. S-au indignat la vederea imaginilor vii pe care don Bruno Crespi, care devenise un comerciant bogat, le proiecta în teatrul cu ghișee în formă de cap de leu, imagini în care apărea un personaj mort și îngropat într-un film, la nefericirea căruia au vărsat lacrimi amarnice, și care a reapărut iarăși viu și preschimbat în arab în filmul următor. Publicul care plătea doi bănuți pentru a lua parte la nefericirile personajelor, nu putu suporta acea batjocură incalificabilă și zdrobi toate scaunele. Primarul, cedând reclamațiilor lui don Bruno Crespi, a trebuit să explice printr-un anunț că cinematograful nu este decât o mașină de iluzii, care nu merita aceste descărcări pătimașe ale publicului. În urma explicației dezamăgitoare, mulți socotiră că au fost victimele unei noi și spectaculare năzdrăvănii a ȝiganilor, încât se hotărâră să nu mai pună piciorul în cinematograf, considerând că au destule necazuri ca să mai meargă să deplângă și nenorocirile prefăcute ale unor ființe imaginare. S-a produs un lucru analog și cu fonografele cu cilindru aduse de veselele matroane din

Franța, care înlocuiseră vechile flașnete și care un oarecare timp prejudiciasera atât de grav taraful muzicanților. La început, curiozitatea înmulți clientela, din cartierul prohibit și se află chiar că doamne foarte respectabile se deghizaseră în femei din popor pentru a merge să vadă mai de aproape această noutate a gramofonului, însă oamenii îl examină atât de mult și atât de aproape, încât ajunseră foarte repede la concluzia că nu era vorba de moriști fermecate, așa cum credea toată lumea și cum susțineau matroanele, ci de un mecanism vulgar care nu se putea compara cu ceva atât de mișcător, atât de omenesc, atât de plin de adevăr cotidian ca o adevărată orchestră de muzicanți. Deziluzia a fost atât de profundă încât nici în epoca în care folosirea gramofonelor se răspândise atât de mult că le întâlneai în toate casele, nu se putură decide să le considere niște obiecte slujind la distracția adulților, ci numai bune pentru a fi dezmembrate de copii. În schimb, în ziua în care cineva din sat avu ocazia de a verifica realitatea palpabilă a telefonului instalat în gară, care era considerat, din pricina manivelei, drept o versiune rudimentară a gramofonului, chiar și cei mai neîncrezători rămaseră descumpăniți. Era de parcă Dumnezeu s-ar fi hotărât să pună la încercare facultatea lor de mirare și să-i mențină pe locuitorii din Macondo în acest, veșnic du-te vino, între plăceri și dezamăgiri, între îndoială și revelație, în așa fel încât, până la urmă nimeni nu mai știa cu deplină certitudine unde începea și unde înceta realitatea. Acest încâlcit talmeș-balmeș de adevăruri și iluzii provoca atâta harababură, încât spectrul lui José Arcadio Buendía, de sub castan, fu cuprins de convulsii de nerăbdare și se văzu silit să cutreiere casa în plină zi. De când se inaugurase oficial calea ferată, de când trenul începu să sosească regulat, în toate zilele de miercuri la orele unsprezece, și de când se construiseră o baracă de scânduri servind drept gară cu birou, telefon și ghișeu pentru vânzarea biletelor, se vedeau străzile din Macondo bătătorite de bărbați și de femei care se străduiau să arboreze atitudini normale și curente, dar care în realitate aveau aerul unor oameni de la circ. Echilibriștii micului comerț ambulant, care, cu aceeași volubilitate îmbiau fie la o marmită șuierătoare, fie la un regim de viață pentru mântuirea sufletului în ziua a șaptea, nu aveau ce aștepta din partea unui sat deja pățit în experiențele cu țigani, însă printre acei care se lăsau convinși din plictiseală și eternii naivi, își asigurau câștiguri considerabile. Într-o zi de miercuri ca oricare alta, printre toate aceste personaje de bălci, îmbrăcat în pantaloni de călăreț și jambiere, cu pălăria lui de plută, cu ochelarii lui în rame de oțel, cu ochii lui de topaz și cu pielea lui de cocoș de rasă, debarcă la Macondo și veni să dejeneze în casă surâzătorul și durduliul Mr. Herbert.

La masă nu-l remarcă nimeni până ce nu se începu primul ciorchine de banane. Aureliano Segundo dăduse peste el din întâmplare; omul protestă într-o spaniolă greoaie că nu mai rămăsese nici o cameră liberă în Hotelul lui Iacob și, așa cum făcea adesea cu mulți străini, îl adusesese acasă. Avea o mică întreprindere de baloane captive, pe care le purtase printr-o mulțime de țări, cu câștiguri foarte substanțiale, însă la Macondo nu convinse pe nimeni să se ridice în văzduh, deoarece această invenție era considerată ca un regres față de covoarele zburătoare ale țiganilor, pe care avuseseră deja ocazia să le vadă și să le încerce. Plecă deci cu trenul următor. Când se servi la masă ciorchinele de banane vârgate, pe care obișnuiau să-l atârne în sufragerie, la ora prânzului, el desprinsese primul fruct fără entuziasm prea mare. Însă vorbind mereu,

continuă să mănânce, savurând, mestecând, mai degrabă cu o distracție de intelectual decât cu rafinament de fin mâncător, apoi terminând primul ciorchine, se rugă să i se mai aducă unul. Scoase atunci din cutia cu unelte, care nu-l părăsea niciodată, un săculeț care conținea instrumente optice. Cu atenția perplexă a unui cumpărător de diamante, examinează cu grijă o banană, tăind-o cu un bisturiu special, cântărind fiecare bucată pe un cântar de farmacie și calculându-le diametrul cu un calibrar de armurier. Apoi, scoase din cutie o serie de instrumente cu care măsură temperatura, gradul higrometric al atmosferei și intensitatea luminii. Toată lumea era atât de intrigată de această ceremonie, încât nimeni nu putu mânca în liniște, așteptând ca Mr. Herbert să termine făcând o apreciere revelatoare, însă acesta nu spuse nimic care să permită să-ți faci nici cea mai mică idee despre intențiile sale.

În zilele care urmară, fu văzut înarmat cu o plasă și cu un coșuleț vânând fluturi prin împrejurimile satului. Miercuri debarcă un grup de ingineri, agronomi, hidrologi, topografi și arpentori, care-și petrecu câteva săptămâni ca să exploreze aceleași locuri pe care le cutreierase Mr. Herbert vânând fluturi. Mai târziu sosi Mr. Jack Brown, într-un vagon suplimentar atașat la coada trenului galben și căptușit tot cu argint, cu fotolii acoperite cu catifea cardinal și cu sticlă albastră în loc de acoperiș. În acest vagon special sosiră, de asemenea, roind în jurul lui Mr. Brown, acei avocați plini de emfază, îmbrăcați în întregime în negru, care-l urmaseră altă dată pretutindeni pe colonelul Aureliano Buendía, ceea ce le dădu de gândit oamenilor că acești agronomi, hidrologi, topografi și arpentori, ca și Mr. Herbert cu baloanele sale captive și cu fluturii multicolori, și Mr. Brown cu mausoleul său pe roți și cu ferocii săi buldogi, aveau anume legătură cu războiul. Cu toate acestea, nu avură timp să zăbovească prea mult asupra acestui gând, deoarece abia începuseră locuitorii din Macondo să se întrebe, neîncrezători, ce dracu avea să se mai întâmple, și satul se și transformase într-o tabără de barăci din lemn acoperite cu zinc, populate de străini care veneau de la capătul lumii cu trenul, nu numai pe bănci și pe platforme, ci chiar și pe acoperișul vagoanelor. Acei *gringos* care-și aduseseră apoi și pe soțiile lor lunguroase, îmbrăcate în toalete din muselină și cu pălării mari de voal, alcătuiră un sat separat, de cealaltă parte a căii ferate, cu străzi străjuite de palmieri, case cu ferestre zăbrele, cu măsuțe albe pe terase, cu ventilatoare în formă de elice atârinate de tavan, și cu largi pajiști albastre pline cu prepelițe și cu păuni. Întreg sectorul, asemenea unui coteț gigantic, era împrejmuit de un grilaj electrificat, care în timpul lunilor celor mai răcoroase ale verii era negru complet din pricina rândunicilor arse de vie. Nimeni nu se dumirise încă ce căutau acești oameni, sau dacă într-adevăr nu erau altceva decât niște filantropi, când ei și isprăviseră de provocat o răsturnare enormă, mult mai tulburătoare ca aceea pe care o creaseră odinioară ȣiganii și totodată mai puțin trecătoare și mai puțin de înțeles. Înzestrați cu mijloace care altă dată erau rezervate providenței divine, modificară regimul ploilor, precipitară ciclul recoltelor, scoaseră râul din albia pe care curgea dintotdeauna și-l strămutară împreună cu pietrele sale albe și cu curenții săi reci până la capătul celălalt al satului, în spatele cimitirului. Ca această ocazie au construit o fortăreață de beton deasupra mormântului decolorat al lui José Arcadio, pentru ca mirosul de praf de pușcă al cadavrului să nu contamineze apele. Pentru străinii care soseau fără iubite, ei au trans-

format strada matroanelor mângâietoare din Franța într-un sat și mai întins decât celălalt și, într-o miercuri glorioasă, aduseră un convoi de târfe nemaîntâlnite, femele babiloniene versate în procedee imemorabile și prevăzute cu tot felul de unsori și accesorii pentru a-i stimula pe cei dezarmați, pentru a-i dezmoți pe cei timizi, pentru a-i îndestula pe cei lacomi, pentru a-i exalta pe cei modești, pentru a-i îndrepta pe amatorii părților dosnice, precum și pe solitari. Strada Turcilor, îmbogățită prin magazinele luminoase cu mirodenii care luaseră locul vechilor bazaruri în culori țipătoare, se umplea în cursul nopții de sâmbătă de freamătul mulțimii de aventurieri care se îmbulzeau la mesele cu jocuri de noroc, standurile de tras la țintă, stradela unde se ghicea viitorul și se tălmăceau visele și mesele pline cu fripturi și cu băuturi pe care le regăseai duminică dimineața răsturnate, claie peste grămadă printre trupurile întinse care uneori erau ale celor beți morți și aproape totdeauna ale curioșilor culcați de loviturile de armă, de loviturile de pumni, de cuțit și de sticle în urma vreunei încăierări. Era o invazie atât de tumultoasă și intempestivă încât la început, era imposibil să scoți nasul afară din casă din pricina mobilelor și a cuferelor care blocau strada a neîncetatului du-te vino al pieselor de tâmplărie cărate de acei care se pregăteau, fără să ceară autorizația cuiva, să-și planteze baraca pe oricare teren gol, și a spectacolului scandalos al perechilor care-și atârnavă hamacurile între migdali și făceau dragoste sub umbră din foi de cort, în plină zi și în văzul tuturor. Singurul liman liniștit era acela pe care și-l amenajaseră negrii pașnici din Antile, croindu-și o stradă retrasă cu casele lor de lemn pe stâlpi, în fața cărora se așezau seara pentru a cânta imnuri melancolice în graiul lor confuz și ciripitor. Se făcură atâtea schimbări într-un timp atât de scurt, încât la opt luni după vizita lui Mr. Herbert, vechii locuitori din Macondo trebuiau să se scoale foarte devreme pentru a-și recunoaște propriul sat.

— Iată necazurile pe care ni le-am atras numai pentru că am invitat un gringo să mănânce banane, obișnuia pe atunci să spună colonelul Aureliano Buendía.

Aureliano Segundo, dimpotrivă, nu mai putea de bucurie în fața unei astfel de avalanșe de străini. Casa se umplu în curând de oaspeți necunoscuți, de cheflii neîntrecuți de clasă mondială și au trebuit să adauge camere în curte, să mărească sufrageria, să înlocuiască vechea masă cu alta la care să încapă șaisprezece persoane, să împrăspăteze vesela și tacâmurile și, chiar așa, musafirii la dejun trebuiau repartizați pe serii. Fernanda fu silită să-și înăbușe scrupulele și să-i primească ca pe niște regi pe invitații care reprezentau culmea depravării, care aduceau noroi pretutindeni, prin verandă, cu cizmele lor, se urinau prin grădină, își întindeau peste tot rogojinile lor pentru a-și face siesta și vorbeau fără perdea față de susceptibilitățile doamnelor, și fără fasoanele domnilor bine crescuți. Amaranta era atât de scandalizată de această invazie a plebei încât se duse iar să mănânce la bucătărie ca în bunele vremuri vechi. Colonelul Aureliano Buendía, convins că majoritatea acelor care veneau să-l salute în atelierul său nu o făceau nicidecum din simpatie sau din stimă, ci împinși de curiozitatea de a vedea o relicvă a istoriei, o fosilă de muzeu, preferă să se închidă și să blocheze ușa cu drugul, și nu mai fu văzut decât extrem de rar, când mai mergea să se așeze la poarta dinspre stradă. Ursula, în schimb, chiar și în epoca în care nu mai umbla decât târându-și picioarele și pipăind pereții, încerca o bucurie copilărească atunci când se apropia ora sosirii

trenului. "Trebuie să punem la fript carne și pește", le poruncea ea celor patru bucătărese care se aveau pentru a fi gata la timp, sub conducerea imperturbabilă a Santei Sofia de la Piedád. "Trebuie să facem de toate, stăruie ea, căci nu se știe niciodată ce doresc străinii să mănânce". Trenul sosea la ora cea mai fierbinte din zi. La vremea dejunului, un tumult de bâlci făcea să se cutremure toată casa, iar comensii asudați, care nici măcar nu știau cine le sunt amfitrionii, năvăleau grămadă pentru a ocupa locurile cele mai bune la masă, în timp ce bucătăresele se ciocneau între ele cu enormele lor marmite cu supă, cu cratițe uriașe pline cu carne, cu tigvele pline cu legume și cu platourile cu orez, și împărțeau cu câni inepuizabile limonada din butoaie. Era atâta dezordine încât Fernanda era exasperată la gândul că mulți mâncau de două ori și i se întâmpla adesea să-și descarce fierea proferând insulte de zarzavagioaică la adresa comensanului încurcat care-i cerea să vină la plată. Trecuse peste un an de la vizita lui Mr. Herbert și singurul lucru care se știa era că străinii aveau intenția să planteze bananieri în regiunea vrăjită pe care o traversaseră José Arcadio Buendía și oamenii lui în epoca în care căutau calea spre marile descoperiri. Alți doi fii ai colonelului Aureliano Buendía, cu crucea lor de cenușă pe frunte, debarcară și ei, târâți de acea erupție vulcanică și-și justificară hotărârea printr-o frază care poate că explica într-un fel motivele tuturor.

— Am venit, spuseră ei, pentru că vine toată lumea.

Frumoasa Remedios a fost singura care a rămas imună la această epidemie bananieră. Ea se fixase într-o adolescență magnifică, tot mai refractară față de convenții, mai indiferentă față de răutăți și suspiciuni, fericită într-o lume cu realități foarte simple și pe potrivă ei. Întrucât nu înțelegea pentru ce-și complică femeile viața cu tot felul de corsete și jupoane, își confecționează o sutană largă din pânză groasă de cânepă pe care nu trebuia decât să o tragă peste cap, și rezolvă fără nici o altă formă de procedură problema îmbrăcămînții, fără să se lipsească de impresia că este goală, care după felul ei de a vedea lucrurile era singura ținută decentă pe care trebuie să o ai acasă. O sâcâiră atât de mult ca să-și taie părul care-i cădea în valuri până la călcâie și să-și facă niște conciuri prinse cu piepteni sau cozi cu panglici colorate, încât își rase pur și simplu capul, iar din păr făcu peruci pentru sfinți. Ceea ce era uimitor în instinctul ei simplificator era că, cu cât respingea mai tare moda în favoarea comodității și convențiile pentru a asculta numai de spontaneitate, cu atât mai tulburătoare părea frumusețea ei incredibilă, și mai provocatoare comportarea ei față de oameni. Când fiii colonelului Aureliano Buendía veniseră pentru prima oară la Macondo, Ursula își aminti că în vinele fiecăruia curge același sânge ca și în cele ale strănepotei ei, și o groază pe care o crezuse uitată o făcu din nou să freacă: "Deschide-ți bine ochii, o preveni. Cu oricare dintre aceștia, copiii îți vor ieși din pânțele cu o coadă de purcel." Ea făcu atât de puțin caz de acest avertisment încât se îmbracă bărbătește, se tăvăli prin nisip și se cățăra pe trunchiul copacilor și era să provoace o tragedie printre cei șaptesprezece veri pe care acest spectacol irezistibil i-a făcut să-și piardă capul. Acesta era motivul pentru care nici unul nu dormea în casă atunci când veneau în vizită în sat, iar cei patru care rămăseseră trăiau, după hotărârea Ursulei, în camere de închiriat. Frumoasa Remedios însă, ar fi murit de răs dacă ar fi avut cunoștință de astfel de precauțiuni. Până în ultima clipă a trecerii ei pe acest pământ, nu știa că iremediabilul ei destin de femeie fatală constituia un dezastru de fiecare zi. De fiecare

dată când apărea în sufragerie, contravenind ordinelor Ursulei, stârnea o panică exasperată printre străini. Era prea evident că era complet goală sub cămașa ei aspră și nimeni nu putea înțelege că craniul ei ras, atât de perfect, nu era o sfidare, că lipsa de pudoare cu care-și descoperea coapsele pentru a nu-i fi prea cald nu constituiau o provocare criminală, după cum nici plăcerea de a-și linge degetele când mânca ceva cu mâinile. Ceea ce membrii familiei nu știură niciodată era că străinii nu întârziară să-și dea seama că frumoasa Remedios exala o suflare tulburătoare, o furtună de chinuri, care rămânea perceptibilă mai multe ceasuri după ce trecuse. Bărbații experți în disperările dragostei, ale căror cunoștințe erau recunoscute în lumea întreagă, susțineau că n-au încercat niciodată transe asemănătoare cu cele în care îi aducea mirosul natural al frumoasei Remedios. În veranda cu begonii, în salon, în orice loc din casă, se putea preciza exact locul unde stătuse ea și de câtă vreme plecase de acolo. Era o urmă ușor de distins, pe care nu o puteai confunda cu nici o alta, pe care nimeni din casă nu o putea percepe, deoarece făcea parte, de prea multă vreme, din mirosurile zilnice, dar pe care străinii o identificau imediat. Din această pricină, ei erau singurii care puteau înțelege că tânărul comandant al gărzii murise din dragoste și că un cavaler venit din alte ținuturi căzuse în deznădejdea cea de pe urmă. Inconștientă de această orbită neliniștitoare în interiorul căreia se mișca, de starea insuportabilă de dezastru interior pe care o provoca la trecerea ei, frumoasa Remedios îi trata pe bărbați fără nici un pic de răutate și sfârșea prin a-i înnebuni prin complezențele ei ingenuie. Când Ursula reuși să-i impună să mănânce la bucătărie cu Amaranta, pentru a o sustrage vederii străinilor, ea se simți ușurată, deoarece, la urma urmelor scăpa în felul acesta de orice disciplină. Într-adevăr, îi era indiferent că mănâncă aici sau acolo, și nu la ore fixe, ci după capriciile poftelor ei.

I se întâmpla să se scoale, pentru a-și lua dejunul, la orele trei dimineața, apoi dormea toată ziua și-și petrecea mai multe luni trăind după orare răsturnate, până ce un incident cu totul întâmplător o readucea la ordinea obișnuită. Când toate mergeau normal, se scula la orele unsprezece dimineața și se închidea în baie mai bine de două ceasuri, complet goală omorând scorpioni, ieșind astfel din torpoarea ei lungă și profundă. Apoi se stropea cu apă din cisternă, pe care și-o turna dintr-o tigvă de totuma. Această operație dura atât de mult, era atât de meticuloasă, atât de bogată în situații ceremoniale încât cine nu o cunoștea destul de bine ar fi crezut că se dedică adorării meritate a propriului trup. Pentru ea, însă, acest rit solitar era lipsit de orice senzualitate; nu era decât un fel de a omorî timpul așteptând să i se facă foame. Într-o zi, pe când începea să se îmbăieze, un străin ridică o țiglă a acoperișului și rămase cu răsuflarea tăiată în fața spectacolului extraordinar al goliciunii ei. Ea îi zări ochii holbați printre țiglele sparte și reacția ei nu a fost aceea de rușine, ci de teamă:

— Atenție, strigă ea. Ai să cazi!

— Nu vreau altceva decât să te văd, murmură străinul.

— A, bine, răspunse ea. Dar ia seama, toate aceste țigle sunt putrede.

Chipul străinului avea o expresie dureroasă de stupoare și părea că luptă surd împotriva impulsurilor primare ca să nu provoace dispariția mirajului. Frumoasa Remedios crezu că era chinuit de teama ca nu cumva să se spargă țiglele, și se îmbăie mai repede ca de obicei, pentru

a-l feri pe acel om să rămână prea mult în primejdie. Stropindu-se mereu cu apa din cisternă, îi povesti că este o mare problemă pentru ea faptul că acoperișul se găsește într-o astfel de stare, căci, după părerea ei, stratul de frunze putrezit de ploaie face ca baia să fie infestată de scorpioni. Străinul văzu în această flecăreală un mod de a-și ascunde complezența, încât nu putu rezista ispitei de a se apropia cu un pas atunci când ea începuse să se săpunească.

— Lasă-mă să te săpunesc eu, murmură el.

— Mulțumesc pentru buna intenție, îi zise ea, dar mi-ajung aceste două mâini.

— Numai spatele, se rugă străinul.

— Ar fi într-adevăr timp pierdut, răspunse ea. Niciodată nu s-au văzut oameni săpunindu-și spatele.

Apoi, în timp ce se zvânta, străinul o imploră cu lacrimi în ochi să se mărite cu el. Ea îi răspunse cu franchețe că nu se va căsători niciodată cu un bărbat atât de neghiob încât să-și piardă aproape o oră și să rămână chiar nemâncat numai ca să vadă o femeie îmbăindu-se. Până la urmă, în timp ce-și îmbrăca sutana, bărbatul nu putu suporta această confirmare a ceea ce toată lumea bănuia, că adică ea nu purta nimic pe dedesubt, și se simți însemnat cu fierul roșu pentru totdeauna de această taină. Atunci mai scoase încă două țigle pentru a se putea strecura în interiorul băii.

— E prea mare înălțimea, îl preveni ea cu frică. Vă veți omorî!

Țiglele putrede zburară în țândări într-un zgomot îngrozitor și omul nu mai avu timp decât să scoată un țipăt de groază înainte de a-și zdrobi craniul și de a muri fără agonie pe solul de ciment. Străinii, care auziră trosnetul din sufragerie, se grăbiră să ridice cadavrul pe pielea căruia putură să adulmece mirosul ucigător al frumoasei Remedios. Trupul îi era atât de pătruns de acest miros, încât din craniul crăpat nu curgea sânge, ci un ulei de ambră impregnat de acel parfum secret și atunci oamenii au înțeles că mirosul frumoasei Remedios continua să-i tortureze pe bărbați și dincolo de moarte, și până ce oasele lor se vor fi prefăcut în pulbere. Cu toate acestea, ei nu făcură nici o legătură între acest accident oribil și povestea celor doi bărbați care muriseră deja pentru frumoasa Remedios. Mai era nevoie de încă o victimă pentru ca străinii, și mulți dintre vechii locuitori din Macondo, să dea crezare legendei potrivit căreia frumoasa Remedios nu răspândea o suflare de dragoste, ci o emanație mortală. Au avut ocazia să verifice aceasta după câteva luni, într-o după-amiază, când frumoasa Remedios se dusesese, în tovărășia unui grup de prietene, să viziteze noile plantații. Oamenii din Macondo își găsiseră un obiect de distracție nouă în aceste plimbări de-a lungul aleilor umede, interminabile, străjuite de bananieri, unde tăcerea părea că vine din altă parte, o tăcere care nu se rodase încă, și care părea, din această pricină, tare greoaie în a transmite glasurile. Uneori nu se auzea bine ceea ce se rostise la o jumătate de metru distanță, dar aceleași cuvinte se auzeau perfect la capătul celălalt al plantației. Tinerele fete din Macondo găsiră în acest joc nou un pretext de a râde, de a tresări, de a se teme și de a glumi, iar la lăsarea serii se vorbea despre această promenadă ca despre o experiență de vis. Se făcea atâta tevdatură în jurul acestei tăceri încât pe Ursula n-o lăsă inima să o lipsească pe frumoasa Remedios de o astfel de distracție, și-i permise să meargă acolo, într-o după-amiază, cu condiția să-și pună o pălărie și o toaletă convenabilă. Din clipa în care grupul de prietene intră în plantație, aerul

se impregună cu un parfum mortal. Bărbații care lucrau în șanțurile dintre fiecare rând de pomi se simțiră dintr-o dată pradă unei fascinații stranie, amenințați de o primejdie nevăzută, și mulți cedară unei porniri irezistibile de a plânge. Frumoasa Remedios și prietenele ei speriate abia apucară să se refugieze într-o casă învecinată, în momentul când o bandă de masculi feroce erau pe cale să le atace. Nu întârziară să fie eliberate de către cei patru Aureliano, a căror cruce de cenușă inspira un respect religios, ca și cum ar fi fost un semn de castă sau o pecete de invulnerabilitate. Frumoasa Remedios nu povesti nimănui că unul dintre acei bărbați, profitând de zăpăceală, reușise s-o prindă de pânțe cu o mână care părea mai degrabă o gheară de vultur care se agață de marginea unei prăpăstii. Într-un fel de uimire scurtă cât o fulgerare, ea ținu piept agresorului și-i descoperi privirea deznădăjduită, a cărei imagine se fixă în inima ei înduioșată ca un cărbune aprins. În noaptea aceea, pe strada Turcilor, bărbatul se lăudă cu îndrăzneala sa și se îngâmfă cu norocul său, cu câteva minute înainte ca un cal să-i zdrobească pieptul cu o lovitură de copită, sub ochii unei mulțimi de străini care-l văzu agonizând în mijlocul străzii, înecându-se în cheaguri de sânge.

Ipoteza după care frumoasa Remedios deținea anumite puteri mortale se fundamenta acum pe patru fapte incontestabile. Unii oameni, buni de gură, se complăceau în a repeta că o noapte de dragoste cu o femeie atât de tulburătoare merita să-ți dăruiești viața. Dar, în realitate, nimeni nu încerca nici cel mai mic efort pentru a o obține. Poate că ar fi fost de ajuns, nu numai pentru a o birui, dar și pentru a-i înlătura puterea primejdioasă, un sentiment atât de primitiv și de simplu ca dragostea, dar a fost singurul lucru care nu-i trecu nimănui prin cap. Ursula încetă să se mai ocupe de ea. Altă dată, când nu renunțase încă la ideea de a o recupera, de a o reda unei vieți normale, căută să o intereseze în problemele elementare ale vieții casnice. "Bărbații sunt mai pretențioși decât îți închipui, îi zicea ea misterios. Trebuie să gătești neîncetat, să deretici mereu și să suferi adesea pentru nimicuri, nici nu-ți poți închipui". În sinea ei, știa că se amăgește vrând să o învețe cum se întemeiază un cămin fericit, deoarece era convinsă că, după ce i se va potoli pasiunea, nu se va găsi nici un bărbat pe lume care să suporte, nici măcar o zi, această neglijență care întrecea orice înțelegere. Nașterea ultimului José Arcadio și voința ei neclintită de a-l face papă, au sfârșit prin a o îndepărta de strănepoata ei, de care nu se mai ocupa. O lăsase în voia sorții, spunându-și cu încredere că o minune se va produce mai curând sau mai târziu, și că în lumea aceasta în care se găsesc de toate, se va găsi și un bărbat destul de tare de rânză care să i-o ia de pe cap. Cu mult înainte, Amaranta renunțase să mai facă cea mai mică încercare de a o preschimba într-o femeie folositoare la ceva. După acele după-amiezi uitate pe care le petreceau în camera de cusătorie și unde nepoata ei, învârtind manivela mașinii de cusut, nu prea avea aerul că se interesează prea mult de ceea ce făcea, ajunsese la concluzia că Remedios era idioată. "Va trebui să te scoatem la loterie", îi spunea, intrigată de nesimțirea ei față de cuvintele pe care i le adresau bărbații. Mai târziu, când Ursula își băgase în cap să o trimită pe frumoasa Remedios la liturghie, cu obrazul ascuns sub mantilă, Amaranta socoti că un astfel de accesoriu, care-i mărea misterul, este și mai provocator și că se va găsi repede un bărbat, cu curiozitatea destul de aprinsă pentru a căuta punctul slab al inimii ei. Dar când văzu în ce chip nerod îl disprețui pe acel pretendent care, în multe privințe, era mai de dorit decât un

principe, se gândi că orice speranță e pierdută. Fernanda, la rândul ei, nici nu încerca măcar să o înțeleagă. Când o văzuse pe frumoasa Remedios costumată în regină, în timpul carnavalului sângeros, și-a zis că e vorba de o făptură extraordinară. Dar când o revăzu mâncând cu degetele, incapabilă de a da un răspuns care să nu fie o minune a simplității duhului, ea nu regretă decât un singur lucru: că idiotii din familie aveau o viață atât de lungă. Cu toate că Aureliano Buendía stăruia să creadă și să repete că frumoasa Remedios era în realitate ființa cea mai lucidă pe care a întâlnit-o vreodată, și că o dovedea mereu prin finețea uimitoare cu care-și bătea joc de toți, o lăsară în plata Domnului. Frumoasa Remedios continua să rătăcească prin pustiul singurătății, fără să poarte nici o cruce, pierzându-se în visele ei fără coșmaruri, în băile ei interminabile, în prânziurile ei la orice oră, în tăcerile lungi și adânci, fără amintiri, până într-o după-amiază de martie când Fernanda vru să-și împăturească în grădină cearșafurile de olandă și ceru ajutor femeilor din casă. Abia începuseră, când Amaranta observă paloarea intensă a frumoasei Remedios, care o făcea aproape transparentă:

— Nu te simți bine? o întreabă ea.

Frumoasa Remedios, care ținea cearșaful de celălalt capăt, avu un zâmbet de compătimire.

— Dimpotrivă, zise ea, nu m-am simțit niciodată mai bine.

În clipa aceea, Fernanda simți cum o adiere ușoară și luminoasă îi smulge cearșafurile din mâini și le despătorește pe toată lățimea lor. Amaranta simți un fel de înfiorări misterioase în dantelele jupoanelor și voi să se prindă de pânză ca să nu cadă, în clipa în care frumoasa Remedios începea să se înalțe în văzduh. Ursula, deja aproape oarbă, a fost singura care și-a păstrat prezența de spirit încât să recunoască natura acestui vânt pe care nimeni nu-l putea opri, și lăsă cearșafurile să pornească în voia acelei lumini, văzând-o pe frumoasa Remedios cum îi face semne de adio în mijlocul bățăilor de aripi uluitoare ale pânzelor care se ridicau împreună cu ea, părăsind o dată cu ea lumea scarabeilor și a daliilor, traversând împreună cu ea ținuturile văzduhului unde tocmai băteau ceasurile patru după-amiază, pentru a se pierde cu totul, împreună cu ea, în sferele înalte unde nici cele mai înalte paseri ale amintirii nu le puteau ajunge.

Bineînțeles că străinii crezură că frumoasa Remedios a pierit în sfârșit datorită destinului ei implacabil de regină a albinelor, și că familia ei voia să-i salveze onoarea prin această poveste mincinoasă despre levitație. Fernanda, mistuită de invidie, sfârși prin a recunoaște minunea și, multă vreme, continuă să se roage lui Dumnezeu să-i restituie cearșafurile. Majoritatea oamenilor crezură în minune și au mers până acolo încât să aprindă lumânări și să facă rugăciuni. Poate că multă vreme nu s-ar fi vorbit despre altceva dacă exterminarea barbară a Aurelianilor n-ar fi înlocuit uimirea cu groaza. Deși nu-și dăduse niciodată seama că ar fi vorba de o presimțire, într-un anumit fel colonelul Aureliano Buendía prevăzuse sfârșitul tragic pe care aveau să-l cunoască fiii săi. Atunci când Aureliano Serrador și Aureliano Arcaya, cei doi care debarcaseră în toiul confuziei generale, își manifestară dorința de a se așeza la Macondo, tatăl lor încercă să le schimbe hotărârea. Nu vedea ce ar putea face într-un sat, care peste noapte devenise un loc nesigur. Însă Aureliano Centeno și Aureliano cel Trist, susținuți de Aureliano Segundo, le dădură de lucru în întreprinderile lor. Colonelul Aureliano Buendía avea motive, încă foarte confuze, de a nu credita o astfel de

hotărâre. De când îl văzu pe Mr. Brown făcându-și intrarea în Macondo, în primul automobil decapotabil portocaliu prevăzut cu claxon, ale cărui urlete terorizau toți câinii, bătrânul războinic începu să se indigneze din pricina servilelor exclamații admiringe ale oamenilor, și-și dădu seama de schimbările care s-au produs în firea oamenilor din vremea când, cu pușca la umăr, își părăseau soțiile și copiii și porneau la război. Autoritățile locale nu mai constau, după armistițiul de la Neerlandia, decât din primari lipsiți de inițiativă, din magistrați decorativi, aleși dintre conservatorii pașnici și obosiți din Macondo. "Ce mai regim de prăpădiți! zicea colonelul Aureliano Buendía atunci când îi vedea pe polițiști trecând desculți, înarmați cu un baston în formă de popic. Când te gândești că am purtat atâtea războaie numai ca să nu ni se spui că în albastru casele". Cu toate astea, când se înființă compania bananieră, funcționarii locali au fost înlocuiți cu străini autoritari, pe care Mr. Brown i-a adus să trăiască în cotețul electrificat, pentru a se bucura, cum zicea el, de toată demnitatea cerută de noile lor numiri, și a nu fi nevoiți să îndure căldura, țăntării, lipsa de comoditate și privațiunile din sat. Vechii polițiști fură înlocuiți prin adevărați sicari înarmați cu satâr. Închis în atelierul său, colonelul Aureliano Buendía se gândea la toate schimbările acestea și, pentru prima oară, în tăcuții săi ani de singurătate, se simți chinuit de o certitudine absolută: a fost o greșală că nu s-a dus războiul până la ultimele consecințe. Într-o zi, tot în vremea aceea, un frate de-al acelui colonel Magnifico Visbal, pe care-l uitaseră acum, își aduse nepotulul de șapte ani să ia o răcoritoare la una din trăsurile instalate în piață și, cum copilul dădu din greșală peste un brigadier de poliție, vărsând băutura pe uniformă lui, bărbatul îl sfârtecă cu lovituri de satâr și-l decapită dintr-o singură lovitură pe bunicul care voia să intervină. Satul întreg îl văzu pe decapitat dus până acasă de un grup de oameni, precum și capul nenorocit pe care-l culesese o femeie, ținându-l de păr, și bocceaua însângărată în care fuseseră adunate bucățelele din trupul copilului.

Pentru colonelul Aureliano Buendía, această scenă a însemnat culmea ispășirii sale. În chip subit îndură aceeași indignare pe care o cunoscuse în tinerețe, în fața cadavrului femeii masacrate cu lovituri de baston pentru că o mușcase un câine turbat. Privi la grupurile de curioși adunați în fața casei sale și, cu vechea sa voce de stentor, fortificată de un profund dispreț față de sine însuși, își descărcă asupra lor toată povara de ură pe care n-o mai putea răbda în inimă:

— Într-o bună zi, le strigă el, îi voi înarma pe băieții mei pentru a isprăvi cu acești netrebnici *gringos*.

În decursul aceleiași săptămâni, în diferite locuri de pe litoral, cei șaptesprezece fii ai săi fură vânați ca niște iepuri de către niște criminali nevăzuți, care ținură asupra crucii lor de cenușă. Aureliano cel Trist ieșea din casa mamei sale către orele șapte seara, când o lovitură de pușcă trasă pe neașteptate din beznă îi găuri fruntea. Aureliano Centeno fu găsit în hamacul pe care obișnuia să și-l întindă în interiorul fabricii, cu o daltă de spart gheața înfiptă până în plăsele între sprâncene. Aureliano Serrador o însoțise pe logodnica sa până acasă, după ce o dusesse la cinematograful; și se întorcea pe strada Turcilor încă luminată, când un individ, care nu putu fi identificat în mulțime, trase un foc de revolver care-l făcu să se prăbușească într-un cazan cu smoală arzândă. După câteva minute, cineva veni să bată la ușa camerei în care se închisese Aureliano Arcaya cu o femeie, și-i strigă: "Grăbește-te, că-i omoară pe

frații tăi". Mai târziu, femeia care era cu el povesti că Aureliano Arcaya sărise din pat și deschisese ușa, unde-l aștepta o descărcătură de pistol Mauser care-i fărâmiță craniul. În cursul acelei nopți a morții, în timp ce casa se pregătea să privegheze cele patru cadavre, Fernanda cutreieră satul întreg ca o nebună, în căutarea lui Aureliano Segundo, pe care Petra Cotes îl închisese într-un dulap, fiind convinsă că consemnul de exterminare îi viza pe toți acei care purtau prenumele colonelului. Ea nu-l lăsă să iasă decât la sfârșitul zilei a patra, când telegramele primite din diferitele puncte ale litoralului lăsară să se înțeleagă că înverșunarea acestui dușman nevăzut se îndrepta numai împotriva fraților însemnați cu o cruce de cenușă. Amaranta căuta caietul cu socoteli în care își însemnase datele nepoților ei și, pe măsură ce soseau telegramele, ștergea numele, unul după altul, până ce nu mai rămase decât unul, al celui mare. Își aminteau foarte bine de acesta din urmă din pricina contrastului dintre pielea lui foarte întunecoasă și ochii săi mari, verzi. Se numea Aureliano Amador, era tâmplar de meserie și trăia într-un sat pierdut între povârnișurile munților. După ce așteptase timp de două săptămâni telegrama care să-i vestească moartea lui, Aureliano Segundo îi trimise un emisar care să-l prevină, crezând că nu cunoaște primejdia care-l pândea. Emisarul reveni cu știrea că Aureliano Amador era la adăpost de orice primejdie. În noaptea exterminării veniseră doi oameni să-l dibuiască acasă la el, își descărcaseră revolverele asupra lui, dar nu nimeriseră crucea de cenușă. Aureliano Amador izbutise să sară gardul curții și se pierduse în hățișul munților pe care îi cunoștea ca pe buzunarul său datorită prieteniei cu indienii, cu care făcea comerț cu lemne. De atunci, nu se mai aflase nimic despre el.

Au fost zile negre pentru colonelul Aureliano Buendía. Președintele republicii îi trimise o telegramă de condoleanțe prin care-i promitea o anchetă temeinică și aducea omagii postume celor dispăruți. Din ordinul său, primarul se prezentă, în ziua înmormântării, cu patru cununi mortuare pe care voia să le așeze pe cele patru sicrie, însă colonelul îl scoase pe ușă afară. După înmormântare, redactă și se duse să predea el însuși o telegramă violentă adresată președintelui republicii, pe care însă telegrafistul refuză să o transmită. Atunci o completă cu expresii de o agresivitate deosebită, o băgă într-un plic și o depuse la poștă. Așa cum i se întâmplase la moartea soției sale, așa cum i se întâmplă de atâtea ori în timpul războiului, la moartea prietenilor săi celor mai buni, nu se simți cuprins de durere, ci de o furie oarbă, fără un obiect precis, de o senzație istovitoare de neputință. Ajunse să-l acuze de complicitate pe părintele Antonio Isabel care-i însemnase pe fiii săi cu cenușa care nu se ștergea, pentru a le permite dușmanilor să-i identifice. Bătrânul preot, care nu-și mai putea înșirui prea bine gândurile, și care începuse să-i înfricoșeze pe enoriași cu exegeze năzdrăvane în care se aventura de la înălțimea amvonului, veni în casă, într-o după-amiază, înarmat cu un castronaș în care pregătea cenușa din miercurea mare, cu care voi să ungă toată familia pentru a dovedi că se poate șterge foarte ușor cu apă. Însă teama de nenorocire se înrădăcinase atât de puternic în suflete, încât Fernanda însăși refuză să se supună acestei experiențe și de atunci nu s-ar mai fi văzut niciodată un Buendía îngenunchind în fața sfântului altar în Miercurea Mare.

Colonelul Aureliano Buendía nu reuși multă vreme să-și redobândească liniștea. Părăsi fabricarea de peștișori, mânca în silă, umbla prin casă ca un somnambul, trăgând după sine pătura și

rumegând o mânie surdă. După trei luni, părul îi devenise cenușiu, vechea lui mustață cu vârfurile pomădate îi cădea acum peste buzele decolorate, în schimb ochii redeveniră cărbunii aprinși cu care-i speriasse pe toți la nașterea sa, și cu care făcea să se învârtă scaunele doar privindu-le. În furia chinurilor sale, încerca în zadar să stârnească acele povestiri care-i călăuziseră tinerețea pe cărări periculoase până spre deșertul dezolant al gloriei. Era pierdut, răătăcit într-o casă străină, în care nimic și nimeni nu-i mai trezea nici cea mai mică urmă de afecțiune. Într-o zi, căutând urmele unui trecut de dinainte de război, deschise odaia lui Melchiade, dar nu mai găsi decât dărâmături murdare, gunoaie îngrămădite de-a lungul atâtor ani de părăsire. În copertele cărților pe care nu le mai citise nimeni și în vechile pergamente muceizite de umiditate se dezvoltase o floră lividă și în aerul acestei încăperi, care fusese cândva cel mai curat și mai luminos din toată casa, plutea un miros insuportabil de amintiri putrede. Într-o dimineață, o găsi pe Ursula în lacrimi sub castan, la picioarele defunctului ei soț. Colonelul Aureliano Buendía era singurul din casă care nu-l mai putea vedea pe puternicul moșneag încovoiat de o jumătate de veac de intemperii. "Vino să-l saluți pe tatăl tău", îi zise Ursula.

El se opri în fața castanului și putu constata că nici acest spațiu vid nu mai trezea în el vreun sentiment de afecțiune:

— Ce spune? întrebă el.

— E foarte trist, îi răspunse Ursula. Crede că vei muri.

— Spune-i, zise colonelul surzând, că nu mori când trebuie, ci când se poate.

Această prevestire a părintelui său mort răscoli resturile superbe aroganțe care încă mai mocnea în inima lui, dar el le luă drept o redobândire bruscă a energiei. Și astfel o hărțui pe Ursula ca să-i arate locul din curte unde erau îngropate monedele de aur pe care le descoperiseră în statuia de ipsos a Sfântului Iosif. "Nu o vei ști niciodată, îi spuse ea cu o fermitate pe care i-o inspira experiența ei îndelungată și crudă. Într-o zi, adăugă, trebuie să apară proprietarul acestei averi și numai el o va putea dezgropa". Toată lumea se întreba pentru ce acest om, care fusese totdeauna atât de dezinteresat, începuse să se lăcomească atât de febril la bani, și nu la cantitățile modeste care i-ar fi ajuns pentru a face față unei obligații momentane ci la o avere care se urca la o sumă atât de neînchipuită încât Aureliano Segundo, numai auzindu-l evaluând-o, se afundă într-un abis de stupefacție. Foștii săi tovarăși la care s-a dus pentru a le cere ajutor se ascuseră ca să nu-l primească. Cam prin epoca aceasta fu auzit spunând: "Acuma, singura deosebire între liberali și conservatori este că liberalii merg la liturghia de la orele cinci, iar conservatorii la cea de la orele opt". Totuși, depuse atâta stăruință și înverșunare, se rugă atât de mult, contraveni atât de deplin tuturor principiilor sale de demnitate, încât pe ici pe colo, puțin câte puțin, introducându-se pretutindeni cu un zel discret și cu o statornicie nemiloasă, reuși ca în opt luni să adune mai mulți bani decât îngropase Ursula în pământ. Îl vizită atunci pe colonelul Gerineldo Márquez, care era tot bolnav, ca să-i ajute să dezlănțuiască un război total.

Într-o anumită epocă, colonelul Gerineldo Márquez ar fi fost într-adevăr singurul care ar fi putut trage, chiar din fotoliul său de paralytic, firele ruginite ale rebeliunii. După armistițiul de la Neerlandia, în timp ce colonelul Aureliano Buendía se refugiase în exilul peștișorilor săi de aur,

el rămăsese în contact cu ofițerii rebeli care-i fuseseră credincioși până la dezastru. Cunoscuse alături de ei războiul trist al umilirii zilnice, al supliciilor și memorandumurilor, al lui veniți mâine și al lui numaidecât, al lui suntem pe cale să studiem cazul dumneavoastră cu toată atenția cuvenită; războiul iremediabil pierdut dus împotriva acelor oameni foarte amabili care dădeau asigurări de profundul lor devotament și care trebuiau să acorde, dar n-au acordat niciodată, pensiile viagere. Celălalt război, care făcuse să curgă sânge timp de douăzeci de ani, le pricinuisse mai puțin necaz decât acest război nimicitor al eternelor amânări.

Colonelul Gerineldo Márquez, care scăpase din trei atentate, supraviețuise la cinci răniri și ieșise până la urmă nevătămat din nenumărate bătălii, sucombă și el acestei blocade fioroase a așteptării și se cufundă în înfrângerea mizerabilă a bătrâneții, gândindu-se la Amaranta printre romburile de lumină ale unei case cu chirie. Ultimii veterani despre care mai aflară ceva apăreau fotografiați într-un ziar, ridicându-și nedemn capetele, alături de un președinte anonim al republicii, care le dăruia niște butoni cu efigia lui ca să și-o pună la revere, și le restituia un drapel pătat de praf și de sânge cu care să-și acopere sicriile. Ceilalți, cei mai demni, mai așteptau încă o scrisoare în penumbra carității publice, crăpând de foame, supraviețuind din mânie, mucegăind de bătrânețe în minunata murdărie a gloriei. Astfel că, atunci când colonelul Aureliano Buendía îl invită să dezlanțuie o explozie mortală care să stârpească orice urmă a scandalosului regim de corupție susținut de invadatorul străin, colonelul Gerineldo Márquez nu-și putu stăpâni un fior de milă:

— Of, Aureliano, zise el suspinând. Știam că ești bătrân, dar acumă îmi dau seama că ești mult mai bătrân decât pari.

ÎN VÂRTEJUL ANILOR DIN URMA, Ursula nu se mai bucurase decât de foarte rare momente de răgaz pentru a se ocupa de formația papală a lui José Arcadio, când s-a ajuns la părerea că trebuia să i se pregătească în toată graba plecarea la seminar. Sora lui, Meme, împărțită între rigiditatea Fernandei și amărăciunea Amarantei, a atins aproape în același timp vârsta la care se prevăzuse să o trimită la un pension de călugărițe, unde să facă din ea o virtuoasă a clavecinului. Ursula se simțea pradă unor grave incertitudini cu privire la eficacitatea metodelor prin care temperase spiritul langurosului candidat la cinul de Pontif Suprem, însă ea nu învinovățea de aceasta nici bătrânețea ei șovăitoare, nici norii deși care abia îi mai îngăduiau să distingă conturul obiectelor, ci un lucru pe care nici chiar ea nu putea să-l definească exact, dar pe care și-l imagina confuz ca o deteriorare progresivă a timpului. "Anii de acum nu mai sunt ca pe vremuri", obișnuia ea să spună, simțind cum realitatea cotidiană îi scapă printre degete. Altădată, gândea ea, copiii creșteau mult, foarte încet. E suficient să-ți amintești de câtă vreme a fost nevoie pentru ca José Arcadio, cel mai mare, să plece cu ȝiganii și de toate câte s-au întâmplat înainte de a se fi întors pictat ca o năpărcă și exprimându-se ca un astronom, și de evenimentele care s-au petrecut în casă înainte ca Amaranta și Arcadio să uite limba indienilor pentru a învăța să vorbească spaniola. E suficient să te gândești la câte a îndurat bietul José Arcadio Buendía sub castanul său, și la tot răstimpul cât a

trebuit să-i plângă moartea, înainte de a-l aduce muribund pe colonelul Aureliano Buendía, care scăpând din atâtea războaie și după ce au suferit atât de mult pentru el, nu atinsese încă vârsta de cincizeci de ani. Pe vremuri, după o zi întreagă petrecută confecționând mici animale din zahăr ars, îi mai rămânea timp berechet pentru a se ocupa de copii și să vadă în albul ochilor lor că aveau nevoie de o porție de ulei de ricin. În schimb acum, când nu avea nimic de făcut și când umbla de dimineața până seara ducându-l pe José Arcadio în cârcă, proasta calitate a timpului o obliga să lase lucrurile pe jumătate făcute. Adevărul era că Ursula se încăpățâna să nu voiască să îmbătrânească nici chiar atunci când pierduse socoteală anilor săi, și că se afla întotdeauna acolo unde nu trebuia, căutând să-și bage nasul peste tot, supărându-i pe străini cu întrebarea dacă nu cumva au lăsat în pază, în casă, pe vremea războiului, așteptând încetarea ploilor, un sfânt Iosif din ipsos. Nimeni nu putea spune sigur când a început să-și piardă vederea. Până în ultimii ani ai vieții ei, când nu se mai putea scula din pat, avea o mină complet birită de decrepitudine, însă nimeni nu descoperise că a orbit complet. Ea însă își dăduse seama de aceasta încă înainte de nașterea lui José Arcadio. La început, credea că e vorba doar de o slăbire trecătoare și lua pe ascuns sirop de măduvă sau își punea miere de albine în ochi, dar nu întârzie să se convingă că se scufunda iremediabil în beznă, într-atât încât nu avu niciodată o noțiune prea exactă despre, ceea ce însemna invenția luminii electrice, deoarece atunci când s-a montat primul bec, ea nu-i putu ghici decât în mod vag strălucirea. Nu spuse nimănui nimic despre aceasta, deoarece ar fi dat în vileag că a devenit inutilă. Se avântă cu încăpățânare în a se deprinde discret cu perceperea depărtării fiecărui lucru și a glasului fiecăruia, pentru a continua să vadă cu memoria ceea ce nu-i mai permiteau să distingă norii opaci ai cataractei. Mai târziu avea să descopere ajutorul neașteptat al mirosurilor pe care începu să le perceapă, pe întuneric, cu o forță mult mai convingătoare decât volumele și culorile și care o salvară definitiv de rușinea unei renunțări. În obscuritatea camerei ei, putea să treacă un fir de ață prin ac și să facă o butonieră și știa când trebuia să dea laptele în foc. Dobândise o cunoaștere atât de fără greș a așezării fiecărui lucru încât adeseori uita ea însăși că e oarbă. Într-o zi, Fernanda răscoli toată casa pentru că-și pierduse inelul de cununie și Ursula îl descoperi pe o etajeră, în odaia copiilor. În chip firesc, în timp ce ceilalți umblau de colo-colo fără să o bage în seamă, ea îi supraveghea cu ajutorul celor patru simțuri care-i rămăseseră, pentru ca nimeni să n-o ia vreodată prin surprindere, și după câțva timp reuși să descopere că fiecare membru al familiei repeta, fără să-și dea seama, același itinerar, aceleași gesturi și aproape aceleași cuvinte la ore fixe. Numai atunci când ieșeau din această meticuloasă rutină riscau să rățăcească vreun obiect. În așa fel încât auzind-o pe Fernanda plângându-se că și-a pierdut verigheta, Ursula nu avu decât să-și amintească singura abatere din ziua aceea de la faptele și gesturile ei obișnuite, și anume că se dusesse să întindă la soare rogojinile pe care dormeau copiii fiindcă Meme descoperise în noaptea precedentă o ploșniță. Deoarece copiii asistau la dereticat, Ursula își închipui că Fernanda trebuie să-și fi pus verigheta într-un loc unde aceștia nu puteau să o ajungă: pe etajeră. Fernanda, dimpotrivă, n-o căutase decât pe traiectul pe care umbla în fiecare zi, fără să știe că regăsirea obiectelor pierdute e împiedicată de rutină, de deprinderi, și tocmai de aceea îi dau atât de mult de furcă pentru a le regăsi.

Educarea lui José Arcadio îi ajuta Ursulei în această sarcină istovitoare de a se ține la curent cu cele mai mici schimbări din interiorul casei. Când își dădea seama că Amaranta îmbrăca statuile sfinților din dormitor, ea se prefăcea că-l învață pe copil diferențele dintre culori:

— la să vedem, zicea ea, spune-mi un pic în ce culoare e îmbrăcat sfântul arhanghel Rafail.

În felul acesta copilul îi aducea informațiile de care o lipseau ochii și încă înainte de a pleca la seminar, Ursula ajunsese în stare să distingă pipăind țesăturile, culorile diferite ale vestimentelor sfinților. Uneori se întâmplau lucruri neprevăzute. Într-o după-amiază, Amaranta broda în veranda cu begonii, când Ursula se ciocni de ea.

— Pentru numele lui Dumnezeu, protestă Amaranta, ia seama pe unde umbli!

— Tu nu te-ai așezat pe locul tău, îi răspunse Ursula.

Pentru ea, nu era nici o îndoială. Dar în ziua aceea, începu să-și dea seama de un lucru de care nimeni nu avea idee până atunci, și anume că în cursul anului soarele își schimba pe nesimțite poziția și că acei care se așezau în verandă trebuiau să-și schimbe și ei locurile, puțin câte puțin, fără măcar s-o observe. De atunci, Ursula nu trebuia decât să-și amintească data pentru a cunoaște exact locul unde era așezată Amaranta. Deși tremuratul mâinilor îi era din ce în ce mai perceptibil și abia se mai putea târî, niciodată nu i se văzuse căpșorul sfrijit în atâtea locuri deodată. Era aproape tot atât de activă ca în epoca în care avea toată casa pe mână. Cu toate acestea, în singurătatea de nepătruns a bătrâneții ei, se bucură de atâtea clarviziune ca să examineze până și cele mai neînsemnate peripeții din istoria familiei, încât pentru prima oară putu face lumină asupra adevărilor pe care ocupațiile de altă dată o împiedicaseră să le vadă. Pe vremea când se pregătea plecarea lui José Arcadio la seminar, ea efectuase deja o recapitulatie infinitezimală a ceea ce a fost viața casei de când se întemeiasă Macondo, și își revizuiuse complet părerea pe care o avusese dintotdeauna despre descendenții săi. Își dădu seama că nici colonelul Aureliano Buendía nu se înăsprise în război într-atât încât să-și piardă toată dragostea față de familie, așa cum credea ea pe vremuri, dar că el nu iubise niciodată pe nimeni, nici chiar pe Remedios, soția sa, sau pe nenumăratele femei de o noapte care trecuseră prin viața sa, și cu atât mai puțin pe fiii săi. Ea credea a ghici că nu din idealism, așa cum zicea toată lumea, purtase atâtea lupte, nici că renunțase din oboseală, așa cum credeau toți, la victoria iminentă, ci că a câștigat și pierdut din același motiv, din simplul păcat al orgoliului. A ajuns la concluzia că acest fiu pentru care și-ar fi dat viața n-a fost decât o ființă incapabilă de iubire. Într-o noapte pe când îl purta încă în pânțele, îl auzise plângând. Era un plâns atât de distinct încât José 'Arcadio Buendía, care dormea lângă ea, se trezi și se bucură la gândul că copilul va deveni ventriloc. S-au găsit alții care preziseră că va deveni ghicitor. Ea, în schimb, se cutremură, convinsă că acest profund grohăit era primul semn al îngrozitoarei cozi de porc, și se rugă lui Dumnezeu să lase să-i moară acest plod în pânțele. Însă clarviziunea nesfârșitei ei bătrâneți îi îngădui să constate și să-și repete de atâtea ori, că plânsetele de copil din pânțele mamei lor nu erau un semn nici de ventrilocie, nici de capacitate de ghicitor, ci vesteau fără greș pe ființele incapabile de iubire. Această devalorizare a chipului lui stârni în ea toată mila pe care-și dădu seama că o datorează fiului ei. Amaranta, în schimb, a cărei asprime sufletească o înspăimânta atât de

mult și a cărei amărăciune îngrămădită o dureau, îi apăru dimpotrivă, în lumina acestei ultime revizuirii, ca fiind femeia cea mai iubitoare din câte au existat vreodată și înțelese cu înduioșată luciditate că necazurile nedrepte pe care i le pricinuiseră lui Pietro Crespi nu i-au fost dictate din vreo voință de răzbunare, cum socotea toată lumea, și că nu fiera amărăciunii, cum credeau toți, o determinase să facă din viața colonelului Gerineldo Márquez un martiriu lent, ci că în ambele cazuri a fost o luptă pe viață și pe moarte între o iubire nemăsurată și o lașitate invincibilă, care se soldase cu triumful acelei temeri iraționale pe care i-o inspirase Amarantei dintotdeauna inima ei chinuită. Cam prin epoca aceasta începuse Ursula să o cheme pe Rebeca pe numele ei, să o pomenească cu o veche tandrețe exaltată prin căința tardivă și printr-o admirație bruscă, înțelegând că singură Rebeca, pe care n-o alăptase la sânul ei, ci care mâncase pământ și var de pe pereți, aceea în vinele căreia nu curgea același sânge ca în al ei, ci sângele necunoscut al unor oameni necunoscuți ale căror oseminte continuau să clămpănescă în mormântul lor, aceea Rebecă cu inimă nerăbdătoare, cu pânțe lacom, era singura care avusese curajul neînfrânat pe care Ursula sperase atât de mult să-l găsească în propria ei progenitură.

— Rebeca, zicea ea pipăind de-a lungul pereților, cât de nedrepti am fost cu tine!

În casă, lumea se mărginea să creadă că trăncănește, mai ales de când i se năzărise să umble cu brațul drept ridicat, ca arhanghelul Gabriel. Fernanda își dădu seama, totuși, că era ca un fel de soare de mare luciditate în umbra densă a celui delir, deoarece Ursula era capabilă să spună fără să șovăiască câți bani s-au cheltuit în casă în cursul anului scurs. Amaranta a avut aproape aceleași idei în ziua în care o văzu pe mama ei în bucătărie, mestecând supa într-o marmită, spunând brusc, neștiind că o ascultă, că morișca de mălai cumpărată odinioară de la țigani, care dispăruse încă înainte ca José Arcadio să fi ocolit lumea pentru a șazececi și cincea oară, încă se mai găsea la Pilar Ternera. Ajunsă și ea aproape centenară, însă robustă și îndemânică, în ciuda obezității ei de necrezut care-i speria pe copii, așa cum altă dată râsul ei speria porumbeii, Pilar Ternera n-a fost surprinsă să vadă cât de bine ghicise Ursula, deoarece propria ei experiență începuse să-i arate că o îmbătrânire conștientă permite să se distingă mai bine lucrurile decât toate investigațiile din cărțile de ghicit.

Cu toate acestea, din ziua când Ursula își dădu seama că nu a avut timp să consolideze vocația lui José Arcadio, ea se lăsă copleșită de consternare. Începu să săvârșească erori, voind să vadă cu ochii lucruri pe care intuiția îi permitea să le distingă cu mai multă claritate. Într-o dimineață, crezând că e apă de flori, ea turnă pe capul copilului conținutul unei călimări. Mania de a-și vârî nasul peste tot a fost pricina atâtor discuții și incidente, încât se simți răvășită de accese de proastă dispoziție, și încercă să se elibereze de acele tenebre care ajunseseră să se strângă în jurul ei ca o cămașă de noapte țesută de un păienjenis uriaș. Atunci îi trecu prin cap că stângăcia ei nu reprezenta prima victorie a decrepitudinii și obscurității, ci o detracare a timpului. Își spunea că altădată, când bunul Dumnezeu nu înșela cu lunile și cu anii, ca turcii atunci când măsurau un cot de pânză, lucrurile erau cu totul altfel. Acuma, nu numai copiii creșteau mai repede, dar și sentimentele evoluau altfel. Abia se înălțase frumoasa Remedios la cer cu trupul și cu duhul, că, fără nici o considerație, Fernanda se și pusese pe bombănit în

ungherul ei pentru că luase cu ea cearșafurile. Abia se răciseră cadavrele Aurelienilor în mormintele lor, că fără să mai aștepte, Aureliano Segundo își luminase din nou casa, umplând-o cu bețivi care cântau la acordeon și se bălăceau în șampanie, ca și cum n-ar fi fost creștini, ci câini cei care muriseră, și ca și cum această casă de nebuni care costase atâta bătaie de cap și atâtea mici animale din caramel era sortită să devină scursoarea publică a tuturor pierzaniilor. Amintindu-și de toate acestea în timp ce i se pregătea valiza lui José Arcadio, Ursula se întrebă dacă n-ar fi mai bine să adoarmă odată pentru totdeauna pe fundul mormântului și să se arunce pământ peste ea, și fără temere îl întrebă pe Dumnezeu dacă crede cu adevărat că oamenii sunt de fier pentru a îndura atâtea necazuri și mortificări; și, din întrebare în întrebare, ea nu făcea decât să-și sporească sminteala și simțea o poftă irezistibilă de a umbla la trâncănit ca un gringo, de a-și permite, în sfârșit, o clipă de răzvrătire, clipa atât de des dorită și atât de des amânată de a-și pune resemnarea de o parte și de a nu se mai sinchisi de nimic, și de a-și ușura inima vărsând atâtea împovărătoare cuvinte grele pe care trebuise să le înghită în ea în timpul unui secol întreg de îndelungată răbdare:

— La naiba! strigă ea.

Amaranta, care începuse să așeze hainele în cufăr, crezu că a înțepat-o vreun scorpion.

— Unde e? întrebă ea alarmată.

— Ce?

— Gângania! explică, Amaranta.

Ursula își puse un deget în dreptul inimii.

— Aici, răspunse ea.

Într-o joi, la orele două după-amiază, José Arcadia plecă la seminar. După aceea Ursula avea să-l evoce mereu așa cum și-l imaginase în clipa despărțirii, lănced și serios, stăpânindu-se de a nu vărsa nici o lacrimă, așa cum îl învățase ca, nădușind de căldură în costumul de catifea verde cu nasturi de aramă și cu panglica scrobită în jurul gâtului. Lăsase sufrageria impregnată toată de mirosul pătrunzător al apei de flori pe care i-o turna pe cap pentru a-i putea pași pe urme în casă. Tot timpul cât durase prânzul de adio, familia își ascunsese nervozitatea sub aparența veseliei și aplaudase cu un entuziasm exagerat frumoasele cuvinte ale părintelui Antonio Isabel. Dar când scoaseră cufărul căptușit cu catifea și împodobit cu colțari din argint, fu ca și cum s-ar fi scos din casă un sicriu. Singurul care a refuzat să ia parte la despărțire a fost colonelul Aureliano Buendía.

— Numai asta ne mai lipsea, mormăi el: un papă.

După trei luni, Aureliano Segundo și Fernanda o duseră pe Meme la pension și se întoarseră cu un clavecin care luă locul pianului mecanic. Cam pe vremea aceea, Amaranta se apucă să-și țeară propriul lînțoliu. Febra bananei se potolise. Vechii locuitori din Macondo erau înghesuți și îndepărtați de către noii veniți și se agățau penibil de mijloacele precare de existență de altă dată, reconfortați totuși de impresia de a fi supraviețuit unui naufragiu. Acasă, continuau să se primească invitați la masă, dar în realitate a trebuit să se aștepte câțiva ani până la plecarea companiei bananiere pentru a se vedea restabilindu-se vechile obiceiuri de viață. Cu toate acestea, avură loc schimbări radicale în sensul tradițional al ospitalității, căci acum Fernanda era aceea care-și impunea legile. Ursula aflându-se alungată în tenebrele ei, iar Amaranta fiind atât

de absorbită de lințoliu, ucenica ce se pregătea odinioară pentru a deveni regină avu toată libertatea de a-i alege pe comeseni și de a-i supune normelor rigide pe care i le dictaseră părinții ei. Severitatea ei transformase casa într-un bastion al frumoaselor maniere regăsite, într-un sat convulsionat de vulgaritatea cu care străinii își risipeau averile câștigate repede. Pentru ea, scurt și cuprinzător, lumea bună era aceea care nu avea nimic a face cu compania bananieră. Până și propriul ei cumnat, José Arcadio Segundo, a fost victima ardoarei ei discriminatorii, pentru că-și procurase din nou cocoși magnifici de luptă, și în entuziasmul înfierbântat al primei clipe, se angajase contramaistru la compania bananieră.

— Atâta vreme cât o să mai care după el râia străinilor, să nu mai pună piciorul în casa aceasta, zise Fernanda.

Austeritatea impusă casei devenise astfel încât până la urmă Aureliano Segundo se simți definitiv mai la largul său la Petra Cotes. Mai întâi, sub pretextul de a o ușura pe soția sa de o parte din griji, el își mută acolo orgiile. Apoi, sub pretextul că animalele sunt pe cale să-și piardă din fecunditate, mută acolo grajdurile. În sfârșit, sub pretextul că la concubina lui era mai puțin cald, își mută și micul birou, unde se ocupa de afacerile sale. Atunci când Fernanda luă la cunoștință că era de fapt văduva unui soț care încă nu murise, era deja prea târziu pentru a se mai reveni la vechea stare de lucruri. Aureliano Segundo abia dacă mai venea să mănânce acasă și cele câteva aparențe pe care continua să le salveze, ca aceea de a dormi lângă soția sa, nu mai ajungeau să convingă pe nimeni. Într-o noapte, din nebăgare de seamă, zorii zilei îl surprinseră în patul Petrei Cotes. Fernanda, împotriva așteptărilor lui, nu i adresă nici cel mai mic reproș și nu scoase nici cel mai ușor suspin de resentiment, dar în aceeași zi îi trimise la concubina lui cele două cuiere pline cu haine. I le trimise ziua, cu poruncă să fie transportate prin mijlocul străzii, ca să le vadă toată lumea, socotind că bărbatul ei rătăcit nu va putea suporta o astfel de rușine și se va întoarce cu capul plecat la cuibul său. Dar acest gest eroic n-a fost decât o probă suplimentară, dacă mai era nevoie, despre cât de puțin cunoștea Fernanda nu numai caracterul soțului, dar și natura profundă a unei comunități care nu avea nimic a face cu, aceea din care făcuseră parte părinții ei, deoarece toți cei care văzură cărându-se cuierile își spuseră că, la urma urmei, acesta era sfârșitul firesc al unei povești ale cărei amănunte intime toată lumea le cunoștea, iar cât îl privea pe Aureliano Segundo, el își sărbători libertatea oferită printr-un chef care dură trei zile. Spre și mai marele dezavantaj al soției în timp ce aceasta începea să-și poarte tare rău maturitatea în vestmintele ei bisericești întunecoase, cu medalioanele ei anacronice și cu orgoliul ei deplasat, concubina părea că înflorește într-o a doua tinerețe, îmbrăcată strâns în toalete somptuoase din mătase naturală, cu ochii vărgați de focul revendicării., Aureliano Segundo i se dăruie din nou cu înflăcărea din adolescență, când Petra Cotes nu-l iubea de dragul lui, ci pentru că-l confunda cu fratele său geamăn și pentru că, culcându-se în aceeași epocă cu amândoi, gândea că Dumnezeu i-a hărăzit norocul de a avea un bărbat care făcea dragoste cât doi. Această pasiune regăsită se dovedi atât de impetuoasă, încât în mai multe rânduri, atunci când se pregăteau să mănânce, se priveau în ochi și fără să spună nimic, acopereau din nou farfuriile pentru a merge în camera lor să moară de foame și de dragoste. Inspirat de toate câte le văzuse el în cursul vizitelor făcute pe furiș la matroanele franceze,

Aureliano Segundo îi cumpără Petrei Cotes un pat cu baldachin de ar-hiepiscop, puse perdele de catifea la fereastră și acoperi tavanul și pereții camerelor cu oglinzi mari din cristal de cvart. Îl vedeai atunci mai chefliu și mai risipitor ca oricând. Cu trenul care sosea în fiecare zi către orele unsprezece, primea lăzi și iar lăzi cu șampanie și cu brandy. Revenind de la gară lua la câte un chef improvizat pe oricine întâlnea în drum, băștinaș din sat sau străin, cunoscut sau necunoscut, fără nici un fel de deosebire. Până chiar și lunecosul Mr. Brown, care nu știa să răspundă decât într-o limbă străină, se lăsă ademenit de semnele ispititoare pe care i le adresa Aureliano Segundo și în repetate rânduri se îmbătă tun la domiciliul Petrei Cotes, ba chiar reuși ca firoșii săi buldogi care-l urmau pretutindeni să danseze pe melodii texane pe care le mormăia el însuși, n-are importanță cum, în ritmul acordeonului:

— La o parte, bandă de vaci! zbigera Aureliano Segundo în paroxismul chefului. La o parte! Viața este atât de scurtă!

Niciodată n-a avut o mână mai bună, niciodată n-a fost iubit mai mult, niciodată reproducerea animalelor sale nu a atins proporții atât de enorme. În cursul acestor petreceri interminabile se sacrificau atâtea vite, atâtea porci și păsări, încât pământul din curte deveni negru și noroiu de atâtea sânge închegat. Nu mai era decât o veșnică îngrămădire de oase și de mațe, o hazna în care se aruncau resturile și scursorile, și trebuiau să se aprindă mereu cartușe de dinamită pentru a împiedica vulturii de a veni să le scoată comesenilor ochii. Aureliano Segundo devenise mare și gras, liliachiu, îndesat din pricina poftelor abia comparabile cu aceea a lui José Arcadio atunci când s-a întors din ocolul pământului. Prestigiul lăcomiei sale supraomenești, al risipei sale nemăsurate, al ospitalității sale fără precedent depășise hotarele mlaștinilor și-i atrase pe hulpavii cei mai calificați de pe litoral. Din toate părțile debarcau mîncări fabuloși, veniți să participe la concursurile fantastice de rezistență și de capacitate care se organizau la Petra Cotes. Aureliano Segundo a rămas campionul necontestat al mîncatului până în acea sîmbătă nefericită când apărură Camila Sagastume, femele totemică pe care o cunoșteau în țară sub numele de Elefanta. Duelul se prelungi până marți dimineața. După primele douăzeci și patru de ore, înghițind o juncă garnisită cu manioc, cu igname și banane fripte, fără să mai socotim o ladă și jumătate de șampanie, Aureliano Segundo considera asigurată victoria sa. Manifesta mai mult entuziasm și veselie decât adversara sa imperturbabilă, al cărei stil era, cum se putea vedea, mai mult al unui profesionist, dar tocmai prin aceasta mișca mai puțin publicul împetrit pe care abia îl putea cuprinde casa. În timp ce Aureliano Segundo înfuleca cu gura largă, ațâțat de setea triumfului, Elefanta își tăia carnea cu pricepere de chirurg și o mîncă fără să se grăbească, cu o oarecare plăcere chiar. Era masivă și gigantică, dar la ea tandrețea feminității întrecea corpolența colosală și chipul ei era atât de frumos, mâinile atât de fine și îngrijite, farmecul personal atât de irezistibil, încât în clipa în care o văzu intrînd în casă, Aureliano Segundo mărturisi cu voce scăzută că ar fi preferat ca întrecerea să se fi făcut mai degrabă în pat decât la masă. Mai târziu, după ce o văzu terminînd o coapsă de vițel fără să calce nici o singură regulă a manierelor elegante, afirmă foarte serios, că dintr-un anumit punct de vedere acest elefant delicat, fascinant și nesaturat reprezenta pentru el femeia ideală. Nu se înșela. Reputația de sfărîmătoare de oase, care o preceda în toate locurile, nu avea nici un temei. Ea nu avea nimic din sugrumătorii de boi

vii, cum se povestea și nu era nici femeia cu barbă dintr-un circ grecesc, ci conducea o academie de canto. Învățase să mănânce astfel atunci când era deja o mamă respectabilă de familie, căutând o metodă care să permită copiilor ei să se alimenteze bine nu prin stimularea artificială a poftei de mâncare, ci printr-o liniște absolută a spiritului. Teoria ei care se verificase în practică, se fundamenta pe principiul că o ființă care este în perfectă regulă cu conștiința sa putea să mănânce fără saț până ce o biruia oboseala. Astfel că, din motive morale iar nu dintr-un interes sportiv, își lăsă ea academia și căminul pentru a merge să se măsoare cu un bărbat a cărui reputație de mare mâncău fără principii făcuse înconjurul țării. Din clipa când l-a văzut pentru prima oară, ea a înțeles că ceea ce-l va pierde pe Aureliano Segundo nu va fi nicidecum stomacul, ci caracterul. La sfârșitul primei nopți, în timp ce Elefanta era la fel de neînfricată ca la început, Aureliano Segundo se istovise de atâta râs și vorbărie. Au dormit patru ore. La deșteptare, fiecare înghiți sucul a cincizeci de portocale, opt litri de cafea și treizeci de ouă crude. În dimineața zilei a doua, după ore îndelungate de veghe și după ce au lichidat doi porci întregi, un ciorchine de banane și patru lăzi de șampanie, Elefanta îl bănuie pe Aureliano Segundo că a descoperit fără să observe aceeași metodă ca a ei, dar prin ocolișul absurd al unei totale iresponsabilități. El se dovedea deci mai primejdios decât crezuse ea. Totuși, atunci când Petra Cotes aduse pe masă doi curcani fripți, Aureliano Segundo era doar la un pas de congestie.

— Dacă nu mai poți mânca, oprește-te, îi zise Elefanta. Să rămânem la egalitate.

Îl-o propusese din toată inima, înțelegând că nici ea n-ar mai fi putut lua nici o îmbucătură suplimentară din pricina remușcărilor de a fi contribuit la moartea adversarului ei. Însă Aureliano Segundo interpretează atitudinea ei ca o nouă sfidare și-și îndopă gâtul cu curcan, cu mult peste capacitatea lui de necrezut. Își pierde cunoștința. Își înfipse nasul în farfuria în care nu mai rămăsese decât oasele, cu buzele înspumate ca un câine, înăbușindu-se în horcăitul agoniei. În adâncul beznei, se simți azvârlit de pe înălțimea unui turn într-o prăpastie fără fund și într-o ultimă fulgerare de luciditate își dădu seama că la capătul interminabil al acelei căderi îl aștepta moartea.

— Duceți-mă lângă Fernanda, mai avu putere să rostească.

Prietenii care-l aduseră acasă crezură că și-a ținut promisiunea făcută soției de a nu muri în patul concubinei sale. Petra Cotes lustruise cizmulițele de lac pe care dorea să le încalțe în sicriu și se preocupa deja de a căuta pe cineva pentru a i le duce, când veni un prieten să o prevină că Aureliano Segundo era în afară de orice pericol. Se restabili, într-adevăr, în mai puțin de o săptămână, și după cincisprezece zile sărbătorea printr-un ospăț fără precedent acea zi de glorie în care i-a fost dat să supraviețuiască. Continuă să locuiască la Petra Cotes, dar venea zilnic să-o vadă pe Fernanda și uneori rămânea să dejuneze în familie, ca și cum destinul s-ar fi complăcut să inverseze situațiile și l-ar fi făcut soțul concubinei sale și amantul propriei sale soții.

A fost un fel de ușurare pentru Fernanda. În amărăciunea părăsirii ei, singurele distracții erau exercițiile la clavecin la ora siestei și scrisorile copiilor ei. În misivele amănunțite pe care li le trimitea tot la cincisprezece zile, nu era nici un rând de adevăr. Ea le ascundea necazurile ei. Trecea sub tăcere melancolia unei case care în ciuda luminii de pe begonii, în ciuda căldurii sufocante din cele două ceasuri

de după-amiază, în ciuda rafalelor de petreceri care veneau din stradă, din zi în zi semăna tot mai mult cu locuința colonială a părinților ei. Fernanda rătăcea prin singurătate între trei fantome vii și fantoma moartă a lui José Arcadio Buendía, care venea uneori să se așeze în penumbra salonului, cu o atenție scrutătoare, în timp ce ea cânta la clavecin. Colonelul Aureliano Buendía nu mai era decât o umbră. De la ultima sa ieșire când îi propusese colonelului Gerindeldo Márquez un război fără viitor, abia dacă-și mai părăsea atelierul pentru a merge să urineze sub castan. Nu primea alte vizite decât ale frizerului, o dată la trei săptămâni. Se hrănea cu ceea ce binevoia să-i aducă Ursula, o dată pe zi, și cu toate că mai continua să fabrice peștișori de aur cu aceeași ardoare de odinioară, încetă să-i mai vândă, din clipa când află că oamenii nu-i cumpărau ca bijuterii, ci ca relicve istorice. Făcuse în curte un foc mare cu păpușile lui Remedios, care-i împodobeau camera din ziua cununiei lor. Ursula, căreia nu-i scăpa nimic, își dădu seama de ceea ce voia să facă fiul ei, dar nu-l putu împiedica.

— Ai o piatră în loc de inimă, îi zise ea.

— Nu e vorba de o chestiune sentimentală, îi răspunse el. Camera este amenințată să fie năruită de molii.

Amaranta își țesea lințoliul. Fernanda nu înțelegea pentru ce-i scria din când în când scrisori lui Meme și îi trimitea chiar cadouri, în timp ce lui José Arcadio nici măcar nu voia să-i rostească numele. "Vor muri fără să știe pentru ce", răspunse Amaranta atunci când îi puse întrebarea prin intermediul Ursulei, și răspunsul semăna în inima ei o enigmă pe care nu reuși niciodată să o lămurească. Înaltă, semănând cu o tulpină melițată, mândră, îmbrăcată întotdeauna cu multe jupoane de dantelă înspumate, cu acel aer distins care rezista anilor și amintirilor urâte, Amaranta părea că poartă pe frunte crucea de cenușă a feciorelniciei. De fapt o purta la mână, sub banda neagră pe care n-o scotea nici când se culca și pe care o spăla și o călca ea însăși. Viața i se scurgea brodându-și lințoliul. S-ar fi zis că ziua lucra la el iar noaptea desfăcea ceea ce a lucrat, nu cu speranța de a-și birui astfel singurătatea, ci, dimpotrivă, pentru a o întreține.

Ceea ce o preocupa mai mult pe Fernanda în anii ei de părăsire, era că Meme avea să-și petreacă primele vacanțe acasă, fără să-l găsească aici pe Aureliano Segundo. Congestia a pus capăt temerilor ei. Când Meme se întoarse, părinții ei se pusese de acord, nu numai pentru a o face pe fetiță să creadă că Aureliano Segundo a rămas un soț într-un totu domesticit, dar și ca s-o împiedice să observe tristețea casei. În fiecare an, timp de două luni, Aureliano Segundo își juca rolul de soț model și organiza petreceri la care se servea înghețată și prăjituri uscate și pe care școlărița hazlie și plină de viață le înveselea așezându-se la clavecin.

Era evident încă de pe atunci că ea nu moștenise decât foarte puțin din caracterul mamei. Părea mai degrabă o a doua versiune a Amarantei, din epoca în care aceasta nu cunoștea încă amărăciunea și răspândea o agitație voioasă în casă cu piruetele și pașii ei de dans, pe când avea doisprezece sau patrusprezece ani, înainte de acea pasiune ascunsă pentru Pietro Crespi, care în inima ei însemnase o schimbare de direcție definitivă. Însă, spre deosebire de Amaranta, spre deosebire de toți ceilalți, Meme nu părea încă menită destinului solitar al familiei și avea aerul de a fi acordată perfect cu lumea, chiar și atunci când se închidea în salon, către orele două după-amiază, pentru a exersa la

clavecin cu o disciplină inflexibilă. Se vedea foarte limpede că-i plăcea în această casă, că-și petrecea tot anul visând la tãmbãlãul adolescentelor stãrnite de sosirea ei, și că nu era prea departe de a împãrtãși chemarea de petrecãreață și simțul ospitalității copleșitoare a tatãlui ei. Primul semn al acestei moșteniri nefericite a apãrut cu ocazia celei de a treia vacanțe de varã, în ziua în care Meme veni acasã în compania a patru cãlugãrițe și a șaizeci și douã de colege de clasã pe care le invitase sã-și petreacã o sãptãmãnã în sãnul familiei ei, din inițiativa ei proprie și fãrã sã previnã pe nimeni.

— Ce nenorocire! gemu Fernanda. Aceastã copilã este la fel de barbarã ca și tatãl ei.

Au trebuit sã împrumute paturi și hamacuri de la vecini, sã serveascã masa în nouã serii, sã fixeze orare pentru ocuparea bãii și sã împrumute vreo patruzeci de taburete pentru ca fetele în uniforme albastre și ghetuțe bãiețești sã nu zburde toatã ziua încioace și-ncolo. Invitația a fost un eșec deoarece colegele turbulente abia terminau micul dejun cã și trebuia sã se înceapã prima serie a dejunului, și tot așa mai departe, pãnã la cinã, astfel încât în acea sãptãmãnã nu au putut face decãt o singurã plimbare pãnã la plantații. La cãderea nopții, cãlugãrițele erau istovite, incapabile sã se mai miște, sã mai dea vreun ordin, în timp ce grupul de adolescente neobosite încã mai erau în curte cãntând cãntece școlãrești anoste. Într-o zi erau sã o rãstoarne pe Ursula care se încãpățãna în dorința de a se face de folos tocmai acolo unde stãnjenea mai mult. În altã zi, cãlugãrițele fãcurã scandal deoarece colonelul Aureliano Buendía se urinase sub castan fãrã sã-i pese cã elevele erau în curte. Amaranta era sã creeze panicã atunci cãnd una dintre surorile cãlugãrițe intrase în bucãtãrie în clipa cãnd sãra supa și nu gãsi altceva sã o întrebe decãt despre natura acelei pulberi albe pe care o puneã cu pumnii.

— Arsenic, rãspunse Amaranta.

În seara sosirii lor, voind sã meargã la closet înainte de a se culca, școlãrițele creaserã o astfel de înghesuialã încât la ora unu dimineața cele din urmã încã mai așteptau sã le vinã rãndul. Fernanda cumpãrã atunci șaizeci și douã de oale de noapte, dar nu reuși decãt sã transforme problema nocturnã într-o problemã matinalã, deoarece se putea vedea în zori, în fața closetului, un șir lung de fete, fiecare cu oala ei în mãnã, așteptându-și rãndul sã o deșarte. În afarã de cãteva care au avut febrã și de alte cãteva ale cãror înteptãturi de țãnțari se infectarã, majoritatea dintre ele au arãtat în fața dificultăților celor mai mari o rezistență de neclintit și erau vãzute chiar și la orele cele mai calde alergãnd prin grãdinã. Cãnd în sfârșit au plecat, florile erau secãtuite, mobilele zdrobite și pereții acoperiți cu desene și inscripții, însã Fernanda se simți atãt de ușuratã la plecarea lor încât le iertã ravagiile. Restitui paturile și taburetele împrumutate și pãstrã cele șaizeci și douã de oale de noapte, pe care le rãndui în cabinetul lui Melchiade. Aceastã odaie, ținutã mereu închisã, și în jurul cãreia se învãrtise odinioarã viața spiritualã a casei, fu cunoscutã de atunci sub numele de *camera cu oale*. Pentru colonelul Aureliano Buendía aceasta era de altfel denumirea care-i convenea mai bine, cãci, în timp ce restul familiei continua sã se mire de faptul cã odaia lui Melchiade rãmãnea feritã de praf și de pãrãginire, el o vedea transformatã într-o adevãratã ladã de gunoi. Oricum, se pãrea cã îl intereseazã prea puțin cine are dreptate și nu aflã de noua destinație a acestei odãi decãt întãmplãtor, deoarece Fernanda îl deranja

în lucrul lui o după-amiază întreagă trecând și revenind pentru a-și aranja oalele.

Pe vremea aceea își făcu reapariția José Arcadio Segundo. Trecea drept înainte prin verandă, fără să salute pe nimeni, și se ducea să se închidă în atelier unde stătea de vorbă cu colonelul. Deși nu-l putea vedea, Ursula analiza zgomotul pe care-l făceau tocurile cizmelor lui de contramaistru, și se mira constatând ce prăpastie de netrecut îl despărțea acum de restul familiei, chiar și de fratele său geamăn, cu care, în copilărie, se juca inventând stratageme ingenioase ca să fie confundați, dar care care nu mai avea acum nici o trăsătură comună. Era înalt, cu un aer solemn, cu o atitudine meditativă, o tristețe de sarazin și avea un fel de strălucire, lugubră în obrazul de culoare tomnatică. Semăna cel mai mult eu; mama lui, Santa Sofia de la Piedád. Ursula îi reproșa tendința de a uita de el întotdeauna când vorbea despre familie, dar când simți că e din nou acasă și când observă cum îl primea colonelul în atelierul său în timpul orelor de lucru, începu să-și reexamineze vechile amintiri și redobândi convingerea că într-o anumită clipă, din copilărie, se preschimbase cu fratele său geamăn, deoarece el, și nu celălalt, trebuia să se numească Aureliano. Nimeni nu cunoștea amănuntele existenței sale. Într-o vreme se aflase că nu avea un domiciliu fix, că și el creștea cocoși de luptă la Pilar Ternera și că uneori rămânea să doarmă acolo, însă de fapt își petrecea aproape toate nopțile în odăile matroanelor venite din Franța. Umbla pe căi rătăcite, fără afecțiuni, fără ambiții, ca o stea rătăcitoare în sistemul planetar al Ursulei.

De fapt, José Arcadio Segundo nu mai era un membru al familiei - și nici nu avea să aparțină cândva vreuneia - din acea dimineață îndepărtată când colonelul Gerineldo Márquez l-a dus la cazarmă, nu pentru ca să asiste la o execuție, ci pentru a-i rămâne întipărit în memorie, pentru tot restul zilelor, surâsul trist și puțin batjocoritor al celui împușcat. Aceasta nu era numai cea mai veche amintire, ci singura pe care o păstra din copilărie. Cealaltă amintire, aceea a unui bătrân care purta o jiletcă anacronică și o pălărie ca niște aripi de corb, și care povestea minunății în fața unei ferestre orbitor de strălucitoare, pe aceea nu reușea să o situeze în nici o epocă. Era o amintire nesigură, cu totul lipsită de învățămintele sau de nostalgie, spre deosebire de amintirea celui împușcat, care hotărâse de fapt orientarea vieții sale și care-i revenea tot mai limpede în memorie, pe măsură ce îmbătrânea, ca și cum scurgerea vremii i-ar fi apropiat-o tot mai mult. Ursula încerca să se folosească de José Arcadio Segundo pentru a-l face pe colonelul Aureliano Buendía să iasă din bârlogul lui. "Convinge-l să meargă la cinema, îi spunea ea. Chiar dacă filmele nu-i plac, va avea cel puțin ocazia să respire nițel aer curat". Dar nu întârzie să-și dea seama că el rămânea la fel de insensibil la rugămintele ei ca și colonelul, și că aceeași platoșă îi făcea pe amândoi impermeabili față de orice formă de afecțiune. Deși ea nu află niciodată - și nimeni nu află - despre ce vorbeau în cursul discuțiilor lor prelungite în atelier, își dădu seama că ei erau singurii doi membri ai familiei care păreau legați prin niște afinități.

Adevărul era că nici chiar José Arcadio Segundo n-ar fi reușit să-l facă pe colonel să iasă din bârlogul lui. Invazia școlărițelor îi depășise limitele răbdării. Sub pretextul că odaia nupțială era expusă moliilor în ciuda distrugerii păpușilor ademenitoare ale lui Remedios, el își atârna un hamac în atelier, pe care nu-l mai părăsi de atunci decât pentru a merge

să-și facă nevoile în grădină. Ursula nu reușea să aibă cu el nici cea mai banală conversație. Știa că el nu-și arunca nici o privire asupra mâncării pe care i-o servea, și că o așeza la un capăt al mesei sale de lucru pentru a putea termina un peștișor, și puțin îi păsa că supa se încheaga sau că friptura se răcea. Se arătă din ce în ce mai dur în ziua în care colonelul Gerineldo Márquez refuzase să-l însoțească în războiul senil pe care voia să-l dezlănțuie. Se închise în sine complet și familia sfârși prin a-l considera ca mort. Nu se mai observă la el nici o reacție omenească până în acel unsprezece octombrie când ieși în stradă la trecerea unui circ.

Pentru colonelul Aureliano Buendía, acea zi fusese la fel ca toate celelalte din ultimii lui ani. La orele cinci îl deșteptară zgomotele broaștelor și ale greierilor de cealaltă parte a zidului. Cădea o ploaie mărunță, fină, care dăinuia de sâmbăta trecută, dar, ca să știe n-ar fi avut nevoie să-i audă șoaptele mărunte pe frunzele din grădină; oricum, tot ar fi simțit-o în frigul care-i pătrundea prin oase. Era înfodolit ca întotdeauna în pătura lui de lână și-și îmbrăcase acele lungi izmene de bumbac pe care continua să le poarte din comoditate, cu toate că din pricina anacronismului lor colbuit, el le numea "izmene conservatoare". Își trase pantalonii strâmți fără să-și lege șireturile, după cum nici la gulerul cămășii nu-și puse butonul de aur pe care-l purta întotdeauna, deoarece avea de gând să facă baie. Apoi își acoperi capul cu pătura, în chip de glugă, își netezi mustața sclivisită cu degetele și se duse să urineze în grădină. Mai era atât de mult până să răsară soarele, încât José Arcadio Buendía mai dormea încă sub umbrarul lui din frunze de palmier putrezite de ploaie. Nu-l văzuse niciodată și nu-l văzu nici de data aceasta, după cum nu auzi nici fraza de neînțeles pe care i-o adresă spectrul tatălui său, care se deșteptase tresărind din pricina jetului de urină aburindă care-i stropea ghetetele. Amână baia pentru mai târziu, nu din pricina frigului și a umezelii, ci din pricina acelei piele de octombrie care-l apăsa. Revenind în atelier, simți mirosul de lumânare sleită al cuptoarelor pe care tocmai le aprinsese Santa Sofia de la Piedád, și așteptă în bucătărie până ce fierse cafeaua pentru a-și lua ceașca lui fără zahăr. Ca în toate diminețile, Santa Sofia fie la Piedád îl întrebă în ce zi din săptămână se găseau, iar el îi răspunse că era marți, unsprezece octombrie. La vederea acestei femei atât de curajoase, aurite de reflexele focului, care în clipa aceea, ca și în toate clipele vieții ei, nu părea că există în întregime, el își aminti deodată că într-o zi de unsprezece octombrie, în plin război, se trezise cu convingerea că femeia care se culcase cu el era moartă. Era într-adevăr moartă și el nu putea uita această dată deoarece și ea îl întrebase, cu o oră mai înainte, în ce zi erau. În ciuda acestei evocări, nu-și dădu seama nici de data aceasta, cât de mult îl părăsiseră presimțirile și în timp ce cafeaua fierbea, continuă, din simplă curiozitate, dar fără cel mai mic risc de nostalgie, să se gândească la femeia al cărei nume nu-l știuse niciodată și al cărei chip nu-l văzuse niciodată în viață, deoarece ea se apropiase până la hamacul lui dibuind prin întuneric. Cu toate astea, în înfățișarea atâtor femei care pătrunseseră în viața lui în chip asemănător, el nu-și mai aminti că ea a fost aceea care, în delirul primei lor întâlniri, era să se înece în lacrimi, și abia cu o oră înainte de a muri îi jurase că-l va iubi până la moarte. Nu se mai gândi la ea, și nici la alta, după ce intră în atelier cu ceașca aburindă și aprinse lumina pentru a număra peștișorii de aur pe care-i păstra într-o strachină de tablă. Avea șaptesprezece. De

când se hotărâse să nu-i mai vândă, continua să fabrice câte doi pe zi și când ajungea la cifra de douăzeci și cinci, îi topea din nou în creuzet pentru a începe să-i fabrice din nou. Se adânci toată ziua în munca aceasta, fără să se gândească la nimic, fără să-și dea seama că la orele zece ploua cu găleata, și că cineva trecu prin fața atelierului strigând să se închidă bine ușile, ca să nu fie inundată casa, și fără să aibă cunoștință nici chiar de propria sa existență, până când Ursula își făcu intrarea, aducând dejunul și stingând lumina.

— Strașnică ploaie! zise Ursula.

— Octombrie, răspunse el.

Pronunță acest cuvânt fără să ridice privirile de pe primul peștișor al zilei căruia tocmai îi fixa ochii de rubin. Abia după ce-l termină și-l așează împreună cu ceilalți în strachină, începu să-și soarbă supa. Apoi mănca foarte încet bucata de carne din tocana garnisită cu ceapă, cu orez alb și cu felii de banane fripte, servite toate pe aceeași farfurie. Pofta de mâncare nu i se altera nici în împrejurările cele mai bune, nici în cele mai rele. După dejun simți neliniștea inactivității. Dintr-un fel de superstiție științifică, lăsa totdeauna să treacă două ore pentru digestie fără să lucreze, nici să citească, nici să facă baie, nici să facă dragoste, și această credință era atât de înrădăcinată în el încât i se întâmplase de mai multe ori să întârzie operațiile militare pentru a nu-i expune pe oamenii săi la riscul unei congestii. Se culcă deci în hamacul său, ocupându-se cu scoaterea cerii din urechi cu ajutorul unui briceag și după câteva minute adormi. Visă că intra într-o locuință goală, cu pereții albi complet, și că îl neliniștea impresia apăsătoare că este prima ființă omenească care a intrat acolo. Tot visul își aminti că visase același lucru în noaptea precedentă și în cursul a numeroase nopți din anii din urmă, și știu că această imagine i se șterge din memorie în clipa deșteptării, deoarece visul acela recurent avea particularitatea că nu ți-l puteai reaminti decât tot în vis. De fapt, după o clipă, când bărbierul bătu la ușa atelierului, colonelul Aureliano Buendía se trezi cu impresia că s-a lăsat furat de somn împotriva voinței sale, timp de numai câteva secunde, și că nu a avut timp să viseze nimic.

— Astăzi nu, îi zise bărbierului. Ne vedem vineri.

Avea o barbă de trei zile, plină cu scame albe, dar nu socotea că trebuie să se mai bărbierească dacă avea să-și tundă părul vinerea viitoare și să le rezolve astfel pe toate dintr-o dată. Sudoarea lipicioasă a acestei sieste nedorite îi trezi cicatricile abceselor de la subsuori.

Ploaia se opri dar soarele nu se ivise încă. Colonelul Aureliano Buendía scoase o râgâială sonoră care-i aduse în gură aciditatea supei, și care a fost pentru el ca un ordin al organismului de a-și arunca pătura pe umeri și de a se duce la closet. A stat acolo mai mult decât era nevoie, ghemuit deasupra fermentației intense care se ridica din latrina de lemn, până când rutina îi arătă că a sosit vremea să-și reia lucrul. Tot timpul cât a durat această așteptare, își reaminti că era marți și că José Arcadio Segundo nu venise la atelier deoarece era zi de plată salariilor la compania de banane. Această amintire, ca și toate celelalte din ultimii ani, îl făcu, fără să-și dea seama, să se gândească la război. Își aminti că colonelul Gerineldo Márquez îi promisese într-o zi că-i va procura un cal cu stea albă în frunte, și că pe urmă nu l-a mai auzit niciodată vorbindu-i despre asta. Apoi trecu de la un episod la altul, în ordine dispersată, mărginindu-se la evocarea lor fără a le judeca, deoarece neputându-și fixa atenția asupra altui lucru, învățase să cugete la rece, pentru ca

amintirile ineluctabile să nu-i mai afecteze sensibilitatea. Revenind în atelier, constată că atmosfera devenise mai uscată și hotărî că e momentul să facă baie, însă Amaranta i-o luase înainte. Atunci începu al doilea peștișor al zilei. Tocmai îi monta coada când soarele izbucni cu atâta putere încât strălucirea lui pârâi ca un vas în furtună. Văzduhul scaldat de trei zile de ploaie se umplu de furnici zburătoare. Își dădu seama că simțea nevoia să urineze, dar hotărî să se abțină până când va termina cu montatul peștișorului. La orele patru și zece se îndreptă spre grădină când auzi răsunând în depărtare alămurile, bătăile unei tobe mari și strigătele vesele ale copiilor, și pentru prima oară de la vârsta copilăriei sale se lăsă de bună voie să cadă în cursa pe care i-o întindea nostalgia, și re trăi miraculoasa după amiază cu țigani, când tatăl său l-a dus să facă cunoștință cu gheața.

Santa Sofia de la Piedád își părăsi lucrul la bucătărie și se precipită spre ușa de la intrare.

— Vine circul! strigă ea.

În loc să continue în direcția castanului, colonelul Aureliano Buendía se îndreptă și el către poarta dinspre uliță și se amestecă printre curioșii care priveau defilarea. Văzu o femeie costumată toată în aur, pe ceafa unui elefant. Văzu un dromader trist. Văzu un urs îmbrăcat în olandeză care marca ritmul fanfarei cu un polonic și o tingire. Văzu clovni făcând piruete în coada coloanei, și văzu din nou spectacolul mizerabil al singurătății sale, după ce trecuse tot și nu mai era nimic de văzut decât golul luminos al străzii, aerul plin de furnici zburătoare și câțiva curioși întorși către prăpastia incertitudinii. Se duse atunci sub castan, gândindu-se la circ, și voi să continue să se gândească la el în timp ce urina, dar nu mai găsi nici o urmă din el în amintirile sale. Își vârî capul între umeri ca puii de găină și rămase nemișcat, cu fruntea lipită de trunchiul castanului. Familia nu află decât a doua zi, când Santa Sofia de la Piedád, voind să meargă în fundul grădinii pentru a deșerta gunoiul, își simți atenția atrasă de zborul vulturilor care coborau.

ULTIMELE VACANȚE ALE LUI MEME au concis cu perioada de doliu care a urmat după moartea colonelului Aureliano Buendía. În casa închisă nu mai era loc pentru petreceri. Se vorbea în șoaptă, se mânca în tăcere, se recita rozariul de trei ori pe zi, iar în căldura siestei exercițiile la clavecin aveau și ele rezonanțe funebre. În ciuda ostilității ascunse pe care o nutrea față de colonel Fernanda, impresionată de solemnitatea cu care guvernul exaltase memoria inamicului său dispărut, a impus doliul cu toată rigoarea lui. Ca de obicei, Aureliano Segundo venise să doarmă acasă pe durata vacanțelor fiicei sale și probabil că Fernanda fusese îndeajuns de activă pentru a-și redobândi privilegiile ei de soție legitimă, deoarece în anul următor, Meme găsi o surioară nou născută, pe care au botezat-o, împotriva dorinței mamei ei, cu numele de Amaranta Ursula.

Meme își terminase studiile. Virtuozitatea cu care interpretează teme populare din secolul XVII, cu ocazia serbării organizate pentru celebra încununare a studiilor ei și care a marcat sfârșitul perioadei de doliu, a dovedit că meritase diploma care o consacra clavecinului. Mai mult decât arta, dualitatea ei puțin comună a stârnit admirația invitaților. Caracterul ei frivol și oarecum pueril nu părea că o predispune la vreo

activitate serioasă, însă atunci când se așeza la clavecin, se transforma într-un om cu totul diferit, căruia maturitatea neașteptată îi conferea un aer de adult. Așa a fost întotdeauna. De fapt, ea nu avea o vocație definită, dar reușise să ia notele cele mai bune printr-o disciplină inflexibilă, ca să nu-și contrarieze mama. Dacă i s-ar fi impus să învețe oricare altă meserie, rezultatele ar fi fost aceleași. Din cea mai fragedă copilărie îndurase severitatea Fernandei, mania ei de a decide pentru alții și, decât să se izbească de intransigența ei, ar fi fost capabilă de sacrificii mult mai grele decât niște simple lecții de clavecin. În ziua serbării de sfârșit de an, avu impresia că diploma în litere gotice cu majusculile ei împodobite cu viniete, o elibera de un angajament la care consimțise mai mult din comoditate decât din supunere, și-și închipui că nici chiar încăpățînata Fernanda nu se va mai interesa de-acum înainte de acest instrument pe care călugărițele însele îl considerau ca o fosilă de muzeu. În primii ani crezu că socotelile ei erau greșite, deoarece după ce adormise mai bine de jumătate din oraș cu recitalurile date nu numai în salon, dar și la toate seratele de binefacere, la matineele școlare și comemorările patriotice care se organizau la Macondo, mama ei nu capitulă, ci continuă să-i invite pe toți noii veniți pe care-i socotea capabili să prețuiască talentul fiicei ei. Abia după moartea Amarantei, când familia se închise într-o nouă perioadă de doliu, a putut Meme să închidă din nou clavecinul și să rătăcească cheia într-un dulap, fără ca Fernanda să-și dea osteneala să verifice când și din vina cui se pierduse. Meme suportă aceste exhibiții cu același stoicism cu care se dedicase uceniei. Era prețul libertății. Fernanda era atât de mulțumită de docilitatea fiicei sale și atât de mândră de admirația pe care o stârnea arta ei, încât nu se opuse niciodată să aibă casa invadată de prietene, sau să-și petreacă după-amiaza la plantații sau să meargă la cinematograful cu Aureliano Segundo sau cu diverse doamne de încredere, cu condiția ca filmul să fie autorizat de părintele Antonio Isabel. În aceste clipe de distracție veselă se descopereau adevăratele pustiiri ale lui Meme. Fericirea ei se găsea la extrema opusă a disciplinei, în petrecerile zgomotoase, în confidențele amoroase. În întrunirile secrete prelungite cu prietenile ei, unde învățau să fumeze și unde vorbeau despre chestiuni privitoare la bărbați, și unde li s-a întâmplat o dată să întreacă măsura, înghițind trei sticle de rom și sfârșind prin a rămâne în pielea goală, pentru a-și măsura și compara toate părțile trupurilor. Meme nu avea să uite niciodată seara aceea, când reveni acasă mestecând lemn dulce și, fără să-i observe nimeni buimăceala, luă loc la masa unde Fernanda și Amaranta cinau fără să-și adreseze vreun cuvânt. Își petrecuse în odaia unei prietene, două ceasuri groaznice, plângând de răs cât și de teamă, și în urma acestei crize descoperi acel curaj atât de prețios care-i lipsise ca să fugă din pension și să-i spună mamei ei, cu aceste cuvinte sau cu altele asemănătoare, că simțea nevoia să se curețe de clavecin printr-o clismă. Șezând în capul mesei, sorbind o supă de pasăre care-i pică în stomac ca un elixir înviator, Meme descoperi atunci pe Fernanda și pe Amaranta înconjurate de nimbul acuzator al realității. A trebuit să facă un mare efort pentru a nu le azvârli în obraz tot ceea ce la ele nu era decât afectare, sărăcie spirituală, delir de grandomanie. Ea știa încă din vacanța a doua că tatăl ei nu locuia acasă decât pentru a salva aparențele și, cunoscând-o pe Fernanda așa cum o cunoștea, și aranjându-se apoi pentru a face cunoștință cu Petra Cotes, îi dădu dreptate tatălui ei. Și ea ar fi preferat să fie fiica concubinei.

Amețită puțin sub efectul alcoolului, Meme se gândea cu voluptate la scandalul pe care l-ar fi provocat exprimând cu voce tare ceea ce-i trecea atunci prin minte, și această năzdrăvănie îi produse o satisfacție atât de intensă încât Fernanda nu putu să nu o remarce.

— Ce ți s-a întâmplat? o întrebă ea.

— Nimic, răspunse Meme. Nimic, decât că abia acum îmi dau seama cât de mult vă iubesc.

Toată povara urii cuprinsă vădit în această declarație o înfioră pe Amaranta. Însă Fernanda se simți atât de emoționată încât atunci când Meme se trezi la miezul nopții, cu capul gata să-i plesnească de durere, vomând șuvoaie de fiere care o făceau să se înăbușe, crezu că înnebunește. Îi administră o fiolă de ulei de castor, îi puse cataplasme pe pânțele și pungi de gheață la cap, și îi impuse un regim și o izolare completă de cinci zile, prescrise de noul și extravagantul medic francez care, după ce o examinase timp de peste două ore, ajunsese la concluzia nebuloasă că e atinsă de o boală de femei. Curajul o părăsi pe Meme când, într-o stare jalnică de demoralizare, simți că n-are încotro decât să îndure totul cu răbdare. Ursula, acum cu totul oarbă dar încă activă și lucidă, a fost singura care a intuit diagnosticul exact. "După mine, își zise ea, asta seamănă în toate privințele cu ceea ce li se întâmplă bețivanilor." Totuși, își alungă acest gând din cap și ajunse chiar să-și reproșeze că a nutrit idei atât de ușuratic. Aureliano Segundo avu mustrări de conștiință atunci când o văzu pe Meme atât de abătută și se jură că se va ocupa mai mult de ea în viitor. În felul acesta se născură între tată și fiică legături de camaraderie sinceră și voioasă care aveau să-l elibereze pe el, pentru o vreme, de singurătatea amară a petrecerilor sale și s-o elibereze pe ea de sub tutela Fernandei, fără să trebuiască să provoace acea criză familială care părea inevitabilă. Aureliano Segundo își amână pe atunci toate angajamentele pentru a rămâne cu Meme, s-o ducă la cinematograf sau la circ, și-i consacra cea mai mare parte a timpului său liber. În vremea din urmă, jena provocată de obezitatea monstruoasă care îl stânjenea și la legatul șireturilor de la pantofi ca și la satisfacerea abuzivă a tuturor poftelor începuse să-i acrească fierea. Descoperirea propriei sale fiice îi redase vechea jovialitate, și plăcerea pe care o simțea de a se găsi în compania ei îl îndepărtă treptat de la dezmăț. Meme atinsese vârsta în care fetele înfloresc. Nu era frumoasă, după cum n-a fost niciodată frumoasă nici Amaranta, în schimb atrăgea simpatie, era directă și producea imediat o impresie plăcută. Avea o manieră de spirit modernă care contrasta cu rezerva învechită a Fernandei și cu inima avară pe care și-o ascundea cu greu, dar care găsea în schimb un apărător în Aureliano Segundo. El a fost acela care a hotărât ca ea să părăsească dormitorul pe care-l ocupase din copilărie, și unde ochii temători ai statuilor sfinților continuau să-i alimenteze groaza de adolescentă, și mobilă pentru ea o cameră prevăzută cu un pat de regină, cu o toaletă mare și cu draperii din catifea, fără să-și dea seama că nu făcea decât să confecționeze o a doua versiune a camerei Petrei Cotes. Se arăta atât de risipitor față de Meme încât nici nu mai știa câți bani îi dădea, din simplul motiv că ea însăși îi mai lua din buzunar, și o ținea la curent cu toate produsele și accesoriile de cosmetică sosite în depozitele companiei bananiere. Camera lui Meme se umpluse cu bucăți de piatră ponce pentru șlefuirea unghiilor, cu fiare de frezat, cu paste pentru a avea dinți strălucitori, cu coliruri pentru a face privirea mai lunguroasă, cu atâtea cosmetice și

machiaje noi, încât ori de câte ori intra în cameră, Fernanda se scandaliza la gândul că toaleta fiicei ei trebuie să fi fost, în toate privințele, identică cu aceea a matroanelor franțuzoaice. Dar în vremea aceea, Fernanda își împărțea timpul între micuța Amaranta Ursula, capricioasă și bolnăvicioasă, și schimburile ei palpitante de corespondență cu medicii nevăzuți. Astfel încât atunci când observă complicitatea dintre tată și fiică, singura promisiune pe care a putut să i-o smulgă lui Aureliano Segundo a fost ca el să nu o ducă niciodată la Petra Cotes. Această prevenire nu avea de altfel nici un sens, deoarece concubina era atât de indispusă din pricina camaraderiei care se stabilise între amantul ei și fiica acestuia, încât nu mai voia să audă vorbindu-se despre fată. O teamă până atunci necunoscută o chinuia, ca și cum instinctul ei ar fi lăsat-o să înțeleagă că Meme n-avea decât să-și ridice degetul mic pentru a obține ceea ce nu izbutise niciodată.

Fernanda: s-o lipsească de o iubire pe care o socotise sigură atât timp cât va trăi. Pentru prima oară a trebuit să îndure Aureliano Segundo mutrele îndărătnice ale concubinei sale și să-i suporte ironiile înveninate, și chiar s-a temut că valizele lui, transportate de atâtea ori de la un domiciliu la altul, ar putea face cale-ntoarsă spre casa soției legitime. Nu s-a întâmplat așa ceva. Nimeni nu cunoștea mai bine un bărbat decât Petra Cotes pe amantul ei, și știa că valizele vor rămâne definitiv acolo unde vor fi duse, din pricină că Aureliano Segundo nu detesta nimic mai mult decât să-și complice viața cu rectificări și mutări. Valizele au rămas deci acolo unde erau și Petra Cotes se strădui să-și recucerească bărbatul ascuțindu-și singurele arme de care fiica nu se putea folosi pentru a i-l disputa. Eforturi zadarnice însă, căci Meme nu a avut niciodată intenția de a interveni în treburile tatălui ei, și dacă s-ar fi amestecat, ar fi fost în favoarea concubinei. Ea nu avea timp nici măcar să plictisească pe careva. Își mătura singură odaia și-și făcea patul, așa cum o învățaseră călugărițele. În cursul dimineții își îngrijea îmbrăcămintea, brodind în verandă sau cosând la vechea mașină cu manivelă a Amarantei. În timp ce ceilalți își făceau siesta, ea exersa două ore la clavecin, știind că, datorită acestui sacrificiu zilnic, Fernanda va fi liniștită. Din același motiv, continua să dea recitaluri cu ocazia vânzărilor bisericești și a seratelor școlare, cu toate că solicitările deveniseră din ce în ce mai rare. Către seară se aranja, îmbrăca o toaletă din cele mai simple, încălța ghetele aspre și în caz că n-o reținea nimic lângă tatăl ei, se ducea la prietene, unde rămânea până la ora cinei. Rar se întâmpla ca Aureliano să nu vină atunci să o ia pentru a o duce la cinematograful.

Printre prietenile lui Meme erau trei americance care rupseseră barajul electrificat al rezervei lor ca să lege prietenie cu fetele din Macondo. Una dintre acestea era Patricia Brown. Recunoscător față de ospitalitatea pe care i-o oferise Aureliano Segundo, Mr. Brown îi deschisese lui Meme ușile casei sale și o invită la balurile de sâmbăta care erau singurele la care veneticii acceptau să se amestece cu băștinașii. Când află Fernanda, uită pentru o clipă de Amaranta Ursula ca și de medicii nevăzuți, și făcu o melodramă întreagă: "Închipuiește-ți numai ce va crede colonelul în mormântul lui", îi zise lui Meme. Bineînțeles că, în felul acesta, căuta sprijin la Ursula. Însă bătrâna oarbă, spre deosebire de ceea ce aștepta toată lumea, consideră că nu era nimic de condamnat în faptul că Meme se ducea la aceste baluri și că păstra legături de prietenie cu americancele de vârsta ei, cu condiția de

a-și păstra fermitatea judecății și de a nu se lăsa convertită la religia protestantă. Meme pricepu foarte bine gândurile străbunicii ei și a doua zi după fiecare bal se scula mai devreme ca de obicei ca să se ducă la liturghie. Împotrivirea Fernandei stăruia până în ziua când Meme o dezarmă informând-o că americancele doreau să o asculte cântând la clavecin. Au trebuit să scoată încă o dată instrumentul din casă și să-l ducă până la Mr. Brown, unde într-adevăr tânăra interpretă primi cele mai sincere aplauze și felicitările cele mai entuziaste. De atunci o invitară nu numai la baluri, ci să se și scalde duminica în piscină și să dejeuneze la ei o dată pe săptămână. Meme învăță să înoate ca o campioană, să joace tenis și să mănânce șuncă de Virginia cu felii de ananas. Cu balurile, piscina și partidele de tenis începu deodată să se descurce și pe englezește. Aureliano Segundo a fost atât de încântat de progresele fiicei sale încât cumpără de la un negustor ambulant o enciclopedie engleză în șase volume, cuprinzând numeroase planșe în culori, pe care Meme începu să o citească în timpul liber. Lectura îi mobiliză toată atenția pe care o dedica până atunci, împreună cu prietenele ei, confidențelor amoroase sau experiențelor în cerc restrâns, nu pentru că și-o impusese ca disciplină, ci pentru că-și pierduse tot interesul pentru a dezbate astfel de mistere ajunse de domeniul public. Își amintea de scena cu beția lor ca de o aventură copilărească și i se păru atât de nostimă încât i-o povesti lui Aureliano Segundo, care păru că se amuză chiar mai mult decât ea. "Dacă ar ști mama ta!", zise el izbucnind în râs, așa cum îi spunea ori de câte ori ea îi făcea vreo confidență. O făcuse să-i promită că-l va ține la curent cu primul flirt, cu aceeași încredere, și Meme îi povesti că-l simpatizează pe un american roșcovan care venise să-și petreacă vacanțele la părinți. "Ce oroare! zise Aureliano Segundo râzând. Dacă ar ști mama ta!" Însă Meme îi mărturisi că tânărul s-a întors în țara lui și că n-a mai dat nici un semn de viață. Maturitatea judecății ei garanta pacea în casă. Aureliano Segundo începu să-i consacre mai mult timp Petrei Cotes și, deși nu mai avea nici trupul nici sufletul destul de tari pentru a se deda la petreceri ca cele de altădată, nu pierdea nici o ocazie de a le organiza și de a-și scoate din cutie acordeonul la care unele clape erau deja prinse cu ajutorul unor șireturi de ghetă. Acasă, Amaranta continua să-și brodeze lințoliul interminabil, iar Ursula se lăsa târâtă de decrepitudine spre adâncul tenebrelor în care nu mai era nimic de văzut pentru ea decât umbra lui José Arcadio Buendía sub castanul său. Fernanda își întări autoritatea. Scrisorile lunare către fiul ei José Arcadio nu mai conteneau nici un rând cu minciuni și singurul lucru pe care i-l ascundea era corespondența ei cu medicii nevăzuți care-i diagnosticaseră o tumoare benignă la intestinul gros și se străduiau să o pregătească pentru a opera asupra ei o intervenție prin telepatie.

S-ar fi putut spune că în locuința încercată a familiei Buendía domnea acum, pentru multă vreme, o pace și o fericire statornică, însă moartea subită a Amarantei provocă un nou scandal.

Nu se așteptau la un astfel de eveniment. Cu toate că era bătrână și trăia departe de toți, încă o mai vedeau în putere, dreaptă ca un par, cu o sănătate de fier cunoscută dintotdeauna. Nimeni nu mai știa ce gândea ea, din acea după-amiază în care-l respinsese definitiv pe colonelul Gerineldo Márquez și se închisese în odaia ei pentru a plânge. Când își făcu din nou apariția, își epuizase toate lacrimile. N-a fost văzută plângând în ziua înălțării la cer a frumoasei Remedios, nici în clipa

exterminării Aurelienilor, nici chiar la moartea colonelului Aureliano Buendía, care era ființa pe care o iubise cel mai mult pe lume, deși nu a putut-o dovedi decât atunci când cadavrul lui fu descoperit sub castan. Ea ajută la ridicarea trupului. Îl îmbracă cu podoabele lui de războinic, îl bărbieri, îl pieptănă și-i pomădă mustățile cu și mai multă grijă decât depunea el însuși în anii lui de glorie. Nimeni nu-și închipuia că atât dragoste pune în acele gesturi, deoarece toată lumea se obișnuise cu familiaritatea Amarantei față de ritualul morții. Fernanda se supăra că nu înțelegea nimic despre raporturile credinței catolice cu viața, ci numai despre raporturile ei cu moartea ca și cum aceasta n-ar fi fost o religie, ci un prospect de pompe funebre. Amaranta era prea prinsă în plasa amintirilor ei pentru a înțelege atâtea subtilități. Ajunsese la ultima vârstă a vieții cu toate nostalgiile încă vii. Când asculta valsurile lui Pietro Crespi simțea aceeași poftă să plângă, pe care o simțise în vremea adolescenței, ca și cum anii, încercările, experiența n-ar fi servit la nimic. Sulurile cu melodii pe care le aruncase ea însăși la gunoi, sub pretextul că au putrezit din pricina umezelii, continuau să răsucescă și să ciocnească ciocănele în amintirea ei. Încercase să le facă să dispară în dosul acelei pasiuni murdare pe care îndrăznise să o aibă pentru nepotul ei Aureliano José și încercase să se refugieze sub ocrotirea calmă și bărbătească a colonelului Gerineldo Márquez, însă nu reușise să se elibereze, nici chiar prin actul cel mai deznădăjduit al bătrâneții ei, atunci când scăldându-l pe micuțul José Arcadio, cu trei ani înainte de plecarea lui la seminar, îl mângâia într-un chip cu totul altul decât acela al unei bunici față de nepotul ei, așa cum ar fi făcut-o o femeie față de un bărbat, așa cum se povestea că obișnuiau matroanele franțuzoaice și cum ea însăși dorise atât de mult să facă cu Pietro Crespi, la doisprezece sau patrusprezece ani, când l-a văzut în pantalonii lui de dansator, bătând cu bagheta magică ritmul metronomului. Uneori suferea că a lăsat în urma ei această dâră de noroi, iar alte ori se înfuria atât de tare încât își înțepa degetele cu ace, însă cu cât o durea și se înfuria mai mult, cu atât o amăra mai mult această durere a iubirii parfumate și găunoase pe care avea s-o târască după sine până la moarte. Așa cum colonelul Aureliano Buendía nu putea evita să se gândească la război, nici Amaranta nu se putea opri de a se gândi la Rebeca. Însă, în timp ce fratele ei reușise să-și purifice amintirile, ea nu putuse decât să și le facă și mai arzătoare. Vreme de ani îndelungați, singurul lucru de care se rugă lui Dumnezeu să o cruțe a fost pedeapsa de a muri înaintea Rebecăi. De fiecare dată când trecea prin fața casei remarcând ruina ei, îi plăcea să creadă că Dumnezeu o ascultă. Într-o după-amiază, pe când cosea în verandă, avu deodată certitudinea că vestea despre moartea Rebecăi îi va fi adusă într-o zi când va șede în același loc, în aceeași poziție, luminată de aceeași lumină. Se așeză s-o aștepte, ca cineva care așteaptă o scrisoare, și este lucru sigur că într-o vreme își smulgea nasturii pentru a putea să-i coasă din nou, ca nu cumva inactivitatea să-i facă așteptarea și mai lungă și mai îngrozitoare. În casă nimeni nu remarcase ca atunci Amaranta începu să țeasă un lințoliu somptuos pentru Rebeca. Mai târziu, când Aureliano cel Trist povesti că o văzuse schimbată în ceea ce credea că este o vedenie, cu pielea toată crăpată și cu câteva smocuri gălbui care-i rămăseseră pe cap, Amaranta n-a fost surprinsă, deoarece spectrul descris astfel semăna cu ceea ce ea își închipuise de mult. Ea plănuise să restaureze cadavrul Rebecăi, să acopere ravagiile de pe obraz cu ajutorul parafinei și să-i facă o perucă

cu părul sfinților. Va confecționa un cadavru frumos și în lințoliul acela de în și într-un sicriu căptușit cu pluș cu volane de purpură, îl va da în grija viermilor cu funeralii magnifice. Își făurise planul cu atâta ură încât se simți cutremurată la gândul că ar fi făcut totul în același chip și dacă ar fi fost mânată de dragoste, se cutremura, dar nu se lăsă descurajată de această clipă de zăpăceală și continuă să pună la punct cele mai mici amănunte, cu atâta meticulozitate încât deveni nu numai o specialistă, ci o adevărată virtuoașă în riturile mortuare. Singurul amănunt de care n-a ținut seama în proiectul ei teribil a fost că, în ciuda rugămintelor ei către Dumnezeu, putea să moară tot atât de bine înaintea Rebecăi. Ceea ce s-a și întâmplat. Dar când sosi sfârșitul, Amaranta nu se simți frustrată, ci dimpotrivă eliberată de orice amărăciune, căci moartea îi acordase privilegiul de a se anunța cu câțiva ani mai înainte. O văzuse într-o amiază arzândă, cosând alături de ea pe verandă, puțin după plecarea lui Meme la pension. O recunoscuse îndată și nu găsi nimic înspăimântător în ea; moartea era o femeie înveșmântată în albastru, cu părul lung, cu un aer puțin demodat, și la care se putea descoperi o oarecare asemănare cu Pilar Ternera de pe vremea când ajută la bucătărie. S-a întâmplat în repetate rânduri ca Fernanda să fie prezentă, dar ea n-o văzu de loc, în ciuda faptului că era atât de reală și atât de umană, încât o dată o rugă pe Amaranta să binevoiască a-i trece ața prin ac. Moartea nu i-a precizat când avea să o ia, nici dacă ultima ei oră era înscrisă înainte de aceea a Rebecăi, ci îi porunci să înceapă să-și țeară propriul lințoliu începând din 6 aprilie următor. Îi îngădui să-și facă unul cât de complicat și de măiestrit dorește, cu condiția să pună în el aceeași probitate ca și în confecționarea celui al Rebecăi, și o preveni că va muri fără durere, fără chin și fără amărăciune, la lăsatul serii în care-l va isprăvi. Căutând să-și piardă cât mai mult timp, Amaranta trimise să-i caute fir de in extrem de fin și confecționează ea însăși pânza. O făcu cu atâta grijă încât numai operațiunea aceasta îi luă patru ani. Apoi începu lucrările de broderie. Pe măsură ce se apropia termenul fatal, ea înțelese că numai o minune i-ar mai putea permite să-și prelungească lucrul dincolo de moartea Rebecăi, dar concentrarea însăși îi dăruie calmul de care avea nevoie pentru a accepta ideea frustrării. Atunci înțelese semnificația cercului vicios al peștișorilor de aur, în care se închisese colonelul Aureliano Buendía. De atunci lumea se opri la suprafața pielii ei, iar interiorul rămăsese ferit de orice amărăciune. Suferea că nu a cunoscut această descoperire atâția ani mai înainte, când încă mai putea să-și purifice amintirile și să reconstruiască universul într-o lumină nouă, să evoce fără să se înfioare mirosul de lavandă al lui Pietro Crespi în amurg și să o scoată pe Rebeca din mizeria în care se bălăcea, nu din dragoste, nici din ură, ci din acea putere de înțelegere fără margini cu care te înzestrează singurătatea. Ura pe care o remarcase într-o seară în cuvintele lui Meme nu o tulburase din pricină că o viza pe ea, ci pentru că se descoperise dintr-o dată repetată în altă adolescență, care părea la fel de curată cum trebuie să fi părut și a ei, și cu toate acestea era de pe acum pătată prin pizmă. Numai că ea era acum atât de profund resemnată în fața împlinirii destinului, încât nu se lăsă chinuită de certitudinea că orice rectificare devenise imposibilă. Nu mai avea altă țință decât să-și termine lințoliul. În loc să mai întârzie sfârșitul prin înflorituri deșarte, așa cum făcuse la început, accelerează ritmul muncii. Cu o săptămână mai înainte socoti că va putea face ultima împunsătură în noaptea de 4 februarie și, fără să-i arate motivul, îi sugerează lui Meme,

care nu o ascultă, să mute data unui recital de clavecin programat pentru a doua zi. Amaranta căută atunci un chip de a-și prelungi sorocul cu patruzeci și opt de ore și chiar își închipui că moartea vrea să-i facă pe plac, căci în noaptea de 4 februarie o furtună provacă defectarea instalației electrice. Însă a doua zi dimineața, la orele opt, ea puse punctul final al celei mai frumoase broderii pe care a făcut-o vreodată o femeie și anunță fără a dramatiza câtuși de puțin că va muri înainte de căderea serii. Nu se mulțumi numai să-și prevină familia, ci înștiință totodată satul întreg, deoarece Amaranta își băgase în cap că se putea repara o viața întreagă de meschinării printr-un ultim serviciu adus lumii, și se gândi că nu putea exista nimic mai bun decât să ducă morților scrisori.

Vestea că Amaranta Buendía va ridica ancora la lăsarea serii însărcinându-se să fie curierul morții se răspândi în tot Macondo înainte de amiază și către orele trei era deja în sala comună o cutie mare cu misive. Aceia care preferau să nu scrie, îi încredințară Amarantei mesaje orale pe care ea le consemnă într-un caiet cu numele destinatarului și cu data decesului lui. "Nu vă faceți griji, le spuse liniștindu-i pe trimițători. Primul lucru pe care-l voi face la sosire va fi să întreb de el și-i voi transmite mesajul vostru." Toate acestea aveau aerul unei comedii. Amaranta nu părea deloc neliniștită, nici să sufere câtuși de puțin, și părea chiar că întinerise puțin având sentimentul datoriei împlinite. Era mereu zveltă, dreaptă. Dacă n-ar fi fost pomeții proeminenți, deveniți mai aspri, și câțiva dinți care-i lipseau, ar fi părut mult mai tânără decât era în realitate. Supraveghe ca scrisorile să fie bagate într-o cutie etanșă și arată cum să fie așezată în interiorul mormântului pentru a fi cât mai ferită de umezeală. În cursul dimineții, chemase un tâmplar care i-a luat măsura pentru sicriu stând în picioare în mijlocul sălii, ca și cum ar fi fost vorba de o rochie. În cursul ultimelor ceasuri ale ei se trezi în ea un astfel de dinamism încât Fernanda avu impresia că vrea să-și bată joc de ei. Ursula, care știa că cei din neamul Buendía nu mureau de boli, nu se îndoii că Amaranta a primit prevestirea morții, dar cu toate acestea se temea că această îngrămadire de scrisori și nerăbdarea de a le vedea pornite cât mai repede, să nu-i determine pe trimițători, în rățacirea lor, de a o îngropa de vie. De aceea, se încăpățână să evacueze casa, certându-se în gura mare cu intrușii și spre orele patru după-amiază izbuti să termine cu ei. Cam pe la aceeași oră, Amaranta terminase cu împărțitul lucrurilor ei personale la săraci și nu mai păstrase pe sicriul aspru din lemn brut decât rândul de haine și modeștii papuci din pluș pe care avea să-i ia cu sine în moarte. Nu uitase să ia această precauțiune deoarece își aminti că la moartea colonelului Aureliano Buendía au trebuit să-i cumpere o pereche de pantofi noi, deoarece nu mai avea ce să încalțe în afară de papucii pe care-i purta în atelier. Cu puțin înainte de orele cinci, Aureliano Segundo veni să o ia pe Meme la recital și rămase surprins văzând casa pregătită ca pentru o înmormântare. Dacă totuși cineva avea aerul deplin vioi la acea oră, apoi aceasta era Amaranta, atât de calmă încât mai găsi timp să-și curețe și să-și radă bățaturile. Aureliano Segundo și Meme se despărțiră de ea luându-și în glumă adio și-i făgăduiră să o sărbătorească în sâmbăta următoare, celebrându-i învierea. Atras de vâlva publică prin care Amaranta ceruse să i se încredințeze scrisorile destinate morților, părintele Antonio Isabel veni la ora cinci aducând cu sine grijania și trebui să aștepte aproape un sfert de oră până când muribunda ieși din baie. Când o văzu apărând în

cămașă de noapte din pânză de bumbac, cu părul despletit pe umeri, bătrânul preot crezu că-și bate joc de el și-l concedie pe acolit. Socoti totuși nimerit să profite de ocazie pentru a o spovedi pe Amaranta după refuzurile ei încăpățânate timp de douăzeci de ani. Amaranta îi răspunse simplu că nu are nevoie de nici un fel de asistență religioasă, deoarece are conștiința curată. Fernanda se scandaliză. Fără să ia nici cea mai mică precauție pentru a nu fi auzită, se întrebă cu voce tare, ce păcat îngrozitor va fi putut săvârși Amaranta ca să prefere o moarte sacrilegă rușinii de a se spovedi. Amaranta se culcă atunci și o obligă pe Ursula să adeverească în public că a rămas fecioară.

— Să nu-și facă nimeni iluzii, strigă ea, ca să fie auzită de Fernanda. Amaranta Buendía părăsește această lume așa cum a venit în ea.

Nu s-a mai sculat. Adâncită între perne, ca și cum ar fi fost într-adevăr bolnavă, își împleti cosițele lungi și le înfășură pe după urechi, așa cum îi spusese moartea că trebuie să fie pregătită în sicriul ei. Apoi ceru Ursulei o oglindă și pentru prima oară după patruzeci de ani își văzu chipul răvășit de vârstă și de martiriul pe care-l îndurase, și rămase surprinsă constatând cât de mult semăna cu imaginea mintală pe care și-o făcuse despre sine. După liniștea care domnea în odaie, Ursula înțelese că a început să se întunece.

— Ia-ți rămas bun de la Fernanda, o rugă ea. O singură clipă de împăcare este mai de preț decât o viață întreagă de prietenie.

— Nu mai are nici un rost, răspunse Amaranta.

Meme nu se putu împiedica să nu se gândească la ea atunci când se aprinseră luminile scenei improvizate și începu a doua parte a programului. În toiul bucății, cineva veni să-i anunțe la ureche știrea și reprezentația fu întreruptă. Când ajunse acasă, Aureliano Segundo trebui să-și croiască drum cu coatele prin mulțime, ca să privească trupul neînsuflețit al bătrânei fecioare, hidoase, de culoare murdară, cu banda neagră în jurul mâinii, învelită într-un lînțoliu răpitor. Era așezată în sala comună, alături de marea cutie de scrisori.

După cele nouă nopți petrecute priveghind-o pe Amaranta, Ursula nu se mai ridică. Santa Sofia de la Piedád o luă în grija ei. Îi servea mâncarea în odaie, îi aducea esență de capoc pentru toaletă și o ținea la curent cu tot ceea ce se petrecea la Macondo. Aureliano Segundo o vizita deseori, îi aducea haine pe care ea și le punea lângă pat, împreună cu cele mai indispensabile obiecte pentru viața de toate zilele, astfel încât, în scurtă vreme își clădise o lume la îndemâna ei. Reuși să trezească o puternică afecțiune în micuța Amaranta Ursula, care-i semăna leit în toate privințele și pe care o învățase să citească. Luciditatea și îndemânarea cu care ajunsese să se descurce singură te făceau desigur să te gândești că era covârșită de povara celor o sută de ani ai ei, dar dacă era evident că sta cam prost cu vederea, nimeni nu bănuia niciodată că era complet oarbă. Dispunea atunci de atâta timp și de atâta liniște interioară ca să supravegheze viața casei, încât a fost prima care și-a dat seama de nenorocirea mută a lui Meme.

— Vino încoace, îi zise ea. De vreme ce am rămas singure, poți să-i spui unei biete bătrâne ca mine ce ți s-a întâmplat.

Meme avu un răs sacadat și ocoli convorbirea. Ursula se feri să stăruiască, însă găsi confirmarea bănuielilor ei în faptul că Meme nu mai veni să o vadă. Știa că se pregătește mai devreme ca de obicei, că nu mai putea sta liniștită nici o clipă în așteptarea ceasului când putea ieși, că-și petrecea nopți întregi sucindu-se și răsucindu-se în pat în odaia

învecinată, și că fâlfâitul aripilor unui fluture era de ajuns să-i provoace chinuri. Într-o bună zi o auzi spunând că se duce să se întâlnească cu Aureliano Segundo și Ursula a fost surprinsă văzând cât de lipsită de imaginație era Fernanda pentru a nu bănuși nimic atunci când soțul ei veni acasă să întrebe de fiica lui. Era deja foarte evident că Meme era preocupată de probleme secrete, de întâlniri urgente, de nerăbdări greu stăpânite, cu mult înainte de acea seară când Fernanda răzvrăti toată casa deoarece o descoperise sărutându-se cu un bărbat în timpul filmului la cinematograful.

Meme era atunci atât de închisă în sine, încât o acuză pe Ursula că a denunțat-o. În realitate, ea se denunțase singură. De câțiva timp, lăsa în urma ei o mulțime de indicii care ar fi putut stârni atenția celui mai adormit om, și dacă Fernanda întârzie atât de mult să le descopere, aceasta se întâmplă pentru că ea însăși era orbită de relațiile ei secrete cu medicii nevăzuți. Și chiar așa, tot ajunse să remarce tăcerile adânci, tresăririle neașteptate, salturile de dispoziție și contradicțiile fiicei ei. Începu să o supravegheze pe cât de discret pe atât de implacabil. O lăsa să iasă cu eternele ei prietene, îi ajuta să se îmbrace pentru micile serbări de sâmbătă seara și nu-i pune niciodată întrebări supărătoare care ar fi putut să o alarmeze. Avea deja suficiente dovezi că Meme făcea lucruri cu totul deosebite de cele pe care pretindea că le face, dar se feri să-și dea în vileag bănuielile, așteptând o ocazie propice. Într-o seară, Meme o anunță că se duce la cinematograful împreună cu tatăl ei. Cu puțin timp după aceea, Fernanda auzi explodând petardele serbării alături de casa Petrei Cotes, și acordeonul lui Aureliano Segundo, asupra căruia nu te puteai înșela. Se îmbracă repede, intră la cinematograful și în penumbra locurilor de la orchestră, o recunosc pe fiica ei. Emoția acestei descoperiri o zăpăci atât de tare încât nu-l putu distinge pe bărbatul cu care se săruta Meme, reuși în schimb să-i audă glasul tremurător între glumele proaste și furtuna de râs care zguduia publicul. "Îmi pare rău, iubito", putu ea să audă, și o sili pe Meme să părăsească localul fără să rostească nici un cuvânt. O făcu să îndure rușinea de a o conduce pe strada Turcilor forfotind de lume și o încuie cu cheia în odaia ei.

A doua zi, spre ceasurile șase seara, Fernanda recunosc vocea bărbatului care venea să o viziteze. Era tânăr, avea tenul brun și o privire întunecată și tristă care ar fi surprins-o mai puțin dacă i-ar fi cunoscut pe țigani, și un aer visător care unei femei cu inima mai puțin înăsprită i-ar fi fost suficient pentru a înțelege motivele fiicei ei. Hainele lui din pânză erau foarte uzate, purta ghete văcsuite cu multă trudă prin straturi suprapuse de alb de zinc și ținea în mână o pălărie cumpărată în sâmbăta trecută. În toată viața lui nu fusese - și nici nu avea să fie vreodată - mai speriat decât în decă în clipa aceea; avea însă o demnitate și o stăpânire de sine care-l puneau la adăpost de orice umilință, precum și o eleganță înăscută, umbrită doar de mâinile sale bătătorite și unghiile roase din pricina muncii aspre. Fernandei, însă, i-a fost suficient să-l vadă o singură dată pentru a ghici că muncește cu brațele. Își dădu seama că purta pe el singurul lui rând de haine de sărbătoare și că sub cămașă pielea îi era roasă de râia companiei bananiere. Nu-l lăsa să vorbească. Nu-i îngădui nici să intre pe ușa pe care peste o clipă a și trebuit să o închidă din pricina fluturilor galbeni care invadaseră casa.

— Pleacă de aici, îi zise ea. Nu ai ce căuta între oamenii cinstiți.

Se numea Mauricio Babilonia. Se născuse și crescuse în Macondo și era ucenic mecanic în atelierele companiei bananiere. Meme făcuse cunoștință cu el din întâmplare, într-o după-amiază când se dusesse, împreună cu Patricia Brown să ia mașina pentru a da o raită prin plantație. Șoferul fiind bolnav, l-au însărcinat pe el să le conducă și Meme putu să-și împlinească în sfârșit dorința de a se așeza lângă volan pentru a observa de aproape mecanismul de conducere al automobilului. Spre deosebire de șoferul titular, Mauricio Babilonia îi făcu o demonstrație practică. Aceasta s-a petrecut pe vremea când Meme tocmai începuse să frecventeze casa lui Mr. Brown și când încă se mai considera că e nedemn pentru doamne să conducă o mașină. De aceea, a trebuit să se mulțumească cu o informație teoretică și timp de câteva luni nu l-a mai revăzut pe Mauricio Babilonia. Mai târziu, avea să-și aducă aminte că în cursul acelei plimbări, frumusețea lui bărbătească îi atrăsese atenția, lăsând la o parte asprimea mâinilor lui, dar că după aceea a vorbit cu Patricia Brown despre jena pe care o stârnise în ea siguranța lui cam trufașă. În prima sâmbătă când s-a dus la cinematograful cu tatăl ei, îl revăzu pe Mauricio Babilonia îmbrăcat curat, șezând nu departe de locul unde se aflau ei, și observă cât de mult se dezinteresa de film pentru a se întoarce și a o privi, nu atât pentru a o vedea, cât pentru ca ea să observe că el o privea. Vulgaritatea acestui gest o indispușe pe Meme. La sfârșitul filmului, Mauricio Babilonia înaintă pentru a-l saluta pe Aureliano Segundo și abia atunci află Meme că cei doi bărbați se cunoșteau deja, deoarece el lucrase la cea dintâi instalație electrică a lui Aureliano cel Trist și se adresa tatălui ei ca unui superior. Această constatare risipi împotrivirea pe care o provocase la început în ea mândria lui extremă. N-au avut ocazia să se vadă între patru ochi, nici să schimbe alte vorbe decât un bună ziua sau un bună seara, până în noaptea când a visat că el o salva dintr-un naufragiu și că ea nu încerca față de el un sentiment de recunoștință, ci dimpotrivă, o furie puternică. De parcă i-ar fi oferit ocazia pe care o așteptase atât de mult, în timp ce Meme nu avea altă dorință decât să-l evite, și nu numai pe el, Mauricio Babilonia, ci pe toți bărbații care se interesau de ea. De aceea a fost cuprinsă de atâta indignare atunci când, după visul ei, în loc să-l deteste, simți o necesitate irezistibilă de a-l vedea. Nerăbdarea ei se făcu din ce în ce mai mare în cursul săptămânii, iar sâmbătă dorința ei devenise atât de copleșitoare încât a trebuit să depună un efort imens pentru ca Mauricio Babilonia să nu remarce, în timp ce o saluta la cinematograful, că inima era gata să-i iasă pe gură. Ca orbită de o impresie confuză de plăcere și de furie, îi întinse pentru prima oară mâna, și abia în clipa aceea Mauricio Babilonia îndrăzni să i-o strângă într-a lui. Timp de o fracțiune de secundă, Meme se căi de pornirea pe care a avut-o, însă căința se transformă de îndată în satisfacție crudă, atunci când constată că mâna lui era la fel de jilavă și înghețată ca a ei. În noaptea aceea a înțeles că nu va avea nici o clipă de odihnă atâta vreme cât nu-i va dovedi lui Mauricio Babilonia cât de deșartă era ambiția lui și-și trecu toată săptămâna roind în jurul acestei dorințe noi. Recurse la tot felul de viclesuguri inutile pentru ca Patricia Brown să o trimită după automobil. Până la urmă s-a servit de roșcovanul american, care pe vremea aceea venise să-și petreacă vacanța la Macondo și, sub pretextul că se duce să examineze noile modele de automobile se lăsă condusă până la atelier. Din clipa în care l-a revăzut, Meme încetă de a se mai amăgi și înțelese că de fapt a ajuns să nu-și mai poată stăpâni

dorința de a rămâne singură cu Mauricio Babilonia, însă certitudinea că acesta a înțeles-o văzând-o venind, a scos-o din fire.

— Am venit să văd noile modele, zise Meme.

— Este un pretext bun, răspunse el.

Meme își dădu seama că avea să-și ardă aripile la flacăra orgoliului lui și căută cu disperare un mijloc de a-l umili. El nu-i lăsă însă timp. "N-ai nici o teamă, îi zise cu voce scăzută. Nu este pentru prima oară când o femeie înnebunește după un bărbat." Ea se simți atât de descumpănită, încât părăsi atelierul fără să mai privească noile modele și-și petrecu noaptea, de seara până dimineața, sucindu-se și răsucindu-se în pat și vărsând lacrimi de revoltă. Roșcovanul american, care începuse de fapt să o intereseze, îi făcea acum impresia unui prunc în fașă. Atunci observă fluturii galbeni care precedau toate aparițiile lui Mauricio Babilonia. Ea remarcase deja prezența lor, îndeosebi în atelierul mecanic, unde credea că-i atrage mirosul de vopsele. Uneori îi simțise fluturând pe deasupra capului lui în penumbra cinematografului. Dar atunci când Mauricio Babilonia începu să o urmărească ca o umbră pe care numai ea o putea identifica în mulțime, înțelese că fluturii aveau o oarecare legătură cu el. Mauricio Babilonia se afla întotdeauna în asistență la recitaluri, la cinematograf, la liturghie, și ea nici nu avea nevoie să-l vadă pentru a-i descoperi prezența pe care i-o semnalau fluturii. Într-o zi, Aureliano Segundo se arătă atât de iritat din pricina acestor bătaii din aripi supărătoare, încât ea simți pofta bruscă de a-i dezvălui secretul, după cum îi promisese, însă instinctul o făcu să înțeleagă că de data aceasta el nu va râde ca de obicei: "Ce ar zice mama ta dacă ar ști?" Într-o zi, fiind ocupată cu tăiatul trandafirilor, Fernanda scoase un țipăt de spaimă și o trase pe Meme de-o parte din locul unde se afla și de unde frumoasa Remedios părăsise grădina pentru a se înălța la cer. Timp de o clipită, avusese impresia că minunea se va repeta cu fiica ei, din pricina unei bătaii neașteptate de aripi care o tulburase în lucrul ei. Erau fluturii. Meme îi văzu, zămisliți parcă spontan din lumină și inima îi zvâcni. În aceeași clipă intră Mauricio Babilonia, purtând un pachet care nu era altceva, pretindea el, decât un cadou de la Patricia Brown. Meme roși și abia își înghiți saliva, suportă însă această lovitură și reuși chiar să arboreze un surâs firesc, rugându-l să binevoiască să depună pachetul pe balustradă, deoarece ea avea degetele pline cu pământ. Singurul lucru pe care-l remarcă Fernanda la acest bărbat pe care, după câteva luni avea să-l dea pe ușă afară, fără să-și amintească să-l fi văzut vreodată, a fost chipul lui melancolic.

— Iată un bărbat foarte straniu, zise Fernanda. Citești pe chipul lui că nu va întârzia să moară.

Meme crezu că mama ei se afla încă sub efectul apariției fluturilor. După ce terminaseră cu tăiatul trandafirilor, își spală mâinile și duse pachetul în odaia ei pentru a-l deschide. Era un fel de jucărie chinezească, formată din cinci cutii care se îmbucau una în cealaltă, în ultima fiind un mic bilet mâzgălit penibil de cineva care abia putea scrie: *Ne vedem sâmbătă la cinematograf*. Imediat Meme rămase năucită la gândul că acea cutie rămăsese atâta vreme pe balustradă la cheremul curiozității Fernandei și, deși se simțea măgulită de îndrăzneala și ingeniozitatea de care dăduse dovadă Mauricio Babilonia, se înduioșă de naivitatea cu care spera să-l vadă venind la întâlnire. Meme știa deja că Aureliano Segundo era ocupat sâmbătă seara. Totuși ardea de atâta nerăbdare, pe măsură ce trecea săptămâna, încât sâmbătă îl convinse

pe tatăl ei să o lase să meargă singură la cinematograful și să nu vină să o ia decât la sfârșitul reprezentației. Un fluture de noapte zburătăci deasupra capului ei tot timpul cât lămpile rămăseseră aprinse. Apoi s-a întâmplat ceea ce avea să se întâmple. De îndată ce s-au stins luminile, Mauricio Babilonia veni și se așeză alături de ea. Meme simți că se bălăcește într-o mlaștină de spaime, din care nu o putea salva, așa se întâmplase și în visul ei, decât acel bărbat, mirosind a ulei de motor, pe care ea abia îl distinge în penumbră.

— Dacă n-ai fi venit, nu m-ai fi revăzut niciodată zise el.

Meme simți greutatea mâinii pe genunchiul ei și știa că în clipa aceasta ajunseseră amândoi de partea cealaltă a spaimei.

— Ce-mi place la tine, îi răspunse ea surâzând, este că spui întotdeauna tocmai ceea ce n-ar trebui.

Devenise nebună după el. Își pierdu somnul și pofta de mâncare și se afundă atât de mult în singurătate încât însuși tatăl ei devenise pentru ea stânjenitor. Inventă o rețea încurcată de întâlniri false cu scopul de a o înșela pe Fernanda, își pierdu din vedere prietenele și calcă în picioare orice bună-creștere pentru a-l putea întâlni pe Mauricio Babilonia, la orice oră și în orice loc. La început, asprimea manierelor lui o incomoda. Prima oară când s-au regăsit singuri, pe pajiștile pustii din spatele atelierului mecanic, el o atrase fără milă într-o astfel de joacă animalică încât ieșise extenuată. Îi trebui câțva timp ca să înțeleagă că și aceasta era o formă de tandrețe, și din ziua aceea își pierdu toată liniștea și nu mai trăia decât pentru el, zăpăcită de dorința de a se scufunda în teribilul lui miros de ulei freat cu leșie. Cu puțin timp înainte de moartea Amarantei, ea fu dintr-o dată reținută de o zonă de luciditate din interiorul nebuniei ei și nesiguranța viitorului o făcu să se cutremure. Auzise atunci de o femeie care citea viitorul în cărți și se duse să o viziteze în secret. Era Pilar Ternera. De îndată ce o văzu intrând, ghici motivele ascunse ale lui Meme. "Stai jos, îi zise ea. Nu am nevoie de cărți pentru a cunoaște viitorul unui Buendía." Meme nu știa niciodată că această pithie centenară nu era altcineva decât străbunica ei. Nu ar fi crezut nici după ce i-a dezvăluit, cu un realism agresiv, că acest gen de exaltare amoroasă nu se potolește decât în pat, Mauricio Babilonia împărtășea acest punct de vedere, însă Meme refuza să-i dea crezare, nevăzând aici decât o idee grosolană de lucrător. Ea credea, de altfel, că acest soi de dragoste nimicește cealaltă dragoste, deoarece era în firea oamenilor de a-și alunga foamea o dată ce pofta le-a fost satisfăcută. Pilar Ternera nu numai că-i risipi eroarea, dar îi mai și oferă vechiul pat de chingi, în care-l zămisli pe Arcadio, bunicul lui Meme, și unde l-a zămislit apoi pe Aureliano José. În afară de aceasta, ea o învăță cum să împiedice o zămislire nedorită, prin evaporarea unor cataplasme cu muștar și-i dădu diferite rețete de poțiuni, care în caz de neplăceri, izgoneau "chiar și muștrările de conștiință". Această întrevvedere o umplu pe Meme de același curaj pe care-l încercase în acea după-amiază când băuse peste măsură. Însă moartea Amarantei o obligă să-și amâne hotărârea. În tot timpul cât au durat cele nouă nopți de priveghi, ea nu-l părăsi nici o clipă pe Mauricio Babilonia, pierdut în mijlocul mulțimii care invadase casa. A urmat apoi lungă perioadă a doliului și izolarea obligatorie, și au trebuit să rămână separați câțva timp. Aceste zile văzură domnind în ea atâta frământare lăuntrică, atâta nerăbdare imposibil de stăpânit și atâtea dorințe arzătoare înăbușite, încât din prima după-amiază când reuși să iasă, Meme se duse direct la Pilar Ternera. Se

dărui fără împotrivire lui Mauricio Babilonia, fără rușine, fără să arate nici un formalism, cu un avânt atât de firesc și cu o intuiție atât de savantă, încât oricare bărbat mai neîncrezător decât iubitul ei le-ar fi considerat niște rezultate ale experienței. Se drăgostiră de două ori pe săptămână, timp de peste trei luni, ocrotiți de complicitatea inocentă a lui Aureliano Segundo care acredita, fără să se gândească la rău, alibiurile fiicei sale, numai pentru a o vedea scăpată de inflexibilitatea mamei sale. În seara când Fernanda îi surprinse la cinematograful, Aureliano Segundo se simți atât de copleșit de împovărarea conștiinței încât se duse să o vadă pe Meme în odaia în care o închisese Fernanda, încredințat că ea se va ușura față de el de toate tainele pe care nu i le destăinuise. Meme tăgădui însă totul. Avea un aer atât de sigur de ea, agățându-se atât de mult de însingurarea ei, încât Aureliano Segundo plecă cu impresia că nu mai există nici o legătură între ei, că prietenia și complicitatea lor nu mai erau acum decât iluzii trecute. Se gândi să vorbească cu Mauricio Babilonia, crezând că autoritatea lui de fost patron îl va face să renunțe la proiectele lui, dar Petra Cotes îl convinse că acestea erau chestiuni care nu le priveau decât pe femei, și așa rămase să plutească pe apele nehotărârii, cu greu susținut de speranța că la sfârșitul închisorii necazurile fiicei sale vor înceta.

Meme nu arată nici un semn de supărare. Dimpotrivă, din odaia alăturată, Ursula putea constata că are un somn liniștit, că își vedea în deplină liniște de ocupațiile ei, că-și lua mâncarea regulat și că-i pria. Singurul lucru care o intriga pe Ursula, după mai bine de două luni de pedeapsă, era că Meme nu făcea baie dimineața ca toată lumea, ci către orele șapte seara. Uneori, se gândea să o prevină să fie atentă la scorpioni, însă Meme se arăta atât de recalcitrantă, convinsă că ea a fost aceea care a denunțat-o, încât preferă să nu o tulbure cu vorbele ei nesăbuite de străbunică. Fluturii galbeni năpădeau casa o dată cu căderea serii. În fiecare seară, revenind din baie, Meme o găsea pe Fernanda disperată, masacrând fluturii cu pompa pentru insecticid. "Ce blestem, zicea ea. Toată viața mi s-a spus că fluturii de noapte aduc nenoroc." Într-o seară, în timp ce Meme mai era încă în baie, Fernanda intră din întâmplare în odaia ei, unde găsi o mulțime atât de mare de fluturi încât abia mai puteai respira. Apucă prima cârpă la îndemână pentru a-i izgoni și inima îi îngheță de spaimă când făcu legătura între băile de noapte ale fiicei ei și cataplasmele cu muștar care se rostogoliră pe pământ. Nu mai așteaptă clipa potrivită, așa cum făcuse prima oară. A doua zi îl invită la dejun pe noul primar al satului, care cobora ca și ea din podișurile înalte, și-i ceru să pună o gardă de noapte în curtea din dos, deoarece avea impresia că i se fură găinile. În seara aceea, garda l-a doborât pe Mauricio Babilonia în timp ce scotea țiglele pentru a pătrunde în baie, unde îl aștepta Meme goală și tremurând de dragoste, în mijlocul scorpionilor și fluturilor, așa cum îl așteptase aproape în fiecare seară din ultimele luni. Un glonte înfipt în șira spinării îl ținut la pat pentru tot restul zilelor sale. A murit de bătrânețe, în singurătate, fără să se plângă, fără să protesteze, fără a se lăsa târât vreodată de indiscreție, chinuit de amintiri și de fluturii galbeni care nu-i dădeau nici o clipă de răgaz și surghiunit de societate ca găinar.

EVENIMENTELE CARE AVEAU să aducă lovitura de moarte la Macondo tocmai începeau să se precizeze când a fost adus în casă fiul lui Meme Buendía. Situația generală era atunci atât de nesigură, încât nimănui nu-i ardea de scandalurile particulare, astfel că Fernanda putu profita de acest climat favorabil pentru a ține copilul ascuns, ca și cum n-ar fi existat niciodată. Fusesse silită să-l accepte, deoarece împrejurările în care i-a fost adus au făcut imposibil refuzul. A fost constrânsă să-l suporte împotriva voinței ei, pentru restul zilelor, din pricină că la ceasul decisiv n-a avut curajul să pună în aplicare ceea ce hotărâse în taină, să-l înece în baie. Îl închise în vechiul atelier al colonelului Aureliano Buendía. Reuși s-o convingă pe Santa Sofia de la Piedád că ea l-a găsit plutind într-un coș pe râu. Ursula avea să moară fără să-i cunoască originea. Micuța Amaranta Ursula, care intră într-o zi în atelier tocmai când Fernanda hrănea copilul, a crezut și ea în versiunea cu coșul plutitor. Aureliano Segundo, care se depărtase definitiv de soția lui din pricina modului absurd în care aceasta manevrase tragedia lui Meme, nu află despre existența nepotului său decât la trei ani după aducerea lui în casă, copilul profitând de o clipă de neatenție a Fernandei pentru a scăpa din captivitate și a se arăta pe verandă timp de o fracțiune de secundă, complet gol, cu părul încâlcit, arborând un sex impresionant, asemănător excrescențelor carnoase ale unui cioc de curcan, ca și cum n-ar fi fost vorba de o ființă omenească ci de definiția enciclopedică a antropofagului.

Fernanda nu se aștepta la această farsă proastă a destinului ei incorigibil. Copilul a fost ca revenirea unei rușini pe care crezuse că a izgonit-o definitiv din casă. Încă nu-l transportaseră pe Mauricio Babilonia cu șira spinării fracturată, și Fernanda iscodise deja în cele mai mici amănunte un plan menit să spele orice urmă a ocării. Fără să ceară părerea soțului, îi făcu bagajele chiar a doua zi, puse într-o valijoară cele trei schimburi de care fiica putea să aibă nevoie, și se duse să o caute în odaia ei cu o jumătate de oră înainte de sosirea trenului.

— Să mergem, Renata, zise ea.

Nu-i dădu nici o explicație. Meme, la rândul ei, nu aștepta și nici nu dorea să-i dea vreuna. Nu numai că nu cunoștea destinația dar îi era chiar perfect egal să se vadă condusă la abator. Nu mai deschisese gura și nu avea să mai rostească vreun cuvânt în toată viața ei, din clipa în care auzise împușcătura în curtea din dos și, totodată, urletul de durere al lui Mauricio Babilonia. Când mama îi porunci să iasă din odaie, nu-și mai luă grija nici să se pieptene, nici să-și spele obrazul și se urcă în tren ca o somnambulă, fără să mai remarce fluturii galbeni care continuau să o însoțească peste tot. Fernanda n-a știut niciodată și nici nu și-a dat osteneala să verifice dacă tăcerea ei de piatră se datora unei determinări a voinței, sau dacă devenise incapabilă de a mai rosti un singur cuvânt sub lovitura tragediei. Meme abia dacă era conștientă de călătoria pe care o făcea prin vechea regiune fermecată. Nu văzu bananeriile interminabile și umbroase de o parte și de cealaltă a căii ferate. Nu văzu trecând casele albe ale străinilor, nici grădinile lor pustiite de praf și căldură, nici femeile în șorturi și cămăși în dungi albastre care jucau cărți în pridvoare. Nu văzu carele trase de boi și încărcate cu ciorchini pe drumurile colbuite. Nu văzu tinerele fete țopăind ca niște peștișori în râurile transparente, lăsând călătorilor din tren regretul dureros după sânii lor magnifici, nici barăcile mizerabile și bălțate ale lucrătorilor, printre care zburau fluturii galbeni ai lui Mauricio

Babilonia, și pe pragurile cărora se vedeau copii verzi și slabi, șezând pe oală, și femei gravide care strigau enormități la trecerea trenului. Această viziune fugitivă, din care-și făcea o sărbătoare atunci când revenea de la colegiu, trecu prin inima lui Meme fără să o trezească din amorțire. Nu aruncă nici o privire pe fereastră, nici chiar după trecerea umidității arzătoare a plantațiilor și după ce trenul traversase câmpul cu maci unde încă se mai înălța carcasa carbonizată a galionului spaniol, pentru a coborî apoi pe același mal cu aer diafan și la marea înspumată și murdară, unde cu mai bine de un secol mai înainte se spulberaseră iluziile lui José Arcadio Buendía. La orele cinci după-amiază, au ajuns la ultima stație a mlaștinii și Meme, imitând-o pe Fernanda, coborî din tren. Urcară într-o trăsurică asemănătoare unui liliac enorm, tras de un cal astmatic, și traversară orașul pustiu, parcurgând străzi nesfârșite, roase de salitră, în care se auzeau exerciții la pian într-un totu asemănătoare cu acelea pe care le auzea Fernanda în orele de siestă din adolescența ei. Se îmbarcară pe un vapor al navigației fluviale a cărui roată mare de lemn făcea un zgomot de incendiu și ale cărui palete metalice se vedeau mâncate de rugină, sclipind ca gurile unui cuptor. Meme se închise în cabină. De două ori pe zi venea Fernanda să-i aducă o farfurie cu mâncare la pat și de două ori pe zi trebuia să le ia înapoi fără ca ea să le fi atins, nu pentru că Meme s-ar fi hotărât să moară de foame, ci pentru că însuși mirosul mâncării o dezgusta și stomacul ei refuza să primească chiar și apa. Nici măcar ea nu știa pe vremea aceea că fecunditatea ei dejucase cataplasmele de muștar, după cum nici Fernanda nu avea să o știe decât după aproape un an, când i s-a adus copilul. În atmosfera sufocantă din cabină, îmbolnăvită din pricina vibrațiilor pereților metalici și a mirosului insuportabil de noroi care se lipea de roata vaporului, Meme ajunse să piardă numărătoarea zilelor. A trecut multă vreme până când văzu ultimul fluture galben sfârtecat de aripile ventilatorului, și admise ca pe un adevăr iremediabil faptul că Mauricio Babilonia e mort. Cu toate acestea, nu se lăsă bîrbită de resemnare. Nu încetă să se gândească la el în timpul penibilei traversări călare pe catâr prin podișul halucinant, unde se pierduse odinioară Aureliano Segundo în căutarea celei mai frumoase femei de pe fața pământului, nici când trecură munții pe potecile indienilor, spre a pătrunde în orașul lugubru ale cărui ulițe pietroase și prăpăstioase răsunau de glasul clopotelor metalice ale celor treizeci și două de biserici. Au dormit în noaptea aceea în locuința colonială părăsită, pe scândurile pe care Fernanda le-a așezat chiar pe solul unei odăi năpădite de buruieni, învelindu-se cu fâșii din perdelele pe care le smulseră de la ferestre și care se fărâmițau la fiecare mișcare a trupului. Meme înțelese unde se află văzându-l trecând, în spaima insomniei, pe gentilomul îmbrăcat în negru pe care l-au adus în casă într-un cufăr plumbuit, într-un îndepărtat ajun de Crăciun. A doua zi, după liturghie, Fernanda o conduse până la o clădire sinistă pe care Meme o recunoscuse imediat, amintindu-și de modul în care mama ei avea obiceiul să evoce mănăstirea unde-și primise educația de regină, și de atunci înțelese că au sosit la capătul călătoriei. În timp ce Fernanda se întreținea cu cineva în biroul învecinat, a trebuit să rămână într-un salon segmentat prin tablouri mari în ulei, înfățișând arhiepiscopi din epoca colonială, tremurând de frig din cauza rochiei din etamină cu floricele negre pe care încă o mai purta și a bocancilor ei aspri umflați de gheața podișurilor înalte. Stătea nemișcată în mijlocul salonului, gândindu-se la Mauricio Babilonia în razele de lumină galbenă ale vitrourilor, când ieși

din birou o novice de o rară frumusețe, purtându-și valijoara cu cele trei schimburi. Trecând pe lângă Meme, îi întinse mâna fără să se oprească.

— Să mergem, Renata, îi zise ea.

Meme o luă de mână și se lăsă condusă. Fernanda o zări pentru ultima oară, căutând să-și potrivească pasul cu cel al novicei, când se închise în urma ei grilajul de fier al mănăstirii. Se gândea tot la Mauricio Babilonia, la mirosul lui de ulei și la fluturii care-l înconjurau, și avea să continue să se gândească la el în toate zilele vieții ei, până în acea dimineață îndepărtată de toamnă, când avea să moară de bătrânețe, cu numele schimbat și fără a mai fi rostit vreun cuvânt, într-un ospiciu tenebros din Cracovia.

Fernanda se reîntoarce la Macondo cu un tren apărat de polițiști înarmați. În timpul călătoriei, observă nervozitatea călătorilor, pregătirile militare din satele traversate de linia căii ferate, acea rarefiere a aerului care însoțește certitudinea că este pe cale să se producă ceva grav, dar nu putu să afle nimic până la sosirea în Macondo, unde i se povesti că José Arcadio Segundo se pregătea să-i incite pe lucrătorii de la compania bananieră să intre în grevă. "Nu ne mai lipsea decât asta, își zise Fernanda. Un anarhist în familie." Greva izbucni după două săptămâni și nu avu urmările dramatice de care se temeau. Lucrătorii cereau să nu mai fie siliți să taie și să îmbarce banane duminica și această revendicare păru atât de legitimă, încât părintele Antonio Isabel însuși pledă în favoarea ei, deoarece o găsea conformă cu legea lui Dumnezeu. Triumful acestei acțiuni, precum și al altora care au urmat în cursul lunilor viitoare, îl scoase din anonimat pe José Arcadio Segundo, despre care se spunea de obicei că nu fusese bun la altceva decât să umple satul cu târfe franțuzoaice. Printr-o hotărâre tot atât de impulsivă ca aceea care-l făcuse să-și vândă cocoșii de luptă cu scopul de a crea o companie de navigație extravagantă, renunțase acum la funcțiile sale de șef de echipă la compania bananieră pentru a trece de partea lucrătorilor. Foarte repede îl semnală ca fiind agentul unei conspirații internaționale, destinată să tulbure ordinea publică. Într-o noapte, în timp ce ieșea de la o întrunire secretă - toată săptămâna fusese întinsecată de zvonuri sinistre - scăpă ca prin minune de cele patru focuri de revolver trase asupra lui de un necunoscut. În lunile următoare, atmosfera fu atât de încordată, încât Ursula însăși își dădu seama în tenebrele în care se retrăsese, și avu impresia că re trăiește acea epocă îndoielnică în care fiul ei Aureliano Buendía înghițea tabletele homeopatice ale subversiunii. Voi să vorbească cu José Arcadio Segundo pentru a-l încunoștiința despre acel precedent, însă Aureliano Segundo o informă că din noaptea atentatului nu i se mai știa domiciliul.

— La fel ca Aureliano! exclamă Ursula. De parcă lumea s-ar învărti în loc.

Incertitudinea acelor zile nu o atinse deloc pe Fernanda. Aproape că nu mai avea legătură cu lumea din afară, de la cearta violentă pe care o avusese cu soțul ei pentru a fi hotărât soarta lui Meme fără consimțământul lui; Aureliano Segundo era hotărât să o elibereze pe fiica sa cu ajutorul poliției, dacă era nevoie, însă Fernanda îi arătă niște hârtii dovedind că fiica ei intrase în mănăstire de bună voie. Meme le semnase, într-adevăr, după ce ajunsese de cealaltă parte a grilajului de fier, și făcuse aceasta cu același dispreț cu care se lăsase condusă până acolo. Aureliano Segundo nu crezu niciodată în sinea lui în validitatea acestor dovezi, după cum nu a crezut niciodată că Mauricio Babilonia s-

ar fi introdus în curte pentru a fura găini, totuși aceste două pretexte îi serviră la liniștirea conștiinței sale, și astfel s-a putut întoarce, fără remușcări, la sânul Petrei Cotes, unde își reluă petrecerile zgomotoase și chefurile fără perdea. Străină de neliniștea satului, surdă la prevestirile îngrozitoare ale Ursulei, Fernanda făcu ultimul pas în planul ei, aproape în întregime consumat. Scrise o scrisoare lungă fiului ei José Arcadio care urma să primească hirotonia clerului inferior, informându-l că sora lui, Renata, atinsă de frigurile galbene, și-a dat sufletul în pacea Domnului. Apoi o încredință pe Amaranta Ursula grijei Santei Sofia de la Piedád și se puse să facă ordine în corespondența ei cu medicii nevăzuți, tulburată de necazurile provocate de Meme. Primul lucru pe care-l făcu fu să fixeze data definitivă a intervenției telepatice care fusese amânată. Însă medicii nevăzuți îi răspunseră că nu era deloc prudent atâta timp cât va dura climatul de agitație socială de la Macondo. Era atât de nerăbdătoare și atât de greșit informată, încât redactă altă scrisoare pentru a-i lămuri că nu există nimic care să semene cu acel pretins climat de agitație, ci că totul se datorește extravaganțelor unui cumnat, al cărui sindicalism nu e decât o simplă toană, așa cum, altă dată, fuseseră luptele de cocoși și navigația. Nu se puseră încă de acord, când, într-o miercuri toridă, veni să toată la ușa casei o călugăriță bătrână, cu un coș atârnat de braț. Deschizându-i ușa, Santa Sofia de la Piedád crezu că e vorba de un cadou și voi să o scape de coșul acoperit cu un șervețel fermecător din dantelă. Dar călugărița o opri, căci avea instrucțiuni să-l predea personal și cu cea mai mare discreție, donei Fernanda del Carpio de Buendía. Era fiul lui Meme. Fostul duhovnic al Fernandei îi explica printr-o scrisoare că se născuse cu două luni mai înainte și că și-au îngăduit să-l boteze cu numele de Aureliano, ca pe bunicul lui, deoarece mama fiind invitată să-și împărtășească dorințele, nu-și descleștase dinții. Fernanda se răzvrăti în sinea ei împotriva acestei farse urâte a destinului, dar avu destulă putere să nu lase să apară nimic în fața călugăriței.

— Vom spune că l-am găsit plutind în acest coș, zise ea surâzând.

— Nimeni nu va crede povestea aceasta, răspunse călugărița.

— Dacă toți au crezut povestea din Sfânta Scriptură, replică

Fernanda, nu văd pentru ce nu m-ar crede și pe mine.

Călugărița prânzi în casă așteptând trecerea trenului care avea să o aducă înapoi, și, discretă cum i se ceruse să fie, nu făcu nici o aluzie la copil, însă Fernanda continua să vadă în ea o mărturie indezirabilă a rușinii și regretă că s-a pierdut obiceiul medieval de a-i ștrangula pe toți aducătorii de vești proaste. Hotărât atunci să înece copilul în cadă, de îndată ce va fi plecat călugărița, n-avu însă inima să-și execute planul și preferă să aștepte cu răbdare ca bunătatea nemărginită a lui Dumnezeu să o elibereze de această povară supărătoare.

Noul Aureliano împlinise un an atunci când tensiunea populară explodă brusc, fără nici o prevenire. José Arcadio Segundo și alți conducători sindicali, care rămăseseră până atunci în ilegalitate, reapărură pe neașteptate la sfârșitul săptămânii și dezlănțuiră manifestații în satele din regiunea bananieră. Poliția se mulțumi să mențină ordinea. Dar în noaptea spre luni i-au scos pe șefii sindicali din casele lor și i-au trimis la închisoarea din capitala provinciei cu fiare de câte cinci kilograme la picioare. Între aceștia se numărau José Arcadio Segundo și Lorenzo Gavilán, colonel al revoluției mexicane exilat în Macondo, și care spunea că a fost martor la comportarea eroică a

tovarășului său, Artemio Cruz. Cu toate acestea, după mai puțin de trei luni erau din nou în libertate, guvernul și compania bananieră neputând cădea de acord pe a cui socoteală avea să le asigure subzistența în închisoare. De data aceasta, nemulțumirea lucrătorilor se datora insalubrității locuințelor, escrocheriilor din serviciile medicale și condițiilor inechitabile în care erau puși să lucreze. Pe de altă parte, pretindeau că nu erau plătiți în bani peșin, ci cu bonuri care nu serveau decât la cumpărutul șuncii de Virginia din magazinele companiei bananiere. José Arcadio Segundo a fost închis pentru că dezvăluise că acest sistem al bonurilor nu era decât un mijloc, pentru companie, de a-și finanța vasele fructiere, care ar fi fost silite să se întoarcă goale de la New Orleans până în porturile de îmbarcare a bananelor, dacă n-ar fi trebuit să aprovizioneze magazinele. Celelalte plângeri erau de notorietate publică. Medicii companiei nu-i examinau pe bolnavi, ci îi puneau să se așeze în șir indian în fața dispensarelor, iar o infirmieră le pune pe limbă câte o tabletă de culoare roz, indiferent dacă erau atinși de paludism, de blenoragie sau de constipație. Această terapie se generalizase atât de mult încât copiii se strecurau de mai multe ori în același șir și, în loc de a înghiți tabletele, le duceau acasă pentru a marca numerele câștigătoare la jocul de loto. Lucrătorii companiei erau îngrămădiți în cabane nenorocite. Inginerii, în loc să amenajeze latrine, aduceau în tabără, de Crăciun, un fel de W.C. mobil pentru grupuri de câte cincizeci de persoane, și se făceau demonstrații publice cu privire la folosirea acestuia pentru a-l păstra în bună stare cât mai mult timp posibil. Avocații senili, îmbrăcați în, negru, care veniseră altă dată să-l asalteze pe colonelul Aureliano Buendía și care acum erau autorizați cu puteri din partea companiei bananiere, nimiceau toate aceste acuzații cu ajutorul unor expediente care păreau de domeniul magiei. După ce lucrătorii au redactat un caiet plin cu doleanțe unanim aprobate, pierdură multă vreme căutând zadarnic să-l prezinte oficialilor companiei bananiere. De îndată ce cunoscuseră acordul la care au ajuns, Mr. Brown puse să se atașeze la tren luxosul său vagon de sticlă și dispăru din Macondo împreună cu reprezentanții cei mai de vază ai întreprinderii sale. Cu toate acestea, câțiva lucrători îl descoperiră - pe unul dintre ei în sămbăta următoare, într-un bordel, și-l puseră să semneze un exemplar din caietul cu doleanțe, în timp ce era în pielea goală cu femeia care acceptase să-l atragă în această cursă. Avocații, cu mutrele lor de înmormântare, au dovedit la tribunal că acest individ nu avea nici o legătură cu compania și, pentru ca nimeni să nu se mai îndoiască de argumentele lor, puseră să-l aresteze ca uzurpator. Mai târziu, Mr. Brown a fost surprins călătorind incognito într-un vagon de clasa a treia și-l puseră să semneze alt exemplar din caietul cu doleanțe. A doua zi, se prezentă în fața judecătorilor cu părul vopsit în negru și vorbind curgător spaniola. Avocații au dovedit că acesta nu era Mr. Jack Brown, superintendentul companiei bananiere, născut în Prattville, Alabama, ci un negustor nevinovat de plante medicinale, născut în Macondo, unde a și fost botezat cu numele de Dagoberto Fonseca. După puțină vreme, în fața unei noi tentative a lucrătorilor, avocații puseră să se afișeze în câteva locuri publice certificatul de deces al lui Mr. Brown, autentificat de mai mulți consuli și atașați de ambasade, prin care se adevăra că în nouă iunie trecut a fost găsit la Chicago, zdrobit de o mașină a pompierilor. Sătui de acest delir hermeneutic, lucrătorii renunțară să se mai adreseze autorităților din Macondo și merseră cu doleanțele lor până la

tribunalele supreme. Acolo, iluzioniștii dreptului dovediră că reclamațiile lor nu aveau nici o valoare pentru simplul motiv că compania bananieră nu avea, n-a avut niciodată și nu va avea niciodată lucrători în serviciul ei, ci că se mărginea să-i recruteze ocazional și în chip cu totul temporar. Așa au fost risipite poveștile cu șunca de Virginia, cu tabletele miraculoase și cu closetele de la Crăciun și s-a stabilit prin hotărâre judecătorească, înainte de a se proclama oficial, că lucrătorii nici nu există.

A izbucnit greva generală. Culturile au fost abandonate, fructele se stricară pe crengi, iar convoaiele celor o sută douăzeci de vagoane au fost imobilizate pe șine. Satele se umplură cu lucrători fără slujbă. Strada Turcilor își redobândi toată strălucirea în acea sâmbătă prelungită și, în sala de biliard de la hotelul lui Iacob a fost nevoie să se organizeze un serviciu neîntrerupt. Acolo se afla José Arcadio Segundo în ziua când s-a anunțat că armata fusese însărcinată cu restabilirea ordinei publice. Deși nu era omul presimțirilor această veste a fost pentru el ca o anunțare a morții pe care o aștepta din acea dimineață îndepărtată când colonelul Gerineldo Márquez îi permise să asiste la o execuție. Acest semn rău nu-i alteră însă solemnitatea. Execută lovitura pe care o meditatase și nu-și greși combinația. După puțin timp, focul alimentat de bătăile tobei, de sunetul goarnei, țipetele și îmbulzeala precipitată a oamenilor îi indicară că s-a terminat nu numai partida lui de biliard, ci și acea partidă mută și solitară pe care o juca cu sine însuși din acea dimineață a execuției. Ieși în stradă și-i zări. Erau trei regimente al căror marș, în ritmul tobelor de galeră, făcea să se cutremure pământul. Răsuflarea lor de balaur cu multe capete umplu văzduhul limpede al amiezii cu o duhoare pestilențială. Erau mici, masivi, bestiali. Asudau ca niște cai, aveau miros de carne macerată de soare și aerul întrepid, impenetrabil și taciturn, al oamenilor din podișurile înalte. Deși le-a trebuit peste o oră pentru a defila de la primul până la ultimul, ai fi putut crede că nu era vorba decât de câteva escadroane învârtindu-se în cerc, pentru că toți erau la fel, fii ai aceleiași mame, suportând cu același aer abrutizat povara ranițelor și bidoanelor soldățești, rușinea puștilor lor cu baioneta pusă, ulcerul ascultării oarbe și al sensului onoarei lor. Din patul tenebrei ei Ursula îi auzi trecând și-și ridică mâna încrucișându-și două degete a piază-rea. Santa Sofia de la Piedád reveni o clipă la viață, aplecată asupra pânzei brodate pe care terminase să o calce, și se gândi la fiul ei, José Arcadio Segundo, care privea cum defilează ultimii soldați prin fața porții hotelului lui Iacob, fără să-i tresară vreun mușchi al obrazului.

Legea marțială îngăduia armatei să joace un rol de arbitru în acest conflict, însă nu se făcu nici o tentativă de împăcare. După ce defilară în întregul Macondo, soldații își rânduiau puștile, tăiară și încărcară bananele și porniră din nou trenurile. Lucrătorii care până atunci se mulțumiseră să aștepte, se retraseră în păduri, înarmați doar cu cuțitele care erau uneltele lor de lucru și începură să saboteze acest sabotaj. Incendiară domeniile și depozitele, distruseră căile ferate pentru a împiedica circulația trenurilor care începuseră să-și facă drum cu focuri de mitralieră și tăiară firele telegrafului și telefoanelor. Pâraiele se umplură de sânge.

Mr. Brown, care era sănătos și bine în fortul electrificat, a fost evacuat din Macondo împreună cu familia sa și cu cele ale altor compatrioți de ai săi și condus la loc sigur sub protecția armatei. Situația

amenința să degenereze într-un război civil pe cât de sângeros, pe atât de inegal, atunci când autoritățile adresară tuturor lucrătorilor apelul de a se aduna la Macondo. Apelul anunța pentru vinerea următoare sosirea comandantului civil și militar al provinciei, dispus să medieze în conflict.

José Arcadio Segundo se afla în mulțimea care se masase în fața gării în zorii zilei de vineri. Participase la o reuniune a conducătorilor sindicali și fusese însărcinat, împreună cu colonelul Gavilán, să se amestece în mulțime și să o călăuzească după împrejurări. Nu se simțea în largul lui și frământa în cerul gurii o pastă cu gust de salitră din clipa când remarcase cuiburile de mitraliere dispuse de armată în jurul micii piețe, și piesele de artilerie, destinate să apere, în dosul sârmelor ghimpate, cetatea companiei bananiere. Către amiază, așteptând un tren care nu mai venea, peste trei mii de oameni, între care erau lucrători, femei și copii, nu mai găsiră locuri pe esplanada din fața gării și se îmbulzeau în străzile învecinate pe care armata le blocă cu ajutorul șirurilor de mitraliere. Mai mult decât al unei ceremonii de primire, aspectul era al unui bâlci plin de animație veselă. Fuseseră mutate aici standurile negustorilor de fripturi și chioșcurile cu băuturi din strada Turcilor, și oamenii suportau cu foarte bună dispoziție plictiseala așteptării și soarele arzător. Cu puțin timp înainte de orele trei, se răspândi zvonul că trenul oficial nu va sosi decât a doua zi. Mulțimii obosite îi scăpă un oftat de descurajare. Atunci, un locotenent al armatei se sui pe acoperișul gării, unde se aflau patru cuiburi de mitraliere ațintite asupra mulțimii, și se auzi semnalul prin care se cerea să se facă liniște. Lângă José Arcadio Segundo se afla o femeie foarte grasă, desculță, însoțită de doi copii, care puteau să aibă patru și șapte ani. Îl luă în brațe pe cel mai mic și-i ceru lui José Arcadio Segundo, deși nu-l cunoștea, să-l ridice pe al doilea, ca să audă mai bine ce avea să se spună. José Arcadio Segundo îl luă pe copil călare pe umerii săi. Cu mulți ani mai târziu, copilul avea să povestească, fără să-l creadă nimeni, cum l-a văzut pe locotenent, cu o pâlnie de gramofon în lipsă de difuzor, dând citire Decretului Nr. 4 al Comandantului Civil și Militar al provinciei. Decretul fusese semnat de generalul Carlos Cortes Vargas și de secretarul său, maiorul Enrico García Isaza și, de-a lungul a trei articole de optzeci de cuvinte, îi declara pe greviști *bandă de răufăcători* și împluternicea armata să-i doboare pe loc.

După citirea decretului, în mijlocul protestelor asurzitoare, un căpitan luă locul locotenentului pe acoperișul gării și cu pâlnia gramofonului, făcu un semn că vrea să vorbească. Mulțimea se liniști din nou.

— Doamnelor și domnilor, zise căpitanul cu voce slabă, înceată și puțin obosită, aveți cinci minute pentru a părăsi terenul.

Fluierăturile și strigătele repetate acoperiră sunetul trompetei care anunța începerea acestui termen. Nimeni nu se mișcă.

— Cele cinci minute s-au scurs, reluă căpitanul pe același ton. Încă un minut și se va trage.

José Arcadio Segundo, în sudori de gheață, descărcă copilul pe care-l ținea pe umeri și-l dădu femeii. "Acești ticăloși sunt în stare să tragă", murmură ea. José Arcadio Segundo nu mai avu timp să răspundă deoarece în aceeași clipă recunoscă glasul răgușit al colonelului Gavilán, care se făcea eco al cuvintelor femeii. Amețit de încordarea mulțimii, de densitatea minunată a tăcerii ei, și convins încă o dată că nimic nu va face să se miște această mulțime împietrită de fascinația morții, José

Arcadio Segundo se ridică în vârful picioarelor, pe deasupra capetelor care erau înaintea lui și, pentru prima oară în viață, ridică glasul.

— Bandă de codoși! strigă el. Vi se face cadou minutul care vă trebuie!

Abia scoase acest strigăt, că se și produse ceva ce nu stârni în el spaimă, ci un fel de halucinație. Căpitanul dădu ordin să se tragă și patrusprezece cuiburi de mitraliere răspunseră imediat. Însă totul avea aerul unei operete. S-ar fi putut spune că mitralierele erau încărcate cu muniție oarbă de focuri de artificii, căci dacă se auzea pocnetul lor găfâitor, dacă se zăreau exploziile lor incandescente, nu se observa nici cea mai slabă reacție, nici o voce, nici măcar un suspin în această mulțime compactă care părea sudată printr-o invulnerabilitate neașteptată. Deodată, de lângă gară, se auzi un țipăt de moarte și farmecul se frânse brutal: "Ah, mamă!" O răbufnire seismică, o gălgâire vulcanică, un răcnet de cataclism izbucniră în mijlocul mulțimii cu o putere de propagare extraordinară. José Arcadio Segundo abia mai avu timp să ridice copilul în timp ce mama și celălalt copil fuseseră înghițiți de mulțimea risipită de panică.

Cu mulți ani mai târziu, copilul avea să mai povestească însă, deși vecinii lui aveau să-l considere un moșneag țicnit, cum José Arcadio Segundo îl ridicase deasupra capului lui și se lăsase dus, aproape în văzduh, ca plutind peste teroarea mulțimii, în direcția unei străzi învecinate. Poziția privilegiată a copilului îi îngăduia să vadă, în aceeași clipă, masa stârnită care era gata să ajungă la colțul străzii și șirul mitralierelor care au deschis focul. Mai multe glasuri urlară în același timp.

— Culcați-vă la pământ! Culcați-vă la pământ!

Primele rânduri o făcuseră deja, secerate de rafalele mitralierelor. Supraviețuitorii, în loc să se culce la pământ, voră să revină în piațetă și atunci panica, asemenea loviturii unei cozi de balaur, îi zvârli într-un val compact care se ciocni de celălalt val compact ce venea în sens invers, împins de o altă lovitură de coadă de balaur, dinspre strada opusă, de unde alte mitraliere trăgeau și ele fără încetare. Fură încolțiți în acest ungher, prinși într-un vârtej uriaș, care încetul cu încetul fu redus la epicentrul său, pe măsură ce marginea circulară era secerată sistematic, așa cum se curăță o ceapă, cu foarfecele inșățioase și bine reglate ale mitraliei. Copilul observă o femeie îngenunchată, cu brațele încrucișate, într-un spațiu gol, ferit misterios de împușcături. În locul acesta îl așeză José Arcadio Segundo în clipa în care se prăbuși, cu obrazul în sânge, înainte ca gloata gigantică să vină să măture în întregime acel spațiu gol, cu femeia îngenunchată, cu lumina cerului uscat de secetă, cu acea lume ticăloasă în care Ursula Ignarán vânduse atâtea și atâtea animale mici din zahăr ars.

Când își reveni, José Arcadio Segundo era întins pe spate în întuneric. Își dădu seama că înainta într-un tren interminabil și liniștit, că părul i se lipise de sângele închegat și că-l dor toate oasele. Simți o poftă irezistibilă de a dormi. Pregătindu-se să se cufunde într-un somn de multe ceasuri, eliberat de teroare și de groază, se întoarse pe partea care-i producea mai puține dureri, și abia atunci își dădu seama că zăcea peste oameni morți. În afară de culoarul central, nu mai era nici un spațiu liber în tot vagonul. Trecuseră, pesemne, multe ceasuri de la masacru, deoarece cadavrele aveau aceeași temperatură ca și ipsosul toamna, consistența lui de spumă împietrită, iar acei care-i încărcaseră

În vagon avuseseră timp să-i așeze în rând și în sens potrivit, așa cum se transportau ciorchinii de banane. Încercând să scape de acest coșmar, José Arcadio Segundo se târî din vagon în vagon în sensul mersului trenului, și, la lumina fulgerelor care se aprindeau brusc printre scândurile de lemn, la trecerea prin satele adormite, vedea numai bărbați morți, femei moarte și copii morți, pe care-i duceau să-i arunce în mare, ca bananele de rebut. Nu putu recunoaște decât o femeie care vindea răcoritoare în piață, precum și pe colonelul Gavilán care încă mai ținea, înfășurat în jurul mâinii, centironul cu cataramă de argint din Morelia, cu ajutorul căruia încercase să-și croiască drum în înghesuiala generală. După ce ajunse în primul vagon, făcu un salt în întuneric și rămase întins în șanț până ce trecu convoiul. Era cel mai lung pe care-l văzuse vreodată, aproape două sute de vagoane de marfă, cu câte o locomotivă la ambele capete și o a treia la mijloc. Nu avea nici un felinar, nici măcar luminile de poziție roșii și verzi, și aluneca într-o repeziciune nocturnă și tăcută. Pe acoperișul vagoanelor se puteau vedea formele confuze și întunecoase ale soldaților cu mitralierele lor încărcate.

După miezul nopții căzu o ploaie torențială. José Arcadio Segundo nu știa unde sărise, dar știa că, mergând în sensul opus celui al trenului, va ajunge la Macondo. După peste trei ore de mers, ud până la piele, cu o durere de cap groaznică, putu distinge primele case în lumina dimineții. Atras de mirosul de cafea, intră într-o bucătărie unde era o femeie, cu un copil în brațe aplecată deasupra cuptorului.

— Bună ziua, îi zise el, sfârșit de puteri. Mă numesc Buendía, José Arcadio Segundo.

Își rosti numele întreg, separând silabele pentru a se convinge singur că mai este în viață. Procedă bine, deoarece femeia, văzând în pragul ușii această siluetă murdară și sinistră, cu capul și hainele pline de sânge, atinsă de solemnitatea morții, crezu că e o vedenie. Îl cunoștea. Îi aduse o pătură cu care să se acopere în timp ce hainele i se vor zvânta deasupra vetrei, îi încălzi apă ca să-și spele rana, care nu era decât o ușoară zgârietură, și-i dădu o pânză curată să-și bandajeze capul. Îi servi apoi o ceașcă de cafea fără zahăr, cum i se spusese că beau cei din neamul Buendía, iar el își întinse hainele lângă foc.

José Arcadio Segundo nu vorbi decât după ce terminase să-și bea cafeaua.

— Trebuie să fi fost cel puțin trei mii, murmură el...

— Cine?

— Cei morți, explică el. Trebuie să fi fost toți cei care se aflau la gară.

Femeia îl privi cu milă. "N-au fost morți pe aici, îi zise ea. De pe vremea unchiului tău, colonelul, nu s-a mai întâmplat nimic la Macondo". În trei bucătării pe unde se opri José Arcadio Segundo înainte de a ajunge acasă, i se repetă același lucru: "Nu au fost morți". Trecu prin piațeta gării, văzu mesele la care se mâncau fripturile, îngrămădite una peste alta, dar nici acolo numai găsi nici o urmă de măcel. Străzile erau pustii în ploaia persistentă și casele rămăseseră închise, lipsite de aparența unei vieți interioare. Singurul semn omenesc a fost sunetul clopotelor care-i chema pe oameni la liturghie. Bătu la ușa colonelului Gavilán. O femeie gravidă, pe care o întâlnise de mai multe ori, îi trânti ușa în nas. "A plecat, îi zise ea, cu un aer înspăimântat. S-a întors în țara lui". Intrarea principală a fortului înconjurat cu sârmă ghimpată era păzită, ca de obicei, de doi polițiști locali care păreau niște statui în

ploaie, cu căștile și cu pelerinele lor. În ulicioara lor dosnică, negrii antilieni cântau în cor psalmii de sâmbătă. José Arcadio Segundo sări peste gardul curții și intră în casă prin bucătărie. Santa Sofia de la Piedád abia își ridică vocea; "Să nu te vadă Fernanda, îi zise ea. S-a sculat acum câteva clipe". Ca și cum s-ar fi conformat unei înțelegeri implicite, îl conduse pe fiul ei la *odaia cu oale*, îi pregăti patul șubrezit al lui Melchiade și, către orele două după-amiază, în timp ce Fernanda își făcea siesta, îi trecu pe fereastră o farfurie cu mâncare.

Aureliano Segundo dormise în casă, unde îl apucase ploaia, și către orele trei după-amiază încă mai aștepta ca aceasta să se oprească. Informat în taină de Santa Sofia de la Piedád, îl vizită atunci pe fratele său în odaia lui Melchiade. Nici el nu voi să creadă în povestea cu masacrul nici în coșmarul cu trenul încărcat cu morți care pleca spre mare. Spre seară se citise o adresă specială către țară pentru a-i informa pe oameni că lucrătorii se supuseră ordinului de a evacua gara și s-au întors acasă în cortegii pașnice. Acest anunț mai spunea că conducătorii sindicali, cu un înalt simț patriotic, își reduseseră revendicările la două puncte: reformarea serviciilor medicale și construirea de latrine la locuințe. Mai târziu, populația a fost informată că, de îndată ce șefii militari au obținut acordul lucrătorilor, s-au grăbit să-i comunice lui Mr. Brown, care nu se mulțumi numai să accepte noile condiții, dar se și oferă să plătească trei zile de petreceri publice pentru a sărbători sfârșitul conflictului. Numai că, atunci când militarii l-au întrebat pentru ce dată se poate anunța semnarea acordului, el privi prin fereastră spre cerul brăzdat de fulgere și făcu un gest evaziv.

— Va fi când va înceta ploaia, zise el. Cât timp plouă, se suspendă toate activitățile noastre.

Nu mai plouase de trei luni și erau în plină epocă de secetă. Dar abia își împărtășă Mr. Brown hotărârea sa, că se și revărsă peste toată zona bananieră ploaia torențială care îl surprinse pe José Arcadio Segundo în drum spre Macondo. După o săptămână încă mai ploua. Versiunea oficială, repetată și pisată de mii de ori în toată țara prin toate mijloacele de informare de care dispunea guvernul, reuși să se impună: nu au fost morți, lucrătorii satisfăcuți s-au întors acasă cu familiile lor, iar compania bananieră și-a suspendat activitățile până la încetarea ploilor. Legea marțială se menținea în vigoare, pentru cazul în care se va dovedi necesar să se ia măsuri de urgență împotriva calamității nesfârșitelor ploi torențiale, însă trupele erau încartiruite. În timpul zilei, soldații cutreierau prin torențele străzilor, cu pantalonii sumeși până sub genunchi, jucându-se cu copiii de-a naufragiul. În timpul nopții, după semnalul stingerii, spărgeau ușile prin lovituri cu patul puștii, îi scoteau din pat pe cei suspecti și-i imbarcau pentru o călătorie fără întoarcere. Era vorba tot de căutarea și stârpirea răufăcătorilor, asasinilor, incendiatorilor și altor rebeli din Decretul cu Numărul Patru, însă militarii refuzau să recunoască aceasta chiar și față de părinții victimelor lor care veneau și invadeau biroul statului major în aflarea de vești. "Ați visat cu siguranță, stăruiau ofițerii. La Macondo nu s-a întâmplat nimic, nu se întâmplă nimic și nu se va întâmpla niciodată nimic. Satul acesta este un sat fericit". Așa s-a terminat exterminarea responsabililor sindicali.

Singurul și unicul supraviețuitor era José Arcadio Segundo. Într-o noapte din februarie, se auziră la ușă loviturile de neconfundat date cu patul puștii. Aureliano Segundo care aștepta mereu să înceteze ploaia pentru a putea pleca, deschise la șase soldați comandați de un ofițer. Uzi

de ploaie, fără să spună un cuvânt, scotociră casa, cameră după cameră, dulap după dulap, de la intrare și până la hambar. Ursula se trezi când aprinseră lumina în camera ei și tot timpul cât dură percheziția, nu-i scăpă nici un suspin, dar își păstră degetele încrucișate, îndreptate către soldați și urmărindu-i în mersul lor încolo și înapoi. Santa Sofia de la Piedád reuși să-l prevină pe José Arcadio Segundo care dormea în odaia lui Melchiade, dar el înțelese că era prea târziu ca să mai încerce să fugă. Santa Sofia de la Piedád închise atunci ușa iar el își îmbracă cămașa și încălță pantofii și se așază pe patul de campanie așteptându-i să vină. În clipa aceea scotoceau atelierul de aurărie. După ce au deschis lacătul, ofițerul luminează repede odaia cu lanterna sa, timp cât să observe masa de lucru și vitrina cu flacoanele de acizi și cu instrumentele care se aflau tot pe locul unde le lăsase proprietarul lor, și păru să înțeleagă că în odaia aceea nu locuia nimeni. Totuși îl iscodi pe Aureliano Segundo dacă era aurar și acesta îi explică că se găsesc în atelierul colonelului Aureliano Buendía. "Așa", zise ofițerul și făcu lumină pentru a efectua "o percheziție atât de minuțioasă încât nu le putură scăpa cei optsprezece peștișori de aur care nu fuseseră retopiți, ascunși în dosul șirurilor de flacoane în tipsia lor de tablă. Ofițerul îi examinează unul după altul și din clipa aceea se umaniză cu totul. "Cu îngăduința dumneavoastră m-aș bucura să iau unul, zise el. Era o vreme când acesta ora un semn de recunoaștere a subversiunii, acum însă a devenit o relicvă". Era tânăr, aproape un adolescent, fără cea mai mică urmă de timiditate și înzestrat cu o simpatie naturală care până atunci trecuse neobservată. Aureliano Segundo îi dăruie peștișorul. Ofițerul îl strecură în buzunar, cu ochii strălucind ca la un copil, și-i lăsa pe ceilalți în tipsie pentru a-i pune la locul unde-i găsise.

— Este o amintire neprețuită, zise el. Colonelul Aureliano Buendía a fost unul dintre oamenii cei mai mari ai istoriei noastre.

Această bruscă umanizare nu-i schimbă însă nicidecum atitudinea profesională. În fața odăii lui Melchiade, care fusese din nou încuiată cu lacătul, Santa Sofia de la Piedád făcu o ultimă încercare: "A trecut mai bine de un secol de când nu mai locuiește nimeni în odaia aceasta", zise ea. Ofițerul puse să o deschidă, o parcurse cu fascicolul lanternei; Aureliano Segundo și Santa Sofia de la Piedád zăriră ochii de maur ai lui José Arcadio Segundo în clipa în care chipul lui fu luminat de lanternă și atunci înțeleseră că în clipa aceea luase sfârșit o spaimă și începea alta, care nu-și va găsi potolire decât în resemnare. Dar ofițerul continuă să inspecteze odaia cu ajutorul lanternei și nu arată nici cel mai mic semn de interes până când descoperi cele șaiszeci și două de oale de noapte, așezate una peste alta în dulapuri. Făcu atunci lumină. José Arcadio Segundo ședea pe marginea patului de campanie, gata de plecare, mai solemn și mai visător ca oricând. În fund se înșirau etajerele cu cărțile descusute, cu sulurile de pergament și masa de lucru, curată și bine rânduită, cu cerneala încă proaspătă în călimări. În aer era aceeași puritate, aceeași limpezime, același privilegiu față de praf și distrugere pe care-l cunoscuse Aureliano Segundo în copilăria sa și pe care numai colonelul Aureliano Buendía nu l-a putut observa. Însă ofițerul nu se interesă decât de oalele de noapte.

— Câte persoane trăiesc sub acoperișul acesta? întrebă el.

— Cinci.

Ofițerul rămase firește fără să înțeleagă. Privirea i se opri asupra zonei în care Aureliano Segundo și Santa Sofia de la Piedád continuau să-l

vadă pe José Arcadio Segundo, iar acesta din urmă își dădu seama și el că ofițerul îl fixa fără să-l vadă. Apoi stinse lumina și închise ușa după el. Auzindu-l vorbindu-le soldaților, Aureliano Segundo înțelese că tânărul militar văzuse odaia cu aceiași ochi ca și, odinioară, colonelul Aureliano Buendía.

— Este adevărat că nimeni nu a mai locuit în această odaie de cel puțin un secol, le spuse ofițerul soldaților. Trebuie să se fi prăsit chiar și șerpi.

După ce ușa se închise la loc, José Arcadio Segundo avu certitudinea că războiul său se terminase. Cu mulți ani înainte, colonelul Aureliano Buendía îi vorbise despre vraja războiului și încercase să i-o dovedească prin nenumărate exemple luate din propria sa experiență. Îl crezuse. Dar în noaptea aceasta, când militarii îl priviseră fără să-l vadă în timp ce el se gândea la încordarea din ultimele luni, la mizeria din închisoare, la panica din gară, la trenul încărcat cu morți, José Arcadio Segundo ajunsese la concluzia că ruda sa, colonelul Aureliano Buendía nu fusese decât un cabotin sau un imbecil. Nu înțelegea de ce i-au trebuit atâtea cuvinte pentru a-i explica ce simți în război, când un singur cuvânt putea să fie de ajuns: frică. În odaia lui Melchiade, în schimb, ocrotit de lumina supranaturală, de zgomotul ploii, de senzația de a fi invizibil, găsi liniștea pe care nu o cunoscuse nici o singură clipă din viața sa de până atunci, și singura teamă care mai stăruia în el era cea de a nu fi îngropat de viu. Se destăinui Santei Sofia de la Piedád, care-i aducea mâncarea în fiecare zi, iar ea îi făgădui că va face totul pentru a rămâne în viață până peste puterile ei, pentru a se asigura că nu va fi îngropat decât mort. Eliberat de orice teamă, José Arcadio Segundo se consacră atunci cititului și recititului pergamentelor lui Melchiade, având cu atât mai multă plăcere cu cât le înțelegea mai puțin. Se obișnui cu zgomotul ploii, care după două luni devenise o nouă formă a liniștii; singurătatea lui nu mai era tulburată decât de intrările și ieșirile Santei Sofia de la Piedád. Astfel că o rugă să-i lase mâncarea pe polița ferestrei și să pună lacătul la ușă. Restul familiei uită de el, chiar și Fernanda, care nu văzu nici un inconvenient în a-l lăsa acolo, după ce aflase că militarii îl priviseră fără să-l vadă. După șase luni petrecute în această ascunzătoare, armata părăsind Macondo, Aureliano Segundo se duse să scoată lacătul, căutând pe cineva cu care să stea la taifas, așteptând ca ploaia să înceteze. De îndată ce deschise ușa, Aureliano fu izbit de mirosul pestilențial al oalelor de noapte așezate pe jos și fiecare dintre ele fusese folosită de mai multe ori. José Arcadio Segundo, căruia îi căzuse părul, indiferent față de aceste emanații îngreșătoare care făceau atmosfera de nerespirat, continua să citească și să recitească pergamentele neînțelese. Era luminat de un fel de strălucire serafică. Abia își ridică ochii când simți că se deschide ușa, dar această privire i-a fost de ajuns fratelui său pentru a citi în ea repetarea destinului ireparabil al străbunicului lor.

— Erau peste trei mii, se mărgini să spună José Arcadio Segundo, acum sunt sigur că erau toți aceia care fuseseră atunci la gară.

A PLOUAT PATRU ANI, UNSPREZECE LUNI și patru zile. Au fost epoci în care picura numai, și toată lumea își îmbrăca hainele de sărbătoare și

lua un aer de convalescență pentru a sărbători înseninarea, însă foarte curând se obișnuiră să nu mai vadă în aceste pauze decât semnele unei nemiloase recrudescențe. Cerul se deșerta în vijelii pustiitoare și dinspre miazănoapte se năpusteau uraganele care smulseră acoperișuri, dărâmară ziduri și dezrădăcinară ultimele trunchiuri ale plantației. La fel ca odinioară în timpul ciumei nesomnului, de care Ursula își aminti în cursul acestor zile, flagelul însuși avea să nască mii de mijloace de apărare împotriva plictiselii. Aureliano Segundo se număra printre aceia care făcuseră maximum pentru a nu se lăsa biruiți de inactivitate. Trecuse pe acasă pentru un motiv fortuit, chiar în seara în care Mr. Brown invocase furtuna, și Fernanda vru să-i vină în ajutor cu un cortel pe jumătate sfâșiat pe care-l găsi într-un dulap. "Nu e nevoie, zise el. Rămân aici până încetează ploaia". Nu era, bineînțeles, un angajament ineluctabil, dar puțin a lipsit ca să-l respecte întocmai. Întrucât garderoba lui era la Petra Cotes, își dezbrăca la fiecare trei zile hainele pe care le purta și aștepta în izmene să i le spele. Ca să nu se plictisească, se apucă să repare numeroasele deteriorări pe care le suferise casa. Ajustă balamalele, unse închizătoarele, strânse șuruburile, redresă cremoanele. Timp de câteva luni fu văzut pretutindeni, cu o lădiță de unelte pe care le uitaseră pesemne țigani de pe vremea lui José Arcadio Buendía și nimeni n-ar fi putut spune dacă din cauza gimnasticii involuntare, a plictiselii hibernale sau a abstenenței forțate, burdihanul lui se desumflă puțin câte puțin ca un burduf, chipul lui de broască țestoasă fericită deveni mai puțin sângeriu, și mai puțin proeminentă bărbia sa dublă, până ce întreaga lui înfățișare deveni mai puțin pachidermică și putu să-și lege iar șireturile la pantofi. Văzându-l cum monta clanțele și cum deregla orologiile, Fernanda se întrebă dacă nu cumva era pe punctul de a cădea și el în viciul de a face pentru a desface, cum făcea colonelul Aureliano Buendía cu peștișorii lui de aur, Amaranta cu nasturii și cu lințoliul, José Arcadio Segundo cu pergamentele și Ursula cu amintirile. Dar nu era așa. Partea proastă era că ploaia răsturnase totul, că angrenajele mașinilor celor mai aride înfloreau dacă nu erau unse cu ulei, tot la trei zile, că firele de brocart se oxidau și că pe lenjeria umedă creșteau alge de șofran. Atmosfera era atât de umedă încât peștii ar fi putut intra pe ușă și ieși pe fereastră, navigând prin aerul încăperilor. Într-o dimineață, trezindu-se, Ursula simți că se sfârșește într-un fel de leșin pașnic, și ceruse chiar să fie adus părintele Antonio Isabel, dacă era nevoie pe targă, când Santa Sofia de la Piedră descoperi că are spatele acoperit cu un mozaic de lipitori. Le dezlipiră una după alta, frigându-le cu cărbuni, cu puțin înainte de a-i fi supt tot sângele. Au trebuit să sape canale pentru a evacua apa din casă, pentru a o goli de melci și de broaște, pentru ca podelele să se poată zvânta, să se scoată cărămizile puse sub picioarele paturilor și să reînceapă să umble în pantofi. Distrat de multiplele mici lucrări de reparații care-i rețineau toată atenția, Aureliano Buendía nici nu realiză că începuse să îmbătrânească, până în seara când, privind apusul timpuriu al soarelui dintr-un balansoar, își dădu seama că se gândește fără să freacă la Petra Cotes. Nu ar fi avut nimic împotriva să se întoarcă la dragostea searbădă a Fernandei, a cărei frumusețe devenise mai calmă o dată cu vârsta coaptă, însă ploaia îl ținuse la adăpost de orice pornire pătimasă, și-i insuflase seninătatea spongioasă a lipsei de poftă. Îi plăcea să se gândească la lucrurile pe care le-ar fi putut face odinioară pe această ploaie care cădea deja de peste un an. El fusese unul dintre primii care au adus tablă de zinc la

Macondo, cu mult înainte ca această companie bananieră să o fi lansat la modă, numai cu scopul de a acoperi dormitorul Petrei Cotes și de a gusta sentimentul de profundă intimitate pe care i-o dădea pe vremea aceea plescăitul ploii pe acoperiș. Dar chiar și aceste amintiri nebunatice ale tinereții sale extravagante îl lăsau insensibil, ca și cum ultimele chefuri ar fi epuizat toate resursele sale de lubricitate, și nu i-ar mai fi rămas decât această compensație minunată de a le putea evoca fără amărăciune și remușcare. S-ar fi putut crede că potopul îi dăduse ocazia să stea să reflecteze, și că această febră a cleștelor și a biuretelor redeșteptase în el nostalgia târzie a atâtor meserii folositoare pe care le-ar fi putut exercita și nu le exercitase niciodată în viață, dar nici una, nici alta dintre aceste două alternative nu era reală, căci, de fapt, acea ispită a unei existențe sedentare și casnice care-i tot dădea târcoale nu era rodul chibzuinței și nici al experienței. Această atracție îi venea de mult mai departe, parcă dezgropată de furia ploii, din vremea când citea în cabinetul lui Melchiade poveștile minunate cu covoarele zburătoare și cu balenele care se hrăneau cu vapoare cu echipajele lor cu tot. Într-una din aceste zile, profitând de un moment de neatenție al Fernandei, apăruse pe verandă micuțul Aureliano, și bunicul lui află taina existenței sale. Îi tăie părul, îl îmbracă, îl învăță să nu se mai teamă de oameni și în puțină vreme își dădu seama că era un adevărat Aureliano Buendía, cu pomeții săi proeminenți, cu privirea sa mirată și cu aerul său solitar. Fernanda se simți ușurată. Trecuse multă vreme de când socotea deplasat orgoliul de care dăduse dovadă, dar nu știa cum să-l remedieze: cu cât se gândea mai mult la soluții, cu atât acestea i se păreau mai puțin rezonabile. Dacă ar fi știut că Aureliano Segundo avea să ia lucrurile așa cum le luase, cu complezența unui bunic bun, ar fi renunțat la atâtea ocoluri și amânări și s-ar fi găsit, încă de un an, eliberată de această mortificare. Pentru Amaranta Ursula, căreia îi crescuseră dinți noi, acest nepot a fost ca o jucărie jucăușă care o consolă de plictiseala ploii. Aureliano Segundo își aminti atunci de enciclopedia engleză de care nu se mai atinsese nimeni, în fosta cameră a lui Memo. Începu să le arate copiilor planșe, îndeosebi cele cu animale, iar mai târziu hărți geografice, fotografii cu țări îndepărtate și personaje celebre. Întrucât nu cunoștea engleza și abia putea recunoaște orașele cele mai vestite și personajele cele mai familiare, se puse să inventeze nume și legende pentru a satisface curiozitatea nepotolită a copiilor.

Fernanda credea sincer că soțul ei aștepta încetarea ploii pentru a se întoarce la concubina lui. În cursul primelor luni ale ploii, se temea ca nu cumva el să încerce să se strecoare în camera ei și să trebuiască să îndure rușinea de a-i destăinui că de la nașterea Amarantei Ursula, nu mai era capabilă de o asemenea împăcare. Aceasta era cauza acelei corespondențe febrile cu medicii nevăzuți, întreruptă de frecventele dezastre ale poștei. În primele luni, când se află că trenurile deraiau din pricina furtunii, o scrisoare a medicilor nevăzuți o preveni că ale ei se rătăciseră. Mai târziu, când raporturile ei cu corespondenții necunoscuți fură suspendate, ea se gândise foarte serios să-și pună masca de tigru pe care o folosea soțul ei la carnavalul sângeros, pentru a se lăsa examinată sub un nume fals de către medicii de la compania bananieră. Însă, una din nenumăratele persoane care se perindau prin casă aducând vești ingrate despre potop, o informă că în curând, compania era pe cale să-și demonteze dispensarele pentru a le transporta sub un cer mai blând. Atunci își pierdu orice speranță. Se resemnă să aștepte ca

ploaia să înceteze și poșta să revină la normal, și în acest timp recurse la resursele inspirației pentru a se ușura de suferințele ei ascunse, căci ar fi preferat să moară mai degrabă decât să intre pe mâna singurului medic rămas la Macondo, extravagantul francez care se hrănea cu iarbă pentru măgari. Se apropiase de Ursula, sigură că aceasta cunoaște un paleativ pentru suferințele ei. Însă obiceiul sucit pe care-l avea de a nu le spune lucrurilor pe nume o făcea să vorbească despre față ca și cum ar fi fost dosul, să substituie nașterea cu expulzarea, să înlocuiască pierderile prin arsuri, pentru ca totul să pară mai puțin rușinos, astfel că Ursula ajunsese la concluzia că necazurile ei nu erau uterino ci intestinale, și o sfătui să ia pe stomacul gol un săculeț cu calomel. Dacă n-ar fi fost această suferință, care n-ar fi avut nimic rușinos pentru cineva care n-ar fi pățit și de pudoare extremă, și dacă n-ar fi fost ca pricina că scrisorile s-au pierdut, ploaia n-ar fi incomodat-o cu nimic pe Fernanda, căci, la urma urmei, toată viața ei se scursese ca și cum n-ar fi încetat să plouă. Ea nu modifică întru nimic orarele și nu părăsi nici un rit. În timpul când masa încă mai era înălțată pe cărămizi și scaunele așezate pe scânduri, pentru a-i feri pe comeseni să-și ude picioarele, ea continua să se slujească de fețele de masă de in și de serviciile chinezești, aprinzând candelabrele, deoarece considera că nu se puteau invoca drept pretext calamitățile pentru a se nesocoti bunele maniere. Nimeni nu mai ieșea din casă. Dacă ar fi fost după Fernanda, n-ar mai fi ieșit nimeni niciodată, nu numai de când a început să plouă, ci cu mult mai devreme, deoarece ușile, după părerea ei, nu fuseseră inventate decât pentru a fi închise și curiozitatea față de ceea ce se petrece pe stradă era o treabă de destrăbălată. Cu toate acestea, ea a fost prima care să privească afară atunci când a fost prevenită că trece înmormântarea colonelului Gerineldo Márquez, dar ceea ce văzu atunci prin fereastra întredeschisă, o lăsă într-o astfel de stare de întristare, încât multă vreme se căi de această slăbiciune.

Cu greu ți-ai fi putut închipui un convoi mai mizerabil. Sicriul fusese într-un car tras de boi, acoperit cu un mic umbrar din frunze de bananier, însă ploaia cădea cu atâta putere și străzile erau atât de împotmolite, încât la tot pasul se poticneau roțile și umbrarul era pe cale să se desfacă. Trombele de apă tristă care cădeau peste sicriu îmbibaseră complet drapelul care fusese întins deasupra și care nu era altul decât stindardul însângerat și plin de praf de pușcă pe care-l renegaseră cei mai venerabili dintre veterani. Pe sicriu puseseră și sabia cu ciucuri de aramă și mătase, aceeași pe care-o atârnase colonelul Gerineldo Márquez în cuierul salonului, pentru a intra neînarmat în odaia de cusut a Amarantei. În urma carului, câțiva desculți, toți cu pantalonii suflecați până sub genunchi, ultimii supraviețuitori de la capitularea de la Neerlandia, se bălăceau prin noroi, ținând într-o mână ciomagul de mână boii, iar în cealaltă o cunună din flori de hârtie decolorată de ploaie. Apărură ca niște fantome pe strada aceasta, care încă mai purta numele lui Aureliano Buendía, și toți priviră în tăcere casa înainte de a coti după colțul pieții, unde au trebuit să ceară ajutor pentru a despotmoli carul. Ursula o rugase pe Santa Sofia de la Piedád să o aducă până în pragul ușii. Urmări peripețiile înmormântării cu atâta atenție, încât nu-i trecu nimănui prin gând să se îndoiască de faptul că vede, mai ales că mâna ei ridicată ca un arhanghel vestitor bătea măsura în ritmul zdruncinăturilor carului.

— Adio, Gerineldo, fiule, strigă ea. Salută-i pe ai mei și spune-le că

ne vedem când se oprește ploaia.

Aureliano Segundo o ajută să se întoarcă la patul ei și, cu aceeași dezinvoltură pe care o arăta întotdeauna față de ea, o întreabă despre semnificația acestui adio.

— Este adevărat, îi zise ea. Nu mai aștept decât oprirea ploii ca să mor.

Starea străzilor îl neliniști pe Aureliano Segundo. Preocupat cu întârziere de soarta animalelor sale, își aruncă o pânză cerată în spate și se duse la Petra Cotes. O găsi în curte, cu apa până la brâu, încercând să despotmolească hoitul unui cal. Aureliano Segundo îi veni în ajutor, înarmat cu o bară de fier, și trupul enorm se răsuci și se lăsă târât de torentul noroiului lichid. De la începerea ploii, Petra Cotes își petrecuse toată vremea curățindu-și curtea de animale moarte. În cursul primelor săptămâni, îi trimise mesaje lui Aureliano Segundo ca să ia măsuri de urgență, dar el răspunse că nu era nici o grabă, că situația nu e alarmanță și că va reflecta asupra unor măsuri, de îndată ce se va opri ploaia. Ea îi trimise vorbă că pășunile sunt inundate și că vitele se refugiază spre locurile înalte, unde nu e nimic de mâncare și unde cad pradă tigrilor și molimei. "Nu se poate face nimic, îi răspunse Aureliano Segundo. Când va înceta ploaia, se vor naște altele." Petra Cotes văzuse cum mureau cirezi după cirezi și abia dacă mai prididea să taie vitele rămase împotmolite. Cu o neputință surdă, vedea cum potopul distruge implacabil o avere care într-o anumită epocă era considerată ca fiind cea mai însemnată și mai solidă din întregul Macondo și din care nu mai rămânea decât această duhoare. Când Aureliano Segundo se hotărî să se ducă să vadă ce se petrece, nu mai găsi decât cadavrul calului și un catâr scheletic între ruinele grajdului. Petra Cotes îl văzu sosind, fără surprindere, fără bucurie și fără dușmănie, și abia își permise să surâdă ironic.

— Noroc! îi zise ea.

Îmbătrânise mult, nu mai avea decât pielea pe os, iar ochii ei săgetători de fiară sălbatică deveniseră triști și blânzi din pricină că privise atât de mult ploaia. Aureliano Segundo rămase peste trei luni la ea, nu că s-ar fi simțit mai bine acolo decât în propria sa casă, ci pentru că avu nevoie de tot acest răstimp pentru a lua hotărârea de a-și arunca iarăși pe umeri acea bucată de pânză cerată. "Nu e nici o grabă, zise el așa cum spusese și în cealaltă casă. Să așteptăm, poate că va înceta ploaia în ceasurile următoare." În cursul primei săptămâni putu să se obișnuiască cu ravagiile pe care le cauzaseră timpul și ploaia asupra stării sănătății iubitei sale, și încetul cu încetul începu să o vadă iar așa cum era altă dată, amintindu-și de nestăpânirile sale vesele și de fecunditatea delirantă pe care dragostea lor o stârnea în animale, și fie din dragoste, fie din interes, într-o noapte din săptămâna a doua, o trezi prin mângâieri violente. Petra Cotes nu reacționează. "Stai liniștit și dormi, murmură ea. Nu mai sunt vremuri pentru așa ceva". Aureliano Segundo se văzu reflectat în oglinda de deasupra patului, văzu șira spinării Petrei Cotes ca un rând de mosoare înșirate pe un mănunchi de nervi veștejiți, și înțelese că ea avea dreptate, nu din pricina vremurilor, ei chiar a lor, care nu mai erau îndeajuns de tineri pentru asemenea lucruri.

Aureliano Segundo se întoarse acasă cu cuferele sale, convins că nu numai Ursula, ci toți locuitorii din Macondo așteptau să înceteze ploaia pentru a muri. Îi văzuse în trecere, șezând în odăile de primit oaspeți, cu privirea pierdută, cu brațele încrucișate, simțind cum trece timpul

scurgându-se dintr-o dată, un timp lăsat în voia lor deoarece era inutil să-l divizezi în luni și ani, în zile și ceasuri, când nu se putea face altceva decât să contempli ploaia. Copiii îl întâmpinară veseli pe Aureliano Segundo, care se apucă să cânte din acordeonul său astmatic. Însă acest concert nu le reținu atenția în asemenea măsură ca ședințele de enciclopedie, astfel că-și reluară întrunirile din odaia lui Meme, unde imaginația lui Aureliano Segundo transformă balonul dirijabil într-un elefant zburător care-și căuta un loc unde să doarmă printre nori. Într-o zi dădu peste un cavaler pe care aspectul lui exotic nu-l împiedica să păstreze un aer de familie și după ce-l examinează multă vreme, ajunse la concluzia că era un portret al colonelului Aureliano Buendía. I-l arătă Fernandei, care admise și ea asemănarea acestui călăreț nu numai cu colonelul, dar și cu toți membrii familiei, deși în realitate era vorba de un general tătar. Așa își trecea vremea, între colosul din Rodos și îmblânzitorii de șerpi, până în ziua când soția lui îl anunță că n-au mai rămas decât zece kilograme de carne sărată și un sac de orez în hambar.

— Și ce vrei să fac? întrebă el.

— Eu nu știu, replică Fernanda. Această chestiune îi privește pe bărbați.

— Prea bine, răspunse Aureliano Segundo, vom mai vedea după ce va înceta ploaia.

Continuă să arate mai mult interes pentru enciclopedie decât pentru această problemă domestică, chiar și atunci când trebui să se mulțumească cu firimituri de carne și un pic de orez la dejun. "Pentru moment nu se poate face nimic, zicea el. Nu va ploua toată viața." Și cu cât amâna la calendele grecești necesitățile presante ale hambarului, cu atât creștea indignarea Fernandei, până când protestările ei accidentale, exploziile ei puțin frecvente ajunseră să se descarce într-un torent dezlănțuit, imposibil de stăpânit, care începu într-o bună dimineață, ca un monocord monoton de gitară, și pe măsură ce trecea ziua, urca câte un ton, din ce în ce mai alimentat, din ce în ce mai generos. Aureliano Segundo nu băgă de seamă acest pomelnic de reproșuri decât în ziua următoare, după micul dejun, când se simți complet zăpăcit de un bâzâit care se auzea din ce în ce mai limpede și pe note mai înalte decât rumoarea ploii, care nu era altceva decât Fernanda care umbla prin toată casa, plângându-se că a fost educată ca o regină pentru a sfârși ca o slujnică într-o casă de nebuni, cu un soț trândav, idolatru, libertin, care tot timpul zăcea pe spate, cu gura căscată, așteptând să-i cadă pâinea din cer coaptă gata, în timp ce ea se spetea încercând să mențină la suprafață un cămin care nu se mai ținea decât într-un fir de păr, un cămin unde erau atâtea de făcut, atâtea de suportat și de îndreptat, de când bunul Dumnezeu făcea să răsară soarele până în ceasul asfințitului, când se ducea la culcare în pat cu ochii împăienjeniți de atâta oboseală și, cu toate acestea, nimeni nu-i spunea vreodată bună ziua, Fernanda, ai dormit bine, Fernanda, și nici nu o întreba nimeni, măcar din respect, pentru ce era atât de palidă și pentru ce se scula cu cearcănele astea violete, deși nici nu se aștepta, de fapt la așa ceva din partea restului familiei, care, la urma urmei, o considerase întotdeauna ca o piedică, ca o otreapă de care te servești să apuci oala fără să te arzi, ca o marionetă caraghioasă desenată pe pereți, și care șușoteau tot timpul prin colțuri, bârfind-o pe ea, făcând-o mironosiță, făcând-o fariseică, făcând-o șopârlă înrăită, ba chiar și Amaranta, odihnească-se în pace, cutezase să spună în gura mare că era una dintre acelea care își confundă fundul cu

săptămâna mare, binecuvântat fie Domnul, ce cuvinte, și ea îndurase totul fără să spună nimic, supunându-se voiei Tatălui ceresc, dar paharul dăduse pe dinafară când scleratul acela de José Arcadio Segundo pretinse că pierzania familiei se datora faptului că i-au deschis ușa unei fandosite, închipuiți-vă numai, o fandosită care ar fi vrut să le poruncească tuturor, Dumnezeule bun, o fandosită cu limba despicată și din aceeași plămădeală cu acei filfizoni trimiși de guvern ca să masacreze lucrătorii, auziți dumneavoastră, și că, spunând acestea, se referea, n-o să credeți, la ea însăși, la fina Ducelui de Alba, o doamnă a cărei descendență provoca crize de ficat soților președinților, care aparținea nobilimii de sânge și care avea dreptul să semneze cu unsprezece patronimice peninsulare și care era singura muritoare din acest sat de bastarzi care nu se încurca atunci când avea în fața ei șaisprezece tacâmuri diferite, ca să audă după aceea pe desfrânatul ei de soț murind de râs, zicând că un număr atât de mare de linguri și de furculițe și de cuțițe și de lingurițe nu se potrivește cu bunii creștini, ci cu miriapozii, și tot ea era singura care putea spune cu ochii închiși când trebuie să se servească vin alb, din care parte și din care cupe, și când trebuie să se servească vin roșu, din care cupe și din care parte, nu ca sălbatica aceea de Amaranta, odihnească-se în pace, care credea că vinul alb se servește ziua și vinul roșu seara, precum și singura de pe întregul litoral care se putea lăuda că nu și-a făcut nevoile în altă parte decât în oala de noapte de aur, pentru ca după aceea colonelul Aureliano Buendía, odihnească-se în pace, să aibă îndrăzneala să o întrebe, cu firea lui rea de mason, de unde i se trăgea ei un astfel de privilegiu, să facă, în loc de rahat, flori de astromelii, luați seama, să audă astfel de cuvinte, și ca Renata, fiica ei, care în chip indiscret o văzuse făcându-și treaba mare în dormitor, să răspundă că într-adevăr oala era cu totul de aur și cu însemne heraldice, dar ceea ce era înăuntru era chiar rahat, rahat organic, și chiar mai rău decât altele deoarece era rahatul unei fandosite, da, închipuiți-vă, propria ei fiică, măcar că nu-și făcea iluzii despre restul familiei, dar avea oricum dreptul să aștepte ceva mai multă considerație din partea soțului ei, deoarece, de bine de rău, taina cununiei făcuse din el consortul ei, susținătorul, defloratorul ei legal, care își asumase în toată libertatea și suveranitatea, răspunderea grea de a o smulge de la vatra părintească unde nu-i lipsea și nu se putea plânge niciodată de nimic, unde împletea cununi funerare numai din plăcerea de a-și ocupa timpul, deoarece însuși nașul ei îi trimisese o scrisoare, cu semnătura lui și cu pecetea inelului său imprimată în ceară, în care-i spunea limpede că mâinile finei lui nu sunt făcute pentru nevoile acestei vieți mărunte, ci numai pentru a cânta la clavecin, dar cu toate acestea, nebunul ei de bărbat o smulsese de acasă, cu toate avertismentele și prevenirile, și o adusese în această căldare infernală unde te sufocai de căldură, și chiar înainte de a apuca să ducă până la capăt abstenența de la Rusalii, el se furișase cu cuferele lui transhumante și cu acordeonul său de chefliu, să se destrăbăleze lângă o mizerabilă căreia era de ajuns să-i vezi fesele, ce mai încolo și-ncoace, ce am zis, am zis, era de ajuns s-o vezi clătinându-și fesele ei de iepșună, ca să-ți dai seama că era o, că era o, una cu totul deosebită de ea, ea care știa să rămână doamnă într-un castel ca și într-o cocină, la masă ca și în pat, o doamnă din naștere, temătoare de Dumnezeu, ascultând de poruncile lui, supusă hotărârii lui, și cu care desigur că nu putea face toate acrobațiile și nici să ducă acea viață de coate goale pe care o ducea el

cu cealaltă, care fără îndoială că se preta la orice, ca și matroanele franțuzoaice și chiar mai rău, dacă stai să te gândești, deoarece acestea din urmă aveau cel puțin onestitatea de a-și pune o lampă roșie la poartă, astfel de porcării, închipuiți-vă, n-ar mai fi lipsit decât asta, cu mult iubita fiică unică a doamnei Renata Argote și a lui don Fernando del Carpio, și îndeosebi a acestuia, bineînțeles, omul sfânt, creștin din cei mai cucernici, cavaler al ordinului Sfântului Mormânt, făcând parte dintre aceia care primesc direct de la Dumnezeu privilegiul de a se conserva intacti în mormânt, cu pielea curată și strălucitoare ca satinul unei rochii de mireasă, cu ochii vii și diafani ca smaragdele.

— Iacă, asta nu-i adevărat, o opri Aureliano Segundo. Când l-au adus, putea deja.

Avusese răbdare să o asculte o zi întreagă ca s-o poată prinde cu greșeala. Fernanda nu-i dădu nici o atenție, însă coborî vocea. În seara aceea, în timpul cinei, bombănitul exasperant al acestui pomelnic acoperise zgomotul ploii. Aureliano Segundo mănca puțin, cu nasul în farfurie, și se retrase devreme în odaia lui. A doua zi, la micul dejun, Fernanda tremura toată, avea o mină de parcă ar fi făcut noapte albă, însă părea că se ușurase complet de ceea ce avea pe inimă. Cu toate acestea, când soțul ei o întrebă dacă nu s-ar putea să mănânce un ou fiert moale, ea nu se mărgini să-i răspundă pur și simplu că ouăle se terminaseră încă de săptămâna trecută, ci se lansă într-o critică violentă împotriva bărbaților care-și petreceau vremea adorându-și buricul și care aveau apoi pretenția să li se servească pe tavă ficați de ciocârlie. Aureliano Segundo duse copiii să se uite prin enciclopedie, ca de obicei, iar Fernanda se prefăcu că face ordine în camera lui Meme, numai pentru ca el să o audă cum mormăia că trebuie să ai tupeu, nu glumă, ca să le spui acestor bieți nevinovați, că însuși colonelul Aureliano Buendía era înfățișat în enciclopedie. După-amiază, în timp ce copiii își făceau siesta, Aureliano Segundo se așeză pe verandă și Fernanda îl urmări până acolo, provocându-l, sâcâindu-l, sucindu-se în jurul lui cu bâzâitul ei implacabil de bondar, spunând că, de bună seamă, când nu mai aveau decât pietre de pus în gură, soțul ei stătea tolănit ca un sultan din Persia, contemplând ploaia, căci nu era decât un pierde-vară, un pește ordinar, un neisprăvit, mai molatec ca un ciucure de bumbac, obișnuit să trăiască pe spinarea femeilor, convins că s-a căsătorit cu soția lui Iona, aceea care a rămas atât de liniștită după povestea cu balena. Aureliano Segundo o ascultă mai mult de două ore, imperturbabil, ca și cum ar fi fost surd. Se feri să o întrerupă până la o oră foarte înaintată a după-amiezii, când nu mai putu suporta acest uruit de ladă grea, care-i producea dureri de cap.

— Fie-ți milă și taci, o rugă el.

Fernanda, dimpotrivă, ridică tonul. "N-am nici un motiv să tac, îi zise ea. Cine nu vrea să mă asculte, n-are decât să plece." Aureliano Segundo își pierdu atunci stăpânirea de sine. Se ridică fără grabă, ca și cum nu se gândea la altceva decât să-și dezmoștească mădularele, apoi, cu o furie perfect controlată și metodică, apucă unul după altul ghivecele cu begonii, ciuberele cu ferigi, oalele cu origan, și le zdrobi pe rând de pământ în mii de cioburi. Fernanda se înfricoșă, deoarece până atunci nu-și dăduse seama prea clar de teribila forță interioară a pomelnicului ei, însă era prea târziu ca să mai dea înapoi. Târât de acest torent eliberator imposibil de stăvilit, Aureliano Segundo sparse geamul vitrinei și una câte una, fără să se grăbească, scoase piesele serviciului și le

dădu de pământ, prefăcându-le în pulbere. Sistematic, cu cel mai mare calm, cu aceeași nepăsare de care dăduse dovadă când a tapetat toată casa cu bancnote, se apucă apoi să spargă de pereți cristalele de Boemia, vasele decorate de mână, tablourile cu domnișoarele din gondolele încărcate cu trandafiri, oglinzile cu cadre aurite și tot ce se putea sparge, de la camera de primire până la hambar, și termină cu urciorul cel mare din bucătărie care se sparse în curte cu un zgomot profund de explozie. Apoi se spală pe mâini, își azvârli pe umeri bucata de pânză cerată și, înainte de a bate miezul nopții, se întoarse cu câteva ciozvărte uscate de carne sărată, cu câțiva saci de orez și de porumb plini cu gărgărițe și cu câțiva ciorchini de banane toate zbârcite. De atunci nu mai lipsiră niciodată alimentele.

Amaranta Ursula și micuțul Aureliano aveau să-și amintească de potop ca de o epocă fericită. În ciuda severității Fernandei, se bălăceau prin băltoacele de noroi din curte, vânau șopârlele pentru a le sfârteca și se jucau de-a otrăvitul supei, aruncând în ea praf de aripi de fluturi, când Santa Sofia de la Piedád nu era atentă. Ursula era pentru ei jucăria cea mai distractivă. O considerau ca o păpușă mare, decrepită, pe care o purtau și o trăgeau prin toate ungherele, deghizată cu ajutorul cârpelor vechi multicolore și cu obrazul mânjit cu funingine sau cu roșală și într-o zi erau să-i scoată ochii așa cum făceau la broaște, cu foarfecele de tăiat crengi. Nimic nu-i înveselea mai tare decât s-o audă bătând câmpii. Într-adevăr, trebuie să se fi petrecut ceva în creierul ei în timpul celui de al treilea an ploios, deoarece își pierdu încetul cu încetul simțul realității și începu să confunde epoca prezentă cu anumite perioade îndepărtate din viața ei, într-atât încât i se întâmplă odată să jelească trei zile, nemângâiată, moartea Petronilei Iguarán, străbunica ei, îngropată de peste un secol. Se cufundă într-o stare de buimăceală atât de absurdă, încât credea că vede, în micul Aureliano, pe fiul său, colonelul, prin epoca în care fusese dus să facă cunoștință cu gheața, iar în José Arcadio, care se afla atunci la seminar, pe primul ei născut, care plecase cu țiganii. Vorbea atât de mult despre familie, încât copiii se deprinseră să-i organizeze vizite imaginare cu oameni care nu numai că muriseră de mult, dar care trăiseră chiar în epoci cu totul diferite. Șezând pe pat, cu părul acoperit de cenușă și cu obrazul ascuns sub un fular roșu, Ursula era fericită în mijlocul acestor neamuri ireale pe care copiii le descriau fără să omită nici un amănunt, ca și cum le-ar fi cunoscut cu adevărat. Ursula se întreținea cu strămoșii ei asupra unor evenimente anterioare propriei ei existențe, se bucura de veștile pe care i le dădeau și plângea împreună cu ei după morții mult mai recentă decât acei care erau adunați. Copiii nu întârziară să observe că în cursul acestor întruniri de fantome, Ursula strecura totdeauna o întrebare menită să stabilească cine era acela care a adus în casă, în timpul războiului, un sfânt Iosif din ipsos, în mărime naturală, ca să-i fie păstrat până va înceta ploaia. Așa și-a amintit Aureliano Segundo de averea îngropată într-un loc pe care nu-l cunoștea decât Ursula, dar toate întrebările lui, ca și toate manevrele șirete pe care izbuti să le născocască, se dovediră zadarnice, deoarece ea părea că păstrează în labirintele rătăcirii ei o anumită limită de luciditate menită să păzească secretul, pe care avea să-l dezvăluie numai față de acela care va face dovada că este adevăratul proprietar al aurului îngropat. Era atât de abilă și memoria ei era atât exactă, încât în ziua în care Aureliano Segundo îl învăță pe unul dintre tovarășii lui de chefuri să se dea drept stăpânul averii, ea îl

încurcă în firele unui interogatoriu din cele mai precise, presărat cu curse subtile.

Convins că Ursula va duce cu sine în mormânt acest secret, Aureliano Segundo angajă o echipă de săpători, sub pretextul de a construi canale de scurgere în curtea din față și cea din dos, și el însuși se puse să sondeze solul cu târnăcoape de fier și cu tot felul de detectoare de metale, fără să găsească ceva care să semene a aur, după trei luni de săpături istovitoare. Mai târziu, se duse la Pilar Ternera, în speranța că întinzând cărțile vor vedea mai bine decât săpătorii, dar ea îi explică de la bun început că orice încercare e zadarnică, atâta vreme cât Ursula nu va tăia cărțile cu mâna ei. În schimb, confirmă existența comorii, precizând chiar că era vorba de șapte mii două sute patrusprezece monede, îngropate în trei saci din pânză gudronată, cusuți cu sârmă de aramă, într-un cerc cu o rază de douăzeci de metri și având ca centru patul Ursulei, însă îl preveni că nu va fi găsită înainte de a fi încetat ploaia și înainte ca soarele din iunie din trei ani consecutivi să fi prefăcut toate smârcurile în pulbere. Pentru Aureliano Segundo, abundența și imprecizia meticuloasă a acestor date păreau că se înrudesesc atât de mult cu poveștile de spiritism, încât perseveră în întreprinderea sa, deși era în august și ar fi trebuit să mai aștepte cel puțin trei ani, pentru a se împlini toate condițiile prorocirii. Ceea ce îl stupefia în primul rând, sporindu-i în același timp dezorientarea, fu constatarea că de la patul Ursulei până la gardul curții din dos erau exact douăzeci și doi de metri. Fernanda se temu că e la fel de nebun ca și fratele său geamăn când îl văzu făcând măsurători și, ceea ce era și mai grav, când dădu ordin echipelor de săpători să sape toate șanțurile cu încă un metru mai adânc. Cuprins de un delir al explorării, pe care îl puteai compara fără exagerare cu acela al străbunicului său când căuta calea marilor invenții, Aureliano Segundo pierdu ultimele punji de grăsime care-i mai rămăseseră, și vechea sa asemănare cu fratele geamăn se accentuă iar, nu numai în silueta subțiată, ci și în aerul distrat și în atitudinea sa închisă. Nu se mai ocupa de copii. Mânca fără nici o rânduială, plin de noroi din tălpi până în creștet, într-un colț al bucătăriei, abia răspunzând la întrebările puse din când în când de Santa Sofia de la Piedád. Văzându-l cu câtă străduință lucrează, așa cum nu visase niciodată că ar fi în stare, Fernanda luă temeritatea lui drept hârnicie, lăcomia lui drept abnegație și încăpățânarea lui drept perseverență, și inima ei se sfâșie de remușcări din pricina violenței cu care trăncănise despre trândăvia lui. Însă Aureliano Segundo nu era dispus atunci la împăciuri milostive. Scufundat până la gât într-o mlaștină de ramuri uscate și flori putrezite, întoarse toată grădina cu fundul în sus, după ce terminase cu curtea din față și cu cea din dos, și găuri atât de adânc temelile aripii de răsărit a casei, încât într-o noapte, toată lumea se trezi îngrozită de ceea ce părea a fi un cataclism, judecând după toate acele cutremurări, precum și după o înspăimântătoare troznitură subterană, și care nu era altceva decât prăbușirea a trei camere și apariția unei crăpături înspăimântătoare, care se căscase din verandă până în odaia Fernandei. Aureliano Segundo nu renunță din pricina aceasta la săpături. Chiar și după ce se năruiseră ultimele sale speranțe și numai prezicerile cărților păreau a fi păstrat un oarecare sens, el consolida fundațiile știrbite, astupă fisura cu mortar și începu să sape la aripa de apus a casei. Încă mai erau într-a doua săptămână a lunii iunie a anului următor, când ploaia începu să se potolească, norii să se înalțe din nou

și se văzu că cerul se pregătea dintr-o clipă în alta, să se însenineze complet. Ceea ce nu întârzie să se întâmple. Într-o vineri, către ceasurile două de după-amiază, lumea se pomeni luminată de un soare nebun, roșcat și aspru asemenea prafului de cărămidă, aproape tot atât de răcoros ca și apa, și apoi, timp de zece ani nu mai căzu nici un strop de ploaie.

Macondo era în ruine. Pe străzile înnămolite rămăseseră mobile dezarticulate, schelete de animale acoperite de crini roșii, ultimele urme ale hoardelor de străini care fugiseră din Macondo într-o sminteală asemănătoare cu aceea de la venirea lor. Casele care țâșniseră ca niște ciuperci pe vremea febrei bananelor fuseseră părăsite. Compania bananieră își demontase instalațiile. Din vechiul centru împrejmuit nu mai rămăseseră decât mormane de dărâmături. Căsuțele de lemn, terasele răcoroase unde se scurgeau după-amiezele liniștite în partide de cărți, păreau că au fost rase printr-o prefigurație a aceluși vânt profetic, care cu mulți ani mai târziu avea să facă să dispară Macondo de pe fața pământului. Singurul vestigiu omenesc rămas după acea suflare dezlănțuită a fost o mânășă a Patriciei Brown în automobilul înecat de panselele înflorite. Regiunea fermecată pe care o explorase José Arcadio Buendía în epoca întemeierii satului, și unde se întinseseră apoi plantațiile de banane, nu mai era decât o imensă mocirlă cu cioturi putrezite, la a cărei limită îndepărtată se putu vedea, timp de câțiva ani, spuma tăcută a mării. Prima duminică în care-și îmbracă haina zvântată și pleacă în recunoaștere prin sat, Aureliano Segundo cunoscuse un moment de crudă deprimare. Supraviețuitorii catastrofei, aceiași care fuseseră în Macondo înainte ca satul să fi fost zguduit de uraganul companiei bananiere, ședeau în mijlocul străzii pentru a se bucura de primele raze de soare. Pielea lor mai purta încă verdeța de alge și mirosul stătut cu care-i impregnase ploaia, dar în adâncul inimilor lor păreau mulțumiți că și-au putut recupera astfel satul în care se născuseră. Strada Turcilor redevenise cea de altă dată, cea de pe vremea când arabii, cu papuci și inele la urechi, cutreierând lumea ca să schimbe papagali pe tot felul de flecuștețe, găsiseră în Macondo un colțișor bun de pământ unde să se odihnească de condiția lor de pribegi milenari. După toți acești ani de ploaie, mărfurile de bazar se prăpădiseră, produsele expuse în fața ușii se acoperiseră cu mușchi, tejghelele fuseseră subminate de termite iar zidurile mâncate de umiditate, totuși arabii din generația a treia rămăseseră așezați pe același loc și în aceeași poziție ca și părinții și bunicii lor, taciturni, neclintiți, fără să fie afectați nici de timp, nici de dezastru, la fel de vii sau la fel de morți ca după ciuma nesomnului și după cele treizeci și două de războaie ale colonelului Aureliano Buendía. Dădeau dovadă de o tărie de suflet atât de uimitoare în fața acestor rămășițe ale meselor de joc, ale tarabelor negustorilor de fripturi, ale barăcilor de tir din străduța unde se tălmăceau visele și se prezicea viitorul, încât Aureliano Segundo, cu dezinvoltura lui obișnuită, îi întrebă la ce mijloace misterioase au recurs de nu s-au pierdut în această vijelie, cum dracu au făcut de n-au pierit înecați, și unul după altul, din ușă în ușă, îi arătară un surâs viclean și o privire visătoare, și fără să se fi înțeleas între ei, toți i-au dat același răspuns.

— Am înnotat.

Petra Cotes era, fără îndoială, singura băștinașă cu inimă de arabă. Asistase la distrugerea finală a grajdurilor și staulelor ei duse de vijelie, dar făcuse în așa fel încât casa rămăsese în picioare. În cursul ultimului

an, îi trimise mesaje urgente lui Aureliano Segundo, iar acesta îi răspunsese că nu știe când va reveni la ea, dar că va aduce în orice caz un cufăr mare cu piese de aur, cu care să pardosească întreg dormitorul. Atunci ea răscolise până în adâncul inimii pentru a-și trage restul de energie care să-i permită să supraviețuiască catastrofei, și găsisese o furie lucidă și dreaptă care o făcu să jure că va restaura această avere risipită de amantul ei și pe care potopul o nimicise complet. Hotărârea se înrădăcinase atât de puternic în inima ei, încât Aureliano Segundo, revenind la ea la opt luni după ultimul mesaj, o găsi toată verde, prost pieptănată, cu ochii adânciți în orbite, cu pielea scorojită de scabie, dar scriind numere pe bilețele de hârtie pentru a organiza o loterie. Aureliano Segundo rămase atât de zăpăcit, avea un aer atât de neajutorat și de solemn, încât Petra Cotes avu certitudinea că acela care venise să o caute nu era amantul vieții sale, ci fratele său geamăn.

— Ești nebună, îi zise el. Doar dacă ai de gând să-ți scoți oasele la loterie.

Ea îi spuse atunci să meargă să-și arunce o privire în dormitor și Aureliano Segundo descoperi acolo catârul. Nu avea decât pielea pe oase, ca și proprietara, dar era la fel de vioi, la fel de hotărât ca și ea. Petra Cotes îl hrănise din furia ei și când nu-i mai rămăseseră furaje, nici porumb, nici rădăcini, îl adăpostise în odaia ei și-i dăduse să mănânce cearșafurile de percal, covoarele persane, cuverturile plușate ale patului, perdelele duble de catifea și baldachinul brodat cu fire de aur și garnisit cu ciucurii de mătase de la patul lor episcopal.

URSULA A TREBUIT SĂ DEPUNĂ un mare efort pentru a-și respecta făgăduiala de a muri când va înceta ploaia. Scurtele ei sclipiri de luciditate care deveniseră atât de rare în timpul ploii, deveniră mai frecvente din luna august, când începu să sufle vântul uscat care înăbușea trandafirii și împietrea smârcurile, și care sfârși prin a răspândi în Macondo acea pulbere arzătoare care avea să acopere de tot acoperișurile de zinc oxidate și migdalii centenari. Ursula plânse cu lacrimi amare când descoperi că timp de peste trei ani servise de jucărie pentru copii. Își spălă obrazul mâzgălit, își scoase benzile de stofă multicolore, șopârlele și broaștele uscate, ca și mătaniile și vechile coliere arăbești pe care i le atârâaseră pe tot trupul și, pentru prima oară de la moartea Amarantei, își părăsi patul fără ajutorul nimănui, pentru a se reintegra în viața familială. Curajul inimii ei nebiruite o călăuzea prin întuneric. Acei care-i remarcară pașii șovăielnici sau se loviră de brațul ei de arhanghel mereu ridicat până la înălțimea ochilor, socotiră că trupul ei șubred mai vrea să-i dea ascultare, dar tot nu-și închipuiră că era oarbă. Ea nu avea nevoie să vadă pentru a-și da seama că straturile de flori, cultivate cu atâta grijă de la prima reconstrucției fuseseră masacrare de ploaie și nimicite de excavațiile lui Aureliano Segundo, și că zidurile și temelile casei stăteau să se prăvale, mobilele erau hodorogite și spălăcite, ușile ieșite din tâțâni, iar familia însăși amenințată de un spirit de resemnare și copleșire care ar fi fost de neconceput pe vremea ei. Deplasându-se pe dibuite prin odăile goale, ea percepea țărâitul continuu al termitelor sfredelind lemnul și zgomotul foarfecelor moliilor prin dulapuri, precum și tăraboii pustiitori al furnicilor roșii,

uriae, care se înmulțiseră în timpul potopului și săpau acum la temeliile casei. Într-o zi, deschise cufărul în care erau aranjate veștmintele sfinților și trebui să o cheme în ajutor pe Santa Sofia de la Piedád ca să o scape de gândacii care se năpustiseră afară și care făcuseră praf veștmintele. "Nu se poate trăi într-o astfel de delăsare, zise ea. În felul acesta vom ajunge să fim devorați de gândănișii." De atunci, nu mai avu nici o clipă de răgaz. Sculându-se cu mult înainte de zorii zilei, mobiliza toate energiile disponibile, chiar și pe copii. Întinse la soare puținele veștminte rare care încă mai puteau fi purtate, alungă gândacii cu atacuri prin surprindere cu insecticide, răzui galeriile termitelor din uși și din ferestre și asfixie furnicile în găurile lor cu var nestins. Această febră a restaurării sfârși prin a o conduce până în camerele uitate. Mătură molozul și îndepărtă pânzele de păianjen din odaia în care José Arcadio Buendía își topise creierul căutând piatra filozofală, rândui atelierul de aurărie care fusese răvășit de soldați, și în cele din urmă, ceru cheile de la odaia lui Melchiade, pentru a vedea în ce stare se află. Credincioasă voinței lui José Arcadio Segundo, care interzisese intrarea oricui atâta timp cât nu va fi apărut un indiciu real al morții sale, Santa Sofia de la Piedád recurse la tot felul de subterfugii pentru a o împiedica pe Ursula să-și atingă ținta. Dar ea era atât de înverșunată hotărâtă să nu lase în stăpânirea insectelor nici măcar ungherul cel mai ferit și mai puțin folosit al casei, încât răsturnă toate piedicile din calea ei și după trei zile de încăpățănare, reuși să i se deschidă odaia. A trebuit să se agațe de pragul ușii ca să nu cadă, doborâtă de duhoare, dar în două secunde își aminti că acolo fuseseră așezate cele șaiszeci și două de oale de noapte ale fetelor de la pension și că o patrulă de soldați răscolise într-o noapte, chiar la începerea ploii, toată casa în căutarea lui José Arcadio Segundo, fără a putea pune mâna pe el.

— Doamne sfinte! exclamă ea, ca și cum ar fi îmbrățișat totul cu privirea. Când te gândești că m-am străduit atât de mult ca să-ți impun bunele maniere, ca să ajungi să trăiești ca un porc.

José Arcadio Segundo continua să recitească pergamentele. Tot ce se mai putea distinge în măracinișul stufos al pletelor sale erau dinții tăcați verzui și ochii lui imobili. Recunoscând glasul străbunicii sale, își întoarse capul către ușă, încercă să surâdă și, fără să știe, repetă o frază veche de a Ursulei.

— Ce vrei, murmură el, timpul trece.

— E adevărat, răspunse Ursula, dar nu chiar într-atât.

Spunând aceste cuvinte, își dădu seama că-i adresase aceeași replică pe care o primise de la colonelul Aureliano Buendía în celula lui de condamnat și, încă o dată fu zguduită de această nouă dovadă că timpul nu trece - așa cum ajunsese ea să admită - ci se învâртеște în loc. Cu toate acestea, nici acum nu îngădui resemnării să profite de ocazie. Îl ocări pe José Arcadio Segundo de parcă ar fi fost un copil și stăruia să facă baie, să se bărbierească și să participe cu forța lui, la restaurarea casei. Simpla idee de a părăsi odaia care-i adusese pacea îl umplu pe José Arcadio Segundo de groază. Strigă că nu există nici o putere omenească în stare să-l facă să iasă de acolo, deoarece nu vrea să mai vadă convoiul celor două sute de vagoane încărcate cu morți care, în fiecare seară părăsește Macondo, îndreptându-se spre mare. "Sunt toți acei care se găseau atunci la gară, urlă el. Sunt trei mii patru sute opt." Abia atunci înțelese Ursula că el se afla într-o lume a tenebrelor mai de nepătruns decât a ei, la fel de solitară și închisă ca aceea a străbunicului

său. Îl lăsa în odaia aceasta, dar obținu să nu mai fie închisă cu lacăt, să se facă curățenie în fiecare zi, să nu se mai păstreze decât o singură oală de noapte și să se arunce toate celelalte la gunoi, și să se rânduiască în așa fel ca José Arcadio Segundo să fie ținut tot așa de curat și prezentabil cum fusese străbunicul său în cursul îndelungatei sale captivități sub castan. La început, Fernanda nu văzu în această agitație decât un acces de nebunie senilă și cu mare greutate își stăpâni exasperarea. Însă, în timpul acesta, José Arcadio o anunță din Roma că intenționează să vină la Macondo înainte de a-și rosti făgăduințele veșnice, și această veste bună o umplu de atâta entuziasm încât, de azi pe mine, se puse să stropească florile de patru ori pe zi, pentru ca aspectul casei să nu producă fiului ei o impresie rea. Această perspectivă stimulantă o îndemnă, de asemenea, să-și grăbească corespondența cu medicii nevăzuți și să pună la loc, în verandă, ciuberele cu ferigi și cu origan și glastrele cu begonii, cu mult înainte ca Ursula să afle că fuseseră desființate de furia distrugătoare a lui Aureliano Segundo. Mai târziu, vându argintăria și cumpără un serviciu de ceramică, castroane și polonice din cositor și tacâmuri din alpaca și sărăci cu ele bufetele deprinse cu porțelan de la Compania Indiilor și cu cristale de Boemia. Ursula însă, voia să meargă și mai departe. "Să se deschidă ușile și ferestrele, striga ea. Să se pregătească carne și pește, să se cumpere broaștele țestoase cele mai mari care se pot găsi, să vină străinii să-și întindă șervetele prin unghere și să se urineze pe trandafiri, să se așeze la masă și să mănânce de câte ori doresc, să râgâie și să trăncănească și să murdărească totul cu cizmele lor, și să facă din noi ceea ce le place, deoarece acesta este singurul și unicul mod de a speria mizeria." Dar nu era decât o iluzie zadarnică. Era deja prea bătrână și trăia prea peste puterile ei ca să reînnoiască minunea cu micile animale din zahăr ars, și nici unul dintre descendenții ei nu-i moștenise energia. Din ordinul Fernandei, casa rămase închisă.

Aureliano Segundo, care-și dusesese din nou cuferele la Petra Cotes, abia dispunea de mijloace suficiente ca familia lui să nu moară de foame. Grație catărului scos la loterie, Petra Cotes și el cumpăraseră alte animale cu care reușiră să pună în picioare o tombolă încă precară. Aureliano Segundo bătea din ușă în ușă, oferind bilețelele pe care le desena chiar el cu cerneală colorată pentru a le face mai atrăgătoare și mai convingătoare, fără să observe probabil că mulți nu cumpărau decât din recunoștință. iar majoritatea din milă. Dar, chiar și cumpărătorii cei mai generoși aveau posibilitatea de a câștiga un purcel pentru douăzeci de bănuți și o văcuță pentru treizeci și doi, și această speranță îi entuziasma atât de mult, încât marți seara invadau curtea Petrei Cotes, așteptând clipa în care un copil ales la întâmplare trăgea din pungă numărul câștigător. Toate acestea nu întârziară să ia aspectul unui bâlci săptămânal, căci de la lăsarea serii începeau să se instaleze în curte mese pentru mâncat fripturi și tarabe cu băuturi și, dintre cei pe care-i alegeau sorții, mulți sacrificau pe loc animalul câștigat, cu condiția ca ceilalți să asigure muzica și rachiul, astfel că, fără să fi vrut, Aureliano Segundo se pomeni cântând din nou la acordeon și participând la modeste întreceri de lăcomie. Aceste replici triste ale petrecerilor de altă dată i-au permis lui Aureliano Segundo să cumpănească el însuși cât de mult se răciseră înflăcăările sale, cât de mult secătuiseră ingeniozitatea lui de chefliu magistral. Nu mai era același om. Cele o sută douăzeci de kilograme cât ajunsese să cântărească pe vremea când îl înfruntase

Elefanta, se redusese la șaptezeci și opt, chipul lui de broască țestoasă, candidă și puhavă, devenise de iguană, și se simțea mereu în pragul plictiselii, al oboselii. Pentru Petra Cotes, însă nu a existat vreodată un bărbat mai bun, poate că lua drept dragoste mila pe care el i-o inspira și acel spirit de solidaritate pe care mizeria îl făcuse să se nască între ei. Patul lipsit de echipamentul lui încetă să mai fie un loc de desfrâu și se transformă într-un refugiu pentru confidențe. Scăpați de dublurile lor din oglinzile pe care le vânduseră la licitație ca să achiziționeze animale pe care să le scoată la loterie, și de damascurile și catifelele senzuale pe care le mâncase catârul, zăboveau treji, noaptea târziu, cu nevinovăția unor bătrâni bunici fără somn, folosind pentru a-și face socotelile și pentru a împărți bănuții, timpul pe care-l iroseau odinioară irosindu-se pe ei înșiși. Uneori primul cântat al cocoșilor îi surprindea făcând și desfăcând grămăjoarele de monezi, luând de ici pentru a completa dincolo, ca să poată face față exigențelor Fernandei cu una și ca să cumpere cu cealaltă ghetete pentru Ursula Amaranta, iar pe cealaltă să i-o dea Santei Sofia de la Piedád, care nu mai avusese o rochie nouă din vremurile eroice, iar cu alta să comande sicriul în cazul când va muri Ursula, iar aceasta pentru cafeaua care se scumpea cu un bănuț livra la fiecare trei luni, iar aceea pentru zahărul care îndulcea din ce în ce mai puțin, iar aceasta pentru lemnele care mai erau încă ude după potop, iar cealaltă pentru hârtie și cerneală colorată pentru biletele de loterie, iar cu ceea ce mai rămânea pentru a amortiza pierderea junincii din aprilie, de la care recuperaseră în chip miraculos pielea, pentru că începuse să dea semne de dalac în clipa când aproape toate numerele tombolei erau vândute. Domnea atâta puritate în celebrarea acestor slujbe de mizerie, încât partea cea mai bună era destinată întotdeauna Fernandei, nu că ar fi făcut-o vreodată din remușcare, sau din caritate, ci pentru că bunăstarea ei îi interesa mai mult decât a lor. Ceea ce se întâmpla de fapt, deși nici unul nici celălalt nu-și dădea seama, era că amândoi se gândeau la Fernanda ca la o fiică pe care ar fi dorit s-o aibă, dar n-au avut-o, astfel încât o dată se resemnau chiar să mănânce timp de trei zile numai fiertură de porumb, pentru ca ea să-și poată cumpăra o față de masă de olandă. Totuși, oricât se omorau ei cu lucrul, oricâte acrobații încercau să facă cu banii și oricâte tertipuri încercau să născocescă, îngerii lor păzitori picau de oboseală și se lăsau furați de somn, în timp ce ei tot adăugau și scădeau monedele în grămăjoare, străduindu-se să le ajungă măcar pentru traiul de toate zilele. În insomnia pe care le-o provocau socotelile acestea atât de încâlcite, se întrebau ce se va fi întâmplat în lume că animalele nu mai fătau cu aceeași frenezie ca înainte, pentru ce banii le alunecau printre degete, și pentru ce oamenii, care, cu puțină vreme în urmă cheltuiau teancuri de bancnote pe chefuri, considerau acum că dau și pielea de pe ei dacă plătesc doisprezece bănuți pe un bilet la tombola cu șase găini. Aureliano Segundo socotea în sine însuși că răul nu era în lume, ci într-un loc ascuns din inima misterioasă a Petrei Cotes, în care trebuie să se fi întâmplat ceva cât ținuse potopul, ceva care făcuse ca animalele să devină sterpe și banii alunecoși. Intrigat de această enigmă, scormoni atât de adânc în inima ei încât, căutându-și interesele întâlni dragostea, căci, tot căutând să se facă iubit de ea, sfârși prin a se îndrăgosti el. Petra Cotes, la rândul ei, îl iubea tot mai mult pe măsură ce simțea crescând afecțiunea lui și astfel, în toiul toamnei, ea se lăsă din nou cucerită de acea superstiție din tinerețe care spunea că sărăcia este una

dintre slujitoarele dragostei. Amândoi evocau atunci ca tot atâtea piedici petrecerile nebunești, bogăția prea învederată și destrăbălarea desfrânată, și regretau toți acei ani pe care-i irosiseră până să descopere paradisul singurătății împărtășite. Îndrăgostiți nebunește unul de celălalt după atâția ani de complicitate sterilă, se putură bucura de minunea de a se iubi atât la masă cât și în pat, și atinseră un astfel de grad de fericire, încât chiar atunci când deveniseră niște bătrâni istoviți, încă mai continuau să se zbenguie ca niște iepurași și să se ciondăne ca niște căței.

Randamentul tombolei nu se îmbunătăți deloc. La început, Aureliano Segundo își petrecea trei zile din săptămână în vechiul său birou de crescător de vite, desenând bilet după bilet, pictând cu oarecare îndemânare o vacuță roșie, un purceluș verde sau un grup de găinușe albastre, potrivit animalului scos la loterie, și mulând cu caractere de tipar bine imitate numele cu care Petra Cotes socotise de bun augur să-și boteze întreprinderea: *Tombolele Divinei Providențe*. Dar cu timpul, începu să se simtă atât de obosit după ce desena aproape două mii de bilete pe săptămână, încât comandă ștampile de cauciuc cu animale, cu numele și cu numerele, și de atunci munca lui se reduse la umezirea lor pe tampoane cu cerneluri diferite. În ultimii ani, le veni ideea de a înlocui numerele prin cimilituri, lozul fiind împărțit între aceia care găseau dezlegarea, însă sistemul acesta se dovedî atât de complicat și se pretă la atâtea contestații, încât au trebuit să renunțe la el chiar de la a doua încercare.

Aureliano Segundo era atât de ocupat în dorința de a consolida reputația tombolelor sale, încât abia că-i mai rămânea timp să-și vadă copiii. Fernanda o dădu pe Amaranta Ursula la o școală particulară care nu primea mai mult de șase elevi; se opuse însă ca Aureliano să frecventeze școala publică. Ea considera că a făcut deja o concesie prea mare acceptând ca el să părăsească odaia. În afară de asta, în epoca aceea nu se primeau la școală decât copiii legitimi născuți din căsătorii catolice, iar în certificatul de naștere prins cu un ac de siguranță la scutec, când fusese adus în casă, Aureliano era declarat copil găsit. Astfel că a rămas închis în casă, încredințat supravegherii caritabile a Santei Sofia de la Piedád și alternativelor mintale ale Ursulei, descoperind universul restrâns al casei după explicațiile pe care i le furnizau bunicile. Era fin și subțiratic, de o curiozitate care-i făcea pe cei mari să-și iasă din țâțâni, însă, spre deosebire de privirea inchizitivă și deseori clarvăzătoare pe care o avea colonelul la vârsta lui, a lui era șovăielnică și puțin distrată. În timp ce Amaranta Ursula era la grădiniță, el vâna râme și schingiua insectele din grădină. Dar, într-o bună zi, Fernanda îl surprinse în timp ce culegea scorpioni într-o cutie pentru a-i strecura sub salteaua Ursulei, și atunci îl închise în fosta odaie a lui Meme, unde-și amăgea ceasurile de singurătate studiind din nou planșele enciclopediei. Acolo dădu Ursula peste el, într-o după-amiază când orbecăia prin casă, stropind peste tot cu apă sfințită cu un mănunchi de urzici și, cu toate că-l mai întâlneau de multe ori, îl întrebă cine e.

— Sunt Aureliano Buendía, zise el.

— E adevărat, răspunse ea. Este timpul să începi să înveți aurăria.

Ursula începu din nou să-l confunde cu fiul ei, deoarece vântul cald de după potop, care imprimase în creierul ei accese efemere de luciditate, încetase să mai bată. Ea nu-și mai redobândi rațiunea. Când

intra în camera ei, o găsea acolo pe Petronila Iguarán în crinolina ei incomodă și cu boleroul de perle țesute, pe care le punea pentru a merge în vizite de circumstanță, o găsea acolo pe Tranquilina Maria Miniata Alaxoque Buendía, bunica ei, făcându-și vânt cu o pană de păun în fotoliul ei de paralică, și pe străbunicul ei Aureliano Arcadio Buendía, cu falsul lui dolman al gărzii viceregale, și pe Aureliano Iguarán, tatăl ei, care inventase o rugăciune pentru a stârpi de vii și a face să cadă toți viermii vacilor, și pe timorata ei mamă, și pe vărul cu coadă de porc, și pe José Arcadio Buendía, și pe copiii ei morți, șezând toți pe scaunele împinse la perete, de parcă nu era vorba de o vizită de familie, ci de un priveghi funebru. Ea întreținea o conversație limbută și colorată, comentând fapte petrecute în locuri cu totul diferite, în epoci care nu coincideau, în așa fel încât atunci când Amaranta Ursula se întorcea de la școală, și când Aureliano se sătura de enciclopedie, o găseau șezând pe pat, vorbind singură, pierdută într-un labirint de morți. "Arde!" strigă ea într-o zi, îngrozită, semănând, pentru o clipă, panică în toată casa, dar ceea ce vroia să vestească era aprinderea unui grajd la care asistase la vârsta de patru ani. Ajunsese să amestece atât de mult trecutul cu actualitatea, încât cu ocazia celor două sau trei momente de luciditate pe care le avu înainte de a muri, nimeni n-ar fi putut spune cu deplină siguranță dacă vorbea despre ceea ce simțea atunci sau despre cele ce-și amintea. Treptat o văzură reducându-se, redevenind făt, mumificându-se de vie, în așa măsură încât în ultimele luni ai fi zis că este o prună uscată înotând în cămașa de noapte, iar brațul ei mereu ridicat ajunsese să semene cu o labă de maimuță. Rămânea nemișcată câteva zile fără întrerupere, și Santa Sofia de la Piedád trebuia să o scuture pentru a se convinge că încă mai era vie, și o lua pe genunchi pentru a o hrăni cu lingurițe de apă îndulcită cu zahăr. Avea aerul unei bătrâne nou născute. Amaranta Ursula și Aureliano o târau și o îmbrânceau prin odaie, o culcau pe altar pentru a constata că era cu puțin mai mare decât pruncul Isus, iar într-o după-amiază, o ascuseră într-un dulap din hambar, unde ar fi putut-o mânca șobolanii. La Duminica Floriilor, intrară în camera ei în timp ce Fernanda era la liturghie, și o transportară pe Ursula, ținând-o de ceafă și de glezne.

— Biata noastră străbunică, zise Amaranta Ursula, iată că a murit de bătrânețe.

Spaima o făcu pe Ursula să sară în sus.

— Sunt vie! strigă ea.

— Vezi, reluă Amaranta Ursula reținându-și râsul, nici nu mai răsuflă.

— Dar vorbesc, urlă Ursula.

— Nici nu mai vorbește, zise Aureliano. A murit ca un greieraș.

Ursula trebui atunci să se supună evidenței. "Doamne! exclamă ea în șoaptă. Deci așa este moartea". Începu o rugăciune interminabilă, întretăiată, profundă, care se prelungi peste două zile, iar marți degeneră într-o amestecătură de rugăciuni către Dumnezeu și de sfaturi practice pentru ca furnicile roșii să nu dărâme casa, pentru ca niciodată candela din fața dagherotipului lui Remedios să nu fie lăsată să se stingă și pentru ca nici un Buendía să nu se căsătorească cu cineva de același sânge, deoarece s-ar naște copii cu coadă de porc. Aureliano Segundo încercă să profite de delirul ei pentru a o face să mărturisească unde era îngropat aurul, dar și de data aceasta rugămințile lui fură zadarnice. "Atunci când se va înfățișa stăpânul lui, zise Ursula, Dumnezeu îi va

lumina calea ca să-l descopere." Santa Sofia de la Piedád avea certitudinea că poate fi găsită moartă dintr-o clipă în alta, căci observase, în zilele acestea, anumite tulburări în natură: trandafirii emanau un parfum de frunză de potcă, scăpă din mână un castronaș cu boabe de năut și grăunțele se fixară pe pământ într-o ordine geometrică perfectă, descriind forma unei stele de mare, iar într-o noapte văzu trecând prin aer o dâră luminoasă de discuri de culoare portocalie.

A fost găsită moartă în dimineața din Joia Mare. Ultima oară când o ajutaseră să-și facă socoteala vârstei, în epoca companiei bananiere, ea calculase că ar fi avut cam între o sută cincisprezece și o sută douăzeci de ani. O îngropară într-o răcliță cu puțin mai mare decât coșul în care fusese adus Aureliano, iar la înmormântare veni destul de puțină lume, în parte fiindcă acei care-și aminteau de ea nu mai erau mulți, dar și pentru că era așa de cald în acel miez al zilei, încât păsările dezorientate se izbeau de ziduri ca niște salve de plumb și rupeau grilajurile ferestrelor pentru a muri în odăi.

La început se credea că era un fel de epidemie. Gospodinele nu mai pridideau măturând păsări moarte, mai ales la ora siestei, iar bărbații se duceau să le azvârle în râu cu căruțele pline. În duminica Învierii, părintele Antonio Isabel, care avea o sută de ani, afirmă de la amvon că moartea păsărilor era dictată de influența rea a Jidovului Rătăcitor pe care-l văzuse chiar el în noaptea trecută. Îl descrie ca pe o ființă hibridă, născut din încrucișarea între un țap și o femeie eretică, o bestie infernală a cărei suflare dogorea aerul și a cărei trecere ar fi pricina că tinerele căsătorite zămisleau avortoni. Puțini au fost aceia care au acordat atenție predicii lui apocaliptice, căci satul era convins că preotul vorbea în dodii din pricina vârstei. Însă, miercuri în zori, o femeie trezi toată lumea deoarece descoperise urmele unui biped cu copita despicață. Acestea erau atât de evidente și atât de ușor de recunoscut, încât acei care veniră să le vadă nu puseră la îndoială existența unei făpturi înspăimântătoare, asemănătoare cu cea descrisă de preot și, de comun acord, instalară curse în curțile lor. Așa reușiră să-l captureze. La două săptămâni după moartea Ursulei, Petra Cotes și Aureliano Segundo fură treziți de zbieretul unui vițel neobișnuit, care părea să se audă din vecinătate. Când se sculară, un grup de oameni se pregăteau deja să extragă monstrul, care încetase să mai mugească, din parii ascuțiți pe care-i înfipseră în fundul unei gropi acoperite cu frunze uscate. Era greu cât un bou, deși talia lui nu depășea pe aceea a unui adolescent, și din rănile lui curgea un sânge verde și unsuros. Avea trupul acoperit cu o lână aspră plină de căpușe mici, iar pielea era ca pietrificată într-o carapace de remoră, însă spre deosebire de descrierea preotului, părțile lui omenești erau mai degrabă ale unui înger bolnăvicios decât ale unui om, deoarece avea mâinile fine și agile, ochii mari crepusculari, iar pe omoplați, cioturi cicatrizate, bătătorite, ale unor aripi puternice care trebuie să fi fost retezate cu o secure țărănească. Îl spânzurară de glezne într-un migdal din piață, ca să fie văzut de toată lumea, și când începu să putrezească, îl incinerară pe un rug, pentru că nu se putu stabili dacă natura lui bastardă era a unui animal pe care-l arunci în râu sau a unui creștin căruia i se dă un mormânt. Nu s-a putut stabili niciodată dacă într-adevăr din pricina lui au murit păsările, însă tinerele căsătorite n-au zămislit avortonii anunțați, iar căldura nu scăzu nici ea din intensitate.

Rebeca muri la sfârșitul aceluiași an. Argenida, care o servise toată

viața, ceru ajutor autorităților ca să forțeze ușa camerei în care se închisese stăpâna ei de trei zile, și o găsiră în patul singurătății ei, ghemuită ca o crevetă, cu capul mâncat de chelbe și cu degetul mare în gură. Aureliano Segundo se ocupă de înmormântare și voi să restaureze casa pentru a o revinde, însă ruina pătrunse atât de mult în ea încât pereții se cojeau de îndată ce erau zugrăviți, și nu se putu găsi un mortar destul de gros pentru a împiedica buruienile să macine podelele nici iedera să putrezească grinzile și proptelele.

Așa mergeau lucrurile de la potop încoace. Nepăsarea oamenilor contrasta cu voracitatea uitării care, încetul cu încetul, rodea nemilos amintirile, în așa grad încât pe vremea aceea, cu ocazia unei noi aniversări a tratatului de la Neerlandia, când au venit la Macondo emisarii președintelui republicii, însărcinați să confere, în sfârșit, decorația refuzată de mai multe ori de colonelul Aureliano Buendía, aceștia au trebuit să-și piardă o după-amiază întreagă căutând pe cineva care să le poată indica unde să-l găsească pe vreunul dintre descendenții lui. Aureliano Segundo fu ispitit să o accepte, crezând că este o medalie din aur masiv, însă Petra Cotes, în timp ce emisarii pregăteau deja înștiințările și discursurile pentru ceremonie, reuși să-l convingă că era o lipsă de demnitate. Tot pe vremea aceea veniră și țigani, ultimii moștenitori ai științei lui Melchiade și găsiră satul atât de stins, iar pe locuitorii lui atât de depărtați de restul lumii, încât se vârâră din nou în case, târând după ei bare de fier magnetizate, ca și cum acestea ar fi fost într-adevăr ultima descoperire a savanților din Babilon, și se apucară din nou să concentreze razele solare cu ajutorul lupei gigantice, și mulți rămaseră cu gura căscată văzând cum cădeau sobele și cum se rostogoleau clădirile, și plătiră cincizeci de bănuți pentru a se minuna în fața unei țigănci care își scotea și-și punea dantura falsă. Un tren galben, desfăcându-se din toate încheieturile, care nu aducea și nu ducea pe nimeni și care abia se oprea în gara pustie, iată tot ce mai rămăsese din trenul înțesat, la care Mr. Brown își atașa vagonul lui cu acoperiș de sticlă și cu fotolii episcopale și din convoaiele de o sută douăzeci de vagoane încărcate cu fructe, care treceau fără întrerupere în cursul unei după-amieze întregi. Trimișii tribunalelor care veniseră să cerceteze raportul cu privire la hecatomba stranie a păsărilor și la sacrificarea Jidovului Rătăcitor, îl găsiră pe părintele Antonio Isabel jucându-se de-a baba oarba cu copiii și, crezând că raportul său era rezultatul unei halucinații senile, îl internară într-un azil. Puțin după aceea, îl trimiseră pe părintele Augusto Angel, proaspăt și înflăcărat cruciat, intransigent, sigur de sine, temerar, care trăgea el însuși clopotele de mai multe ori pe zi, pentru a împiedica sufletele să cadă în letargie, și umbla din poartă în poartă pentru a-i trezi pe cei leneși, ca să vină la liturghie, dar înainte de un an se văzu și el biruit de nepăsarea pe care o respirai o dată cu aerul, de praful arzător care îmbătrânea și în-nămolea totul și de toropeala pe care o produceau chifteluțele de la dejun pe căldura insuportabilă a siestei.

La moartea Ursulei, casa căzu din nou într-o părăsire din care n-avea s-o poată scoate nici măcar o voință atât de decisă și viguroasă ca aceea a Amarantei Ursula, care, cu mulți ani mai târziu, devenind o femeie fără prejudecăți, veselă și modernă, cu picioarele pe pământ, deschise ușile și ferestrele pentru a speria mizeria, restaură grădina, extermină furnicile roșii care începuseră să umble și ziua în amiaza mare prin verandă, și încercă în zadar să reînvie gustul uitat al ospitalității.

Pasiunea Fernandei pentru viața retrasă ridicase o stavilă de netrecut la capătul celor o sută de ani vijelioși ai Ursulei. Nu numai că a refuzat să deschidă ușile când bătea vântul secetos, dar blocă și ferestrele cu ajutorul unor scânduri bătute cruciș, supunându-se astfel consemnului părintesc de a se îngropa de vie. Corespondența costisitoare cu medicii nevăzuți se încheie cu un eșec. După o mulțime de amânări, se închise în odaia ei la data și la ora fixată, acoperită doar cu o pânză albă și cu capul îndreptat spre nord și la ora unu dimineața simți că fața îi era acoperită cu o batistă muiată într-un lichid glacial. Când se trezi, soarele strălucea prin fereastră și ea avea o tăietură uriașă în formă de arc care-i pornea de la vintre pentru a se termina la stern. Însă, înainte de a se fi împlinit perioada de odihnă recomandată, primi o scrisoare deconcertantă de la medicii nevăzuți, care spuneau că au răscolit-o timp de șase ore fără să găsească nimic care să corespundă simptomelor descrise de atâtea ori și cu atâta scrupulozitatea de ea. Într-adevăr, obiceiul dăunător pe care-l avea de a nu le spune lucrurilor pe nume dăduse naștere unei noi confuzii, căci singurul lucru pe care chirurgii telepatici îl găsiseră era o cădere a uterului, care se putea corecta cu ajutorul unei centuri. Fernanda, decepționată, încercă să obțină informațiuni mai precise, însă corespondenții necunoscuți nu-i mai răspunseră la scrisori. Ea se simți atât de copleșită de greutatea acestui cuvânt necunoscut, încât se hotărî să-și ia inima în dinți și să se intereseze de natura aparatului, și abia atunci află că medicul francez se spânzurase de o grindă cu trei luni mai înainte, și fusese îngropat, împotriva voinței satului întreg, de un fost tovarăș de arme al colonelului Aureliano Buendía. Ea se destăinui atunci fiului ei, José Arcadio, și acesta îi trimise centurile de la Roma, împreună cu o notă conținând modul de întrebuințare, pe care o aruncă la closet după ce o învățase pe de rost, pentru ca nimeni să nu cunoască natura infirmității ei. Precauțiile ei erau inutile căci singurele ființe care mai rămăseseră în casă abia dacă o luau în seamă. Santa Sofia de la Piedád rătăcea într-o bătrânețe solitară, gătind puținul pe care-l mâncau, dedicându-se aproape în întregime slujirii lui José Arcadio Segundo. Amaranta Ursula, care moștenise unele farmece ale frumoasei Remedios, acorda lucrărilor ei școlare tot timpul pe care-l pierdea altă dată chinuind-o pe Ursula și începea să manifeste o judecată sănătoasă și o devoțiune față de studiu, care făcură să renască în Aureliano Segundo speranțele pe care i le inspirase Meme. Îi promise că o va trimite să-și termine studiile la Bruxelles, potrivit unui obicei de pe vremea companiei bananiere, și această iluzie îl făcu să încerce să readucă la viață pământurile devastate de potop. Rarele dăți când mai era văzut venind acasă se datorau Amarantei Ursula, căci cu timpul, devenise un străin pentru Fernanda, iar micul Aureliano se arăta tot mai sălbatec și închis pe măsură ce se apropia de pubertate. Aureliano Segundo nădăjduia că bătrânețea va împlânzi inima Fernandei, pentru ca băiatul să se poate integra în viața unui sat în care cu siguranță că nimeni nu și-ar fi luat osteneala de a face presupuneri bănuitoare cu privire la nașterea lui. Însă Aureliano însuși părea că preferă retragerea și singurătatea și nu încerca nici cea mai mică viclenie pentru a face cunoștință cu lumea care începea la poarta dinspre stradă. Când Ursula puse să se deschidă camera lui Melchiade, se apucă să-i dea târcoale, să arunce priviri curioase prin ușa întredeschisă, și nimeni nu știa în ce clipă José Arcadio Segundo și el ajunseră să se lege printr-o afecțiune reciprocă. Aureliano Segundo

descoperi această prietenie cu multă vreme după ce ea se înfiripase, când îl auzi pe băiat vorbind despre omorurile de la gară. Aceasta se întâmplă la masă, într-o zi când cineva se plângea de ruina în care căzuse satul după plecarea companiei bananiere, și când Aureliano îl contrazise cu o experiență și cu o maturitate de persoană mare. Punctul lui de vedere, spre deosebire de interpretarea generală, era că Macondo fusese o localitate prosperă, bine condusă, până în ziua când venise să semene în ea dezordinea, să o corupă și să o stoarcă compania bananieră, ai cărei ingineri provocaseră potopul drept pretext ca să nu-și mai respecte angajamentele față de lucrători. Vorbind cu atâta judecată, încât Fernandei i se păru că vede o parodie blasfematorie a scenei cu Isus între cărturari, copilul descrie cu amănunte precise și convingătoare cum armata a mitraliat peste trei mii de lucrători adunați în fața gării și cum au fost încărcate cadavrele într-un convoi de două sute de vagoane pentru a le arunca în mare. Convinsă, ca cei mai mulți, de adevărul oficial după care nu se întâmplase nimic, Fernanda se scandaliză la gândul că băiatul moștenise instinctele anarhiste ale colonelului Aureliano Buendía, și-i porunci să tacă. Aureliano Segundo, în schimb, recunoscuse versiunea fratelui său geamăn. De fapt, deși toată lumea îl socotea nebun, José Arcadio Segundo era pe vremea aceea ființa cea mai lucidă din casă. Îl învăță pe micul Aureliano să scrie și să citească, îl iniție în studiul pergamentelor și-i insuflă o interpretare atât de personală asupra celor ce însemnase pentru Macondo compania bananieră, încât după mulți ani, când Aureliano se integrase lumii, toți aveau să creadă că versiunea pe care o povestea era produsul unei halucinații, căci era diametral opusă versiunii false pe care istoricii o admiseseră și consacraseră în textele școlare. În mica încăpere izolată pe care n-a atins-o niciodată nici vântul arid, nici praful, nici căldura, amândoi evocau viziunea atavică a unui moșneag cu o pălărie ca niște aripi de corb, care vorbea despre lume cu spatele la fereastră, cu mulți ani înainte ca ei să se fi născut. Amândoi descoperiră în același timp că în locul acesta era totdeauna martie și totdeauna luni, și atunci înțeleseseră că José Arcadio Buendía nu era atât de nebun cum povestea familia, ci că era singurul care fusese înzestrat cu suficientă luciditate pentru a întrevede acest adevăr, și anume că timpul putea fi și el victima ciocnirilor și a accidentelor, și că deci putea să se spargă, lăsând într-o odaie una din fracțiunile sale eternizate. Aureliano Segundo reușise pe de altă parte să opereze o clasificare a literelor criptice din pergamente. Era sigur că acestea corespundeau unui alfabet cu patruzeci și șapte până la cincizeci și trei de caractere, care, luate izolat, semănau cu niște mici păianjeni și cu ghearele de muscă, dar care, în caligrafia iscusită a lui Melchiade aveau aerul unor rufe întinse la zvântat pe o sârmă de fier. Aureliano își aminti că a văzut un tablou analog în enciclopedia engleză și îl aduse în cameră pentru a-l compara cu acela al lui José Arcadio Segundo. Erau într-adevăr identice.

Pe vremea când îi venise ideea tombolei cu cimilituri, Aureliano Segundo începu să se trezească noaptea cu un nod în gât, ca și cum și-ar fi înăbușit plânsul. Petra Cotes văzu în aceasta una din nenumăratele tulburări aduse de situația lor nenorocită, și în fiecare dimineață, timp de un an și mai bine, îi badijonă cerul gurii cu un pământuf muiat în miere de albine și-i dădu să bea sirop de hrean. Când nodul din gâtlee deveni atât de apăsător încât începu să-l împiedice la respirat, Aureliano Segundo se duse la Pilar Ternera să vadă dacă nu cunoaște ea vreo buruiănă care să-

I ușureze. Neclintita bunică, ajunsă la vârsta de o sută de ani, în fruntea unui mic bordel clandestin, declară că nu se încrede în superstițiile terapeutice dar consultă cărțile în această chestiune. Îl văzu pe cavalerul de caro cu gâtlejul străpuns de sabia valetului de pică, și deduse că Fernanda încerca să obțină ca bărbatul ei să revină acasă, folosind un procedeu foarte disprețuit care consta în a înfige ace în portretul lui, dar care, din pricina unei practici stângace a acestui gen de vrăjitorie, îi provocase o tumoare internă. Cum Aureliano Segundo nu avea alte fotografii decât acelea de la cununia lui și întrucât din albumul familiei nu lipsea nici una, continuă să caute prin toată casa, profitând de clipele de neatenție ale soției sale, și reuși să descopere pe fundul garderobei o jumătate de duzină de centuri în ambalajele lor originale. Crezând că aceste fâșii de cauciuc roșu sunt niște obiecte de vrăjitorie, strecură unul în buzunar ca să i-l arate lui Pilar Ternera. Ea nu putu să-i determine natura, dar i se păru atât de suspect, încât în orice caz făcu să i se aducă jumătatea de duzină și le arse la un foc mare pe care-l aprinse în curte. Pentru a conjura presupusele vrăji ale Fernandeii, îi prescrise lui Aureliano Segundo să moaie în apă o găină clocitoare și să o îngroape de vie la rădăcina castanului, și el făcu aceasta cu atâta bună credință, încât, în clipa când isprăvi de acoperit cu frunze moarte pământul răscolit, simțea deja că respiră mai ușor. La rândul ei, Fernanda interpretează dispariția centurilor drept represalii din partea medicilor nevăzuți și cusu în interiorul rochiei ei un buzunar trainic în care-și puse noile bandaje trimise de fiul ei.

La șase luni după ce îngropase găina, Aureliano Segundo fu sculat la miezul nopții de un acces de tuse și avu impresia că e strangulat din interior cu niște clești de rac. Înțelese atunci că oricâte bandaje magice ar fi distrus și oricâte păsări de descântec ar fi sacrificat, adevărul unic și trist era că avea să moară. Nu spuse aceasta nimănui. Chinuit de teama că va muri fără să o poată trimite pe Amaranta Ursula la Bruxelles, începu să lucreze ca niciodată și în loc de o loterie pe săptămână, organizează trei. Îl vedeai dis-de-diminează cutreierând satul, până în cartierele cele mai îndepărtate și sărăcicioase, încercând să-și vândă bilețelele cu o febrilitate care era de înțeles numai la un muribund. "Iată Divina Providență! striga el mereu. N-o lăsați să treacă, ea nu vine decât o dată la o sută de ani." Făcea eforturi mișcătoare pentru a părea vesel, simpatic, vorbăreț, dar era de ajuns să vezi cât asuda, cât era de palid, pentru a ghici că abia își mai trage sufletul. Uneori se abătea din drumul său și se ducea în locuri pustii unde să nu-l vadă nimeni, și se așeza o clipă pentru a se odihni de acei clești care-l sfâșiau pe dinăuntru. La miezul nopții mai era încă în mahalaua bordeielor, străduindu-se să le mângâie cu făgăduințe de câștiguri pe femeile solitare care suspinau în apropierea fonografelor: "Acest număr n-a mai ieșit de patru luni, le spunea el prezentându-le bilețelele sale. Nu-l lăsa să-ți scape, viața este mai scurtă decât ai crede." Ajunseră să nu-i mai arate nici un respect, să-și bată joc de el, iar în ultimele luni nici nu-l mai numeau don Aureliano, cum făcuseră întotdeauna, ci chiar în prezența lui, îi ziceau Domnul Divină Providență. Glasul i se umplu de note false, se dezacorda și sfârși prin a se stinge într-un horcăit răgușit de câine, dar găsea încă destulă voință pentru a nu lăsa să slăbească așteptarea lozurilor mari în curtea Petrei Cotes. Cu toate acestea, pe măsură ce-și pierdea glasul și-și dădea seama că în curând nu va mai putea îndura durerea, înțelegea tot mai bine că fiica lui nu va mai putea pleca la Bruxelles prin porcii și

caprele scoase la loterie, și astfel concepă ideea de a organiza o loterie fabuloasă cu toate pământurile pustiite de potop și pe care le-ar putea foarte bine readuce în stare bună acei care dispuneau de capitaluri. A fost o inițiativă atât de spectaculară, încât primarul însuși se oferă să o anunțe în public și se constituiră societăți ca să cumpere bilete de câte o sută de pesos bucata, care se epuiză în mai puțin de o săptămână. În noaptea tragerii la sorți, câștigătorii organiză o petrecere strașnică, comparabilă doar cu cele din frumoasa epocă a companiei bananiere, iar Aureliano Segundo interpretează la acordeon, pentru ultima oară, melodiile uitate ale lui Francisco Bărbatul, dar fără să le mai poată și cânta.

Amaranta Ursula pleacă la Bruxelles după două luni. Aureliano Segundo îi dădu nu numai banii de la această loterie extraordinară, ci și acei pe care reușise să-i pună de-o parte în cursul lunilor precedente, ca și suma foarte scăzută pe care o obținuse din vânzarea pianului mecanic, a clavecinului și a altor vechituri căzute în dizgrație. După socotelile lui, aceste fonduri aveau să-i ajungă pentru studiile ei și nu mai rămânea decât să găsească suma pentru biletul de întoarcere. Fernanda se opuse până în ultima clipă la această călătorie, scandalizată la gândul că Bruxelles se afla atât de aproape de locul de pierzanie care era Parisul, dar se liniști în urma unei scrisori pe care i-o dădu părintele Angel, adresată unui pension de fete catolice condus de călugărițe și unde Amaranta Ursula făgădui că va locui până la terminarea studiilor. În afară de aceasta, preotul aranjă ca ea să călătorească sub su-pravegherea unui grup de franciscane care mergeau la Toledo, unde sperau să găsească oameni de încredere cu care să o trimită în Belgia. În timp ce se desfășura această corespondență precipitată care făcu posibilă o astfel de coordonare, Aureliano Segundo, cu ajutorul Petrei Cotes, se ocupă de bagajele Amarantei Ursula. În noaptea în care rânduiește unul din cuferurile de mireasă ale Fernandei, totul era atât de bine pus la punct încât studenta știa pe de rost rochiile și papucii de catifea în care avea să efectueze traversarea Atlanticului, mantoul din postav albastru cu nasturi de aramă, și pantofii din piele de Cordoba pe care avea să-i poarte la debarcare. Știa, de asemenea, cum trebuie să umble ca să nu cadă în apă, atunci când va urca la bord pe pasarelă, că nu trebuie să se despartă nici o clipă de călugărițe, nici să iasă din cabina ei decât pentru a mânca, și că nu trebuie sub nici un pretext să răspundă la întrebările pe care necunoscuții, de orice sex ar fi fost ei, i le-ar pune când vor fi ieșit în largul mării. Își luă un flacon cu picături împotriva răului de mare și un caiet redactat chiar de mâna părintelui Angel, cuprinzând șase rugăciuni pentru potolirea furtunii. Fernanda îi confecționează o centură din pânză groasă în care să-și păstreze banii și-i arată cum să o poarte ajustată chiar pe corp, în așa fel încât să nu trebuiască să o scoată nici chiar când se culca. Vru să-i dea în dar oala ei de noapte din aur spălată cu leșie și dezinfectată cu alcool, dar Amaranta Ursula refuză de teamă ca nu cumva colegele ei de la pension să-și bată joc de ea. După câteva luni, în ceasul morții, Aureliano Segundo avea să și-o amintească așa cum o văzuse ultima oară, încercând zadarnic să coboare geamul plin de praf de la vagonul de clasa a doua pentru a auzi ultimele recomandări ale Fernandei. Purta o rochie din mătase roz cu un buchețel de pansele artificiale prinse cu o agrafă pe umărul stâng, pantofii de piele de Cordoba cu șireturi și tocuri joase și ciorapi satinați cu jartiere elastice la pulpe. Avea un trup zvelt, părul lung despletit și ochii vioi ai Ursulei la vârsta ei, iar în felul în care-

și luă rămas bun, fără să plângă, dar și fără să surâdă, trăda aceeași tărie de caracter. Mergând alături de vagon, pe măsură ce acesta lua viteză, și ținând-o pe Fernanda de braț ca să nu se poticnească, Aureliano Segundo abia mai putu răspunde cu un gest al mâinii la sărutarea pe care fiica lui i-o trimise cu vârful degetelor. Cei doi soți rămaseră nemișcați, în soarele arzător, privind cum trenul se confundă cu punctul negru de la orizont, ținându-se de braț pentru prima oară din ziua nunții lor.

În nouă august, înainte de a se fi primit cea dintâi scrisoare din Bruxelles, José Arcadio Segundo stătea de vorbă cu Aureliano în odaia lui Melchiade și, fără nici o legătură, îi zise:

— Amintește-ți întotdeauna că erau peste trei mii și că i-au aruncat în mare.

Apoi capul i se lăsă peste pergamente și muri cu ochii larg deschiși. În aceeași clipă, în patul Fernandei, fratele său geamăn ajunsese la capătul martiriului lung și teribil pe care-l făcuseră să-l îndure racii de fier care-i sfâșiau gâtul. Trecuse o săptămână de când se întoarse acasă, fără glas, la capătul puterilor, numai piele și oase, cu cuferele lui transhumante și cu acordeonul lui de cheflui, pentru a-și ține promisiunea de a muri lângă soția sa. Petra Cotes îl ajutase să-și adune lucrurile și-i spusese adio fără să verse o lacrimă, dar uitase să-i dea ghetetele lăcuite pe care voia să le poarte în sicriu. Astfel, de îndată ce află că a murit, se îmbracă în negru, înveli ghetetele într-un ziar și-i ceru voie Fernandei să vadă cadavrul. Fernanda n-o lăsă să treacă pragul ușii.

— Puneți-vă în situația mea, îi zise Petra Cotes pe un ton rugător. Închipuiți-vă cât de mult l-am putut iubi pentru a suporta o astfel de umilire.

— Nu există nici o umilință prea mare pentru o concubină, răspunse Fernanda. Așteptați deci să moară altul, dintre toți acei care v-au rămas, ca să-l încălțați cu aceste ghetete.

Respectându-și promisiunea dată, Santa Sofia de la Piedád spintecă cu un cuțit de bucătărie cadavrul lui José Arcadio Segundo ca să se asigure că nu-l vor înmormânta de viu. Trupurile au fost așezate în sicrie asemănătoare și se putu constata atunci că redeveniseră identice în moarte, așa cum fuseseră până la adolescența lor. Vechii ortaci de chefuri ai lui Aureliano Segundo așezară pe sicriul lui o cunună purtând o panglică violetă cu inscripția: *"La o parte din calea mea, vacilor, viața este atât de scurtă."* Fernanda fu atât de indignată de o astfel de lipsă de respect încât puse să se azvârle cununa la gunoi. În zăpăceala din ultima clipă, bețivanii triști care-i scoaseră din casă confundară sicriile și-l îngropară pe unul în groapa celuiilalt.

AURELIANO NU PĂRĂSI MULTĂ VREME odaia lui Melchiade. Învăță pe de rost legendele fantastice din cartea cu foile volante, sinteza tratamentelor lui Hermann, paralticul, însemnările despre știința demonologică, cheile pentru piatra filozofală, Centuriile lui Nostradamus și cercetările lui despre ciumă, în așa fel încât ajunse la adolescență fără să cunoască nimic despre epoca sa, dar înzestrat cu cultura de bază a unui om din evul mediu. La orice oră ar fi intrat în odaia lui, Santa Sofia de la Piedád îl găsea cufundat în lectură. În zorii zilei îi aducea o ceașcă

mare de cafea fără zahăr, iar la amiază o farfurie cu orez garnisit cu felii de banane fripte, care era mâncarea unică servită în casă de la moartea lui Aureliano Segundo. Ea se îngrijea să-i taie părul, să-l curețe de lindini, să croiască pe măsura lui hainele vechi pe care le găsea în cuferele uitate, iar când începu să aibă o umbră de mustață, îi aduse briciul și castronașul pentru clăbuc care aparținuseră colonelului Aureliano Buendía. Nici unul dintre fiii acestuia din urmă, nici chiar Aureliano José, nu-i semănase într-atât, mai ales prin pomeții proeminenți și linia hotărâtă și puțin nemiloasă a buzelor. Așa cum i se întâmplase și Ursulei cu Aureliano Segundo, pe vremea când acesta studia în odaie, Santa Sofia de la Piedád credea că Aureliano vorbește singur. De fapt, el conversa cu Melchiade. Într-o amiază fierbinte, puțin după moartea gemenilor, el văzu cum se desprinde din reverberația ferestrei moșneagul lugubru cu pălăria lui în chip de aripi de corb, ca o materializare a unei amintiri sădite în memoria lui cu multă vreme înainte de a se naște. Aureliano terminase cu clasificarea alfabetului pergamentelor. Astfel că, atunci când Melchiade îl întrebă dacă a descoperit în ce limbă erau redactate, îi răspunse fără nici o șovăială:

— În sanscrită.

Melchiade îi dezvălui că posibilitățile sale de a reveni în odaia aceasta era numărate. Însă pleca liniștit spre întinsele preerii ale morții definitive, căci Aureliano avea timp să învețe sanscrita în cursul anilor care mai lipseau încă pentru ca manuscrisele să împlinească un secol și să poată fi descifrate. Tot el îi semnală că în mica ulicioară care duce la râu și unde pe vremea companiei bananiere se ghicea viitorul și se tălmăceau visele, un înțelept catalan ținea o prăvălie cu cărți unde se găsește un *Sanskrit Primer*, care va fi mistuit de molii peste șase ani, dacă el nu se grăbește să-l cumpere. Pentru prima oară în existența ei îndelungată, Santa Sofia de la Piedád lăsa să se întrevadă un sentiment, și acesta era unul de stupoare, atunci când Aureliano îi ceru să-i aducă cartea pe care avea să o găsească între *Ierusalimul eliberat* și poemele lui Milton, la extremitatea din dreapta de pe rândul al doilea al etajerei. Întrucât ea nu știa să citească, reținu pe de rost această formulă, și procură banii necesari vânzând unul din cei șaptesprezece peștișori de aur care rămăseseră în atelier și a căror ascunzătoare, din noaptea în care soldații percheziționaseră casa, nu o cunoșteau decât ea și Aureliano.

Aureliano progresa în studiul sanscritei, în timp ce Melchiade se făcea de fiecare dată mai puțin asiduu și mai îndepărtat, estompându-se în lumina strălucitoare a amiezii. Ultima oară când Aureliano îl simți, abia dacă mai era o prezență invizibilă, care murmura: "Am murit de friguri în nisipurile din Singapor". Odaia deveni atunci dintr-o dată vulnerabilă față de praf, față de căldură, de termite, de furnicile roșii, de moliile care aveau să prefacă în rumeguș toată știința cărților și a pergamentelor.

Nu lipsea mâncarea în casă. A doua zi după moartea lui Aureliano Segundo, unul dintre prietenii lui care aduseseră cununa cu inscripția ei ireverențioasă, se oferă să restituie Fernandei câțiva bani cu care-i rămăsese dator soțului ei. Din ziua aceea, venea în fiecare miercuri un comisionar, aducând un coș cu alimente care ajungea din plin pe o săptămână. Nimeni n-a știut vreodată că acele alimente le trimitea Petra Cotes: pentru ea, a continua să dea de pomană aceleia care o umilise era un mod de a umili la rândul ei. Cu toate acestea, ranchiuna ei se risipi mai curând decât ar fi crezut, și atunci continuă să le trimită de

mâncare, din orgoliu, iar până la urmă, din compasiune. În câteva rânduri, când nu mai avu curajul să-și vândă bilețelele și când interesul oamenilor pentru loteriile ei dispăru, rămase ea fără să mănânce pentru ca Fernanda să poată mânca, și până ce nu văzu trecând înmormântarea ei, nu-și călcă deloc această promisiune.

Santa Sofia de la Piedád avea să găsească în scăderea numărului locuitorilor casei odihna pe care o merita după mai bine de o jumătate de veac de muncă. Niciodată nu se auzise vreo plângere din partea acestei femei tăcute, de nepătruns, care însămânțase familia cu germenii îngerești ai frumoasei Remedios și cu solemnitatea misterioasă a lui José Arcadio Segundo, care-și consacrase o viață întreagă de singurătate și tăcere creșterii unor copii care abia își mai aminteau că sunt copiii și nepoții ei, și care se ocupase de Aureliano ca și cum s-ar fi născut din pânțele ei, fără să știe măcar că-i era străbunică. Oriunde în afară de casa aceasta s-ar fi socotit de necrezut ca ea să doarmă întotdeauna pe o rogojină de trestie împletită pe care și-o întindea pe jos, în hambar, în mijlocul hărmălaiei nocturne a șoarecilor, fără să cuteze să-i mărturisească cuiva că a fost trezită, într-o noapte, de senzația înspăimântătoare că cineva o privește în beznă și că era o viperă care i se târa pe pânțele. Ea știa că, dacă i-ar fi povestit Ursulei acest fapt, aceasta ar fi împărțit patul cu ea, dar era în vremea când nimeni nu-și dădea seama de nimic dacă nu strigai în gura mare ce te doare, căci munca istovitoare de la brutărie, necazurile războiului, grija copiilor nu-ți lăsau răgazul de a te gândi la fericirea altora. Petra Cotes, pe care n-a văzut-o niciodată, a fost singura care și-a amintit de ea. Se îngrijea să aibă o pereche bună de pantofi pentru ieșit, să nu-i lipsească îmbrăcămintea, chiar și în epoca în care trebuiau să facă minuni cu puținii bani de la tombolă. Când Fernanda veni în casă, avu toate motivele să creadă că era vorba de o servitoare eternizată aici, și cu toate că auzi de mai multe ori spunându-se că era mama soțului ei, lucrul i se părea atât de necrezut încât îi trebui mai mult timp ca să-l priceapă decât după aceea, ca să-l uite. Santa Sofia de la Piedád n-a părut niciodată să se formalizeze de această condiție de subalternă. Dimpotrivă lăsa impresia că-i place să umble de colo până colo prin toate ungherele, fără să se odihnească deloc sau să se plângă, veghind asupra ordinii și curățeniei casei imense unde a trăit din adolescență și care, mai ales în epoca companiei bananiere, părea mai degrabă o cazarmă decât un cămin. Cu toate acestea, când muri Ursula, zeul supra-omenesc al Santei Sofia de la Piedád, capacitatea ei extraordinară de muncă începură să slăbească. Nu numai că îmbătrânise și ajunsese la capătul puterilor, dar, de pe o zi pe alta, toată casa căzuse într-o criză de senilitate.. Un mușchi fin începu să se cațere pe ziduri. Când nu mai era nici un loc liber în curți, buruienile făcură să plesnească pe dedesubt cimentul din verandă, îl fărâmițară ca pe un cristal și se văzu cum răsar din crăpături aceleași floricele galbene pe care le găsisese Ursula, cu aproape un secol mai înainte, în paharul cu dantura lui Melchiade. Neavând nici timpul, nici mijloacele pentru a împiedica revărsarea naturii, Santa Sofia de la Piedád își petrecea ziua prin odăi, sperînd șopârlele care aveau să intre din nou o dată cu lăsarea nopții. Într-o dimineață văzu cum furnicile roșii părăsesc temeliile surpate, trec prin parterul cu flori, urcă de-a lungul balustradei, unde begonii le luaseră o culoare pământie, și intră în adâncurile casei. Încercă mai întâi să le omoare cu mătura, apoi cu insecticide și în cele din urmă cu var, dar a

doua zi le regăsi în același loc, neîncetând de a se strecura, tenace și invincibile. Fernanda, scriind copiilor scrisoare după scrisoare, nu-și dădea seama de ofensiva nestăvilită a distrugerii. Santa Sofia continuă singură să se lupte cu buruienile ca să nu năpădească bucătăria, să smulgă de pe pereți ciucurii uriași ai pânzelor de păianjeni care creșteau din nou în câteva ceasuri, să răzuie galeriile termitelor. Dar când văzu că și odaia lui Melchiade, chiar dacă o curăța și mătura de trei ori pe zi, era plină de praf și de pânze de păianjen și că, în ciuda freneziei ei de gospodină, era amenințată de dărâmături și de acel aer de profundă mizerie pe care numai colonelul Aureliano Buendía și tânărul ofițer însărcinat cu percheziția o prevăzuseră, înțelese că a fost înfrântă. Își îmbracă atunci hainele uzate de duminică, își încălță niște pantofi vechi care aparținuseră Ursulei, își trase o pereche de ciorapi de bumbac pe care-i făcuse cadou Amaranta Ursula și făcu o bocceluță cu cele două sau trei schimburi care-i mai rămăseseră:

— Mă predau, îi zise ea lui Aureliano. Este prea multă muncă în casa asta pentru bietele mele oase.

Aureliano o întreabă unde avea de gând să plece și ea făcu un gest vag, ca și cum n-ar fi avut nici cea mai mică idee despre viitor. Se sili totuși să precizeze că are de gând să-și petreacă ultimii ani ai vieții la o verișoară primară care locuia la Riohacha. Această explicație nu era verosimilă. După moartea părinților ei nu mai avusese legături cu nimeni în sat, nu primise nici scrisori, nici vești și niciodată nu fusese auzită vorbind despre rude. Aureliano îi dădu patrusprezece peștișori de aur, căci ea era gata să plece doar cu averea ei, care se ridica la un peso și douăzeci și cinci de centime. O văzu de la fereastra odăii cum traversa curtea cu bocceluța cu haine, târându-și picioarele, gârbovită de ani, și mai văzu cum își trecea o mână printr-o gaură din poartă pentru a trage zăvorul după ce a ieșit. Nu s-a mai aflat niciodată nimic despre ea.

Când află despre această dezertare, Fernanda vociferă alandala o zi întreagă, cercetând cuferele, scrinurile și dulapurile unul după altul, pentru a se încredința că Santa Sofia de la Piedád n-a furat nimic. Își arse degetele voind să aprindă un cuptor pentru prima oară în viața ei și trebui să-l roage pe Aureliano să o învețe cum se prepară cafeaua. Cu timpul, începu să se ocupe el de bucătărie. Când se scula, Fernanda găsea micul dejun servit, și apoi nu-și mai părăsea camera decât pentru a-și lua mâncarea pe care Aureliano i-o lăsa acoperită în spuză, și pe care ea o ducea pe masă, pentru a o mânca pe șervete de in, între candelabre, șezând singură în capul mesei, în fața celor cincisprezece scaune goale. Nici chiar în aceste împrejurări, Aureliano și Fernanda nu-și împărțeau singurătatea, ci fiecare continua să și-o trăiască singur, făcându-și menajul fiecare în camera lui, în timp ce pânzele de păianjen continuau să înzăpezească trandafirii, să acopere grinzile și să căptușească pereții. Cam prin epoca aceasta avu Fernanda impresia că duhurile năpădiseră casa. S-ar fi spus că obiectele, mai ales cele mai de folos, dobândiseră puțința de a-și schimba locul prin propriile lor mijloace. Fernanda își pierdeă vremea căutând foarfecele de care era sigură că le pusese pe patul ei, și după ce răsturna cerul și pământul, le descoperea pe o etajeră în bucătăria unde era convinsă că n-a pus piciorul de patru zile. Dintr-o dată nu mai era nici o furculiță în sertarul cu tacâmuri și găsea, în schimb, șase pe altar și alte trei la lavoar. Această nesiguranță a lucrurilor era și mai exasperantă atunci când se așeza să scrie. Călimara pe care o puneă la dreapta ei apărea dintr-o dată la

stânga, tamponul-sugativ se făcea nevăzut și după două zile îl descoperea sub pernă, iar paginile adresate lui José Arcadio se amestecau cu cele destinate Amarantei Ursula, astfel că avea mereu spaima de a nu fi băgat scrisorile în plicurile inversate, așa cum se și întâmplase, de altminteri, de vreo câteva ori. Într-o zi, își pierdu pana. I-o restituî, după două săptămâni, factorul poștal care o descoperise în geanta lui și care umbla din casă în casă întrebând cui îi aparține. La început, ea crezu că toate acestea sunt opera medicilor nevăzuți, așa cum fusese și dispariția bandajelor, și începu chiar să le scrie o scrisoare, implorându-i să o lase în pace, dar trebui să se întrerupă, ca să facă altceva și, când reveni în odaie, nu numai că nu mai găsi scrisoarea începută, dar uită chiar și de intenția de a o scrie. Câtva timp crezu că e Aureliano. Se apucă să-l supravegheze, să așeze anumite obiecte în drumul lui pentru a încerca să-l surprindă în clipa în care le va deplasa, dar foarte curând trebui să se convingă că Aureliano nu părăsea odaia lui Melchiade decât ca să meargă la bucătărie sau la latrină, și că nu era omul care să facă farse. Astfel, ajunse să creadă că sunt feste de-ale spiridușilor și se decise să prindă fiecare lucru de locul în care socotea că se va servi de el. Legă foarfecele de capul patului cu ajutorul unei corzi lungi. Legă pana și tamponul sugativ de piciorul mesei și fixă călimara cu clei în dreapta locului unde avea obiceiul să scrie. Problemele nu se rezolvară însă cu una cu două, căci după câteva ceasuri de cusut, coarda foarfecelor nu mai permitea să te folosești de ele la tăiat, de parcă spiridușii nu încetau să o scurteze. Același lucru se întâmpla cu sfoara care ținea pana, și chiar cu brațul ei, care după câteva clipe de scris, nu mai ajungea până la călimară. Nici Amaranta Ursula la Bruxelles, și nici José Arcadio la Roma n-au aflat niciodată nimic despre aceste pățanii.

Fernanda le povestea că e fericită și de fapt chiar și era, tocmai pentru că se simțea dezlegată de orice obligație, ca și cum viața ar fi purtat-o din nou în lumea părinților ei, unde nu erai afectat de problemele cotidiene, deoarece acestea erau dinainte rezolvate în imaginație. Acea corespondență interminabilă o făcu să-și piardă noțiunea timpului, mai ales după plecarea Santei Sofia de la Piedád. Se obișnuise să socotească zilele, lunile și anii luând ca puncte de reper datele prevăzute pentru întoarcerea copiilor. Dar atunci când aceștia începură să modifice termenele, o dată și încă o dată, ea ajunse să confunde datele, să se încurce în soroace, și zilele semănau atât de mult între ele încât nu mai simțea cum trec. În loc să-și piardă răbdarea, ea se bucura în fond de această întârziere. Nu se neliniștea din pricină că, la mulți ani după ce o anunțase că era pe cale să depună jurământul veșnic, José Arcadio continua să spună că așteaptă să-și termine studiile de înaltă teologie pentru a le începe pe cele de diplomatie, deoarece ea înțelegea că treptele care duceau la înaltul scaun al Sf. Petru erau multe și pavate cu obstacole. În schimb, sufletul ei se exalta când primea vești care pentru alții ar fi părute lipsite de interes, ca aceea că fiul ei îl zărise pe Papa. Resimți o bucurie asemănătoare atunci când Amaranta Ursula o preveni că studiile ei se vor prelungi peste durata prevăzută, deoarece calificările ei excelente îi creaseră unele privilegii pe care tatăl ei nu le luase în considerare atunci când făcuse socotelile.

Când Aureliano izbuti să traducă primul pergament, se scurseseră peste trei ani de când Santa Sofia de la Piedád îi adusese lucrarea de gramatică. N-a fost o muncă inutilă, însă nu reprezenta decât abia primul pas pe un drum a cărui lungime era imposibil de prevăzut, deoarece

textul în spaniolă nu însemna nimic: era vorba de versuri cifrate. Lui Aureliano îl lipseau elementele pentru a stabili codul care i-ar fi permis să le smulgă secretul, însă de vreme ce Melchiade îi spusese că prăvălia bătrânului savant catalan conținea cărțile de care avea nevoie pentru a descoperi sensul profund al manuscriselor, se hotărî să-i ceară Fernandei îngăduința de a merge să le caute. În odaia năpădită de resturi și moloz, a căror proliferare de nestăpânit izbutise să doboare totul, chibzuia asupra modului celui mai adecvat de a-și formula cererea, prevedea toate împrejurările, calcula ocazia cea mai potrivită, dar când o întâlnea pe Fernanda venind să-și ia mâncarea din spuza cuptorului, acesta fiind de fapt singurul moment când putea să-i vorbească, rugămintea lui atât de trudnic pregătită i se oprea în gât și nu reușea să rostească o vorbă. A fost singura dată când o spionă. Ascultă cu sufletul la gură pașii din camera ei. O auzea cum se îndreaptă spre ușă pentru a primi scrisorile copiilor și pentru a le preda factorului pe ale ei, și trăgea cu urechea, noaptea târziu, la zgomotul dur și pătimaș al penei pe hârtie, înainte de a auzi pocnetul întrerupătorului și mormăitul rugăciunilor pe întuneric. Abia atunci adormea, cu speranța că a doua zi se va ivi ocazia mult așteptată. Se legănă atât în iluzia că permisiunea nu-i va fi refuzată, încât într-o bună dimineață își tăie părul care-i atârna până la umeri, își rase barba stufoasă, îmbracă niște pantaloni strâmți și o cămașă cu guler fals pe care nu mai știa de la cine le moștenise, și așteaptă în bucătărie ca Fernanda să vină să ia micul dejun. Nu mai era femeia de toate zilele care venise, cea cu fruntea trufașă și cu mersul statuar, ci o bătrână de o frumusețe supranaturală, cu o capă de hermină îngălbenită, o coroană de carton aurit și alura lăncedă a celei care a plâns mult în taină. Într-adevăr, de când îl găsisese în cuferele lui Aureliano Segundo, Fernanda își îmbrăcase adesea costumul de suverană, mâncat de molii. Oricine ar fi văzut-o în fața oglinzii, extaziată de propriile ei maniere de monarhă, ar fi putut-o socoti nebună. Totuși, nu era. Transformase, pur și simplu, aceste semne exterioare ale regalității într-o mașină de amintit. Când le îmbrăcă pentru prima oară, un nod i se puse fără voia ei, în inimă, și ochii i se umplură de lacrimi, deoarece simți din nou, în clipa aceea, mirosul de lac al cizmelor militarului care venise să o peștească pentru a o face regină, și sufletul i se închegă cu nostalgia visurilor pierdute. Se simți atât de bătrână, atât de sfârșită, atât de îndepărtată de cele mai frumoase clipe ale vieții ei, încât le regretă chiar și pe cele care-i rămăseseră în amintire drept cele mai urâte, și abia atunci descoperi cât de mult îi lipseau acele adieri de origan din verandă, mireasma trandafirilor la căderea serii și chiar temperamentul bestial al străinilor care veneau în casă. Inima ei de cenușă, care rezistase, fără să se sfărâme, la loviturile cele mai bine țintite ale realității cotidiene, se năruie la primele asalturi ale nostalgiei. Nevoia de a se simți melancolică se transforma în viciu pe măsură ce o răvășeau anii. Singurătatea o făcu mai umană. Cu toate acestea, în dimineața în care intră în bucătărie și se pomeni cu o ceașcă de cafea pe care i-o oferea un adolescent osos și palid, cu o lucire halucinantă în ochi, se simți brutal sfâșiată de ridicol. Nu numai că-i refuză permisiunea, dar de atunci păstră la ea cheile casei în buzunarul în care-și păstra bandajele, nefolosite încă. Era o precauție inutilă, căci dacă ar fi vrut, Aureliano s-ar fi putut furișa și chiar întoarce în casă fără să fie observat. Însă captivitatea prelungită, necunoașterea lumii și deprinderea de a asculta, secătuiseră în inima lui germenii răzvrătirii. Astfel că se întoarse în

ascunzișul său, citind și recitind pergamentele și auzind până noaptea târziu suspinele Fernandei în dormitor. Într-o dimineață veni ca de obicei să aprindă focul și găsi în spuza stinsă mâncarea pe care o lăsase în ajun pentru ea. Se duse atunci și-și băgă capul pe ușa dormitorului și o văzu întinsă pe pat, acoperită cu capa de hermină, mai frumoasă ca oricând, cu pielea preschimbată într-o crustă de ivoriu. Când sosi José Arcadio, după patru luni, o găsi intactă.

Era imposibil să-ți închipui un bărbat care să semene mai bine cu mama lui. Purta un costum de tafta funebră, o cămașă cu guler rotund și tare și o panglică îngustă de mătase pe care o înnodase în lipsă de cravată. Avea tenul livid, aerul lănced, o privire inexpresivă, buzele subțiri. Părul lui negru, întins și lucios, împărțit la mijloc printr-o cărare dreaptă și palidă, părea că este fals ca și acela al statuilor sfinților. Umbra de barbă îndepărtată cu grijă de pe obrazul lui de parafină părea o umbră a conștiinței sale. Avea mâinile palide, irigate de nervuri verzi, cu degete parazitare, iar la arătătorul stâng un inel din aur masiv, pe care era montat un opal de formă rotundă. Când îi deschise poarta de la stradă, Aureliano nu trebui să se întrebe cine era pentru a ghici că venea de foarte departe. La trecerea lui, casa se impregnă de mirosul de apă parfumată pe care Ursula i-o puneă pe cap, când era copil, ca să-l poată găsi în întuneric. Într-un mod imposibil de precizat, José Arcadio rămăsese, după atâția ani de absență, un copil tomnatic, grozav de trist și de solitar. Se îndreptă direct spre camera mamei sale, unde Aureliano evaporase mercur timp de patru luni cu ajutorul atanorului care aparținuse bunicului său, pentru conservarea corpului după formula lui Melchiade. José Arcadio nu-i puse nici o întrebare. Sărută cadavrul pe frunte, scoase din micul buzunar ascuns dedesubtul rochiei cele trei bandaje rămase nefolosite, ca și cheia de la garderob. Făcu toate acestea cu gesturi precise și hotărâte, care contrastau cu aerul său lănced. Scoase din dulap un sipet îmbrăcat în damasc, purtând blazonul familial și găsi, în interiorul cu mireasmă de santal, voluminoasa misivă prin care Fernanda își ușura inima de nenumăratele adevăruri pe care i le ascunsese. O citi fără să se așeze, cu aviditate dar fără nici o emoție, iar la pagina a treia se opri și-l examinează pe Aureliano cu un ochi atent, de parcă abia atunci i-ar fi aflat adevărata identitate.

— Va să zică, îi spuse el cu un glas care avea ceva de brici, tu ești bastardul.

— Sunt Aureliano Buendía.

— Du-te în odaia ta, spuse José Arcadio.

Aureliano nu ieși nici măcar din curiozitate, când auzi zgomotul funeraliilor solitare. Uneori, îl observa din bucătărie pe José Arcadio care umbla prin casă cu respirația gâfâindă, iar după miezul nopții, continua să-i asculte pașii prin dormitoarele păraginite. Timp de luni întregi nu-i auzi sunetul glasului, nu numai pentru că José Arcadio nu-i adresa niciodată un cuvânt, ci și pentru că nici el însuși nu avea nici o dorință să o facă și nici vreme să se gândească la altceva decât la pergamente. La moartea Fernandei, scosese ultimul dintre peștișorii de aur și se dusesse la prăvălia înțeleptului catalan să caute cărțile de care avea nevoie. Nu-l interesă nimic din cele ce văzu pe drum, poate pentru că n-avea amintiri ca să le facă interesante, iar străzile goale și casele pustii erau întocmai cum și le închipuise într-o vreme în care și-ar fi vândut sufletul pentru a le vedea. Își luase singur permisiunea pe care i-o refuzase Fernanda, dar numai o singură dată, cu un unic scop și pentru un minimum de timp

indispensabil, astfel că parcurse fără oprire cele unsprezece loturi de case care o despărteau pe a lui de ulicioara unde odinioară se tălmăceau visele și intra pe nerăsuflăte în prăvălia jalnică și întunecoasă unde abia aveai loc să te miști. Mai mult decât o librărie, aceasta părea o ladă de gunoi pentru cărțile răpănoase, zvârlite de-a valma pe etajerele mâncate de termite, în colțurile îmbâcsite de pânze de păianjen, ba chiar și în locurile care ar fi trebuit să rămână libere pentru circulație. Pe o masă lungă, încărcată și ea cu volume enorme, stăpânul localului redacta o proză neobosită într-o caligrafie violetă, cam delirantă, pe niște foi scoase dintr-un caiet de școală. Avea un păr frumos argintat care-i cădea pe frunte ca panașul unui papagal și ochii albaștri, vioi și înguști, dezvăluiau blândețea omului care a citit toate cărțile. Era în chiloți, plin de sudoare și nu-și abandonă scrisul pentru a se uita cine a intrat. Aureliano nu întâmpină nici o greutate în a descoperi în această dezordine fabuloasă cele cinci cărți pe care le căuta, deoarece se aflau exact pe locul pe care i-l indicase Melchiade. Fără să spună un cuvânt, i le întinse împreună cu peștișorul de aur înțeleptului catalan, care le examină încordându-și pleoapele ca valvele unei moluști.

— Pesemne că ești nebun, zise el pe limba lui, ridicând din umeri, și-i înapoie lui Aureliano cele cinci cărți și peștișorul de aur: Ia-le, zise el în spaniolă. Ultimul care le-a citit a fost, dacă nu mă înșel, Isac Orbul, așa că ar trebui să chibzuiești bine ce faci.

José Arcadio restaură camera lui Meme, puse să se curețe și să se repare perdelele de catifea și damascul baldachinului de la patul viceregal și readuse în stare de funcționare baia părăsită, a cărei cadă de ciment era acoperită cu o crustă neagră, fibroasă și aspră. La aceste două locuri se reducea imperiul său de adunătură, de produse exotice în stare vrednică de milă, de parfumuri falsificate și de bijuterii de imitație. Singurul lucru care părea că-l deranjează în restul casei erau statuile sfinților de pe altarul casei, pe care le arse într-o după-amiază, până nu mai rămase decât cenușa, pe un rug pe care-l aprinse în curte. Dormea dimineața până după orele unsprezece. Intra în baie într-o tunică scamoșată, brodată cu dragoni auriți, încălțat în papuci cu ciucuri galbeni, și acolo oficia un ritual care, prin meticulozitatea și durata lui, amintea de acel al frumoasei Remedios. Înainte de a face baie, aromatiza cada cu sărurile din trei flacoane de alabastru. Nu-și turna apă cu o tigvă de totuma, după obiceiul casei, ci se scufunda în apele parfumate și plutea cu fața în sus timp de aproape două ceasuri, lenevit de răcoarea plăcută și de amintirea Amarantei. La câteva zile după sosire, își părăsi costumele de taftă care nu numai că ținea prea cald pentru satul acela, dar era și singurul pe care-l avea, și-și puse în loc niște pantaloni strâmți, foarte asemănători cu acei ai lui Pietro Crespi din timpul lecțiilor de dans, și o cămașă din borangic curat, cu inițialele sale brodate în dreptul inimii. De două ori pe săptămână își spăla toate rufele în baie și rămânea în tunică până ce acestea să uscau, deoarece nu mai avea altceva de îmbrăcat. Niciodată nu lua masa acasă. Ieșea după ce se potolea căldura mare de la amiază și nu se întorcea decât foarte târziu noaptea. Atunci își relua plimbările lui agitate de-a lungul și de-a latul dormitorului, respirând ca o pisică și gândindu-se la Amaranta. Ea și privirea înspăimântătoare a sfinților în lumina candeliei erau singurele amintiri pe care le păstrase de acasă. I se întâmplase de multe ori, în halucinantul august roman, să-și deschidă ochii chiar în toiul unui vis și să o vadă pe Amaranta răsărind dintr-un bazin de marmură pestriță cu jupoanele ei de dantelă și cu

mâna bandajată, idealizată de nostalgia exilului. Spre deosebire de Aureliano José, care încercase să înece acea imagine în smâncurile însângerate ale războiului, el se străduia să o păstreze vie în mlaștina lui concupiscentă, în timp ce-i fabrica mamei lui balivernele interminabile despre vocația lui pontificală. Nu-i trecu niciodată prin gând, după cum nu-i trecea nici Fernandei, că îndelungata lor corespondență nu era decât un schimb de povești fanteziste. José Arcadio, care părăsise seminarul îndată după sosirea sa la Roma, continua să alimenteze legenda despre teologie și drept canonic, pentru a nu pune în primejdie moștenirea fabuloasă despre care povesteau scrisorile delirante ale mamei sale și care avea să-l scoată din viața de mizerie și de înjosire pe care-o împărțea cu doi prieteni într-o mansardă de pe Transevere. Când primi ultima scrisoare de la Fernanda, dictată de presimțirea morții iminente, puse într-o valiză ultimele urme ale falsei sale străluciri și traversă oceanul în fundul calei împreună cu emigranții care se înghesuiau ca animalele la abator, mâncând macaroane reci și brânză plină cu viermi. Înainte de a fi citit testamentul Fernandei, care nu era altceva decât o recapitulare minuțioasă și tardivă a nenorocirilor ei, înțelesese, privind mobilele descleiate și buruienile care năpădiseră veranda, că a căzut într-o cursă din care nu se va mai putea smulge niciodată, exilat pe viață din lumina de diamant și din aerul imemorial al primăverii romane. În cursul insomniilor istovitoare ale astmei, măsura și tot măsura adâncimea nefericirii sale, cutreierând locuința tenebroasă în care spaimele senile ale Ursulei îi transmisese frica de lume. Pentru a se asigura că nu-l va pierde în întuneric, ea îi destinase un anumit colț al camerei, singurul loc ferit din calea morților care începeau să umble prin casă o dată cu lăsarea serii. "Orice rău vei face, îi spunea Ursula, sfinții mi-l vor spune." Serile înfricoșate ale copilăriei sale se reduceau la colțul acela, în care rămânea nemișcat până la ora culcării, asudând de spaimă pe scăunașul său, sub privirea vigilentă și înghețată a sfinților pârători. Era o tortură inutilă, căci încă din epoca aceea era terorizat de tot ce-l înconjura și era pregătit să-i fie frică de tot ce putea întâlni în viață: femeile de pe stradă, care stricau sângele; femeile din casă, care nașteau copii cu coadă de purcel; cocoșii de luptă, care provocau moartea oamenilor și remușcări pentru toată viața; armele de foc, care numai dacă le atingi te condamnau la douăzeci de ani de război; întreprinderile nechibzuite, care nu aduceau decât zile amare și nebunie; și în sfârșit, tot ceea ce fusese creat de Dumnezeu în nemărginita lui bunătate, dar fusese pervertit de diavol. La deșteptare, măcinat de roata coșmarurilor, era eliberat din teroarea sa de lumina ferestrei, de mângâierile Amarantei în baie și de voluptatea cu care îl pudra între picioare cu un ciucure de mătase. Chiar și Ursula era alta în lumina orbitoare din grădină, deoarece atunci nu-i mai vorbea despre lucruri înspăimântătoare, ci îi freca dinții cu praf de cărbune ca să aibă surâsul strălucitor al unui papă, îi tăia și îi lustruia unghiile pentru ca pelerinii veniți la Roma din cele patru colțuri ale pământului să se uimească în fața frumuseții mâinilor papii când avea să le dea binecuvântarea, îl pieptăna ca pe un papă și-l uda tot cu apă de flori pentru ca trupul și hainele lui să aibă parfumul unui papă. În grădinile de la Castelgandolfo îl zărise pe papa într-un balcon, rostind același discurs în șapte limbi în fața unei mulțimi de pelerini, și într-adevăr, singurele lucruri care îi reținuseră atenția fuseseră albeața mâinilor, care păreau macerate în leșie, strălucirea orbitoare a veștmintelor sale de vară și parfumul discret

de apă de flori. La aproape un an după întoarcerea sa acasă, după ce vânduse, ca să se hrănească, toate candelabrele de argint și oala de noapte heraldică, care în clipa adevărului dovedise a nu avea aur decât în incrustațiile ecusonului, unica distracție a lui José Arcadio consta în a aduna copiii din sat pentru a-i aduce să se joace la el. Apăsese cu ei la ora siestei și-i punea să sară coarda în grădină, să cânte în verandă și să facă echilibristică pe mobilele din salon, în timp ce el mergea de la un grup la altul, dând lecții de bună purtare. Pe vremea aceea, isprăvisese cu pantalonii săi strâmți și cămașa de mătase și adoptase o îmbrăcăminte obișnuită, cumpărată în dughenele arabilor, dar continua să păstreze intacte demnitatea sa languroasă și manierele papale. Copiii puseră stăpânire pe casă, așa cum făcuseră odinioară colegele lui Meme. Îi auzeai alergând și cântând și dansând *zapateado* până la o oră înaintată a nopții, încât casa ajunsese să ia aspectul unui internat lipsit de disciplină. Aureliano nu se sinchisi de invazie atâta timp cât nimeni nu veni să-l deranjeze în odaia lui Melchiade. Într-o dimineață, doi copii împinseră ușa și se înspăimântară la vederea acelui om murdar și păros care continua să descifreze pergamentele la masa lui de lucru. Nu îndrăzniră să intre, dar rămaseră să dea târcoale în jurul odăii. Aruncau priviri furișate printre crăpături, șopotind între ei, aruncau gânganii vii prin ferestruică, și într-o zi țintuiră pe dinafară ușa și fereastra, în așa fel încât Aureliano avu nevoie de o jumătate de zi pentru a le forța. Amuzați de faptul că nu erau pedepsiți pentru ștrengăriile lor, patru copii pătrunseră în altă dimineață în odaie, în timp ce Aureliano se afla în bucătărie, hotărâți să nimicească pergamentele. Dar, îndată ce apucară foile îngălbenite, o forță îngerească îi ridică de la pământ și-i ținu suspendați în aer până când se întoarse Aureliano și le smulse manuscrisele. De atunci nu-l mai deranjă nimeni.

Patru dintre copiii cei mai mari, care mai purtau încă pantaloni scurți, deși erau în pragul adolescenței, se ocupau de îngrijirea înfățișării personale a lui José Arcadio. Veneau mai devreme decât ceilalți și-și petreceau dimineața bărbierindu-l, făcându-i masaj cu prosoape calde, tăindu-i și lustruindu-i unghiile de la mâini și de la picioare, parfumându-l cu apă de flori. Și s-a întâmplat de mai multe ori să intre în cadă pentru a-l săpuni din cap până în picioare, în timp ce el plutea cu fața în sus, gândindu-se la Amaranta. Apoi îl ștergeau, îi pudrau corpul și-l îmbrăcau. Unul dintre copii, care avea părul blond și creș și ochii de sticlă roșie ca iepurii, dormea din când în când în casă. Legăturile care-l uneau cu José Arcadio erau atât de puternice încât îl însoțeau în insomniile lui de astmatic, fără să scoată o vorbă, umblând încolo și încoace alături de el, prin casa scufundată în întuneric. Într-o noapte, văzură în odaia Ursulei o strălucire gălbuie sub cimentul devenit străveziu, ca și cum un soare subteran ar fi transformat în geam pardoseala camerei. N-a fost nevoie să aprindă lumina. N-au avut decât să ridice lespezile sparte din colțul în care se aflase totdeauna patul Ursulei și unde acea sclipire era mai intensă, pentru a descoperi cripta secretă pe care Aureliano Segundo se istovise căutând-o în delirul săpăturilor sale. Acolo putură vedea cei trei saci de pânză cusuți cu fir de aramă, iar în interiorul lor cei șapte mii două sute patruzeci dubloni mari, care continuau să scânteieze ca niște flăcări în obscuritate.

Descoperirea comorii produse efectul unui incendiu. În loc să se întoarcă la Roma cu această avere atât de neașteptată, care fusese visul său nutrit în timpul mizeriei, José Arcadio transformă casa într-un

paradis decadent. Puse să se refacă cu catifea nouă perdelele odăii și baldachinul patului, pardosi cu lespezi solul băii și acoperi pereții cu plăci de faianță. Bufetul din sufragerie se umplu cu fructe zaharate, cu șunci și murături de tot felul, iar hambarul părăsit se deschise din nou pentru a înmagazina vinurile și lichiorurile pe care José Arcadio se ducea el însuși să le ridice de la gară, în lăzi însemnate cu numele său. Într-o noapte, el și cei patru băieți mai mari făcură o petrecere care se prelungi până în zori. La orele șase dimineața ieșiră în pielea goală din dormitor, deșertară baia și o umplură cu șampanie. Se cufundară cu toții înotând în voie ca un stol de păsări pe un cer aurit de bășici parfumate, în timp ce José Arcadio plutea cu fața în sus, absent de la petrecere, visând cu ochii deschiși la Amaranta. Stătu așa, absorbit de gânduri, rumegând amărăciunea plăcerilor sale echivoce, chiar și după ce copiii se plictisiră și se întoarseră cu toții în dormitor unde smulseră perdelele de catifea pentru a se șterge cu ele, crăpară, înghiontindu-se, sticla oglinzii de cristal de rocă și dărâmară baldachinul patului, înghesuindu-se să se culce toți de-a valma. Când José Arcadio se întoarse din baie, îi găsi dormind, ghemuiți unul în celălalt, în pielea goală, într-un alcov de naufragiu. Întăritat nu atât de spectacolul acestor ravagii, cât de dezgustul amestecat cu milă pe care le simțea față de sine însuși în acest gol dezolant în care-l lăsase petrecerea, se înarmă cu un bici de dresor eclesiastic, pe care-l păstra pe fundul valizei sale împreună cu un ciliciu și cu alte instrumente de mortificare și de penitență, și-i alungă pe copii din casă urlând ca un nebun și biciuindu-i fără milă, de parcă ar fi fost o haită de lupi. Rămase istovit, cu o criză de astmă care dură câteva zile și care-i dădu aerul unui muribund. După trei nopți de tortură, biruit de asfixiere, se duse să-l caute în odaia lui pe Aureliano, pentru a-l ruga să meargă să-i cumpere dintr-o farmacie învecinată niște prafuri de aspirat. Astfel ieși Aureliano a doua oară în stradă. Nu trebui să treacă decât două colțuri pentru a ajunge la mica farmacie cu vitrina prăfuită, cu flacoanele ei de porțelan cu inscripții latinești, unde o tânără fată cu frumusețea misterioasă a unui șarpe de Nil îi dădu un medicament, al cărui nume îl scrisese José Arcadio pe o hârtie. A doua vedere a satului pustiit, slab luminat de becurile gălbui de pe străzi, nu stârni în Aureliano mai multă curiozitate ca prima José Arcadio începuse să-și închipuie că a fugit, când îl văzu că apare, abia răsuflând din pricina grabei, târându-și picioarele pe care claustrarea și lipsa de exercițiu le făcuse neajutorate și stângace. Indiferența lui față de lume era atât de manifestă încât după câteva zile, José Arcadio își călcă promisiunea dată mamei sale, și-i dădu libertatea de a ieși ori de câte ori avea chef.

— N-am ce să fac afară, îi răspunse Aureliano.

Continuă să trăiască închis în casă, absorbit de pergamentele cărora le smulgea încetul cu încetul conținutul, dar al căror înțeles nu izbutea să-l interpreteze. José Arcadio îi aducea în odaia lui felii de șuncă, dulceturi de flori care-i lăsau în gură un gust de primăvară și, de două ori, câte un pahar cu vin bun. El nu arătă nici un interes față de pergamentele pe care nu le considera decât cel mult un divertisment ezoteric, însă atenția îi fusese atrasă de știința excepțională și inexplicabilele cunoștințe despre lume pe care le avea această rudă bizară. Află atunci că poate să înțeleagă engleza din texte și că, printre atâtea pergamente, citise de la prima până la ultima pagină, de parcă ar fi fost vorba de un roman, cele șase tomuri ale enciclopediei. Acestei lecturi îi atribui la început faptul că Aureliano putea vorbi despre Roma

ca și cum ar fi trăit acolo mulți ani, dar nu întârzie să-și dea seama că unele dintre cunoștințele sale nu erau enciclopedice, ca de exemplu, prețurile lucrurilor. "Toate se află", se mărgini să-i răspundă Aureliano, atunci când îl întrebă despre modul cum dobândise aceste informațiuni. La rândul său, Aureliano fu surprins să constate cât de mult se deosebea José Arcadio, văzut de aproape, de imaginea pe care și-o făcuse despre el văzându-l umblând prin casă. Era în stare să râdă, să-și îngăduie din când în când o clipă de nostalgie pentru trecutul casei, să se îngrijească de aspectul mizerabil al odăii lui Melchiade. Această apropiere între doi solitari din același sânge era foarte departe de prietenie, dar le îngădui la amândoi să suporte mai ușor singurătatea de nepătruns care îi separa și îi unea în același timp. José Arcadio putu face atunci apel la Aureliano pentru a rezolva anumite probleme gospodărești care-l exasperau. Aureliano putea, la rândul său, să vină să citească în verandă, să primească scrisorile Amarantei Ursula, care continuau să sosească cu o punctualitate neschimbată și să se folosească de baia din care-l izgonise José Arcadio la venirea lui.

În zorii unei zile călduroase, cei doi fură treziți de bătaii puternice, stăruitoare în poarta de la stradă. Era un moșneag sumbru, cu ochi mari, verzi, care dădeau chipului său o fosforescență spectrală și cu o cruce de cenușă pe frunte. Veștmintele lui zdrențuite, pantofii rupți, o traistă veche pe care o purta pe umeri drept unic bagaj, îi dădeau înfățișarea unui cerșetor, însă ținuta lui avea o demnitate care contrasta vădit cu aparențele. Era destul să-l privești o singură dată, chiar și în penumbra vestibulului, pentru a-ți da seama că forța misterioasă care-i îngăduia să trăiască nu era instinctul de conservare, ci deprinderea fricii. Era Aureliano Amador, unicul supraviețuitor dintre cei șaptesprezece fii ai colonelului Aureliano Buendía, care căuta o clipă de răgaz în lungă și primejduită lui existență de fugar. Își declară identitatea, și se rugă să i se acorde adăpost în acea casă la care visase în nopțile sale de paria ca la un ultim azil care-i mai rămânea în viață. Însă José Arcadio și Aureliano nu-și aminteau de el. Crezând că au de-a face cu un vagabond, îl azvârliră în stradă, îmbrâncindu-l. Din poartă, cei doi putură asista atunci la deznodământul unei drame care începuse cu mult înainte ca José Arcadio să fi atins vârsta înțelegerii. Doi agenți ai poliției, care-l urmăriseră pe Aureliano Amador ani de zile, care-l hăituiseră ca niște câini prin toată lumea, se iviră de după migdalii de pe trotuarul din față și traseră asupra lui două gloanțe de revolver care-i găuriră fruntea în locul unde era crucea de cenușă.

De fapt, după ce alungase copiii din casă, José Arcadio aștepta vești despre un transatlantic care avea să plece la Neapole înainte de Crăciun. Îi împărtășise acestea lui Aureliano și făcuse chiar planul să-i înjghebeze un negoț care să-i ofere din ce să trăiască, deoarece după înmormântarea Fernandei, coșul cu merinde încetase să mai sosească. Totuși, nici acest ultim vis nu avea să se împlinească. Într-o dimineață de septembrie, după ce băuse cafeaua cu Aureliano în bucătărie, José Arcadio își termina baia, ca în toate zilele, când prin spărturile acoperișului de țigle își făcură apariția cei patru băieți pe care-i alungase din casă. Fără să-i lase timp să se apere, ei intrară îmbrăcați în bazin, îl apucară de păr și-l ținură cu capul sub apă până ce dispăru de la suprafață frământarea agoniei, iar trupul de delfin, tăcut și palid, se scufundă până în adâncul apelor parfumate. Luară apoi cei trei saci cu aur a căror ascunzătoare nu o cunoșteau decât ei și victima lor. A fost o

acțiune atât de rapidă, de metodică și de brutală, încât părea un atac militar. Aureliano, închis în odaia sa, nu-și dădu seama de nimic. După-masă, negăsindu-l în bucătărie, îl căută pe José Arcadio prin toată casa și-l descoperi plutind pe oglinzile înmiresmate ale bazinului, enorm, tumefiat și visând încă la Amaranta. Abia atunci începu să înțeleagă cât de mult începuse să-l iubească.

AMARANTA URSULA SE ÎNTOARSE o dată cu primele zile ale lui decembrie, împinsă de brizele iuți ale unei corăbii cu pânze, aducându-și soțul legat de gât cu o cordeluță de mătase. Își făcu apariția fără nici o prevenire, într-o rochie de culoarea ivoriului, cu un șirag de perle care-i coborau până aproape de genunchi, cu smaralde și topaze la degete și cu părul drept, tuns până la înălțimea urechilor, în cozi de rândunică. Bărbatul cu care se căsătorise cu șase luni mai înainte era un flamand de vârstă matură, zvelt, cu aer de navigator. Îi fu de ajuns să împingă ușa de la salon pentru a înțelege că absența ei fusese mai lungă și mai pustiitoare decât ar fi bănuț.

— Doamne Dumnezeu! strigă ea, mai mult voioasă decât neliniștită. Se vede că nu este nici o femeie în casa asta!

Bagajele ei nu încăpeau toate în verandă. Pe lângă vechiul cufăr al Fernandei cu care fusese trimisă la colegiu, ea aducea două garderoburi înalte, patru geamantane mari, un sac lung pentru umbrele, opt cutii cu pălării, o colivie uriașă cu vreo cincizeci de canari, și bicicleta soțului ei, demontată în piese, într-un toc special pe care-l puteai purta ca pe un violoncel. Nu-și îngădui nici o zi de odihnă după această lungă călătorie. Îmbracă o salopetă din pânză uzată pe care o adusesese setul ei împreună cu alte haine de automobilist și întreprinse o nouă acțiune de restaurare a casei. Goni furnicile roșii care puseseră deja stăpânire pe verandă, învioră trandafirii, smulse buruienile din rădăcini și sădi din nou ferigi, origan și begonii în ghivecele de pe balustradă. Luă comanda unei echipe de tâmplari, lăcătuși și zidari care podiră din nou pardoselile crăpate, reșezară ușile și ferestrele în țâșnile lor, renovară mobilele și spoiră pereții pe dinăuntru și pe dinafară, în așa fel încât la trei luni de la sosirea ei, respirai din nou atmosfera de tinerețe și de sărbătoare care domnea pe vremea pianului mecanic. Niciodată nu se văzuse în casă atâta voie bună, la orice ceas și în orice împrejurare, atâta poftă de cântec și de dans, și de a arunca la gunoi lucrurile și obiceiurile înăcrite. Dintr-o singură măturătură, terminară cu amintirile funebre și cu mormanele de boarfe inutile și de catrafuse superstițioase, îngrămădite prin unghere și, numai din recunoștință față de Ursula păstră dagherotipul lui Remedios din salon. "Uitați-vă ce năzdrăvănie! striga ea murind de râs. O străbunică de patrusprezece ani!" Când unul dintre zidari îi povesti că singurul chip de a-i alunga este de a se căuta comorile pe care ei le-au îngropat aici, ea răspunse între două hohote de râs că nu dă crezare superstițiilor oamenilor. Era atât de spontană, atât de emancipată, cu un spirit atât de liber și modern, încât Aureliano, când o văzu sosind, nu mai știa cum să se miște și ce să facă cu mâinile. "Nemaipomenit! exclamă ea fericită, deschizându-i brațele. Ia te uită cât a crescut de mare antropofagul meu adorat!" Înainte ca el să fi avut timp să reacționeze, ea pusese deja un disc pe gramofonul portativ pe care-l

adusesse cu sine și se străduia să-l învețe dansurile la modă. Îl obligă să-și schimbe pantalonii murdari pe care-i moștenise de la colonelul Aureliano Buendía, îi dăruie niște cămăși tinerești și niște pantofi în două culori, și când socotea că a zăbovit prea mult în odaia lui Melchiade, îl gonia afară în stradă.

La fel de activă, minuțioasă și neîmblânzită ca Ursula și aproape la fel de frumoasă și provocatoare ca frumoasa Remedios, era înzestrată cu un instinct rar care-i permitea să anticipeze întotdeauna moda. Când primea prin poștă tiparele de croit cele mai recente, acestea abia dacă-i serveau să verifice că nu se înșelase cu privire la modelele inventate de ea, pe care le cosea la mașina rudimentară cu manivelă a Amarantei. Era abonată la mai toate revistele de modă, de informație artistică și de muzică populară care se publicau în Europa și-i era de ajuns să-și arunce o singură privire pentru a-și da seama că lucrurile se desfășurau în lume așa cum și le închipuia ea. Nu se putea înțelege ca o femeie cu un astfel de spirit să se întoarcă într-un sat mort, înăbușit de praf și de căldură, ba încă și cu un soț care avea bani cu prisosință pentru a duce o existență îndestulată în oricare colț al lumii și care o iubea atât de mult încât acceptase ca ea să-l ducă legat de o cordeluță de mătase. Totuși, pe măsură ce trecea timpul, intenția ei de a rămâne părea și mai evidentă, deoarece nu concepea planuri care să nu fie de lungă durată și nu lua hotărâri care să nu caute să-i asigure o existență confortabilă și o bătrânețe pașnică la Macondo. Colivia cu canari era o dovadă că aceste planuri nu erau improvizate. Amintindu-și de o scrisoare a mamei ei care vorbea despre exterminarea păsărilor, ea-și întârziase călătoria cu câteva luni pentru a găsi un vapor care să facă escală în Insulele Fericii, de unde-și alegea douăzeci și cinci de perechi de canari de cel mai frumos soi pentru a repopula văzduhul din Macondo. Aceasta a fost cea mai lamentabilă dintre numeroasele ei inițiative sortite eșecului. Pe măsură ce păsările se înmulțeau, Amaranta Ursula le slobozea pereche cu pereche, dar ele abia se simțeau în libertate, că își și luau zborul din sat. În zadar încercă ea să le deprindă cu colivia pe care o construisese Ursula cu ocazia primei restaurări. În zadar le făcu cuiburi false din paie în migdali, în zadar presăra mei pe acoperișuri, în zadar le ațâță pe cele din colivii pentru ca glasurile lor să le cheme înapoi pe dezertoare, căci acestea își luau înălțime de la prima tentativă și descriau un cerc pe cer, numai atât cât aveau nevoie pentru a găsi calea de întoarcere către Insulele Fericii.

După un an de la întoarcere, cu toate că nu reușise să lege prietenie cu nimeni, și nici să organizeze vreo petrecere, Amaranta Ursula persista în credința că va putea răscumpăra acest sat marcat de nenorocire. Gaston, soțul ei, se ferea să o contrazică, deși înțelesese, încă din ceasul acela de amiază ucigătoare, când coborâse din tren, că hotărârea soției sale fusese dictată de un miraj al nostalgiei. Fiind sigur că ea va fi învinsă de realitate, nu-și dădu nici măcar osteneala de a-și monta bicicleta, ci se ocupă să caute printre pânzele de păianjen pe care le smulgeau zidarii, ouăle cele mai frumoase, pe care le deschidea cu unghiile și le contempla cu lupa ore întregi, pentru a vedea ieșind puii minusculi de păianjen. Mai târziu, apreciind că Amaranta Ursula nu-și urmărea reformele decât pentru a nu se mărturisi învinsă, se hotărî să-și monteze magnifica bicicletă, a cărei roată din față era mult mai mare decât cea din spate și se consacră vânătorii și disecției tuturor insectelor indigene pe care le întâlnea prin împrejurimi și pe care le expedia în borcane de marmeladă fostului său profesor de științe naturale de la

universitatea din Liège, unde făcuse studii aprofundate de entomologie, deși vocația sa dominantă era aeronautica. Pentru a circula cu bicicleta, purta pantaloni de acrobat, șosete de cimpoier și o caschetă de detectiv, dar pentru a umbla pe jos, îmbrăca un costum de pânză nealbită, ireproșabilă, cu pantofi albi, cravată de mătase, pălărie canotieră și o cravașă fină de răchită în mână. Avea pupile palide care-i accentuau aerul de navigator și o mustăcioară de culoarea veveriței. Deși era cu cel puțin cincisprezece ani mai mare decât soția sa, gusturile sale tinerești, hotărârea lui grijulie de-a o face fericită, adăugate la calitățile lui de bun amant, compensau diferența. De fapt, cei care-l vedeau pe acest cvadragenar cu maniere circumspecte, cu cordeluța lui de mătase în jurul gâtului și cu bicicleta sa de circ, nu și-ar fi putut închipui că între el și tânăra sa soție exista un pact de iubire nebună, și că amândoi cedau acestei atracții reciproce în locurile cele mai puțin indicate, pe unde-i surprindea inspirația, așa cum făcuseră din prima zi când s-au întâlnit, cu o pasiune pe care scurgerea timpului și împrejurările de fiecare dată tot mai insolite o făceau din ce în ce mai profundă și mai bogată. Gaston nu era numai un amant feroce, cu o știință și o imaginație nepuizabilă, ci era fără îndoială primul bărbat, din istoria speciei, care efectuase o aterizare forțată și era să moară împreună cu logodnica lui, numai ca să facă dragoste în mijlocul unui câmp de viorele.

Se cunoscuseră cu trei ani înainte de a se căsători, într-o zi când biplanul de sport cu care făcea piriute deasupra colegiului unde învăța Amaranta Ursula încercă o manevră intrepidă pentru a evita stâlpul semnalizator și când această carcasă primitivă din pânză gudronată și foi de aluminiu rămase agățată cu coada de cablurile de energie electrică. De atunci, fără să se preocupe de piciorul său imobilizat, se ducea în fiecare duminică să o ia pe Amaranta Ursula de la pensionul de călugărițe unde locuise tot timpul, al cărui regulament nu era atât de sever pe cât dorea Fernanda, și o aducea la clubul lui sportiv. Începură să se iubească la cinci sute de metri altitudine, în aerul duminical al câmpiilor și cu cât oamenii de pe pământ li se păreau mai mici, cu atât mai mult se simțeau pătrunși unul de către celălalt. Ea îi vorbea despre Macondo ca despre satul cel mai luminos și mai pașnic din lume și despre o casă uriașă care mirosea a origan, unde voia să trăiască până la adânci bătrânețe alături de un soț credincios și de doi băieți care să se numească Rodrigo și Gonzalo, în nici un caz Aureliano și José Arcadio, și de o fată care să aibă numele de Virginia, în nici un caz de Remedios. Arăta atât de ardoare și tenacitate în evocările satului idealizat de nostalgie, încât Gaston înțelese că ea n-ar primi să se mărite dacă n-ar duce-o să trăiască la Macondo. Acceptă așa cum făcu mai târziu cu cordeluța de mătase, deoarece socotea că acestea sunt niște capricii efemere pe care era mai bine să le înșele la timpul lor. Dar, după ce se scurseră doi ani la Macondo fără ca Amaranta Ursula să pară mai puțin mulțumită ca în prima zi, el începu să dea semne de neliniște. Pe atunci disecase deja toate insectele care se puteau diseca în acel ținut, vorbea spaniola ca un indigen și dezlegase toate cuvintele încrucișate din revistele pe care le primeau prin poștă. Nu putea pretexta clima pentru a grăbi întoarcerea, căci natura îl înzestraseră cu un ficat colonial care rezista fără să se clinească dogorii amiezilor ca și apei pline de larve. Prețuia atât de mult bucătăria creolă, încât o dată mâncă un șir de optzeci și două de ouă de iguană. Amaranta Ursula, dimpotrivă, comanda pești și raci, care-i erau aduși cu trenul, în lăzi cu gheață, conserve de carne și fructe

în sirop, singurele lucruri pe care le putea mânca, și continua să se îmbrace după moda europeană și să primească modele prin poștă, cu toate că nu avea unde să meargă, nici la cine să se ducă în vizită și că în situația în care se găseau, soțul ei nu avea chef să-i apreciere rochiile scurte, pălăriile pe ureche și colierele în șapte șiraguri. Secretul ei părea a consta în faptul că găsea întotdeauna un mod de a se ocupa, rezolvând probleme casnice pe care și le crea singură și făcând greșit anumite lucruri pe care le îndrepta a doua zi, cu un zel pernicios care pe Fernanda ar fi făcut-o să se gândească la viciul ereditar de a face pentru a desface. Geniul ei festiv continuă să fie atât de viu în salon, unde repetau până noaptea târziu pașii de dans pe care prietenele ei de la colegiu i-i descriau cu desene și sfârșeau de obicei făcând dragoste în fotoliile vieneze sau chiar pe podelele goale. Nu-i mai lipsea decât să dea naștere unor copii pentru a fi deplin fericită, dar respecta pactul pe care-l încheiase cu soțul ei, de a nu avea copii înainte de cinci ani de căsătorie.

Căutând cu ce să-și ocupe timpii morți, Gaston obișnuia să-și petreacă dimineața în odaia lui Melchiade, împreună cu sălbatecul Aureliano. Îi plăcea să evoce împreună cu el colțurile cele mai intime ale țării sale, pe care Aureliano le cunoștea de parcă ar fi petrecut multă vreme acolo. Atunci când Gaston îl întrebă cum a făcut pentru a-și procura informații care nu figurau în enciclopedii, își atrase același răspuns ca și José Arcadio: "Toate se află". În afară de sanscrită, Aureliano învățase engleza și franceza și un pic de greacă și de latină. Deoarece acum ieșea în toate după amiezele, iar Amaranta Ursula îi alocase o sumă săptămânală pentru cheltuieli personale, odaia lui începuse să semene cu o secțiune din librăria savantului catalan. Citea cu sete până la o oră foarte înaintată din noapte, deși, după felul în care se referea la lecturile sale, Gaston deducea că nu cumpăra aceste cărți pentru a se informa, ci pentru a verifica exactitatea propriilor sale cunoștințe, și că nici una nu-l interesa mai mult ca pergamentele cărora le consacra cele mai frumoase ore ale dimineții. Gaston ca și soția lui s-ar fi bucurat să-l vadă integrându-se în viața de familie, însă Aureliano era o ființă ermetică, învăluit într-un nor de mister pe care timpul îl făcea tot mai dens. Avea un caracter atât de nepătruns încât eforturile lui Gaston de a se apropia de el se soldară cu un eșec și acesta trebuia să-și caute alte preocupări pentru a-și umple ceasurile moarte. Cam pe vremea aceea îi veni ideea să organizeze un serviciu de poștă aeriană. Nu era un proiect nou. De fapt, se afla într-un stadiu destul de avansat când o cunoscuse pe Amaranta Ursula, numai că nu fusese conceput pentru Macondo, ci pentru Congo Belgian, unde familia lui făcuse investiții în uleiul de palmieri. Căsătoria și hotărârea de a petrece câteva luni la Macondo, pentru a-i fi pe plac soției, îl obligaseră să-l amâne. Dar când observă că Amaranta Ursula se încăpățâna să alcătuiască un comitet de renovare publică și ajunsese chiar să râdă de el pentru că făcuse aluzie la eventualitatea reîntoarcerii, înțelese că lucrurile riscă să dureze multă vreme și se puse în legătură cu foștii săi asociați din Bruxelles, gândindu-se că, în fond, pentru a fi pionier, tot una e dacă folosești Caraibe sau Africa. În timp ce demersurile progresau, pregăti un teren de aterizare în vechea regiune fermecată care avea pe atunci înfățișarea unei câmpii de cremene pline de brazde și crăpături, studie direcția vânturilor, geografia litoralului și itinerariile cele mai potrivite pentru navigația aeriană, fără să observe că zelul lui, care semăna atât

de mult cu cel al lui Mr. Herbert, era pe cale să stârnească în sat bănuiala primejdioasă că intenția lui n-ar fi de a stabili planuri de zbor, ci de a planta banane. Entuziasmat de această idee, care la urma urmei putea să justifice instalarea sa definitivă la Macondo, efectua câteva călătorii în capitala provinciei, stătu de vorbă cu autoritățile, obținu permisiuni și semnă contracte de exclusivitate. În acest răstimp, întreținea cu asociații săi din Bruxelles o corespondență care semăna cu aceea dintre Fernanda și medicii nevăzuți, și ajunse să-i convingă să expedieze cu vaporul primul aeroplan, încredințându-l unui mecanic expert care să-i monteze piesele detașate în portul cel mai apropiat și să-l aducă pe calea aerului până la Macondo. La un an după primele măsurători și calcule meteorologice, încrezător în promisiunile repetate ale corespondenților săi, își făcuse obiceiul să se plimbe pe străzi, observând cerul, atent la semnele brizei, așteptând să apară aeroplanul.

Cu toate că Amaranta Ursula nu observase nimic, întoarcerea ei provocă o schimbare radicală în viața lui Aureliano. După moartea lui José Arcadio, devenise un client asiduu al librăriei savantului catalan. În afară de aceasta, libertatea de care se bucura acum și timpul de care dispunea stârniră în el o oarecare curiozitate față de satul pe care-l descoperise fără uimire. Cutreieră străzile prăfuite și solitare, examinând cu un interes mai mult științific decât omenesc interiorul caselor ruinate, grilajele metalice ale ferestrelor, roase de oxid și sfâșiate de păsările muribunde și pe locuitorii striviți de amintiri. Încercă să reconstituie în imaginație splendoarea redusă la neant a vechiului centru al companiei bananiere, a cărei piscină secată era plină până sus de ghetе bărbățești și de sandale putrezite, și unde găsi, printre casele năruite de buruieni, scheletul unui câine ciobănesc încă legat de un belciug printr-un lanț de fier, și un telefon care suna, suna, suna, până ce el îl desprinsе pentru a auzi vocea neliniștită și îndepărtată a unei femei care-l întreba ceva, în engleză, la care el îi răspunse că da, că greva se terminase, că cei trei mii de morți fuseseră aruncați în mare, iar compania bananieră plecase din Macondo și că în Macondo era în sfârșit pace de mulți ani. Hoinărelile lui îl duseră până în cartierul mizerabil al caselor de toleranță, unde odinioară se ardeau teancuri de bilete pentru a se însufleți petrecerea și care acum nu mai era decât un labirint de străzi unele mai sinistre și mai nenorocite decât altele, cu câteva lanterne roșii încă aprinse, cu săli de bal pustii, împodobite cu resturi de ghirlande, unde veștejitele și revărsatele vădane ale nimănui, străbunicile franceze și matroanele babiloniene continuau să aștepte în apropierea gramofonelor cu difuzoare. Aureliano nu găsi pe nimeni care să-și amintească de familia sa, nici chiar de colonelul Aureliano Buendía, în afară de cel mai bătrân dintre negrii antilieni, un moșneag al cărui cap acoperit cu bumbac îi dădea înfățișarea unui negativ de fotografie, și care continua să cânte sub porticul casei sale psalmii lugubri ai amurgului. Aureliano stătea la taifas în încâlcitul jargon antilian pe care-l învățase în numai câteva săptămâni, și împărțea uneori cu el ciorba de capete de cocoș pe care i-o pregătea strănepoata lui, o negresă înaltă, bine legată, cu șolduri de iapă și sâni ca pepenii copti, și cu un cap rotund, perfect, acoperit cu un coif de păr sârmos, care avea aspectul unei chivere de războinic medieval. Se numea Nigromanta. Pe atunci, Aureliano trăia din vânzarea de tacâmuri, candelے și alte ustensile casnice. Când n-avea nici o para, ceea ce se întâmpla foarte des, se ducea pe la cârciumile din jurul pieții, să ceară capetele de cocoș care se aruncau la gunoi, și i le aducea

Nigromantei ca să-i pregătească supa ei, amestecate cu iarbă grasă și parfumată de izmă. După moartea străbunicului, Aureliano încetă să mai frecventeze casa, dar o găsea pe Nigromanta sub migdalii umbroși din piață, unde-i chema, prin șuierăturile ei de fiară sălbatică, pe rarii noctambuli care treceau. Îi ținu de mai multe ori tovărășie, vorbind în papiamento despre supele din capete de cocoș și despre alte delicii ale mizeriei, și ar mai fi continuat dacă ea nu i-ar fi dat să înțeleagă că tovărășia lui îi gonia clientela. Deși încercase și el uneori ispita, și deși Nigromanta însăși n-ar fi văzut în asta decât o urmare firească a nostalgiei lor împărtășite, nu se culcă cu ea. Astfel că Aureliano mai era încă fecior atunci când Amaranta Ursula se întoarce la Macondo și îi dădu o îmbrățișare frățească care-l lăsă fără suflare. De fiecare dată când o vedea, dar mai ales atunci când ea îl învăța dansurile la modă, simțea cum oasele i se moaie, ca un burete găunos, așa cum i se întâmplase răș-străbunicului său în ziua în care Pilar Ternera îl chemase în hambar sub pretextul de a-i da în cărți. Încercând să-și înăbușe chinul, se cufundă și mai mult în pergamente și începu să evite dezmiertările nevinovate ale acelei mătuși care-i otrăvea nopțile cu efluviile ei tulburătoare, dar cu cât căuta să a ocolească, cu atât mai mult îi aștepta râsul pietros, mieunatul de pisică fericită și cântecul ei de recunoștință, sfârșindu-se de dragoste la orice oră din zi și din noapte și în locurile cele mai neînchipuite din casă. Într-o noapte, la zece metri de patul său, pe tejgheaua de aurărit, cei doi soți cu pânțele neînfrânat sparseră vitrina și se iubiră într-o baltă de acid clorhidric. Aureliano nu numai că nu putu închide o clipă ochii, dar își petrecu dimineața următoare cu febră, gemând de furie. I se păru o veșnicie până la lăsarea nopții, când o așteptă pe Nigromanta în umbra migdalilor, pătruns de acele de gheață ale nesiguranței și strângând în pumn un peso și cincizeci de centime pe care-i ceruse Amarantei Ursula, nu atât pentru că ar fi avut nevoie de ei, ci mai degrabă pentru ca și ea să fie, într-un fel, compromisă, înjosită și prostituată prin aventura lui. Nigromanta îl luă în odaia luminată de niște sfeșnice înșelătoare, în patul ei pliant, cu pânza pătată de amoruri păcătoase, lângă trupul ei de cățea sălbatică, împietrită, neîndurătoare, care se pregătea să-l expedieze repede, ca pe un copil înfricoșat, și care se găsi dintr-o dată în fața unui bărbat a cărui vigoare extraordinară ceru din partea măruntaielor ei o mișcare de reacomodare seismică.

Deveniră amanți. Aureliano își petrecea dimineața descifrând pergamente, iar la ora siestei se ducea în odaia adormitoare, unde Nigromanta îl aștepta ca să-l învețe să facă mai întâi ca râmele, apoi ca melcii și apoi ca racii, până când era silită să-l părăsească pentru a merge să se posteze la pândă amorurilor ei perverse. Tremură câteva săptămâni înainte ca Aureliano să descopere că avea în jurul mijlocului un fel de cerc care părea făcut dintr-o coardă de violoncel, însă dur ca oțelul și fără nici o urmă de nod sau de sudură, deoarece se născuse și crescuse cu ea odată. Aproape întotdeauna, între o ședință de dragoste și alta, mâncau goi pe pat, în căldura halucinantă și sub stelele de zi pe care oxidul le făcea să apară prin acoperișul de zinc. Era pentru prima oară că Nigromanta avea un bărbat statornic, un tip întreg-întreguț, cum zicea ea, murind de râs, și începea chiar să-și facă iluzii sentimentale când Aureliano îi mărturisi pasiunea sa neîmplinită pentru Amaranta Ursula, pe care nu reușise să o vindece prin această înlocuire, dar care îi răsucea din ce în ce mai mult măruntaiele pe măsură ce experiența îi

lărga orizonturile dragostei. De atunci, Nigromanta continuă să-l primească cu aceeași căldură dintotdeauna, dar ceru să i se plătească serviciile cu atâta exactitate încât, în zilele când Aureliano nu avea bani, i le trecea la socoteală, nu cu ajutorul cifrelor, ci prin linii trase după ușă cu unghia degetului mare. La căderea nopții, când ea rămânea să dea târcoale prin umbrele pieții, Aureliano traversa veranda ca un străin, abia salutându-i pe Amaranta Ursula și pe Gaston, care de obicei cinau la această oră, și se închidea din nou în odaia sa, incapabil să citească sau să scrie, sau măcar să gândească, din pricina tulburării în care-l aduceau râsetele, şușotelile, zbenguierile preliminariei, apoi exploziile de fericire agonizantă cu care culminau nopțile din casă. Așa era viața lui cu doi ani înainte ca Gaston să înceapă să aștepte sosirea aeroplanului, și tot așa continua să fie și în după-amiaza când se duse la librăria savantului catalan, unde dădu peste patru tineri gălăgioși discutând cu înverșunare despre metodele pentru stârpirea gândacilor în evul mediu. Bătrânul librar, care cunoștea pasiunea lui Aureliano pentru cărțile pe care le citise numai Beda Venerabilul, îl invită imediat, nu fără oarecare malițiozitate părintească, să arbitreze controversa, și el se apucă pe nerăsuflăte să explice că gândacul, cea mai veche insectă înaripată apărută pe pământ, era deja victima favorită a loviturilor de papuc în Vechiul Testament, dar că, la nivelul speciei, era cu desăvârșire refractar față de orice metodă de stârpire, începând cu feliile de pătlăgele roșii cu borax și terminând cu făina zaharată, deoarece cele o mie șase sute trei varietăți ale sale rezistaseră la persecuția cea mai veche, mai tenace și mai nemiloasă pe care o dezlănțuise vreodată omul, de la apariția lui, împotriva unei ființe vii, inclusiv omul însuși, în așa fel, încât dacă se atribuia neamului omenesc un instinct de reproducere, trebuia să i se recunoască și un alt instinct, încă și mai precis și mai puternic, și anume acela de a ucide gândacii, care nu izbutiră să scape de ferocitatea oamenilor decât refugiindu-se în întuneric, unde deveniră invulnerabili din pricina fricii congenitale pe care obscuritatea i-o inspiră omului, dovedindu-se în schimb vulnerabili la lumina zilei, astfel încât, încă din evul mediu, și astăzi chiar, și veacuri de veacuri, singura măsură eficientă pentru stârpirea gândacilor este lumina orbitoare a soarelui.

Acest fatalism enciclopedic constitui începutul unei mari prietenii. Aureliano continuă să se întrunească în toate după amiezile cu cei patru amatori de discuții, care aveau numele de Alvaro, Germán, Alfonso și Gabriel, și care au fost primii și ultimii prieteni pe care i-a avut în viață. Pentru un om ca el, întemnițat în realitatea scrisă, acele ședințe furtunoase care începeau la librărie pe la orele șase seara pentru a sfârși în zori la câte un bordel au fost o revelație. Până atunci nu-i trecuse prin gând că literatura era jucăria cea mai bună care se inventase vreodată pentru a-și bate joc de oameni, așa cum demonstrează Alvaro în cursul unei nopți de orgie. Lui Aureliano i-a trebuit câțva timp pentru a-și da seama că un raționament atât de arbitrar nu avea alt izvor decât exemplul însuși al savantului catalan, pentru care știința nu făcea nici două parale dacă nu te puteai servi de ea ca să inventezi o nouă metodă de pregătire năutului.

În după-amiaza în care Aureliano își ținu cursul despre gândaci, discuția se termină la copilele care fac dragoste pentru o masă, un bordel mincinos într-una din mahalalele satului. Proprietara era o matroană surâzătoare, obsedată de mania de a deschide și închide uși. Surâsul ei etern părea provocat de credulitatea clienților, care admiteau

ca un lucru neîndoios un stabiliment ce nu exista decât în imaginație, deoarece aici chiar și lucrurile palpabile erau ireale: mobilele se dezarticulau când te așezai pe ele, difuzorul stricat în interiorul căruia clocea o găină, parterul din flori de hârtie, calendarele din anii anteriori venirii companiei bananiere, tablourile cu litografii decupate din revistele ce nu fuseseră editate niciodată. Chiar și micile târfe timide care veneau din vecini atunci când proprietara le vestea că au sosit clienți, nu erau decât pură invenție. Apăreau fără să zică bună ziua, în rochițele lor înflorate de când aveau cu cinci ani mai puțin, pe care le dezbrăcau cu aceeași ingenuitate cu care le îmbrăcaseră și care în paroxismul amorului strigau cu uimire formidabil, simți cum se zguduie tavanul, și de îndată ce primeau un peso și jumătate îl schimbau pe o pâine și o bucată de brânză, pe care le vindea tot patroana, mai surâzătoare ca oricând, deoarece era singura care știa că nici mâncarea aceasta nu era adevărată. Aureliano, a cărui lume de atunci începea cu pergamentele lui Melchiade și sfârșea în odaia Nigromantei, găsi în frecventarea acestui mic bordel imaginar un leac bun împotriva timidității. La început, nu izbutea să ajungă prea departe în odăile acelea în care proprietara intra în cele mai fericite clipe ale dragostei și făcea tot felul de comentarii asupra farmecelor intime ale partenerilor. Dar cu timpul reuși să se familiarizeze atât de mult cu aceste mici neajunsuri ale vieții, încât într-o noapte mai deșuchiată decât celelalte, se dezbracă în micul salon de primire și parcurse toată casa purtând în echilibru o sticlă de bere pe virilitatea sa uimitoare. El introduse tot felul de extravagante, la care proprietara răspundea cu veșnicul ei surâs, fără să protesteze, fără să le acorde crezare, mereu aceeași în ziua în care Germán încercă să incendieze casa pentru a dovedi că nu există, ca și în ziua când Alfonso suci gâtul papagalului și-l aruncă în oala în care începea să fiarbă stufatul de găină. Deși Aureliano se simțea legat de cei patru prieteni printr-o afecțiune egală și prin aceeași solidaritate, în așa fel încât gândea la ei ca și cum ar fi fost vorba de unul singur, era mai apropiat de Gabriel decât de ceilalți. Această legătură se născuse în noaptea când îi vorbise întâmplător, despre colonelul Aureliano Buendía, și când Gabriel fusese singurul care nu crezuse că vrea să-și bată joc de cineva. Chiar și patroana, care de obicei nu se amesteca în conversații, protestă cu înverșunare de cumătră furioasă, că acest colonel Aureliano Buendía, despre care auzise într-adevăr vorbindu-se în diferite rânduri, era un personaj inventat de guvern ca pretext pentru a-i masacra pe liberali. Gabriel, în schimb, nu punea la îndoială realitatea colonelului Aureliano Buendía, pentru simplul motiv că fusese tovarăș de arme și prieten nedespărțit al propriului său străbunic, colonelul Gerineldo Márquez. Această nestatornicie a memoriei devenea și mai critică atunci când se vorbea despre omorârea lucrătorilor. De câte ori atingeau Aureliano această chestiune, nu numai patroana, ci și unele persoane mai bătrâne decât ea respingeau în chip violent povestea cu lucrătorii adunați la gară și cu trenul cu două sute de vagoane încărcate cu morți, ba chiar se înverșunau să susțină ceea ce rămăsese până la urmă consemnat în dosarele judiciare și în manualele școlare: că acea companie bananieră n-a existat niciodată. Gabriel și Aureliano erau astfel uniți printr-un fel de complicitate fundamentată pe fapte reale în care nu credea nimeni și care le afectaseră într-atât existența încât amândoi se găseau neputincioși în refluxul unei lumi sfârșite din care nu mai rămânea decât nostalgia. Gabriel dormea acolo unde-l prindea noaptea.. Aureliano îl

instalase de mai multe ori în atelierul de aurărie, dar nu putea închide ochii toată noaptea din pricina neastâmpărului morților care umblau dintr-o cameră în alta până în zori. Mai târziu i-l încredință Nigromantei, care îl aducea în odăița ei multitudinară, când era liberă, și îi însemna socoteala cu linioare verticale, în dosul ușii, în puținele spații libere pe care le luaseră datoriile lui Aureliano.

În ciuda vieții lor împrăștiată, întregul grup se străduia să săvârșească ceva nepieritor, la îndemnul savantului catalan. Acesta, cu experiența lui de fost profesor de literatură clasică și cu rezervele lui de cărți rare, îi stârnise să stea o noapte întreagă ca să caute a treizeci și șaptea situație dramatică, într-un sat în care nimeni nu mai avea interesul, și nici posibilitatea de a merge mai departe de școala primară. Fascinat de descoperirea prieteniei, zăpăcit de farmecele unei lumi care-i fusese interzisă din pricina meschinăriei Fernandei, Aureliano abandonează descifrarea manuscriselor chiar în clipa în care acestea începeau să i se dezvăluie ca profeții în versuri cifrate. Dar mai târziu, când își dădu seama că de fapt, este vreme pentru toate, fără să fie nevoie să renunțe la bordeluri, prinse din nou curaj și se întoarse în odaia lui Melchiade, hotărât să nu slăbească în hotărârea sa, până ce nu va fi descoperit ultimele chei. Aceasta se întâmplă cam pe vremea când Gaston începea să aștepte sosirea aeroplanului și când Amaranta Ursula se găsea atât de singură, încât într-o dimineață își făcu apariția în odaia lui.

— Bună, antropofagule, îi zise ea. Iar te-ai vârât în peștera ta?

Era irezistibilă în rochia inventată de ea, cu unul dintre lungile coliere din vertebre de pește spinos, pe care le fabrica ea însăși. Renunțase la cordeluța de mătase, convinsă de fidelitatea soțului ei, și pentru prima oară de la întoarcere, părea că dispune de o clipă de răgaz. Aureliano nu avea nevoie să o vadă ca să știe că venise. Ea își sprijini spatele de masa lui de lucru, atât de aproape și atât de dezarmată, încât Aureliano îi putu percepe rumoarea profundă a oaselor, și se interesă de pergamente. Încercând să-și învingă tulburarea, își stăpâni glasul care-l părăsea, viața care se ducea, memoria care se transformase într-un polip fosilizat, și-i vorbi despre destinul levitic al sanscritei, despre posibilitatea științifică de a vedea viitorul în transparența timpului, așa cum se poate vedea în lumină ceea ce este scris pe dosul unei foi de hârtie, despre necesitatea de a cifra profețiile pentru ca să nu se altereze singure, și despre *Centurile* lui Nostradamus și despre distrugerea Cantabriei, anunțată de sfântul Millan. Deodată, fără să-și întrerupă expunerea, mișcat de un impuls care dormea în el de când se născuse, Aureliano își puse mâna pe-a ei, socotind că această hotărâre finală va pune capăt zbuciumului său. În acest timp, ea îi apucă degetul arătător cu aceeași nevinovăție dezmiardătoare cu care o făcuse de atâtea ori în copilărie, și-l ținu în mâna ei în timp ce el continua să-i răspundă la întrebări. Au stat așa, uniți printr-un deget de gheață care nu transmitea nimic într-un sens nici în celălalt, până când ea se trezi din visarea ei trecătoare lovindu-se peste frunte. "Furnicile!" strigă ea. Atunci uită de manuscrise, ajunse la ușă în pas dansant și de acolo îi trimise lui Aureliano același sărut din vârful degetelor, prin care-și luase rămas bun de la ei în după amiaza când plecase la Bruxelles.

— Îmi explici mai târziu, îi zise ea. Uitasem că astăzi este ziua când trebuie să dau cu var peste furnicare.

Continuă să vină în camera lui ocazional, când avea ceva de făcut pe acolo, și rămânea câteva minute, în timp ce soțul ei nu înceta să

scruteze cerul. Plin de iluzii datorită acestei schimbări, Aureliano începu de atunci să mănânce în familie, ceea ce nu mai făcuse din primele luni după întoarcerea Amarantei Ursula. Gaston era mulțumit. În cursul conversațiilor de după desert, care se prelungeau uneori mai bine de o oră, el se plângea că asociații săi voiau să-l înșele. Aceștia îl anunțaseră despre îmbarcarea aeroplanului pe un vapor care nu mai sosea, și în timp ce corespondenții săi maritimi persistau în a afirma că acesta nu va sosi niciodată pentru simplul motiv că nu figura pe listele vaselor cu destinația Caraibilor, asociații lui se încăpățâneau să pretindă că expedierea a fost corectă și mergeau până acolo încât să insinueze că Gaston putea foarte bine să-i mintă în scrisorile sale. Corespondența atinsese un asemenea grad de suspiciune reciprocă, încât Gaston preferă să nu mai scrie și începu să se gândească la eventualitatea unei călătorii rapide la Bruxelles, pentru a lămuri situația și a se întoarce cu aeroplanul. Cu toate acestea, proiectul se năruî îndată ce Amaranta Ursula își reînnoi hotărârea ei fermă de a nu se mișca din Macondo chiar dacă va trebui să rămână fără soț. La început, Aureliano împărtăși ideea generală, după care Gaston nu era decât un imbecil pe două roți, și aceasta stârni în el un vag sentiment de milă. Mai târziu, când dobândi prin bordeluri cunoștințe mai complete despre natura oamenilor, se gândi că blândețea lui Gaston nu avea altă cauză decât pasiunea lui nemărginită. Dar când îl cunoscuse mai bine, și își dădu seama că adevăratul lui caracter era în contradicție cu purtarea lui supusă, începu să nutrească bănuiala răutăcioasă că până și așteptarea aeroplanului era o farsă. Își zise atunci că Gaston nu era atât de prost pe cât părea, ci dimpotrivă, un om de o statornicie, o abilitate și o răbdare nemărginită, care proiectase să o învingă pe soția sa prin oboseala unei eterne complezențe, nespunându-i niciodată nu, simulând o adeziune fără limită, lăsând-o să se încurce în propria-i pânză de păianjen, până în ziua când nu va mai putea îndura supărarea iluziilor evidente, și când va pregăti ea însăși valizele pentru a se întoarce în Europa. Vechea milă a lui Aureliano se prefăcu într-o animozitate violentă. Sistemul lui Gaston îi apăru atât de pervers, dar totodată atât de eficace, încât cuteză să o avertizeze pe Amaranta Ursula! Bineînțeles, ea își bătu joc de bănuielile lui, fără să întrezărească măcar sfâșietoarea povară de dragoste, de îndoieli și gelozie pe care o purta pe suflet. Nu-i trecuse niciodată prin gând că ar putea să trezească în Aureliano altceva decât o afecțiune frățească, până în ziua în care se înțepă la un deget voind să deschidă o conservă de piersici și când el se grăbi să-i sugă sângele cu o lăcomie și cu o devoțiune care-i zbârli pielea.

— Aureliano, râse ea neliniștită. Ești prea răutăcios pentru a fi un bun vampir.

Atunci Aureliano se înfurie. Sărutând într-una palma mâinii ei rănite, își deschise vămile cele mai ascunse ale inimii și-și slobozi nesfârșitele adâncuri sfâșiate de teribilul animal parazitar pe care-l adăpostise în tot timpul martiriului său. Îi povesti cum se scula în toiul nopții pentru a plânge de mânie și de părăsire pe lucrurile pe care ea și le lăsa să se usuze în baie. Îi povesti cu câtă febrilitate îi cerea Nigromantei să miaune ca o pisică și să-i suspine în ureche *gaston, gaston, gaston*, și cu câtă viclenie șterpelea flacoanele ei de parfum pentru a le regăsi pe gâtul fetelor care făceau dragostea ca să-și astâmpere foamea. Înspăimântată de frenezia unei astfel de efuziuni, Amaranta Ursula își închise degetele care se contractară ca o moluscă, până ce mâna ei

rănită, eliberată de orice durere și de orice urmă de milostivire, se transformă într-un nod de smaralde și topaze și de oscioare pietrificate și insensibile.

— Brută murdară! exclamă ea scuipând. Plec în Belgia cu primul vapor.

Într-una din acele după-amieze, Alvaro venise în librăria savantului catalan anunțând cu strigăte puternice ultima sa descoperire: un bordel zoologic, se numea *Copilul de aur* și era un salon imens, sub cerul liber, prin care se plimbau în voie nu mai puțin de două sute de buhai de baltă care vesteau ora cotcodăcind să-ți astupi urechile. În țarcurile împrejmuite cu sârmă care înconjurau pista de dans și între uriașele camelii amazoniene se puteau vedea bătlani multicolori, caimani îngrășați ca niște porci, șerpi cu doisprezece clopoței și o broască țestoasă cu carapacea aurită care se scufunda într-un minuscul ocean artificial. Era și un câine alb, blând și pederast, care însă făcea servicii de însămânțator pentru a i se da de mâncare. Aerul de acolo avea o densitate de început de lume, ca și cum ar fi fost inventat chiar atunci, iar frumoasele mulatre care așteptau fără nădejde între petale sângerii și discuri de mult demodate cunoșteau ceremonii ale dragostei pe care omul le uitase în paradisul pământesc. În prima noapte în care grupul vizită cea seră a iluziilor, bătrâna splendidă și taciturnă, care supraveghea intrările dintr-un balansoar de liane, simți cum timpul se întoarce la izvoarele lui primare când descoperi, printre cei cinci noi veniți, un bărbat osos, smead, cu pomeți de tătar, însemnat de la începutul lumii și pentru totdeauna de pecetea singurătății.

— Ah, suspină ea. Aureliano!

Îl vedea din nou pe colonelul Aureliano Buendía așa cum îl văzuse la lumina unei lămpi cu mult înaintea tuturor războaielor, cu mult înaintea dezolării gloriei și a exilului deziluziei, în acea dimineață îndepărtată când venise în odaia ei pentru a da întâiul ordin din viața lui: ordinul de a fi iubit. Era Pilar Ternera. Cu ani în urmă, când împlinise o sută patruzeci și cinci, renunțase la obiceiul dăunător de a ține socoteala vârstei, și continua să trăiască în timpul static și marginal al amintirilor, într-un viitor perfect dezvăluit și trasat, mai presus de viitorurile tulburate de tertipurile și supozițiile înșelătoare ale cărților.

Din noaptea aceea, Aureliano se refugiase în tandrețea și înțelegerea compătimitoare a străbunicii sale ignorate. Așezată în balansoarul ei de liane, ea evoca trecutul, reconstitua măreția și nefericirea familiei și strălucirea apusă a fostului Macondo, în timp ce Alvaro speria caimani cu zgomotoasele lui hohote de râs, Alfonso inventa povestea truculentă despre buhai de baltă care scosese cu lovituri de cioc ochii a patru clienți care se purtaseră urât săptămâna trecută, iar Gabriel era în camera mulatrei gânditoare, care nu făcea dragoste pentru bani, ci pentru scrisori adresate unui logodnic contrabandist care era închis de cealaltă parte a râului Orinoco, pentru că grănicerii îi dăduseră un purgativ și îl puseseră pe o oală de noapte care se umpluse de excremente cu diamante. Acel bordel autentic, cu patroana lui maternă, era lumea pe care Aureliano o visase în timpul îndelungatei sale captivități. Se simțea atât de bine, atât de aproape de acordul perfect, încât nici nu se gândi la alt refugiu în după-amiaza în care Amaranta Ursula îi sfărâmă toate iluziile. Se duse acolo cu intenția de a se ușura prin cuvinte, pentru ca cineva să-i desfacă nodurile care-i apăsau pieptul, dar nu reuși decât să sloboadă un plâns fără sfârșit, fierbinte și

reparator, pe genunchii lui Pilar Ternera. Ea îl lăsă să isprăvească, scărpinându-l în cap cu vârful degetelor, și fără ca el să-i fi dezvăluit că plânge de dragoste, ea recunoscuse de îndată lacrimile cele mai vechi din istoria omenirii.

— Bine, micuțul meu, zise ea, consolându-l. Spune-mi acum cine este.

Când Aureliano îi spuse, Pilar Ternera izbucni într-un râs profund, vechiul ei râs expansiv care ajunsese să semene cu gunguritul porumbeilor. Nu exista în inima unui Buendía nici un mister pe care ea să nu-l poată pătrunde, căci un secol de cărți și de experiență o învățase că istoria familiei nu era decât un angrenaj de repetiții inevitabile, o roată turnantă care ar fi continuat să se învâртеască în veci, dacă n-ar fi fost uzura progresivă și iremediabilă a osiei ei.

— Nu te necăji, îi zise ea surâzând. Oriunde s-ar afla în clipa aceasta, ea te așteaptă.

Erau orele patru și jumătate după-amiază când Amaranta Ursula ieși din baie. Aureliano o văzu trecând prin fața odăii lui într-un halat cu încrețituri mici, cu un prosop răsucit în jurul capului ca un turban. O urmări în vârful picioarelor, clătinându-se într-un fel de beție, și pătrunse în dormitor în clipa în care ea își desfăcu halatul, pe care și-l închise la loc, înspăimântată. Făcu un semn tăcut în direcția camerei de alături a cărei ușă era întredeschisă și unde Aureliano știa că Gaston se apucase să scrie o scrisoare.

— Pleacă, îi zise ea, abia mișcându-și buzele.

Aureliano surâse, o prinse cu ambele mâini de mijloc, o ridică ca pe un ghiveci cu begonii și o răsturnă pe pat. Cu o smucitură brutală o despuie de halatul ei de baie înainte ca ea să fi avut vreme să-l împiedice și se aplecă peste prăpastia unei goliciuni proaspăt spălate, unde nu exista nici o nuanță a pielii, nici o umbră de puf, nici o aluniță ascunsă pe care să nu și le fi imaginat în bezna altor odăi. Amaranta Ursula se apăra cu sinceritate, cu șiretlicuri de femele pricepută, zvârcolindu-și trupul ei lunecos și flexibil și parfumat de nevăstuică, în timp ce încerca să-l izbească în rărunchi cu genunchii, și îi zgâria obrazul cu unghiile, dar fără ca vreunul din ei să lase să le scape vreun suspin care să nu se poată confunda cu respirația cuiva care contemplă amurgul fragil de aprilie prin fereastra deschisă. Era o luptă feroce, o încheștare pe viață și pe moarte, care părea totuși lipsită de orice violență, deoarece era alcătuită din atacuri distorsionate și din eschivări spectrale, încetinite, prudente, solemne, în așa fel încât între una și alta era timp suficient pentru ca petuniile să înflorească din nou, iar Gaston să-și uite visurile de astronaucie în odaia învecinată, ca și cum ar fi fost vorba de doi amanți dușmăniți încercând să se împace pe fundul unui lac diafan. În vuietul acestei lupte corp la corp înverșunate și ceremonioase, Amaranta Ursula înțelese că toată grija ei pentru a păstra liniște era atât de absurdă încât ar fi putut trezi bănuielile soțului ei de alături, mult mai mult decât vacarmul războinic pe care încercau să-l evite. Începu atunci să râdă cu buzele strânse, fără a renunța la luptă, ci apărându-se cu mușcături prefăcute și destinzându-și încet, încet trupul, până când amândoi simțiră că sunt adversari și complici în același timp, și încăierarea degeneră în zbenguieeli convenționale, iar atacurile se transformă în mângâieri. Dintr-o dată, aproape în joacă, ca o zburdălnicie în plus, Amaranta Ursula își slăbi apărarea și atunci când încercă să reacționeze, speriată de ceea ce ea însăși făcuse posibil, era

deja prea târziu. O cutremurare neînchipuită o imobiliză în centrul ei de greutate, o ținui pe loc, iar voința ei defensivă fu anulată complet de dorința irezistibilă de a descoperi ce erau acele şuierături portocalii și acele sfere invizibile care o așteptau dincolo de moarte. Abia avu timp să întindă mâna, să caute pe dibuite prosopul și să-l bage între dinți ca un căluș, ca să înăbușe miorlăiturile pisicești care-i sfâșiau măruntaiele.

PILAR TERNERA MURI ÎN BALANSOARUL ei de liane, într-o noapte de petrecere, supraveghind intrarea paradisului ei. Potrivit ultimei ei dorințe, a fost îngropată fără sicriu, șezând în balansoarul pe care opt oameni îl coborâră cu funiile într-o groapă enormă săpată în centrul pistei de dans... Mulatrele, îmbrăcate în negru, palide de plâns, improvizară ceremonia veșnică, scoțându-și cerceii din urechi, broșele și inelele pe care le aruncară în groapă înainte de a o pecetlui cu o piatră fără nume și fără dată, pe care o acoperiră cu o movilă de camelii amazoniene. După ce otrăviră animalele, zidiră ușile și ferestrele cu cărămizi și mortar, și se risipiră în lume cu cuiele lor de lemn căptușite pe dinăuntru cu imagini de sfinți, cu poze colorate decupate de prin reviste și cu portrete de logodnici efemerii, îndepărtați și fantastici, care făceau diamante, sau mâncau canibali, sau erau încoronați crai de ghindă în largul mării.

Acesta era sfârșitul. În mormântul lui Pilar Ternera, printre psalmii și zorzoanele târfelor putrezeau ultimele resturi ale trecutului, puținele care mai rămăseseră după ce înțeleptul catalan își închisese librăria și plecase în satul mediteranean unde se născuse, biruit de nostalgia unei primăveri statornice. Nimeni n-ar fi putut presimți hotărârea lui. Venise la Macondo pe vremea strălucirii companiei bananiere, fugind de unul din numeroasele războaie, și nu-și imaginase ceva mai practic decât să-și instaleze acea librărie cu incunabule și ediții originale în diferite limbi, pe care clienții întâmplători le răsfoiau cu neîncredere, ca și cum ar fi fost vorba de cărți obscene, în timp ce-și așteptau rândul pentru a-și tălmăci visele în casa de peste drum. Își petrecuse jumătate din viață în camera toridă din dosul dughenii, mâzgăind cu scrisul lui înzorzonat cu cerneală violetă, pe foi pe care le smulgea din caiete de școală, fără ca cineva să știe sigur ce tot scria. Când Aureliano făcu cunoștință cu el, avea deja două lăzi pline cu aceste foi mâzgălite, care într-o anumită privință te făceau să te gândești la pergamentele lui Melchiade, și de atunci până la plecare mai umplu o a treia, ceea ce te făcea să-ți închipui, pe bună dreptate, că nu făcuse nimic altceva în tot timpul șederii lui la Macondo. Singurele ființe de care se apropiase erau cei patru prieteni, cu care schimba cărțile pe sfârleze și pe zmee și cărora le citea din Seneca și din Ovidiu pe când frecventau abia școala primară. Îi trata pe clasici cu o familiaritate domestică, ca și cum toți aceștia fuseseră cândva colegii lui de cameră, și știa o mulțime de lucruri care, pur și simplu, nu trebuiau știute, ca de exemplu, faptul că sfântul Augustin purta sub veșmântul său un pieptar de lână pe care nu-l scosese niciodată timp de patrusprezece ani și că Armand de Villeneuve, necromantul, devenise neputincios încă din copilărie din pricina unei înțepături de scorpion. În fervoarea lui pentru cuvântul scris se încrucișau respectul solemn și ireverența bârfei. Nici chiar propriile sale manuscrise nu erau la adăpost de o astfel de

dualitate. Învățând catalana pentru a le putea traduce, Alfonso băgă un sul de foi într-unul din buzunare, pe care le avea întotdeauna pline cu tăieturi din ziare și cu manuale de meșteșuguri rare, dar într-o noapte le pierdu la fetele care făceau dragoste ca să mănânce. Când află, în loc să-i facă reproșuri, bătrânul înțelept declară, murind de râs, că acesta era destinul firesc al literaturii. În schimb, n-a existat putere omenească în stare să-l convingă să nu ia cu sine cele trei lăzi, când se întoarce în satul său natal, și se descărcă în injurii, pe limba punică, împotriva controlorilor de la calea ferată care voiau să le expedieze la vagonul de bagaje, până ce obținut să rămână cu ele în compartiment "Lumea, zise el atunci, lumea se va întoarce cu dosu-n sus în ziua când oamenii vor călători în clasa întâi iar literatura în furgonul de bagaje". Acestea au fost ultimele cuvinte pe care l-au auzit rostindu-le. Petrecuse o săptămână grea făcându-și ultimele pregătiri pentru călătorie, căci pe măsură ce se apropia ceasul, dispoziția lui devenea tot mai neagră, intențiile i se încurcau într-o harababură de nedescris, lucrurile pe care le pusese într-un loc reapăreau în altul, războindu-se cu aceiași spiriduși care o chinuiseră pe Fernanda.

— *Collons!* Înjura el. Ce-mi pasă mie de canonul 27 al sinodului de la Londra.

Germán și Aureliano se îngrijiră de el. Îi veniră în ajutor ca unui copil, îi prinseră cu ace de siguranță biletele și documentele de emigrare în buzunare, îi alcătuiră o listă amănunțită cu ceea ce avea de făcut din clipa când va părăsi Macondo și până va debarca la Barcelona, ceea ce nu-l împiedică nicidecum să arunce la gunoi, fără să-și dea seama, niște pantaloni care conțineau jumătate din averea sa. În ajunul plecării, după ce încuiase lăzile și-și aranjase hainele în aceeași valiză cu care venise, își încreți pleoapele lui ca valvele de moluscă, însemnă cu un fel de gest de binecuvântare cinică grămada de cărți în tovărășia cărora își îndurase exilul și le spuse prietenilor săi:

— Vă las aceste excremente!

După trei luni primiră un plic mare conținând douăzeci și nouă de scrisori și peste cincizeci de fotografii, care se adunaseră în ceasurile de plictiseală din largul mării. Deși nu pusese data, ordinea scrisorilor era evidentă. În cele dintâi povestea cu umorul său obișnuit peripețiile traversării, pofta lui de a-l arunca peste bord pe șeful echipajului care-l oprise să-și pună cele trei lăzi în cabină, splendida imbecilitate a unei doamne care se dădea de ceasul morții, fiindcă avea numărul 13, nu din superstiție, ci pentru că i se părea că este un număr care a rămas neterminat, și pariul pe care-l câștigă în cursul primului dîneu, recunoscând în apa servită la bord gustul de sfecle nocturne de la izvoarele Liridei. Cu timpul însă, devenea din ce în ce mai indiferent față de realitatea bordului și chiar și evenimentele cele mai recente și banale îi apăreau vrednice de nostalgie, căci pe măsură ce vaporul se îndepărta, memoria lui devenea melancolică. Acest proces de nostalgizare progresivă era la fel de evidentă în fotografii. În primele, avea un aer fericit, cu cămașa lui de invalid și șuvița de păr ninsă, în tremurătorul octombrie caraibean. În ultimele, era învelit într-o manta întunecată și cu un fular de mătase, un palid reflex al lui însuși, devenit taciturn prin absență, pe puntea unui vapor de regrete care începea să somnoleze pe oceanele tomnatice. Germán și Aureliano îi răspundeau la toate scrisorile. El le scrisese atâtea, în cursul primelor luni, încât se simțeau mai apropiate de el decât atunci când se afla la Macondo, și necazul de a-l

vedea plecând aproape că se domolise. La început, le făcea cunoscut că totul continua ca și mai înainte, că în casa părintească mai era încă bătrânul melc trandafiriu, că heringii afumați aveau același gust pe pâinea ca o iască, iar cascadele satului tot se mai parfumau la căderea nopții. Erau aceleași foi de caiet umplute cu mâzgălituri violete, în care consacra câte un paragraf special pentru fiecare. Și totuși, deși el nu părea să-și dea de loc seama, acele scrisori ale stimulare și încurajări se transformară încetul cu încetul în pastorale ale dezamăgirii. În nopțile de iarnă, în timp ce supa fierbea pe cuptor, avea nostalgia dughenii sale toride, a foșnetului soarelui în migdalii prăfuiți, a şuieratului trenului în somnolența amiezii, tot așa cum la Macondo regreta supa de iarnă de pe cuptor, strigătele vânzătorului de cafea și ciocârlile iuți ale primăverii. Amețit de aceste două nostalgii care stăteau față-n față ca două oglinzi paralele, își pierdu minunatul său simț al irealului până-ntr-atât încât să le recomande tuturor să plece din Macondo, să uite tot ce-i învățase despre lume și despre inima omenească, să-l dea naibii pe Horațiu și, oriunde s-ar fi aflat, să-și amintească întotdeauna că trecutul nu e decât minciună, că memoria nu are cale de întoarcere, că orice primăvară trecută este irecuperabilă și că dragostea cea mai nebună și mai statornică nu e decât un adevăr efemer.

Alvaro fu primul care-i ascultă sfatul de a pleca din Macondo. Vându tot, până și tigrul prizonier care-și bătea joc de trecători în curtea casei sale, și cumpără un bilet permanent pentru un tren care nu-și termina niciodată călătoria. În cărțile poștale pe care le expedia din gările prin care trecea, descria cu mari semne de exclamație instantaneele pe care le surprinse prin fereastra vagonului, și aceasta ca pentru a nimici și a da uitării lungul poem al vremelniceii: negrii himerici de pe plantațiile de bumbac din Louisiana, caii înaripați pe iarba albastră din Kentucky, amanții greci în amurgul infernal din Arizona, tânără fată în pulover roșu care picta acuarele pe lacurile din Michigan și care-i adresă cu penelurile ei un semn care nu era de adio, ci de speranță, deoarece ea nu știa că trenul pe care-l vedea trecând era fără întoarcere. După aceea plecară Alfonso și Germán, într-o sâmbătă, cu intenția de a se întoarce luni, dar niciodată nu se mai află nimic despre ei. La un an după plecarea înțeleptului catalan, singurul care mai rămăsese în Macondo era Gabriel, tot fără nici un căpătâi, la hatârul carității nesigure a Nigromantei și răspunzând la chestionarele unui concurs organizat de o revistă franceză, la care premiul întâi era o călătorie la Paris. Aureliano, care primea abonamentul, îl ajuta să completeze formularele, rareori, acasă la el, și mai totdeauna printre flacoanele de porțelan și în aerul încărcat de valeriană din unica farmacie rămasă la Macondo, unde locuia Mercedes, logodnica secretă a lui Gabriel. Era tot ce mai rămăsese dintr-un trecut a cărui nimicire nu ajungea să se consume, deoarece continua să se nimicească indefinit, consumându-se pe dinăuntru, sfârșindu-se în fiecare clipă, dar neajungând niciodată să se sfârșească pe deplin. Satul ajunsese într-un astfel de grad de delăsare încât, când Gabriel câștigă concursul și plecă la Paris cu două rânduri de haine, o pereche de pantofi și operele complete ale lui Rabelais, trebui să-i facă semn mecanicului să oprească trenul și să-l ia. Vechea Stradă a Turcilor nu mai era atunci decât un colț părăsit, unde ultimii arabi se lăsau purtați spre moarte cu obiceiul lor milenar de a se așeza în pragul porții, deși trecuseră mulți ani de când vânduseră ultimul cot de pânză, și în penumbra vitrinelor nu mai rămăseseră decât manechinele decapitate. Cetatea companiei

bananiere pe care poate că Patricia Brown se străduia să le-o evoce nepoților ei în serile din vremea intoleranței și a castraveciilor în oțet din Prattville, Alabama, nu mai era decât un câmp plin cu buruieni. Bătrânul preot care-l înlocuise pe părintele Angel, și al cărui nume nimeni nu-și luase osteneala să-l afle, aștepta mila lui Dumnezeu, culcat cu burta la soare într-un hamac, chinuit de artrită și insomnia îndoielii, în timp ce șopârlele și șobolanii se certau pentru moștenirea bisericii de alături. În acest Macondo părăsit până și de păsări, în care praful și căldura dobândiseră atâta putere încât abia mai puteai respira, prizonier ai singurătății și ai dragostei și ai singurătății dragostei, într-o casă în care era aproape imposibil să închizi ochii din pricina bâzâitului confuz al furnicilor roșii, Aureliano și Amaranta Ursula erau singurele ființe fericite, și cele mai fericite de pe pământ.

Gaston se întorsese la Bruxelles. Într-o bună zi, sătul de așteptarea aeroplanului, își înghesui într-o valiză strictul necesar și arhiva corespondenței, și plecă cu intenția de a se întoarce pe calea aerului, înainte ca privilegiile sale să fie cedate unui grup de aviatori germani care prezentaseră autorităților provinciale un proiect mai ambițios decât al său. Din după-amiază când se iubiseră pentru prima oară, Aureliano și Amaranta Ursula continuaseră să profite de rarele momente de neatenție ale soțului, iubindu-se cu o febrilitate înăbușită, în întâlniri hazardate, aproape întotdeauna întrerupte de o întoarcere neprevăzută. Însă, atunci când se văzură singuri în casă, se abandonară delirului unei iubiri întârziată. Era o pasiune nebunească, zguduitoare, care făcea să se cutremure de spaimă osemintele Fernandei în mormântul ei, și care-i menținea și pe unul și pe celălalt într-o stare de exaltare permanentă. Miorlăiturile Amarantei Ursula, cântecele ei agonizante răsunau și la orele două după-amiază pe masa din sufragerie, ca și la orele două noaptea, în hambar. "Ce mă doare mai mult, râdea ea, este toată vremea pe care am pierdut-o." În nebunia acestei pasiuni, ea văzu cum furnicile pustiau grădina, satisfăcându-și foamea lor preistorică în lemnăria casei, și văzu acest torent de lavă vie punând din nou stăpânire pe verandă, însă nu se osteni să le înfrâneze invazia decât în clipa în care ajunse până în odaia ei. Aureliano neglijă pergamentele, nu mai puse piciorul afară din casă și răspundea cu indiferență la scrisorile înțeleptului catalan. Își pierdura simțul realității, noțiunea timpului, ritmul obiceiurilor zilnice. Închiseră din nou ușile și ferestrele pentru a nu-și mai pierde timpul cu îmbrăcatul și dezbrăcatul, și umblau prin casă așa cum dorise mereu să umble frumoasa Remedios, și se bălăceau în pielea goală în băltoacele din curte, iar într-o după-amiază erau să se înece, făcând dragoste în bazinul băii. În puțină vreme făcură mai multe stricăciuni decât furnicile roșii: distruseră mobilierul din salon, sfâșiară în nebuniile lor hamacul care rezistase tristelor amoruri din timpul campaniei colonelului Aureliano Buendía și sfâșiară saltelele pe care le deșertaseră pe jos, înăbușindu-se în vijelia scamelor de puf. Deși Aureliano era un amant la fel de feroce ca și rivalul său, Amaranta Ursula era aceea care comanda, prin ingeniozitatea ei extravagantă și prin debordanta ei voracitate lirică, acel paradis de dragoste, ca și cum ar fi concentrat în dragoste toată energia neîmblânzită pe care străbunica ei o consacrase fabricării de animale din zahăr ars. În afară de aceasta, în timp ce ea cânta de plăcere și murea de râs din pricina propriilor ei invenții, Aureliano devenea tot mai închis și mai tăcut, deoarece pasiunea lui era interioară și mistuitoare. Amândoi ajunseseră

însă la astfel de minuni ale virtuozității încât, sleiți de frenezie, profitau și de clipele de oboseală. Se dedicară idolatrizării propriilor lor trupuri, descoperind că sațietatea dragostei ascundea posibilități neexplorate, mult mai bogate decât acelea ale dorinței.

În clipele de răgaz pe care i le lăsa delirul lor, Amaranta Ursula răspundea la scrisorile lui Gaston. Îl simțea atât de îndepărtat și atât de ocupat, încât întoarcerea lui i se părea imposibilă. Într-una din primele sale scrisori, povestea că asociații lui trimisese într-adevăr aeroplanul, dar că o companie maritimă din Bruxelles îl îmbarcase din greșeală cu destinația Tanganica, unde fusese predat tribului împrăștiat al Makonzilor. Această confuzie antrenase atâtea încurcături, încât numai recuperarea avionului putea reclama doi ani. Amaranta Ursula elimină deci eventualitatea unei întoarceri inoportune. Aureliano, la rândul său, nu mai avea nici un contact cu lumea exterioară, în afară de scrisorile înțeleptului catalan și de știrile pe care le primea de la Gabriel prin intermediul lui Mercedes, farmacistă cea tăcută. La început erau contacte reale. Gabriel ceruse să i se ramburseze biletul de întoarcere pentru a putea rămâne la Paris, vânzând ziarele vechi și sticlele goale pe care le scoteau cameristele dintr-un hotel lugubru din Rue Dauphine. Aureliano putea să și-l închipuie atunci în puloverul lui cu guler înalt, pe gât, pe care nu-l scotea decât în epocile când terasele din Montparnasse se umpleau cu îndrăgostiți primăvăratnici, dormind ziua și scriind noaptea pentru a-și înșela foamea, în odaia care mirosea a spumă de conopidă fiartă și unde avea să moară Rocamadour. Dar veștile lui deveneau treptat atât de vagi, iar scrisorile înțeleptului atât de rare și pline de melancolie, încât Aureliano se obișnuie să se gândească la ei așa cum Amaranta Ursula se gândea la soțul ei, și amândoi rămaseră să plutească într-un univers gol, unde singura realitate zilnică și externă era dragostea.

Dintr-o dată, ca o explozie puternică în această lume de inconștiență fericită, sosi vestea despre întoarcerea lui Gaston. Aureliano și Amaranta Ursula deschiseră ochii, își sondară sufletele, se priviră față în față, cu mâna pe inimă, și înțeleseseră că se contopiseră în asemenea măsură într-o singură ființă încât preferau să moară decât să se despartă. Ea îi scrisese atunci soțului ei o scrisoare plină de adevăruri contradictorii, prin care-i reafirma dragostea ei și nerăbdarea de a-l revedea, admitând totodată ca o hotărâre fatală imposibilitatea de a trăi fără Aureliano. Contrar așteptărilor lor, Gaston le trimise un răspuns plin de seninătate, aproape părintesc, pe două pagini mari menite a-i preveni asupra nestatorniciei pasiunii, și un paragraf final în care formula urări fără echivocuri ca ei să fie la fel de fericiți cum fusese și el în cursul scurtei sale experiențe conjugale. Această atitudine era atât de neprevăzută încât Amaranta Ursula se simți umilită la gândul că-i oferise soțului ei pretextul pe care-l aștepta pentru a o părăsi în voia sorții. Ranchiuna ei se agravă după șase luni, când Gaston îi scrisese din nou de la Leopoldville, unde primise în sfârșit aeroplanul, pentru a cere să i se expedieze bicicleta, care, dintre tot ce lăsase la Macondo, era singurul lucru care avea pentru el o valoare sentimentală. Aureliano suportă cu răbdare ciuda Amarantei Ursula, se străduie să-i demonstreze că poate să fie un soț la fel de bun în timpuri bune ca și în nenorociri, iar necesitățile cotidiene care-i asaltau când terminară ultimii bani ai lui Gaston au creat între ei o legătură de solidaritate care nu era atât de orbitoare și de spectaculoasă ca pasiune, dar care le servi să se iubească și să rămână

la fel de fericiți ca în anii nebunești ai risipei.

Când muri Pilar Ternera, așteptau un copil. În toropeala gravidității ei, Amaranta Ursula încercă să organizeze o mică industrie de coliere din vertebre de pești. Dar în afară de Mercedes, care-i cumpără o duzină, nu mai găsi pe nimeni cui să-i vândă. Aureliano își dădu pentru prima oară seama că talentul său la limbi, știința sa enciclopedică, facultatea sa rară de a-și aminti fără să le fi cunoscut vreodată fapte și locuri foarte îndepărtate, erau la fel de inutile ca și sîpetul cu pietre scumpe veritabile ale soției sale, care trebuie să fi valorat pe atunci cât toți banii de care ar fi putut dispune, puși la un loc, ultimii locuitori din Macondo. Nu supraviețuiau decât prin minune. Deși Amaranta Ursula nu-și pierdea voia bună, nici talentul în materie de năzdrăvăanii erotice, își luă treptat obiceiul de a veni să șadă după dejun în verandă, într-un fel de siestă trează și visătoare. Aureliano îi ținea tovărășie. Uneori rămâneau tăcuți până la căderea nopții, față în față, privindu-se în ochi, și iubindu-se în tihnă cu aceeași dragoste cu care se iubiseră mai înainte atât de zgomotos. Incertitudinea viitorului stârni în inima lor o întoarcere spre trecut. Se revăzură amândoi în paradisul pierdut al potopului, bălăcindu-se în băltoacele noroioase din curte, omorând șopârle pentru a le agăța de hainele Ursulei, făcându-se că o îngroapă de vie, și aceste evocări le dezvăluiră că într-adevăr fuseseră fericiți împreună de când își puteau aminti. Scormonind trecutul, Amaranta Ursula își aminti de după-amiaza când intrase în atelierul de aurărie și când mama ei îi povesti că micul Aureliano nu era fiul nimănui deoarece fusese găsit plutind într-un coș. Deși această versiune li se părea neverosimilă, le lipseau informațiile pentru a o înlocui cu cea adevărată. Singurul lucru de care erau siguri, după ce examinaseră toate posibilitățile, era că Fernanda nu era mama lui Aureliano. Amaranta Ursula înclina să creadă că era fiul Petrei Cotes, despre care nu-și amintea decât niște povești infamante, și această presupunere provocă în adâncul sufletului lor o crispă violentă de oroare.

Chinuit de certitudinea că e fratele soției sale, Aureliano fugi până la casa parohială pentru a căuta în arhivele unsuroase și devorate de molii un indiciu autentic al filiației sale. Actul de botez cel mai vechi pe care-l putu găsi era acel al Amarantei Buendía, botezată în plină adolescență de părintele Nicanor Reyna, pe vremea când acesta încerca să dovedească existența lui Dumnezeu prin subterfugiul șocolatei. Își făcu iluzii, socotind că ar putea fi unul dintre cei șaptesprezece Aurelieni, ale căror acte de naștere le căută în patru tomuri diferite, însă datele botezului erau prea îndepărtate pentru vârsta lui. Văzându-l rătăcit în labirintul sângelui, tremurând de îndoieli, preotul artritic care-l observa din hamacul său îl întrebă pe un ton compătimitor care e numele lui.

— Aureliano Buendía, răspuse el.

— Atunci nu te mai omorî să cauți! exclamă preotul cu o convingere categorică. Înainte cu mulți ani exista pe aici o stradă care se numea astfel și pe vremea aceea oamenii aveau obiceiul de a le da copiilor lor numele străzilor.

Aureliano fremătă de mânie:

— Ah, strigă el, așadar nici dumneavoastră nu credeți?

— Ce să cred?

— Că acel colonel Aureliano Buendía a purtat treizeci și două de războaie civile și le-a pierdut pe toate, răspuse Aureliano. Că armata a împresurat și a mitraliat trei mii de lucrători, și că s-au încărcat

cadavrele într-un tren de două sute de vagoane pentru a le arunca în mare.

Preotul îl fixă cu o privire de adâncă milă.

— Ehe, fiul meu, zise el suspinând. Din partea mea, m-aș mulțumi să fiu sigur că și tu și eu existăm cu adevărat în clipa de față.

Astfel că Aureliano și Amaranta Ursula acceptară versiunea cu coșul, nu că ar fi crezut în ea, ci pentru că-i puneă la adăpost de propria lor teroare. Pe măsură ce înainta sarcina, ei se preschimbau tot mai mult într-o ființă unică, se integrau din ce în ce mai mult în singurătatea unei case căreia nu-i mai trebuia decât o ultimă suflare pentru a se prăbuși. Se restrânseseră într-un spațiu redus la esențial, între odaia Fernandei, unde întrevăzuseră farmecece iubirii sedentare și capătul verandei unde Amaranta Ursula se așeza să tricoteze papuci și căciulițe de nou născut, iar Aureliano pentru a răspunde rarelor scrisori ale înțeleptului catalan. Restul casei se plecă în fața asediului tenace al distrugerii. Atelierul de aurărie, odaia lui Melchiade, împărăția primitivă și liniștită a Santei Sofia de la Piedád rămaseră îngropate într-o junglă domestică, unde nimeni n-ar fi cutezat să pătrundă. Încercuiți de voracitatea naturii, Aureliano și Amaranta Ursula continuau să cultive organul și begonniile, și-și apărau mica lor lume prin hotare trasate cu var, construind ultimele tranșee ale războiului imemorial dintre om și furnici. Părul ei lung neîngrijit, petele sângerii cu care se trezea dimineața pe față, umflarea picioarelor, deformarea trupului atât de frumos de nevăstuică pe care-l avusese altădată, schimbaseră la Amaranta Ursula acea aparență juvenilă din vremea când venise în casă cu colivia nefericiților canari și cu soțul ei captiv, dar nu-i alteraseră cu nimic vioiciunea spiritului. "Aiurea! exclama ea uneori, râzând. Cine ar fi crezut că vom ajunge într-adevăr să trăim ca niște antropofagi!" Ultimul fir care-i mai lega de restul lumii se rupse în luna a șasea a sarcinii, când primiră o scrisoare, care evident că nu era de la înțeleptul catalan. Purta ștampila poștei din Barcelona, însă plicul era scris cu o cerneală albastră foarte ordinară, într-o caligrafie proprie administrației și avea acel aer inocent și impersonal al mesajelor dușmane. Aureliano i-o smulse Amarantei Ursula din mâini, atunci când ea se pregătea să o deschidă.

— Pe aceasta nu, îi zise el. Nu vreau să știu ce spune.

După cum presimțise Aureliano, înțeleptul catalan nu mai trimise nici o veste. Scrisoarea străină, pe care n-o citi nimeni, rămase pradă moliilor pe etajeră unde Fernanda își uitase într-o zi verigheta și continuă să se mistuie la focul interior al veștii rele, în timp ce amanții solitari pluteau în contra curentului ultimilor ani, ani de nepocăință și de nefericire, care se risipeau în stăruința zadarnică de a-i face să naufragieze în deserturile deziluziei și ale uitării. Conștienți de o astfel de amenințare, Aureliano și Amaranta Ursula își treceau aceste ultime luni ținându-se de mână, isprăvindu-și în amoruri nevinovate copilul pe care-l începuseră într-o pasiune neînfrânată. Noaptea, dormind îmbrățișați, nu se lăsau înspăimântați de izbucnirile sublungare ale furnicilor, nici de vacarmul moliilor, nici de șuieratul continuu și clar al creșterii buruienilor prin odăile vecine.

Li s-a întâmplat de mai multe ori să fie treziți de forfoteala febrilă a morților. O auziră pe Ursula războindu-se cu legile creației pentru a-și apăra seminția, și pe José Arcadio Buendía căutând adevărul himeric al marilor invenții, și pe Fernanda rugându-se, și pe colonelul Aureliano Buendía abrutizându-se în amăgirile războiului și ale peștișorilor de aur,

și pe Aureliano Segundo murind de singurătate în vârtejul amețitor al petrecerilor, și atunci aflară că obsesiile dominante biruiau asupra morții și începură din nou să fie fericiți având certitudinea că vor continua să se iubească în devenirea lor de fantome, mult după ce alte specii de animale viitoare vor fi răpit insectelor acel paradis de mizerie pe care insectele izbuteau să li-l răpească oamenilor.

Într-o duminică, la orele șase după-amiază, Amaranta Ursula simți durerile facerii. Surâzătoarea patroană a fetelor care făceau dragoste ca să mănânce o puse să se urce pe masa din sufragerie, se sui călare pe pânțele ei și o făcu să îndure galopări grele până când țipetele ei fură acoperite de scâncetele unui mascul formidabil. Printre lacrimi, Amaranta Ursula putu să vadă că e vorba de un Buendía de soi ales, voinic și încăpățânat ca toți cei care purtau numele de José Arcadio, cu ochii deschiși și clarvăzători ai Aurelienilor, care avea tot ce-i trebuia pentru a relua această spiță de la început și a o purifica de viciile vătămătoare ca și de vocația solitară, deoarece era singurul într-un veac întreg care fusese zămislit din dragoste.

— E un antropofag din cap până-n picioare, zise ea. Se va numi Rodrigo.

— Nu, se opuse bărbatul ei. Se va numi Aureliano și va câștiga treizeci și două de războaie.

După ce-i tăie cordonul ombilical, moașa, pe care Aureliano o lumina cu o lampă, începu să șteargă cu o cârpă umoarea albastră care acoperea trupul copilului. Abia după ce-l întoarseră pe burtă își dădură seama că avea ceva mai mult decât ceilalți oameni, și se aplecară pentru a-l examina. Era o coadă de porc.

Nu se alarmară. Aureliano și Amaranta Ursula nu cunoșteau precedentul care fusese în familie și nu-și aminteau nici avertizările înspăimântătoare ale Ursulei, iar moașa îi liniști dându-și părerea că această coadă inutilă putea fi tăiată în clipa când copilului îi vor crește dinți noi. După aceea, n-au avut ocazia să se mai gândească la aceasta, căci Amaranta Ursula începuse să-și piardă sângele, care-i curgea fără să-l poată opri. Încercară să-i ajute cu comprese din pânză de păianjen și cu tamponane de cenușă, dar era ca și cum ar fi voit să astupe un șuvoi de apă cu mâinile. În primele ceasuri, ea se strădui să-și păstreze voia bună. Îi luă mâna lui Aureliano pe care-l vedea înspăimântat, îl rugă să nu-și facă griji, spunând că oamenii ca ea nu sunt făcuți să moară împotriva voinței lor, și se îneca de râs în fața leacurilor caraghioase la care recurgea moașa. Dar pe măsură ce orice speranță îl părăsea pe Aureliano, ea devenea din ce în ce mai puțin vizibilă, ca și cum se stingea din fața luminii, până când căzu într-o toropeală adâncă. Luni dimineața chemară o femeie care recită la căpătâiul ei rugăciunile de închiderea rănilor, infailibile atât pentru oameni cât și pentru animale, însă sângele pasionat al Amarantei Ursula era insensibil față de oricare alt mijloc în afară de dragoste. Spre seară, la capătul a douăzeci și patru de ore de deznădejde, își dădură seama că era moartă văzând cum sângele s-a oprit de la sine, profilul i s-a subțiat, roșeața feței s-a topit într-o auroră de alabastru și a început din nou să surâdă.

Aureliano nu-și dăduse până atunci seama cât de mult îi iubea pe prietenii săi, cât de mult îi lipseau, cât ar fi dat ca să fie împreună cu ei în clipa aceea. Așeză copilul în coșul pe care i-l pregătise mama lui, acoperi fața cadavrului cu o cuvertură și rătăci fără țință prin satul pustiu, căutând un vad de întoarcere spre trecut. Bătu la poarta

farmaciei, unde nu mai fusese în ultimul timp, și găsi un atelier de tâmplărie. Bătrâna care-i deschisese cu o lampă în mână, se înduioșă de rătăcirea lui, dar stăruia că nu, că aici n-a fost niciodată o farmacie și că n-a cunoscut nici o femeie cu gâtul subțirel și ochii triști, cu numele de Mercedes. Plânse, cu fruntea sprijinită de poarta fostei librării a înțeleptului catalan, conștient că plângea cu lacrimi întârziate o moarte pe care nu voise să o plângă la timpul său pentru a nu rupe vraja dragostei. Își zdrobi pumnii de zidurile de ciment ale *Copilului de aur*, chemând-o pe Pilar Ternera, indiferent față de discurile luminoase portocalii care se încrucișau pe cer și pe care le privise de atâtea ori cu o fascinație copilărească, în timpul nopților de petrecere din curtea cu buhaii de baltă. În ultimul salon deschis în cartierul mizer al caselor de toleranță, un grup de acordeoniști cânta melodiile lui Rafael Escalona, nepotul episcopului, moștenitor al secretelor lui Francisco Bărbatul. Ospătarul care avea un braț uscat, chircit parcă, pentru că-l ridicase asupra mamei sale, îl pofti pe Aureliano să bea o sticlă de rachiu, iar Aureliano îl invită să mai bea una. Ospătarul îi vorbi despre nenorocirea brațului său. Aureliano îi vorbi despre nefericirea inimii sale, secătuită și pârjolită pentru că o ridicase împotriva surorii sale. Sfârșiră prin a plânge în doi și Aureliano avu pentru o clipă impresia că durerea lui s-a domolit. Dar când se văzu singur în ultima dimineată din Macondo, își deschise brațele în mijlocul pieții, decis să trezească lumea întreagă, și începu să urle din tot sufletul:

— Prietenii sunt copii de târfă!

Nigromanta îl ridică dintr-o baltă de vomituri și de lacrimi. Îl duse în odaia ei, îl spălă, îi dădu să bea o ceașcă de supă. Crezând că-l consolează astfel, ea șterse dintr-o trăsătură cu cărbunele nenumăratele amoruri pentru care mai rămăsese dator, și evocă înadins tristețile ei cele mai adânci, ca să nu-l lase singur în plânsetele lui. Dimineata, după un somn scurt de plumb, Aureliano deschise ochii și-și aminti de copil.

Nu-l găsi în coș. Deodată încercă un fel de izbucnire de bucurie la gândul că Amaranta Ursula se trezise din moarte pentru a se ocupa de copil. Dar cadavrul părea sub cuvertură ca o movilă de pietre. Amintindu-și că atunci când a venit a găsit ușa odăii deschisă, Aureliano traversă veranda saturată de miresmele matinale ale organului și se năpusti în sufragerie, unde se mai găseau încă urmele nașterii: oala cea mare, cearșafurile însângerate, ghivecele cu cenușă și buricul răsucit al copilului într-un scutec desfășurat pe masă, între foarfeci și sfoară. Gândul că moașa s-a întors în cursul nopții să caute copilul îi dădu o clipă de răgaz pentru a chibzui pe îndelete. Se prăbuși în balansoar, același în care ședea Rebeca în vremurile glorioase ale casei când își preda lecțiile de broderie, și în care Amarante juca dame cu colonelul Gerineldo Márquez, și unde, în sfârșit, Amaranta Ursula cususe scutecele copilului, și în cursul acestei fulgerări de luciditate își dădu seama că sufletul lui nu era capabil să reziste acestei poveri zdrobitoare a unui trecut atât de lung. Rănit de suferințele mortale ale tuturor acestor nostalgii personale și străine lui, începu să admire stăruința neclintită a pânzei de păianjen de pe trandafirii morți, perseverența neghinei, răbdarea văzduhului în această dimineată radioasă de februarie. Și atunci văzu copilul. Nu mai era decât un burduf umflat și secat pe care toate furnicile din lume se trudeau să-l târască spre vizuinele lor subterane pe cărăruia pietruită din grădină. Aureliano nu putu face nici un gest. Nu că ar fi fost paralizat de stupeoare, ci pentru că în acea clipă miraculoasă începeau să

i se dezvăluie cheile definitive ale lui Melchiade, și văzu epigraful pergamentelor perfect rânduie în timpul și în spațiul oamenilor: *Primul din spiță este legat de un copac și furnicile încep să se înfrupte din ultimul.*

În nici o clipă din viața sa nu fusese Aureliano atât de lucid ca acum, când își uită de morții lui și durerea după morții lui, și se apucă să închidă ușile și ferestrele cu stinghiile încrucișate ale Fernandei, ca să nu se lase tulburat de nici o ispită a lumii, căci acum știa că în pergamentele lui Melchiade era scrisă soarta lui. Le regăsi intacte printre plantele preistorice și bălțile fumegânde și insectele luminoase care făcuseră să dispară din odaie orice urmă de trecere a oamenilor pe pământul acesta și nu avu puterea să le scoată la lumină, ci acolo pe loc, în picioare, fără cea mai mică greutate, ca și cum le-ar fi găsit scrise în spaniolă sub razele orbitoare ale amiezii, începu să le descifreze cu voce tare. Era istoria familiei, redactată de Melchiade până în cele mai neînsemnate amănunte, cu o anticipare de o sută de ani. O scrisese în sanscrită, care era limba lui maternă, și cifrase versurile pereche cu ajutorul codului personal al împăratului August și cele fără pereche cu codurile militare spartane. Ultima pavază, pe care Aureliano începuse să o întrezărească în ziua în care se lăsase cuprins de dragostea Amarantei Ursula, consta în faptul că Melchiade nu înșirase faptele după timpul convențional al oamenilor, ci concentrase un secol întreg de episoade cotidiene în așa fel încât toate să coexiste în aceeași clipă. Fascinat de această descoperire, Aureliano citi cu voce tare, fără să sară un rând, enciclicele cântate pe care Melchiade însuși îl pusese pe Arcadio să le asculte, și care erau de fapt profeția executării lui, și găsi vestirea nașterii femeii celei mai frumoase din lume, care avea să se înalțe la cer cu trupul și cu sufletul, și află venirea pe lume a celor doi gemeni defuncți care renunțaseră să descifreze pergamentele, nu atât din pricina incapacității și a nestatorniciei, ci pentru că încercările lor erau premature. În momentul acesta, nerăbdător să-și afle propria sa obârșie, Aureliano sări un pasaj întreg. Atunci începu să se stârneasă vântul, căldicel, abia simțit, plin de glasurile trecutului, de murmurele mușcatelor străvechi, de suspinele deziluziilor mai vechi decât nostalgiile cele mai tenace. Nu le dădu atenție deoarece în clipa aceea era pe cale să descopere primele indicii ale ființei sale, în persoana unui bunic concupiscent care se lăsase târât din frivolitate printr-un podiș halucinant, în căutarea unei femei foarte frumoase pe care nu avea să o facă fericită. Aureliano îl recunoscuse, continuă să urmărească drumurile ascunse ale descendenței sale și descoperi clipa zămislirii sale între scorpionii și fluturii galbeni ai unei băi crepusculare, când un simplu lucrător își potolea patimile cu o femeie care i se dăruia din răzvrătire. Era atât de absorbit încât nu observă nici al doilea atac impetuos al vântului, a cărui forță ciclonică smulse porțile și ferestrele din țâțânele lor, târî acoperișul galeriei de răsărit și dezrădăcină temeliile. Abia atunci descoperi că Amaranta Ursula nu era sora, ci mătușa lui, și că Francis Drake nu luase cu asalt Riohacha decât pentru ca ei să se poată căuta prin labirinturile cele mai întortocheate ale sângelui, pentru a zămisli animalul mitologic care avea să pună capăt spiței. Macondo era acum un vârtej îngrozitor de praf și de dărâmături vânturate de furia acestui uragan biblic, când Aureliano sări unsprezece pagini pentru a nu pierde timp cu fapte prea bine cunoscute, și începu să descifreze clipa pe care tocmai o trăia, descifrând-o pe măsură ce o trăia, prorocindu-se pe sine

Însuși, că descifrează ultima pagină a manuscrisului, de parcă s-ar fi privit într-o oglindă de cuvinte. Atunci mai sări câteva rânduri pentru a depăși profețiile și pentru a căuta să cunoască data și împrejurările morții sale. Dar înainte de a ajunge la versul final, înțelese deja că nu va mai ieși niciodată din odaia aceasta, căci stătea scris că cetatea mirajelor va fi ștearsă de vânt și alungată din memoria oamenilor în clipa în care Aureliano Babilonia va fi terminat descifrarea pergamentelor, și că tot ce vedea scris acolo era dintotdeauna și avea să rămână pe vecie de nerepetat, căci semințiilor condamnate la o sută de ani de singurătate nu le era dată o a doua șansă pe pământ.
